

वितरक
श्रीतीलाल बनारसीदास,
नेपाली बजार,
पोस्ट बक्स नं० ७५,
धरमपुली,
(भारत)

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
AṄGUTTARA NIKĀYA
(EKAKANIPĀTA, DUKANIPĀTA & TIKANIPĀTA)

General Editor
BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD
(BIHAR GOVERNMENT)

B. E. 2504

V. E. 2017

1960

Sole Agents:
MOTI LAL BANARASI DAS,
Nepali Bazar,
Post Box No. 75,
Varanasi,
(India)

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests. If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources.

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha. While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hinayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school.

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world. The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men. "What is life ? Why should I live ? Why should I do anything ? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death ?" Nijinsky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote : "The whole life of my wife and of all mankind is death." How can we be saved from the body of this death ? This is the problem of religion.

The Buddha traces suffering to selfish desire. Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation. Craving is that which binds the individual to the creative process. The individual with selfish desire becomes the slave of the universe. We can overcome suffering only if we get rid of *tṛṣṇā* or *taṇhā*. To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way.

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffer-

ing. When the Upanisads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action. Make thyself that which thou know thou canst be. Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self. No change is possible with an unchanging consciousness. We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect. Religion is not a creed, but a vital process. It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace. If few are chosen, it is because few choose to be chosen. The Buddha laid stress on the creative freedom of man. The Buddha did not encourage dependence on the supernatural. He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him. The ten veramaṇīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśasikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words. "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver." The first five are the Buddhist *pañcaśīla*.

Pāṇātipātā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Adinnādānā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Kāmesu micchācārā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Musāvādā veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi
 Surā-merayamajja-pamādaṭṭhānā

veramaṇī sikkhāpadaṃ samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged. If men were at peace within themselves, the outer conflicts between nations would inevitably cease. By practising the Buddha's *pañcaśīla* we will develop patience, courage, love

and unselfishness The Buddha teaches us that even in an age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance.

Nirvāṇam paramam sukham : Nirvāṇa is the highest bliss. It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one. The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution. The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being; the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāṇa* are one. In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows :

“When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becoming, set free from the intoxication of ignorance. In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation. And I came to know : “Rebirth is at an end. The higher life has been fulfilled. What had to be done has been accomplished. After this present life there is no further for this or that. This last insight did I attain to in the last watch of the night. Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself.” Thus ended the struggle of six long years.

The Buddha is said to be a physician. Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition. If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign.

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāṇa, the Government of India decided to publish

standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world.

S. Radhakrishnan

INTRODUCTION

1. The Pāli Tipiṭaka

After the passing away of the Buddha at Kusinārā, the disciples had assembled to pay their last homage to him. The Venerable Mahā Kassapa, the chief of the congregation, was delivering words of consolation to the bereaved assembly, reminding them of the declaration of the Buddha:—"It is the very nature of all things near and dear to us that we must divide ourselves from them." Subhadra, a monk who had received ordination in an advanced age, however, did not look gloomy. He took a perverted view of the situation and spoke,— "Do not grieve, brothers, for now we are definitely released from the restraint of the Great Teacher and his too rigid discipline. While the Teacher lived, we were constantly rebuked for failing to observe the hard rules; but, now we are at liberty to do as we please; therefore, do not grieve." These words sounded a note of warning against the future possible distortion of the Dhamma at the hands of faithless members of a similar category. The Venerable Mahā Kassapa felt an urgent need for convening a Grand Council of the leading Elders of the Saṅgha to make a full collection of the teachings, and also to adopt means for their right preservation and transmission to posterity. He addressed the Bhikkhus thus:—"Come, friends, let us chant together the Dhamma and the Vinaya..." The Venerable Mahā Kassapa drew a list of five hundred names of the topmost disciples to be appointed as members of the Council. At first, the name of the Venerable Ānanda was left out in view of the fact that he had not attained Arhat-hood till then. But, as no one else in the Saṅgha had the privilege of listening to the Teacher so very closely and for such a long period of time, his participation was deemed necessary and important. He was, consequently, asked to go to a suitable abode and develop insight, so as to become an Arhat and be able in time to join the Council. King Ajātasattu made necessary arrangements for the accommodation and convenience

of the convention at Rājagaha, a favourite resort of the Teacher himself. A spacious beautiful pavilion was raised for the meeting at the entrance of the Sattapanni cave, on the northern side of the Vebhāra Hill.

Venerable Ānanda made the best efforts to train himself in developing insight. He kept walking up and down for the whole night absorbed in deep meditation; and, early in the morning, as he was going to stretch himself on the bed, his feet had left the ground and the head had not reached the pillow, at that moment, as if by a flash of light, darkness was dispelled and the sublime light of saint-hood dawned upon him. And, through his miraculous superhuman power of an Arhat, he appeared all of a sudden on his appointed seat in the hall, as if emerging out of the ground, exactly as the proceedings were going to be started.

With the permission of the Saṅgha, Venerable Mahā Kassapa asked Upāli questions on Vinaya, relating to the different monastic transgressions; the matter, the occasion, the individuals concerned, the principal rules (paṭṭhiatti), the amended rules (anupaṭṭhiatti) and all other details about them. In this, the Vinaya text was agreed upon and settled. Then, again, with the permission of the Saṅgha, he asked Ānanda questions on the Dhamma; the occasion of a sermon and the person or persons with reference to whom it was preached¹.

The commentary, *Aṭṭhakathā*, of a much later date, assumes that the *Abhidhamma-Piṭaka* was also included in the collection of the Dhamma, and that the *Tiṭṭhaka*, as it is available to us, was finalised at this very stage.²

A century after the passing away of the Buddha, a great controversy arose in the Saṅgha concerning the interpretation of some Vinaya rules. This necessitated the holding of the Second Council at Vesālī. Seven hundred leading Elders from distant parts of the country assembled to take part in

1. *Cullavagga*, Chapter XI. 2. *Sumaṅgalavilāsini*, *Nidāna-kathā*.

it; and they had drawn up a new edition of the Scripture, resulting in the fixing up of the Piṭakas, Nikāyas, Aṅgas and Dhammakhandhas¹.

A century after, when King Asoka embraced Buddhism and gave patronage to its propagation, the richly furnished monasteries became centres of attraction even for the members of other sects. They donned the yellow robe, either by proper ordination or stealthily, and went about as Bhikkhus enjoying the privileges and honour given to them. They could not, however, leave their own inclinations behind, and began to twist and distort the Doctrine in their own ways. This led to a state of confusion and it became difficult to distinguish the true principles from the coloured ones. The Elders felt the necessity of safeguarding the purity of the Dhamma by affecting a total purge of the alien elements in the philosophical life of the Saṅgha. This task was entrusted to the Venerable Moggaliputta Tissa, a saint, a thinker and a writer. He compiled a book called the Kathāvatthu, refuting all the foreign theories, which was adopted as a book of the Tipiṭaka at the Third Council held at Pāṭaliputta under his presidentship. After the council, Asoka despatched missionaries to the then civilised parts of the world for a wide propagation of the Dhamma².

Prince Mahinda and Princess Saṅghamittā renounced the world and joined the Order to lead a mission to Sīhaladīpa (Ceylon). Since then, the island became a stronghold of Buddhism, and, even up to this day, has maintained the tradition of Pāli Tipiṭaka with all religious zeal³.

Up till then, the Tipiṭaka was traditionally handed down orally from teachers to pupils. The complete Scripture was compiled in the form of books for the first time in Ceylon in 29 B. C., under the patronage of king Vaṭṭagāmaṇi Abhaya, with all the detailed classifications that are now obtained in the Pāli Tipiṭaka of the Theravāda School. This was done at the

1. *Cullavagga*, chapter xi. 2. *Mahāvamsa*, chapter v.
3. *Mahāvamsa*, op. cit.

Council convened for the purpose, known as the Fourth Great council¹.

The Fifth Council, according to orthodox tradition, was held at Mandalay, Upper Burma, in 1871, under the patronage of king Mindon. In this Council the entire Pāli Tipiṭaka was revised, re-edited and finally engraved on 729 marble slabs as follows²—

Vinaya:	111 slabs
Sutta:	410 slabs
Abhidhamma:	208 slabs

Now, in this present age, the necessity of bringing out an upto-date edition of the Tipiṭaka printed on modern machines was felt. This task was taken up by the Burmese Chaṭṭha Saṅgāyana, the Sixth Great Council, held in Rangoon, which opened on the 17th May, 1954 in the artificially built Rock Cave, especially constructed for the purpose, at a little distance from the city. Two thousand and five hundred of the most erudite Bhikkhus, from all parts of the world, participated in chanting the Tipiṭaka together. A modern printing press was installed in a separate building and there the texts were printed as soon as they received the sanction of the Saṅgāyana. The Council kept functioning for two years, and concluded on the fullmoon day, May 1956, synchronising with the 2500th Jayanti of the Buddha.

In Ceylon, Burma, Thailand and Cambodia the principal religion of the people is Theravāda Buddhism, that adheres to Pāli Tipiṭaka as its Scripture. There, they have been having editions of it in their own scripts. Pāli Text Society, London, has been able to complete the publication of a major portion of it in Roman characters. But, as yet, it is not fully available in any script of India.

It is with a view to removing this want that the Government of India and the State Government of Bihar have jointly sanctioned a scheme of editing and publishing the entire Pāli

1. *Mahāvamsa*, chapter x-xxiii. 2. बौद्ध चरित्र के २५०० वर्ष, १९५६, p. 35.

Tipiṭaka in Devanāgarī, which will be complete in 40 volumes of about 400 pages each. This task has been entrusted to the Devanāgarī Tripiṭaka Publication Department, Nalanda. It aims at presenting a co-ordinated edition of the text based on the printed books in Roman, Sinhalese, Burmese and Siamese scripts.

The following chart will show the distribution of books in the literature:—

TIPITAKA

Vinaya Piṭaka	Sutta Piṭaka	Abhidhamma Piṭaka
1. Mahāvagga	1. Dīghanikāya	1. Dhammasaṅgaṇi
2. Cullavagga	2. Majjhimanikāya	2. Vibhaṅga
3. Pārājika	3. Saṃyuttanikāya	3. Dhātukathā
4. Pācittiya	4. Aṅguttaranikāya	4. Puggalapaññatti
5. Parivāra	5. Khuddakanikāya	5. Kathāvatthu
	which contains the 6. Yamaka	
	following fifteen 7. Paṭṭhāna	
	books:—	
	i. Khuddakapāṭha	
	ii. Dhammapada	
	iii. Udāna	
	iv. Itivuttaka	
	v. Suttanipāṭa	
	vi. Vimānavatthu	
	vii. Petavatthu	
	viii. Theragāthā	
	ix. Therīgāthā	
	x. Jātaka	
	xi. Niddesa	
	xii. Paṭisambhidāmagga	
	xiii. Apadāna	
	xiv. Buddhavaṃsa &	
	xv. Cariyāpiṭaka	

2. The Present Book

This big book, covering four volumes in our series, is the fourth *Nikāya* of the *Sutta Piṭaka*. The very name of the book,

'*Anguttara*' reveals that the method of treatment in it is characterised by grouping numerical classifications of principles in the gradual ascending order. As far as the spirit and contents of its discourses are concerned, it is very much one with the other books of this *Piṭaka*. There are altogether eleven chapters in it, constituting so many groupings or *Nipālas*, making a collection of short *Suttas* arranged in divisions or *Vaggas*.

As an important book like the *Milindapañha* calls it by the name of '*Ekottara*', it is evident that this title of it also must have been in vogue at a time or in a circle, which expresses a meaning not different from that of '*Anguttara*'. The Chinese translation of this book, in the collection of the Sanskrit version of the *Tripiṭaka* of the *Sarvāstivāda* literally means the same as '*Ekottara*.'

This style of grouping numerical classifications of principles is not a new feature only of this *Nikāya*; though here it forms the chief basis of the composition of the entire work. The same method has been adopted at previous places, like—the *Saṅgītipariyāya Sutta* and the *Dasuttara Sutta* of the *Dīgha Nikāya*, the *Kumārapañha Sutta* of the *Khuddakapāṭha*, the *Theragāthā*, the *Therīgāthā*, the *Itivuttaka* and others. In the *Abhidhammapiṭaka* the method of such numerical classification becomes very prominent throughout. Specially, about the *Puggalapaññatti*, it can be asserted that it is so similar to the *Anguttara Nikāya*, that it is even possible to get the entire book assimilated in it without causing any loss either to the contents or the style.

The *Thāṇḍana Sutta* of the *Prākṛta Āgama* literature comes so near to the *Anguttara Nikāya*—in spirit, language, style and contents—that it would not even be improper to call it a Jain edition of it. Even from the old Brahmanical literature, it is not difficult to collect portions parallel to these. It seems that during those days, when, for the preservation of their literary traditions, memory was a chief resort, this style of numerical classification was greatly helpful. Rather, it would be very valuable if a scholar undertakes to make studies in such

numerical classifications on a comparative basis in the different traditions of Indian literature.

If we follow our usual plan in writing the introduction, as adopted in the previous volumes, we are committed to give a summary of the book at this place. But, it seems, it would be neither managable nor profitable to do that in the case of this book, containing as many as 2308 small *Suttas*. The best we can do here is to give a cursory bird's eye view of it, as one would open it here and there.

VOLUME I

Ekaka Nipāta

(Collection of classifications by one)

One thing is very strong that arrests the heart of a man or woman—the form or sound of the opposite sex¹.

**

**

**

One thing leads to the arising of the 'hindrances'—a perverted thought. One thing leads to the suppression of the same—a disciplined thought².

**

**

**

One thing is restless most of all—our own mind³.

**

**

**

The mind in itself is pure and bright; it is due to the foreign impurities that it gets defiled⁴.

**

**

**

One thing—Loving kindness (*Mettā*)—practised even for the fraction of a second—yields great merit⁵.

**

**

**

One thing—association with the noble—yields great results⁶.

**

**

**

1. p. 3.

2. p. 4, 5.

3. p. 6.

4. p. 10.

5. p. 10.

6. p. 13.

One thing must be developed with vigilance—wisdom; for, it is much more valuable than wealth and property¹.

**

**

**

The only person who can turn the wheel of the *Dhamma* so well as the *Tathāgata* is *Sāriputta*².

**

**

**

One who excels all in having long experience is *Aññā Koṇḍañña* .. in wisdom is *Sāriputta* .. in having psychic powers is *Mahā Moggallāna* in leading a coarse life is *Mahākassapa* .. in having supernatural vision is *Anuruddha* ... in coming from a high family is *Bhaddiya Kālīgodhā* ... in having a sweet voice is *Lakundaka* . in making roarious proclamation is *Piṇḍola Bhāradvāja* .. in delivering sermons is *Mañjāniputta*³ ...

**

**

**

The watery beings are far greater in number than those that live on land. Just so, the number of other species is far greater than those who are born as human beings. Just so, the ignorant are far greater in number than those that are wise .. Just so, those that remain in bondage are far greater in number than those that are liberated⁴.

2. *Duka Nipāta*

(Collection of classifications by two)

There are two evils of a bad action—of this world, and of the other. Due to a bad action one is subjected to reproach in the society and punishment in the court—this is the first, and, is born in a oweful state—this is the second. Man must be afraid of both, and refrain from committing a bad act⁵.

**

**

**

There are two attitudes—gratefulness, and ungratefulness. A good man remains obliged to one who has done good to

him—this is the first; and, a bad man does not remain such—this is the second¹.

**

**

**

There are two, whose obligation one cannot be freed of—mother, and father. Even if one were to carry about one's mother and father on the head, nursing them as best as possible, there can be no freedom from their obligation. Such great is the obligation of mother and father. The only possibility of it is by helping them to see the truth and to follow the right path².

**

**

**

There are two statuses—of the elder, and of the younger. This is not determined by the age of a person, but by the goodness one has³.

**

**

**

There are two conditions—of the criminal becoming powerful over the government, and of the government being powerful over the criminal. Just so, there are two conditions in the Order—of the bad monks becoming powerful over the good, and of the good monks being powerful over the the bad⁴.

**

**

**

There are two states in an association—when the members remain undivided, and when there is a division amongst them⁵.

**

**

**

There are two assemblies—that in which the members do not pay heed to a deep sermon on the *Dhamma*, but do that to a shallow flowery lecture of a common speaker; and that in which the members do otherwise⁶.

**

**

**

Two persons are born for the good of the many—the Perfectly Enlightened One and the *Cakkavatti* king⁷.

**

**

**

1. p. 59.

2. p. 59.

3 p. 54.

4. p. 65.

5. p. 66.

6. p. 68

7. p. 71.

Two persons do not get shaken at a sudden roar of the thunder—the Buddha, and a lion of the forest. (The Buddha, because he is free from all egoism; and the lion, because his egoism is very strong)¹.

**

**

**

There are two states of blissfulness—that of the householder, and that of the homeless. The second is much superior to the first².

**

**

**

There are two principles—mind, and matter³.

**

**

**

There are two principles—shame in committing evil, and fear in it⁴.

**

**

**

There are two fools—one who does not discharge a duty that is his own, and one who undertakes upon himself a duty that is of some one else⁵.

**

**

**

Two hopes are difficult to give up—of gain, and of life⁶.

**

**

**

Two persons are rare in this world—one who does first good to other, and one who remains grateful⁷.

**

**

**

There are two gifts—of the articles, and of the *Dhamma*. The second is superior to the first⁸.

**

**

**

There are two quests—of the things, and of the truth. The second is superior to the first⁹.

Tika Nīpāta

(Collection of classifications by three)

There are three places the king is always reminded of—

1. p. 72.

2. p. 74.

3. p. 77.

4. p. 77.

5. p. 78.

6. p. 80.

7. p. 80.

8. p. 84.

9. p. 85.

of his birth, of his coronation, and of his victory. Just so, there are three places the *Bhikkhu* is always reminded of—of his ordination, of his attainment of insight into the truth, and of his attainment of ultimate liberation¹.

**

**

**

There are three persons—hopeless, hopeful, and free from hope. One who has no high ambition is the first; one who has it is the second; and one who has risen above all temptations—the saint—is the third².

**

**

**

Three things are essential for a good monk—mastery over the senses, moderation in food, and awakefulness³.

**

**

**

There are three persons, whose obligation is very great—due to whom one gets faith in the Triple Gem, due to whom one gets the right view, and due to whom one is able to realise the ultimate freedom.⁴

**

**

**

There are three persons—like a rotting a sore on the body, like the lightening, and like a diamond. An easily irritable man is the first, who, like a rotting sore on the body, bursts forth being hurt even slightly. The second is one, who has got glimpse into the four noble truths, like a lightening in the sky, that makes visible all round in the dark. The *Arhat* is the third, who, like the diamond, does not get hurt by any external agency⁵.

**

**

**

There are three persons—blind, one-eyed, and two-eyed. One who is neither wise in wordly dealings nor in a spirituality is blind of both the eyes. One who is wise in worldly dealings, but has no entrance in the spiritual life is blind of one eye. And one, who is wise in both, is like a two-eyed person⁶.

**

**

**

1 p 98.

2 p. 118.

2. p. 99.

3. p 104.

4 p 113

5. p. 114

There are three protections of the thief—a hiding in a place difficult to approach, a hiding in a thick jungle, and the support of the government authorities¹.

**

**

**

Kesamutti Sutta: 'O *Kālāmas*, not by hearsay, not by tradition, not by customary, not by bookish authority, not by mere sophistry, not by an example, not by a grand form, not by the glamour of a philosophical view, not by grandeur, and not with the thought that one's teacher should be respected. But, O *Kālāmas*, be guided by your own knowledge and conviction'².

**

**

**

There are three trainings—in conduct, in concentration, and in insight³.

**

**

**

One should realise the three—that there does exist pleasure in the world, that there are evils in it, and, that there is a freedom from the evils⁴.

**

**

**

There are three persons—like the mark inscribed on stone, like the mark drawn on the ground, and like the mark drawn on the surface of water. The first is one whose anger is as strong as the mark inscribed on rock. The second is one whose anger is as short-lived as the mark drawn on the ground, which disappears quickly by wind or water. And, the third is one who does not get offended at all, like the mark that disappears out no sooner it is drawn on the surface of water⁵.

**

**

**

There are three qualities of a true friend—readiness to offer whatever he has, readiness to render his best possible service, and not minding even a serious offence⁶.

VOLUME II

Catukka Nipāta

(Collection of classifications by four)

Four are the shortcomings in a judicial authority—

1. p 141 2 p 174. 3 p 212 4 p 240 5 p 263. 6 p 266.

giving decision by his own desire, by ill-will, by dullness, and by fear¹.

**

**

**

Four qualities are necessary for keeping others favourable to oneself—offering presents, sweet speech, assistance, and equal treatment².

**

**

**

There are four ways of disposing of a question—answered absolutely, answered with reservation, answered by a counter question, and by paying no heed to it³.

**

**

**

There are four perversions of a view—taking the transitory to be permanent, taking the miserable to be a bliss, taking the non-self to be self, and taking the dirty to be clean⁴.

**

**

**

There are four defilements of the sun and the moon, due to which their brilliance get dulled—cloud, mist, dirt, and eclipse⁵.

**

**

**

There are four marital relations—ugly with ugly, ugly with beautiful, beautiful with ugly, and beautiful with beautiful.

If both the husband and wife are immoral, it is a first type of the relation. If the wife is moral but the husband is not, it is the second type. If the husband is moral but the wife is not, it is the third type. And, if both of them are good, it is the fourth type⁶.

**

**

**

Four gifts are given by one who makes a gift of food—life, beauty, happiness, and strength⁷.

**

**

**

Four things are very rare—earning by fair means; fame, if earned by fair means; long life, if earned by fair means;

1. vol. II. p 20.
6. p. 61

2. p. 35.
7. p. 66.

3. p. 48.

4. p. 54.

5. p. 55.

and also having got fame; attainment of heaven, if the above conditions are fulfilled.¹

There are four families of the serpent-king—*Viññapakkha*, *Erāpatha*, *Chabyāputta*, and *Kanhāgotamaka*. One should develop loving kindness (*Mettā*) with them, and be safe from a danger from their side.²

If the government is bad, the officers also become bad, the society becomes bad. Due to a bad state of affairs in the life of the world, there is a disturbance even in the natural agencies, which lead to a awful state.³

There are four qualities of a good man—he does not speak against others even being asked, he does readily speak in praise of others even without being asked, he discloses one's own fault even without being asked, and he feels shy in disclosing one's own merits even being asked.⁴

There are four persons—dark destined to darkness, dark destined to light, light destined to darkness, and, light destined to light. The first person is one who is born in a low family, and is also given to immoral deeds. The second person is one who is born in a low family, but is devoted to self-discipline and a progressive life. The third person is one who is born in a high family, but is leading a bad life. And, the fourth person is one who is both born in a high family and is also leading a high life.⁵

There are four clouds—that which thunders but does not rain, that which rains but does not thunder, that which neither thunders nor rains, and, that which both thunders and rains. Compared to these, there are four persons—one who speaks but does not act, one who acts but does

1. p. 69.

2. p. 76

3. p. 79.

4. p. 81.

5. p. 89.

not speak, one who neither speaks nor acts, and, one who does both act and speak¹.

**

**

**

There are four places that the devoted disciple should visit and get inspired—where the Buddha was born, where he attained Perfect Enlightenment, where he turned the wheel of the *Dhamma*, and, where he got *Mahā Parinibbāna*².

**

**

**

There are four paths—difficult and slow, difficult but quick, easy but slow, and both easy and quick³.

**

**

**

There are four originations—love from love, hatred from love, love from hatred, and hatred from hatred. One loves a man who loves him—this is the first. One hates a man who does ill of a person dear to him—this is the second. One loves him who is the enemy of his enemy—this is the third. One hates a man who hates him—this is the fourth⁴.

**

**

**

There are four postures—the posture of a corpse, lying flat on the back; the posture of the sensual man, lying on the left side; the posture of the lion, lying on the right; and, the posture of the *Tathāgata*, absorbed in different stages of *Jhāna*⁵.

**

**

**

Four things are greatly beneficial to a man—association of the noble, listening to a discourse on the *Dhamma*, right reflection, and a *Dhammika* life⁶.

**

**

**

One, having the following four things in him, is destined to go to hell—commits a crime, encourages others to commit a crime, feels happy at a crime, and speaks in praise of a crime⁷.

1. p. 107.

2. p. 126.

3. p. 157.

4. p. 226.

5. p. 239.

6. p. 260.

7. p. 268.

Pañcaka Nipāta

There are five strengths of the learner (*Sekha*)—faith, shame in committing evil, fear in the same, energy, and insight¹.

**

**

**

Purity of life ensures right concentration, right concentration ensures insight and ultimate realisation, insight and ultimate realisation ensure detachment and renunciation, and, detachment and ultimate realisation ensure the realisation of emancipation².

**

**

**

There are five advantages in charity—love of people, association of the noble, name and fame, fulfilment of the duties of a householder, and birth in heaven hereafter³.

**

**

**

There are five opportune charities—given to a visitor, given to one who is departing, given to an ailing patient, given during famine, and of a new yield of crop given to the unblemished monks⁴.

**

**

**

There are five wealths—of faith, of purity in conduct, of learning, of renunciation, and, of wisdom⁵.

**

**

**

One must constantly reflect on the five facts—that old age is sure to come, that disease is difficult to avoid, that there is an undoubted surity of death, that there is bound to be a separation from the near and dear ones, that one's own actions are the cause of one's state and destiny⁶.

**

**

**

There are five soldiers—one who gets unnerved at the very sight of a battle from a distance, one who gets unnerved

1 p 273.

2. p. 289.

3 p. 306.

4. p 307.

5 p. 318.

6. p 334.

at the approach of the battle, one who gets unnerved when ordered to charge, one who get unnerved at the very attack of the enemy, and one who stands all these and is able to fight till the victory is won¹.

**

**

**

There are five factors that make a dacoit bold to carry on his crime—he is able to hide himself in an unapproachable place, he is able to hide himself in thick jungles, when caught he is able to get himself freed with the support of the ministers of the government, he is able to give big bribes and to get himself freed, and he carries on all alone without a partner².

**

**

**

These are the five qualities of an assistant accompanying monk—goes behind neither too far nor too close, holds what is put in the bowl, forbids while speaking undesirably, does not drop in while talking to some one else, is wise and sharp³.

**

**

**

There are the five factors of a patient being easy to be waited upon—takes only that which is for the good of his health, is moderate in taking that, is ready to take medicine, is not shy in communicating his exact symptoms and, is able to bear the pain and agony of the disease⁴.

**

**

**

There are the five requisite qualities of one, who waits upon a patient—is able to administer the medicine; knows what is good and what is bad for the patient; waits upon with a feeling of loving kindness, not with a greed of any gain; does not hesitate in removing the commode or the washing bowl of the patient; and, is able to deliver religious discourse to him from time to time⁵.

**

**

**

These five factors are not conducive to the longevity of a man—takes that which is harmful, is not moderate in

1. p. 350.

2. p. 384.

3. p. 392.

4. p. 398.

5. p. 399.

taking that which is healthy, is an over-eater, roams about untimely, is not controlled in the senses¹.

**

**

**

A devotional talk looks vain to the faithless, an ethical talk looks vain to the criminal, a learned talk looks vain to the ignorant, a talk on charity looks vain to the miser, and, a talk of wisdom looks vain to a fool².

**

**

**

The preacher should have the following five qualities in him—ability to make a speech graduated, giving apt similes, compassion for the congregation, having no desire for fees, and, making the speech as impersonal as possible³.

**

**

**

Gotama had seen the following five dreams just before getting Buddha-hood—that he was sleeping flat on India, the Himalayas being his pillow, his right hand dipped the western sea, his left hand in the eastern sea, and the feet in the southern sea; that a certain kind of reeds sprang up from his navel and stood spreading on high in the sky; that a cluster of ants, of white body and black head, covered his feet up to the knees; that birds of various colours come up to him from different directions and turned white at his feet; that he was walking on a hill of dung being unpolluted by it⁴.

**

**

**

These are the five factors that make a speech good and perfect—spoken timely, consistently, softly, meaningfully, and, lovingly⁵.

**

**

**

There are five advantages in using a twig-stick as tooth-brush—it is good for the eyes, it removes bad smell, the taste-buds get toned up, it avoids food being mixed up with cough or bile, and, it makes the food agreeable⁶.

**

**

**

1 p 399

2 p 430

3. p 434.

4. p. 480

5. p 483.

6 p 489

There are five faults in a chatterer—he speaks lie, he indulges in back-biting, his speech is rough, he goes on gossiping, is born in hell after death¹.

**

**

**

There are five evils in Madhurā (modern Mathura)—the land is uneven, it is full of dust, the dogs are fierce, there are evil spirits, and it is difficult to obtain alms².

**

**

**

There are five disadvantages in undertaking unnecessary long journeys—is unable to attend new lessons, is unable to revise the old lessons, is timid before others, is caught by some serious disease, and has no group of friends³.

**

**

**

Just like the black serpent, the woman has five evils in her—excessive anger, revengefulness, poison, being double-tongued, and, unfaithfulness⁴.

VOLUME III

Chakka Nipāta

(Collection of classifications by six)

The following six are disadvantageous to a learner—having too much of business, gossiping, too much of sleep, having a large company, unrestraint in the senses, and, lack of moderation in food⁵.

**

**

**

There are six roots of action—Greed, ill will and dullness are the roots of bad actions; renunciation, kindness and wisdom are the roots of good actions⁶.

**

**

**

Pūraṇa Kassapa has taught six classes of people—‘greed-class’ is of those who have a bad livelihood, ‘blue-class’ is of

1. p. 492.

2. p. 494.

3. p. 495.

4. p. 498.

5. vol. III p. 46.

6. p. 54

those who have a difficult livelihood, 'red-class' is of those who are the followers of *Nigaṇṭha*¹.

**

**

**

A monk who has the following six qualities in him is sure to make progress in spirituality—contentedness, devotion, purity of character, energy, mindfulness and wisdom².

**

**

**

There are the six impossibilities—that the person of right view would have disregard for the Buddha, for the *Dhamma*, for the *Saṅgha*, for the teaching, would fall in a woeful state, and would take on eighth birth³.

Sattaka Nīpāta

(Collection of classifications by seven)

These are the seven strengths—faith, energy, modesty, discretion, mindfulness, concentration, and insight⁴.

**

**

**

There are the seven points in the Vajjis that make them undefeatable—assembling together very often, assembling together with unanimity, not breaking their tradition, respecting their superiors, not misbehaving with the girls and ladies of the community, worshipping their shrines, and giving protection to the saints⁵.

**

**

**

There are the seven points that lead a lay disciple to prosper—does not neglect visiting the monks, listens to the religious discourse, trains himself in good conduct, is strong in devotion, does not indulge in seeing faults of the monks, does not look elsewhere for guidance, and offers his services for the good of the Order⁶.

**

**

**

These are the seven qualities of a true friend—is ready

1. p. 93.

2. p. 135.

3. p. 139.

4. p. 152.

5. p. 163.

6. p. 173.

to make his best sacrifice, is ready to render his best services, does not mind a fault of his, reveals the hidden to him, keeps his secrecy, does not desert during adversity, and keeps regards for him even when he is stricken by poverty¹.

**

**

**

Seven are the accessories of *Samādhi*—right view, right resolution, right speech, right action, right livelihood, right effort, and right mindfulness².

**

**

**

Aggī Suttā, : gives a description of bloody sacrifice, at which thousands of animals were brought near the sacrificial post for being slaughtered. The Buddha gave a spiritual interpretation of the procedure of the sacrifice, and converted the *Brāhmaṇa*³.

**

**

**

There are seven kinds of wives—like an executioner, like a thief, like a grand mother, like a mother, like a sister, like a friend, and like a servant. A bad wife, having connection with someone else, ready even to murder her husband is the first. The wife who always tries to get money and ornaments from her husband, and is never ready to give him any from it—is the second. The wife who is lazy, inactive, easily irritable, and keeps her husband in hard control—is the third. The wife who is full of compassion for her husband—is the fourth. The wife who has great regards for her husband—is the fifth. The wife who is faithful and friendly—is the sixth. And the wife who is always afraid of her husband, standing in obedience—is the seventh⁴.

**

**

**

There are seven arrangements in a frontier city—a strong post at the gate, deep and wide mote all round, high and wide road all round, collection of arms, military cantonment, clever gate-keeper, high and wide boundary wall running all round⁵.

1. p. 177.

2. p. 184.

3. p. 184.

4. p. 223.

5. p. 234.

Aṭṭhaka Nipāta

(Collection of classifications by eight)

There are eight advantages in the practice of loving kindness (*Mettā*)—sleeps peacefully, awakes peacefully, has no bad dreams, becomes lovable to men, the same to spirits, the gods give protection, fire or poison or weapon can do no harm, is atleast born in the plane of the Brahmas¹.

**

**

**

There are eight ways of the world—gain, loss, fame, blame, dispraise, praise, pleasure and pain².

**

**

**

Sīha Sutta : Narrates the conversion of the famous *Nigaṇṭha* disciple—Captain *Sīha*³.

**

**

**

There are eight 'impurities—non-revision is the impurity of a memorised stanza, lack of upkeep is the impurity of a building, sloth is the impurity of beauty, negligence is the impurity of a watch-man, misconduct is the impurity of the wife, misery is the impurity of the charitable, evil deeds are the impurity of this world and the next, and ignorance is the worst of all impurities⁴.

**

**

**

Woman has the following eight ways to entangle the heart of man—weeping, smiling, talking, moving on one side, twisting the brows, perfumes, offering good food and touching⁵.

**

**

**

There are eight wonderful points in the ocean—gradual depth, not rising beyond the shore, not letting a corpse stagnate in it, accommodating the water falling from the different rivers, constancy of volume, unity of saltish taste, treasure of all precious stones, and abode of huge beings⁶.

**

**

**

There are eight kinds of gift—given due to attachment,

1. p. 270.

2. p. 275.

3. p. 298.

4. p. 305

5. p. 306

6. p. 318.

given due to some hope from him, given considering it to be good, given to the monks thinking it to be proper, given for fame, and given for self-purification¹.

**

**

**

As the seeds do not take root in a ground faulty in eight ways, so the charity does not yield good resultant that is given to one who is underserving in eight ways².

VOLUME IV

Navaka Nipāta

(Collection of classifications by nine)

Four strengths beget freedom from five fears The four strengths are—wisdom, energy, unblemishness and winning people in favour. The five fears that are got rid of by these are—fear of livelihood, of bad name, of people going against, of death, and of falling in a bad state³.

**

**

**

There are nine person—*Aṣṣat*; one who is on the path of Arhat-hood; *Anāgāmi*; one who is on the path of the realisation of the fruition of *Anāgāmi*; *Sakadāgāmi*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; *Sotāpanna*; one who is on the path of the realisation of the fruition of it; and the *Puthujjana*⁴.

**

**

**

These nine reflections, if developed and cultured, yield great results—reflection over the impurities of one's own body, over death, over abominableness of food, over non-attachment towards the world, over transitoriness, over all transitory states being misery, over all miserable states being non-substance, over the feelings of getting rid of, and, over renunciation⁵.

**

**

**

The family having the following nine manners must not be visited by the monks—that does not greet respectfully, that does not pay due regard, that does not offer honourable seats, that does not give recognition to existing qualities, that offers little even if it is plenty, that offers bad things even

if it has good, that offers with disregard, that does not come near, and that does not pay heed to the *Dhamma* that is being preached¹.

**

**

**

These are the nine considerations that cause one to get hurt—that he did harm to me, that he does harm to me, that he will do harm to me, that he did harm to my dear one, that he does harm to my dear one, that he will do harm to my dear one, that he did good to my enemy, that he does good to my enemy, and that he will do good to my enemy².

**

**

**

These are the nine graduated cessation—worldly desires cease in him who has got the First *Jhāna*, mental application ceases in him who has got the Second *Jhāna*, thrill ceases in him who has got the third *Jhāna*, respiration ceases in him who has got the Fourth *Jhāna*, sense of *Rupa* ceases in him who has got the *Ākāśānañcāyatana*, sense of space ceases in him who has got the *Vīññānañcāyatana*, sense of consciousness ceases in him who has got the *Ākiñcaññāyatana*, sense of nothingness ceases in him who has got *Nevaśāññānāśāññāyatana*, cognition and affection cease in him who has got *Saññāvedayitanirodha*³.

**

**

**

With the help of the simile of a young calf taking a jump in an unknown direction and thus falling off, it has been taught that, in the process of a meditative practice, one should not be impatient to take a step further, without first getting firmness in the acquired stage⁴.

**

**

**

Nibbāna is realised with a concentration, atleast as strong as that of the first stage of *Jhāna*. It is much better if the concentration is of the strength of the higher stages⁵.

Dasaka Nipāta

(Collection of classifications by ten)

Purity of character generates non-repentance; that

1. p. 32.

2. p. 48

3. p. 49

4. p. 57

5. p. 61

generates joy; that generates thrill; that generates tranquility; that generates ease; that generates concentration; that generates insight; that generates detachment; that ensures the realisation of emancipation.¹

**

**

**

A man of impure character is repentful. A repenting man has no joy. Without joy there is no thrill. Without thrill there is no tranquility. Without tranquility there is no ease. Without ease there is no right concentration. Without right concentration there is no realisation of the truth. Without realisation of the truth, there is no detachment. Without detachment there is no realisation of Emancipation.*

**

**

**

It would be very fruitful if a *Bhikkhu*, having the five qualities in him, dwells in an abode suitable in five ways.²

**

**

**

There are ten fetters, that keep a being in the bondage of birth & death—static view of existence (*sakkāyadiṭṭhi*), doubt (*vicikicchā*), indulgence in rituals thinking that the performance of these would yield liberation (*sīlabbataparāmāsa*), desire (*kāmacchanda*), ill-will (*byāpāda*), attachment for the blissful states of the *Rupa Jhāna*, for the *Arupa Jhāna*, egoism, distractedness, and ignorance.⁴

**

**

**

The universe is thousands of times bigger than this system in which there move the sun and the moon. The plane of *Mahā Brahmā* is the highest of all. Even that is not beyond the limitation of the law of transitoriness. One should develop non-attachment even towards that.⁵

**

**

**

The *Tathāgata* has laid down the rules of *Pātimokkha* with a view to the following ten purposes—for the well being of the Order, for the convenience of the Order, for restraining the rough, for the destruction of the evils hereafter, for generating faith in the faithless, for developing faith in the faithful,

1. p. 98.

2. p. 101.

3. p. 109.

4. p. 111.

5. p. 145.

for the long life of the *Dhamma*, and in the best interest of the Discipline.¹

**

**

**

A *Bhikkhu* must avoid entering the inner compartments of the royal palace, for the following ten considerations—a smile on his face in the presence of the queen might be misunderstood by the king; the king might suspect him of having caused conception in the queen, forgetting that it was actually done by himself; he might get involved unnecessarily in a case of theft; he might be suspected of having divulged the secrecy of the government etc.²

Ekādasaka Nīpāta

(Collection of classifications by eleven)

There are eleven merits in loving kindness (*Mettā*)—he sleeps peacefully, gets up peacefully, does not see a bad dream, he wins the love of men, of the spirits, the gods give protection, is not harmed by fire or poison or weapon, attains concentration easily, gets a glowing face, has a peaceful death, and atleast he attains to the plane of *Brahma*.³

3. The Present Edition

This presents a co-ordinated edition in Devanāgarī of the *Anguttara Nikāya* of the *Sutta Piṭaka* based on the following versions of the text—Burmese, Chatṭha-saṅgāyana publication, 1956; Siamese, Mahāmakūṭa Government publication, 1926; Sinhalese, edited by Siri Devamitta Mahānāyaka Thera, 1929; and Roman, edited by Rev. Richard Morris (P.T.S. 1885.)

For preparing our MSS, we have adopted the Chatṭha-saṅgāyana edition as our basic text, an edition that has been brought out by the efforts and sanction of an international Saṅgha constituting of the zealous holders of the orthodox Theravāda tradition. Very often, we have agreed in selecting the readings and in paragraph-arrangement; but, we have broken new grounds by providing a system of headings and

sub-headings and adopting a method of punctuation, thereby making the text more useful for the modern reader.

(a) *Headings*

In the old-fashioned books, no headings have been given in the beginning of a section. Instead, it is at the end that we have words like...*niṣṣhitam*. But, to the modern reader, this presents a difficulty in forming a complete picture of the text as an organic unity. We have, therefore, ventured to provide headings, numbered and arranged, with the purpose of bringing to relief the order and sequence in the parts of it. As far as possible, the headings have been constructed with words picked up from the body of the text, the chief objective being to indicate at the outset what does the section contain. Our readers should note that they have been supplied by us and that they do not belong to the original text.

The principal headings have been printed in 20pt. Black and are numbered. Suttas contained in it have been printed in 16pt. Mono Black, and are numbered. In the folio of odd pages, only Suttas have been mentioned.

(b) *Selection of readings*

In selecting a reading for our text out of the variants available, philological justification, no doubt, has been the chief consideration; but, at the same time, we have not lost sight of the importance of the historical usage. When different forms are both grammatically correct and current in use, we have put one in the text and mentioned the others in the foot-notes. In such cases, selection of one form does not mean the rejection of others.

(c) *Punctuation marks*

Originally, no punctuation marks were used in Pāli, except, perhaps, one for full-stop. The Siamese edition has followed the same tradition. But, as the syntax of Pāli is, at times, so very difficult and complicated, the use of the modern marks of punctuation is decidedly advantageous in making out the meaning explicit and in bringing out clearly the inter-connections between the different constituent clauses

अङ्गुत्तरनिकायपालि

(एकक-दुक-तिकनिपाता)

सूची

पिडुङ्का		पिडुङ्का
१. एककनिपातो		१६. (क) एकवम्मपालि ३०
१. रूपादिवग्गो ३		(ख) एकवम्मपालि ३१
२. नीवरणप्यहानवग्गो ४		(ग) एकवम्मपालि ३३
३. अकम्मनियवग्गो ६		(घ) एकवम्मपालि ३५
४. अदत्तवग्गो ७		१७. पसादकरवग्गो ३८
५. परिहितअच्छवग्गो ८		१८. अपरअच्छरासङ्कातवग्गो ३९
६. अच्छरासङ्कातवग्गो १०		१९. कायपातासतिवग्गो ४२
७. विरियारम्भवग्गो १२		२०. अमत्तवग्गो ४४
८. कल्याणमिप्तादिवग्गो १३		२. दुकनिपातो
९. पमादादिवग्गो १५		१. कम्मकरणवग्गो ४६
१०. दुतियपमादादिवग्गो १७		१. वज्जसुत्तं ४६
११. अवम्मवग्गो २०		२. पघानसुत्तं ४७
१२. अनापत्तिवग्गो २०		३. तपनीयसुत्तं ४८
१३. एकपुमालवग्गो २२		४. अतपनीयसुत्तं ४८
१४. (क) एतदग्गवग्गो २३		५. उपञ्जातसुत्तं ४८
(ख) एतदग्गवग्गो २४		६. संयोजनसुत्तं ४९
(ग) एतदग्गवग्गो २४		७. कण्हसुत्तं ४९
(घ) एतदग्गवग्गो २५		८. सुक्कसुत्तं ४९
(ङ) एतदग्गवग्गो २५		९. चरियसुत्तं ४९
(च) एतदग्गवग्गो २६		१०. वस्सुपनायिकसुत्तं ५०
(छ) एतदग्गवग्गो २६		तस्सुहानं ५०
१५. (क) अट्टानपालि २७		१. कम्मकरणवग्गो ४६
(ख) अट्टानपालि २८		२. अधिकरणवग्गो ५०
(ग) अट्टानपालि २९		३. बालवग्गो ५७

४. समचित्तवग्गो	पिडुक्का ५६	१०. भलसुत्तं	पिडुक्का ६६
५. परिसवग्गो	६६	तस्सुद्धानं	६७
तस्सुद्धानं	७१	२. रथकारवग्गो	६७
६. पुग्गलवग्गो	७१	१. ज्ञातसुत्तं	६७
७. सुखवग्गो	७४	२. सारणीयसुत्तं	६८
८. सनिमित्तवग्गो	७६	३. आसंसुत्तं	६९
९. धम्मवग्गो	७७	४. चक्कवत्तिमुत्तं	१००
१०. बालवग्गो	७८	५. सचेतनसुत्तं	१०२
११. आसाहुप्पजह्वग्गो	८०	६. अपणकसुत्तं	१०४
१२. आयाचनवग्गो	८१	७. अत्तव्याबाधसुत्तं	१०५
१३. दानवग्गो	८४	८. देवलोकसुत्तं	१०५
१४. सन्धारवग्गो	८५	९. पठमपापणिकसुत्तं	१०६
१५. समापत्तिवग्गो	८६	१०. दुत्तियपापणिकसुत्तं	१०७
१६. कोधवग्गो	८८	तस्सुद्धानं	१०८
१. कोधपेय्यालं	८८	३. पुग्गलवग्गो	१०८
२. अकुसलपेय्यालं	८९	१. समिद्धसुत्तं	१०८
१७. अत्थवसवग्गो	९०	२. गिलानसुत्तं	१११
१. विनयपेय्यालं	९०	३. सङ्खारसुत्तं	११२
२. रागपेय्यालं	९१	४. बहुकारसुत्तं	११३
३. तिकनिपातो		५. वजिरूपमसुत्तं	११३
१. बालवग्गो	९३	६. सेवितब्बसुत्तं	११४
१. भयसुत्तं	९३	७. जिगुच्छित्तब्बसुत्तं	११५
२. लक्खणसुत्तं	९३	८. गूथभाणीसुत्तं	११७
३. चिन्तीसुत्तं	९४	९. अन्धसुत्तं	११८
४. अच्चयसुत्तं	९५	१०. अवकुञ्जसुत्तं	११९
५. अयोनिसोसुत्तं	९५	तस्सुद्धानं	१२२
६. अकुसलसुत्तं	९५	४. वेवङ्गतवग्गो	१२२
७. सावज्जसुत्तं	९६	१. सन्नहाकसुत्तं	१२२
८. सब्बावज्जसुत्तं	९६	२. आनन्दसुत्तं	१२२
९. खतसुत्तं	९६	३. सारिपुत्तसुत्तं	१२३

४. निदानसुत्तं	१२४
५. हृत्थकसुत्तं	१२६
६. देवदूतसुत्तं	१२८
७. यमराजसुत्तं	१३१
८. चतुसहाराजसुत्तं	१३१
९. सुखमालसुत्तं	१३४
१०. आधिपतेय्यसुत्तं	१३६
तत्सुद्धानं	१३८
५. चूळवग्गो	१३८
१. सम्मुखीभावसुत्तं	१३८
२. तिष्ठानसुत्तं	१३८
३. अत्थवससुत्तं	१३९
४. कथापवत्तिसुत्तं	१३९
५. पण्डितसुत्तं	१३९
६. सीलवन्तसुत्तं	१३९
७. सङ्खतलक्खणसुत्तं	१४०
८. असङ्खतलक्खणसुत्तं	१४०
९. पब्बतराजसुत्तं	१४०
१०. आतप्पकरणीयसुत्तं	१४१
११. महाचोरसुत्तं	१४२
तत्सुद्धानं	१४२
६. ब्राह्मणवग्गो	१४२
१. पठमद्वेब्राह्मणसुत्तं	१४२
२. दुतियद्वेब्राह्मणसुत्तं	१४३
३. अञ्जातरब्राह्मणसुत्तं	१४४
४. परिब्बाजकसुत्तं	१४५
५. निब्बुतसुत्तं	१४६
६. पलोकसुत्तं	१४७
७. वच्छगोतसुत्तं	१४८
८. तिकणसुत्तं	१५०

६. जाणुस्सोणिसुत्तं	१५३
१०. सङ्गारवसुत्तं	१५५
तत्सुद्धानं	१६०
७. महावग्गो	१६०
१. तित्थायतनसुत्तं	१६०
२. भयसुत्तं	१६४
३. वेणागपुरसुत्तं	१६७
४. सरभसुत्तं	१७१
५. केसमुत्तिसुत्तं	१७४
६. साब्बसुत्तं	१७६
७. कथावत्थुसुत्तं	१८२
८. अञ्जातित्थियसुत्तं	१८४
९. अकुसलमूलसुत्तं	१८६
१०. उपोसथसुत्तं	१९०
तत्सुद्धानं	१९६
८. आनन्दवग्गो	१९६
१. छन्नसुत्तं	२०१
२. आजीवकसुत्तं	२०३
३. महानामसक्कसुत्तं	२०४
४. निगण्ठसुत्तं	२०५
५. निवेसकसुत्तं	२०६
६. पठमभवसुत्तं	२०६
७. दुतियभवसुत्तं	२०७
८. सीलव्वतसुत्तं	२०८
९. गन्धजातसुत्तं	२१०
१०. चूळनिकासुत्तं	२१२
तत्सुद्धानं	२१२
९. समणवग्गो	२१२
१. समणसुत्तं	२१२
२. गग्गभसुत्तं	२१२

३. खेत्तमुत्तं	पिठ्ठुद्दा २१३	७. अरक्खित्तुत्तं	पिठ्ठुद्दा २४२
४. वज्जिपुत्तमुत्तं	२१३	८. व्यापन्नमुत्तं	२४३
५. सेक्खमुत्तं	२१४	९. पठमनिदानमुत्तं	२४४
६. पठमसिक्खामुत्तं	२१४	१०. दुतियनिदानमुत्तं	२४५
७. दुतियसिक्खामुत्तं	२१६	तस्सुद्दानं	२४६
८. ततियसिक्खामुत्तं	२१७	१२. आपायिकवग्गो	२४७
९. पठमसिक्खत्तयमुत्तं	२१८	१. आपायिकमुत्तं	२४७
१०. दुतियसिक्खत्तयमुत्तं	२१८	२. दुल्लभमुत्तं	२४७
११. सङ्कवामुत्तं	२१९	३. आपमेय्यमुत्तं	२४७
तस्सुद्दानं	२२२	४. आनेञ्जमुत्तं	२४७
१०. लोणकपल्लवग्गो	२२२	५. विपत्तिसम्पदामुत्तं	२४९
१. अन्नयायिकमुत्तं	२२२	६. अपण्णकमुत्तं	२५०
२. पविवेकमुत्तं	२२३	७. कामन्तमुत्तं	२५१
३. सरदमुत्तं	२२४	८. पठमसोचेय्यमुत्तं	२५२
४. परिसामुत्तं	२२५	९. दुतियसोचेय्यमुत्तं	२५३
५. पठमआजानीयमुत्तं	२२६	१०. मोनेय्यमुत्तं	२५४
६. दुतियआजानीयमुत्तं	२२७	तस्सुद्दानं	२५५
७. ततियआजानीयमुत्तं	२२७	१३. कुसिनारवग्गो	२५५
८. पोत्थकमुत्तं	२२८	१. कुसिनारमुत्तं	२५५
९. लोणकपल्लमुत्तं	२३०	२. भण्डनमुत्तं	२५६
१०. पंसुधोवकमुत्तं	२३४	३. गोतमकचेतियमुत्तं	२५७
११. निमित्तमुत्तं	२३७	४. भरण्डुकालाममुत्तं	२५७
तस्सुद्दानं	२३९	५. हत्थकमुत्तं	२५९
११. सम्बोधवग्गो	२३९	६. कटुवियमुत्तं	२६०
१. पुण्वेवसम्बोधमुत्तं	२३९	७. पठमअनुरुद्धमुत्तं	२६१
२. पठमअस्सादमुत्तं	२४०	८. दुतियअनुरुद्धमुत्तं	२६२
३. दुतियअस्सादमुत्तं	२४०	९. पटिच्छन्नमुत्तं	२६३
४. समणब्राह्मणमुत्तं	२४१	१०. लेखमुत्तं	२६३
५. रुण्णमुत्तं	२४१	तस्सुद्दानं	२६४
६. अतित्तिसुत्तं	२४१		

१४. योवाजीववग्गो	विडुक्का
१. योवाजीवसुत्तं	२६४
२. परिसासुत्तं	२६४
३. मित्तसुत्तं	२६६
४. उप्पादासुत्तं	२६६
५. केसकम्बलसुत्तं	२६६
६. सम्पदासुत्तं	२६६
७. बुद्धिसुत्तं	२६७
८. अस्सखळुङ्कसुत्तं	२६७
९. अस्सपरस्ससुत्तं	२६७
१०. अस्साजानीयसुत्तं	२६९
११. पठममोरनिवापसुत्तं	२७०
१२. दुतियमोरनिवापसुत्तं	२७१
१३. ततियमोरनिवापसुत्तं	२७१
तत्सुद्धानं	२७२
१५. मङ्गलवग्गो	२७२
१. अकुसलसुत्तं	२७२

२. सावज्जसुत्तं	पिडुक्का
३. विसमसुत्तं	२७२
४. असुचिसुत्तं	२७३
५. पठमखतसुत्तं	२७३
६. दुतियखतसुत्तं	२७३
७. ततियखतसुत्तं	२७४
८. चतुत्थखतसुत्तं	२७४
९. वन्दनासुत्तं	२७४
१०. पुब्बण्हसुत्तं	२७४
तत्सुद्धानं	२७५
१६. अचेलकवग्गो	२७५
तत्सुद्धानं	२७७
१७. कम्मपथपेट्यालं	२७७
तत्सुद्धानं	२७९
१८. रागपेट्यालं	२७९
तत्सुद्धानं	२८०

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a आ ā इ i ई ī उ u ऊ ū ए e ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
च ca	छ cha	ज ja	झ, ञ jha	ञ ñā
ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	श sa
		ह ha	ळ la	अ am

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की ki कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi खी khi खु khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT-CONSONANTS

क kka	क्व fīca	ख dva	म्ब mba
क्ख kkha	क्व fīcha	ख dhya	म्ब mbha
क्य kya	क्व fīja	ख dhva	म्ब mma
कि kri	क्व, क्क fījha	न् nta	म्ब mya
क्ल kla	ट, दट tta	न्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट, दट ttha	न्व nthva	य yya
क्य khya	ट, दट dda	न् nda	य yha
क्व khva	ट, दट ddha	न् ndra	ल् lla
ग् gga	ण nta	न्व ndha	ल lya
ग्ग ggha	ण ntha	न्, न nna	ल् lha
ग gya	ण nda	न् nya	य vha
ग्र gra	ण nna	न् nha	स्त sta
ङ् ṅka	ण nha	प् ppa	स्व stra
ङ्क ṅkha	त tta	प् ppha	ल sna
ङ्ग, ङग ṅga	ल ttha	प pya	स्व sma
ङ्ख, ङव ṅgha	ल tva	प pla	स्व sya
च् cca	ल tyā	ब् bba	स्व sva
च्च ccha	त tra	ब् bbha	स्व ssa
ज् jja	ड, दड dda	ब bya	ह hma
ज्ज, ङज jjha	ड ddha	ब bra	ह hva
ञ् ñña	ड dya	म् mpa	म्ह lha
ञ्ह ñha	ड dra	म् mpha	

१=ā; २=i; ३=ī; ४=u; ५=ū; ६=e; ७=ō

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

सुत्तपिटके
अङ्गुत्तरनिकायो
(एकक-द्वुक-तिका निपाता)

अङ्गुत्तरनिकायपालि

१. एककनिपातो

१. रूपादिवग्गो

१. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पञ्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

B. vol. I, 1
R. vol. I, 1

“नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिरूपं । इत्थिरूपं, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकसहं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिसहो । इत्थिसहो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकगन्धं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिगन्धो ; इत्थिगन्धो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरसं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिरसो । इत्थिरसो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

R. 2

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकफोटुब्बं पि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, इत्थिफोटुब्बो । इत्थिफोटुब्बो, भिक्खवे, पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

B. 2

६ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरूपं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसरूपं । पुरिसरूपं, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

20

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकसहं पि समनुपस्सामि य एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिससहो । पुरिससहो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकगन्धं पि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसगन्धो । पुरिसगन्धो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

९ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकरसं पि समनुपस्सामि यं एव इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसरसो । पुरिसरसो, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

१०. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकफोट्टब्बं पि समनुपस्सामि य एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं, भिक्खवे, पुरिसफोट्टब्बो^१ । पुरिसफोट्टब्बो^१, भिक्खवे, इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठती” ति ।

— ० —

२. नीवरणप्पहानवग्गो

R. 3 १. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो वा कामच्छन्दो भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सुभनिमित्तं । सुभनिमित्तं,
15 भिक्खवे, अयोनिंसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चैव कामच्छन्दो उप्पज्जति उप्पन्नो च कामच्छन्दो भिय्योभावाय^२ वेपुल्लाय संवत्तती” ति ।

11 3 २. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नो वा व्यापादो^३ उप्पज्जति उप्पन्नो वा व्यापादो भिय्योभावाय
वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पटिघनिमित्तं । पटिघनिमित्तं,
20 भिक्खवे, अयोनिंसो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चैव व्यापादो उप्पज्जति उप्पन्नो च व्यापादो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्नं वा थीनमिद्धं^४ उप्पज्जति उप्पन्नं वा थीनमिद्धं भिय्योभावाय
25 वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अरति तन्दि विजग्भिन्ता^५ भत्त-
सम्मदो चेतसो च लीनत्तं । लीनचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्नं चैव

१. पुरिसफोट्टब्ब - रो० । २. भिय्योभावाय - सी० । ३. व्यापादो - सी०, रो० । ४. थीनमिद्ध - अ०, स्या० । ५. विजग्भिन्ता - सी०, स्या०, रो० ।

थीनमिद्धं उपपज्जति उपपन्नं च थीनमिद्धं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं उपपज्जति उपपन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चेतसो अवूपसमो । 5 अवूपसन्तचित्तस्स, भिक्खवे, अनुपपन्नं चेव उद्धच्चकुक्कुच्चं उपपज्जति उपपन्नं च उद्धच्चकुक्कुच्चं भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती” ति ।

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्ना वा विचिकिच्छा उपपज्जति उपपन्ना वा विचिकिच्छा भिय्यो- R 4 भावाय वेपुल्लाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । 10 अयोनिसो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुपपन्ना चेव विचिकिच्छा उपप- ज्जति उपपन्ना च विचिकिच्छा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती” ति ।

६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्नो वा कामच्छन्दो नुपपज्जति उपपन्नो वा कामच्छन्दो पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, असुमनिमित्तं । असुमनिमित्तं, भिक्खवे, योनिसो 15 मनसि करोतो अनुपपन्नो चेव कामच्छन्दो नुपपज्जति उपपन्नो च काम- च्छन्दो पहीयती” ति ।

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्नो वा व्यापादो नुपपज्जति उपपन्नो वा व्यापादो पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, मेत्ता चेतोविमुत्ति । मेत्तं, भिक्खवे, चेतोविमुत्ति योनिसो 20 B. 4 मनसि करोतो अनुपपन्नो चेव व्यापादो नुपपज्जति उपपन्नो च व्यापादो पहीयती” ति ।

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्नं वा थीनमिद्धं नुपपज्जति उपपन्नं वा थीनमिद्धं पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, आरम्भघातु निक्कमघातु परक्कमघातु । आरद्धविरियस्स’, 25 भिक्खवे, अनुपपन्नं चेव थीनमिद्धं नुपपज्जति उपपन्नं च थीनमिद्धं पहीयती” ति ।

९. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुपपन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं नुपपज्जति उपपन्नं वा उद्धच्चकुक्कुच्चं

पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, चेतसो वूपसमो । वूपसन्तचित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्नं चेव उदच्चकुक्कुच्चं नुप्पज्जति उप्पन्नं च उदच्चकुक्कुच्चं पहीयती” ति ।

R. 5

१०. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
3 अनुप्पन्ना वा विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना वा विचिकिच्छा पहीयति यथयिदं, भिक्खवे, योनिस्सो मनसिकारो । योनिस्सो, भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव विचिकिच्छा नुप्पज्जति उप्पन्ना च विचिकिच्छा पहीयती” ति ।

— ० —

३. अकम्मनियवग्गो

१. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि य
10 एव अभावितं अकम्मनियं” होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अकम्मनियं होती” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं कम्मनियं होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं कम्मनियं होती” ति ।

R. 5 15

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अभावितं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एव भावितं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।
20

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि य एवं अभावितं अपातुभूतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अपातुभूतं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

1 6 25

६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि य एव भावितं पातुभूतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं पातुभूतं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अबहुलीकतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अबहुलीकतं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं 5 एवं भावितं बहुलीकतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

९. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अभावितं अबहुलीकतं दुक्खाधिवाहं^१ होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अभावितं अबहुलीकतं दुक्खाधिवाहं होती” ति । 10

१०. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं भावितं बहुलीकतं सुक्खाधिवाहं होति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, भावितं बहुलीकतं सुक्खाधिवाहं होती” ति ।

४. अदन्तवग्गो

१. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं 8 एवं अदन्तं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, 15 भिक्खवे, अदन्तं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं दन्तं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, दन्तं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं 20 एवं अगुत्तं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, 25 भिक्खवे, अगुत्तं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं गुत्तं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, गुत्तं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं अरक्खितं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, चित्तं । चित्तं, भिक्खवे, अरक्खितं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

६. “नाहं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एव रक्खितं महतो अत्थाय सवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, चित्तं । चित्तं, भिक्षवे, रक्खितं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

७ “नाहं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं
५ एवं असंवृतं महतो अनत्थाय सवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, चित्तं । चित्तं, भिक्षवे, असंवृतं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

८ “नाहं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एवं संवृतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, चित्तं । चित्तं, भिक्षवे, संवृतं महतो अत्थाय सवत्तती” ति ।

B. 7 10

९. “नाहं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं एव अदन्तं अगुत्तं अरक्खितं असंवृतं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, चित्तं । चित्तं, भिक्षवे, अदन्तं अगुत्तं अरक्खितं असंवृतं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

१०. “नाहं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यं
१५ एवं दन्तं गुत्तं रक्खितं संवृतं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, चित्तं । चित्तं, भिक्षवे, दन्तं गुत्तं रक्खितं संवृतं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

— ० —

५. पणिहितअच्छवग्गो

R 8

१. “सेय्यथापि, भिक्षवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा मिच्छा-
पणिहितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भेच्छति^१ लोहितं
२० वा उप्पादेस्सती ति नेतं ठान विज्जति । तं किस्स हेतु ? मिच्छापणि-
हितत्ता, भिक्षवे, सूकस्स^२ । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत भिक्षु
मिच्छापणिहितेन चित्तेन अविज्जं भेच्छति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं
सच्छिकरिस्सती ति नेतं ठान विज्जति । तं किस्स हेतु ? मिच्छापणि-
हितत्ता, भिक्षवे, चित्तस्सा” ति ।

25

२. “सेय्यथापि, भिक्षवे, सालिसूकं वा यवसूकं वा सम्मापणि-
हितं हत्थेन वा पादेन वा अक्कन्तं हत्थं वा पादं वा भेच्छति लोहितं वा
उप्पादेस्सती ति ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सम्मापणिहितत्ता,

१. भेज्जति - सी०; भिज्जिस्सति - स्या० । २. सालिसूकस्स - स्या० रो०, ।

भिक्षवे, सूकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत भिक्षु-सम्भापणि-
हितेन चित्तेन अविज्जं भेच्छति, विज्जं उप्पादेस्सति, निब्बानं सच्छि-
करिस्सती ति ठानमेतं विज्जति । तं किस्स हेतु ? सम्भापणिहितत्ता,
भिक्षवे, चित्तस्सा” ति ।

३ “इधाहं, भिक्षवे, एकच्चं पुग्गलं पदुद्धचित्तं एवं चेतसा 5 B 8
चेतो परिच्च पजानामि — ‘इमहिं चे अयं समये पुग्गलो कालं करेय्य,
यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये’ । तं किस्स हेतु ? चित्तं हिस्स,
भिक्षवे, पदुद्धं ।

“चेतोपदोसहेतु” पन, भिक्षवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा परं मरणा अपायं दुर्गातिं विनिपात निरयं उपपज्जन्ती” ति । 10

४. “इधाहं, भिक्षवे, एकच्चं पुग्गलं पसन्नचित्तं एवं चेतसा
चेतो परिच्च पजानामि — ‘इमहिं चे अयं समये पुग्गलो कालं R. 9
करेय्य, यथाभतं निक्खित्तो एवं सगं’ । तं किस्स हेतु ? चित्तं हिस्स,
भिक्षवे, पसन्नं ।

“चेतोपसादहेतु पन, भिक्षवे, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा 15
परं मरणा सुर्गातिं सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

५. “सेय्यथापि, भिक्षवे, उदकरहदो आविलो लुळितो^१
कललीभूतो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो न पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकं
पि सक्खरकठलं^२ पि मच्छगुम्भं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि । तं किस्स
हेतु ? आविलत्ता, भिक्षवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत 20
भिक्षु आविलेन चित्तेन अत्तत्थं वा अस्सति परत्थं वा अस्सति उभयत्थं
वा अस्सति उत्तरि वा मनुस्सवग्गमा अलमरियञ्जाणदस्सनविसेसं सच्छि-
करिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति । तं किस्स हेतु ? आविलत्ता, भिक्षवे,
चित्तस्सा” ति ।

६. “सेय्यथापि, भिक्षवे, उदकरहदो अच्छो विप्पसन्नो अना- 25
विलो तत्थ चक्खुमा पुरिसो तीरे ठितो पस्सेय्य सिप्पिसम्बुकं पि सक्खर-
कठलं पि मच्छगुम्भं पि चरन्तं पि तिट्ठन्तं पि । तं किस्स हेतु ? अना-
विलत्ता, भिक्षवे, उदकस्स । एवमेव खो, भिक्षवे, सो वत भिक्षु
अनाविलेन चित्तेन अत्तत्थं वा अस्सति परत्थं वा अस्सति उभयत्थं वा

१. ° पदोसहेतुच्च — सी०, रो०; ° पदोसहेतु च — स्या० । २. उपपज्जन्ती — सी०,
रो० । ३. लुळितो — सी०, स्या०, रो० । ४. ° कथलं — स्या० ।

जस्सति उत्तरि वा मनुस्सघम्मा अलमरियज्जाणदस्सनविसेसं सच्छि-
करिस्सती ति ठानमेत विज्जति । तं किस्स हेतु ? अनाविलत्ता,
भिक्षवे, चित्तस्सा” ति ।

७ “सेय्यथापि, भिक्षवे, यानि कानिचि स्खजातान्”
५ फन्दनो^१ तेसं अभगमक्खायति यदिदं मुदुताय चैव कम्मज्जाताय च ।
८ ९ एवमेव खो अहं, भिक्षवे, नाञ्ज एकघम्म पि समनुपस्सामि य एव
भावित बहुलीकत मुदु च होति कम्मज्ज च यथयिद चित्त । चित्त,
भिक्षवे, भावित बहुलीकत मुदु च होति कम्मज्ज च होती” ति ।

३ १० ८. “नाह, भिक्षवे, अञ्ज एकघम्मं पि समनुपस्सामि
१० य एव लहुपरिवत्त यथयिद चित्त । यावञ्चिद, भिक्षवे, उपमा पि
न सुकरा याव लहुपरिवत्तं चित्त” ति ।

९ “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुकेहि
उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठ” ति ।

१०. “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्तं । तं च खो आगन्तुकेहि
१५ उपक्किलेसेहि विप्पमुत्त” ति ।

—०—

६. अञ्जरासङ्घातवग्गो

१. “पमस्सरमिद, भिक्षवे, चित्त । तं च खो आगन्तुकेहि
उपक्किलेसेहि उपक्किलिट्ठ । त अस्सुतवा पुथुज्जनो यथाभूतं नप्प-
जानाति । तस्मा अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स चित्तभावना नत्थी ति
वदामी” ति ।

२० २ “पमस्सरमिदं, भिक्षवे, चित्त । त च खो आगन्तुकेहि
उपक्किलेसेहि विप्पमुत्त । त सुत्वा अरियसावको यथाभूतं पजानाति ।
तस्मा सुतवतो अरियसावकस्स चित्तभावना अत्थी ति वदामी” ति ।

३. “अञ्जरासङ्घातमत्त पि चे, भिक्षवे, भिक्षु मेत्ताचित्त
आसेवति, अय वुच्चति, भिक्षवे — “भिक्षु अरितज्ज्ञानो विहरति सत्थु-
२५ सासनकरो ओवादपतिकरो”, अमोघ रट्ठपिण्ड भुञ्जति’ । को पन वादो
ये नं बहुलीकरोन्ती” ति ।

१ ० जातानि — स्या०, रो० । २ चन्दनो — स्या०, रो० । ३ ० पटिकरो — रो० ।

४. “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं¹ भावेति; अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थु-सासनकरो ओवादपत्तिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति’ । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती” ति !

५. “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु मेत्ताचित्तं⁵ मनसि करोति, अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपत्तिकरो अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति’ । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती” ति !

६. “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा अकुसला अकुसलभागिया अकुसलपक्खिका, सब्बे ते मनोपुब्बङ्गमा । मनो तेसं धम्मानं पठमं¹⁰ उप्पज्जति, अन्वदेव अकुसला धम्मा” ति ।

७. “ये केचि, भिक्खवे, धम्मा कुसला कुसलभागिया कुसल-पक्खिका, सब्बे ते मनोपुब्बङ्गमा । मनो तेसं धम्मानं पठमं उप्पज्जति, अन्वदेव कुसला धम्मा” ति ।

८. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन¹⁵ अनुपपन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो । पमत्तस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

९. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन²⁰ अनुपपन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमत्तस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

१०. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन²⁵ अनुपपन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं । कुसीतस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

७. विरियारम्भवग्गो

१ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा परि-
हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो । आरद्धविरियस्स, भिक्खवे,
अनुपपन्ना चेव कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा
५ परिहायन्ती” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परि-
हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता । महिच्छस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना
चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परि-
१० हायन्ती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा परि-
हायन्ति, यथयिदं, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छस्स, भिक्खवे, अनु-
पपन्ना चेव कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा परि-
१५ हायन्ती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परि-
हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना
चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परि-
२० हायन्ती” ति ।

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा परि-
हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठस्स, भिक्खवे, अनुपपन्ना चेव
कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

६ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा
परिहायन्ति, यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो,
भिक्खवे, मनसि करोतो अनुपपन्ना चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति
उपपन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, योनिस्सो मनसिकारो । योनिस्सो भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति । B 12

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, असम्पज्जञ्जं । असम्पज्जानस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति । 5

९. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्पज्जञ्जं । सम्पज्जानस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति । 10

१०. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, पापमित्तता । पापमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति । 15

—o—

८. कल्याणमितादिवग्गो

१. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति । R. 14

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा कुसला धम्मा परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं । अनुयोगा, भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगा B. 13

कुसलानं धम्मानं अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च कुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

३. “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा अकुसला धम्मा
5 परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलान धम्मान, अननुयोगो अकुसलानं धम्मान । अनुयोगा, भिक्खवे, कुसलान धम्मान, अननुयोगा अकुसलान धम्मानं अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना च अकुसला धम्मा परिहायन्ती” ति ।

४ “नाह, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि
10 येन अनुप्पन्ना वा बोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा बोज्झङ्गा न भावना-
पारिपूरि गच्छन्ति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिनसो मनसिकारो । अयो-
निसो, भिक्खवे, मनसिकरोतो अनुप्पन्ना चेव बोज्झङ्गा नुप्पज्जन्ति
उप्पन्ना च बोज्झङ्गा न भावनापारिपूरि गच्छन्ती” ति ।

५. “नाह, भिक्खवे, अञ्ज एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
15 अनुप्पन्ना वा बोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना वा बोज्झङ्गा भावनापारि-
पूरि गच्छन्ति यथयिदं, भिक्खवे, योनिनसो मनसिकारो । योनिनसो,
भिक्खवे, मनसि करोतो अनुप्पन्ना चेव बोज्झङ्गा उप्पज्जन्ति उप्पन्ना
च बोज्झङ्गा भावनापारिपूरि गच्छन्ती” ति ।

६ “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं जाति-
20 परिहानि । एतं पतिकिदु, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्जा-
परिहानी” ति ।

७ “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, बुद्धि यदिदं जातिबुद्धि ।
एतदग्ग, भिक्खवे, बुद्धीनं यदिदं पञ्जाबुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं
सिक्खितब्ब - “पञ्जाबुद्धिया वद्धिस्सामा” ति । एव हि वो,
25 भिक्खवे, सिक्खितब्ब” ति ।

८. “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं भोगपरि-
हानि । एतं पतिकिदु, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्जा-
परिहानी” ति ।

६. “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, वुद्धि यदिदं भोगवुद्धि ।
एतदग्गं, भिक्खवे, वुद्धीनं यदिदं पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे,
एवं सिक्खितब्बं—‘पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा’ ति । एवं हि वो,
भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

१०. “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, परिहानि यदिदं यसो- 5
परिहानि । एतं पत्तिकिलिट्ठं, भिक्खवे, परिहानीनं यदिदं पञ्ञाप-
हानी” ति ।

६. पमादादिवग्गो

१. “अप्पमत्तिका एसा, भिक्खवे, वुद्धि यदिदं यसोवुद्धि ।
एतदग्गं, भिक्खवे, वुद्धीनं यदिदं पञ्ञावुद्धि । तस्मातिह, भिक्खवे,
एवं सिक्खितब्बं—‘पञ्ञावुद्धिया वद्धिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, 10
सिक्खितब्बं” ति ।

२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकघम्मं पि समनुपस्सामि R 16
यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पमादो । पमादो,
भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो 15
एव महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमादो,
भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो
एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं । कोसज्जं, 20
भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो
एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो^१ । विरिया-
रम्भो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्ञं एकघम्मं पि समनुपस्सामि
यो^२ एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता । 25
महिच्छता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

B. 15

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पिच्छता । अप्पिच्छता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, असन्तुट्ठिता । असन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

९. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सन्तुट्ठिता । सन्तुट्ठिता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१०. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिसो मनसिकारो । अयोनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

११. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं भिक्खवे, योनिसो मनसिकारो । योनिसो मनसिकारो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१२. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, असम्पजञ्जं । असम्पजञ्जं, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

१३. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, सम्पजञ्जं । सम्पजञ्जं, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१४. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पापमित्तता । पापमित्तता, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

B. 16 25

१५. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याणमित्तता । कल्याणमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो अकुसलानं घम्मानं, अननुयोगो कुसलानं घम्मानं । अनुयोगो, भिक्खवे, अकुसलानं घम्मानं, अननुयोगो कुसलानं घम्मानं महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

१७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यो 5 एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनुयोगो कुसलानं घम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं घम्मानं । अनुयोगो, भिक्खवे, कुसलानं घम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं घम्मानं महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१०. दुतियपमादादिवग्गो

१. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाञ्जं एकज्झं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, 10 पमादो । पमादो, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

२. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाञ्जं एकज्झं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमादो, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

R. 17

३. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाञ्जं एकज्झं 15 पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कोसज्जं । कोसज्जं, भिक्खवे, महतो अनत्थाय संवत्तती” ति ।

४. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाञ्जं एकज्झं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, विरियारम्भो । विरियारम्भो, भिक्खवे, महतो अत्थाय 20 संवत्तती” ति ।

५-१२. अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अज्झं ति करित्वा नाञ्जं एकज्झं 17 पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अनत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, महिच्छता ... पे०... अप्पिच्छता ... असन्तुट्ठिता ... सन्तुट्ठिता ... अयोनिनो मनसिकारो ... योनिनो मनसिकारो ... असम्पज्जञ्जं ... सम्पज्जञ्जं ... । 25

१३. “वाहिरं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्जं एकङ्गं पि समनुपस्सामि यं एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, पाप-
मित्तता । पापमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१४. “वाहिरं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्जं एकङ्गं पि
८ समनुपस्सामि यो एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, कल्याण-
मित्तता । कल्याणमित्तता, भिक्खवे, महतो अत्थाय संवत्तती” ति ।

१५. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्जं एकङ्गं
पि समनुपस्सामि य एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे,
अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं । अनुयोगो,
10 भिक्खवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं महतो अत्थाय
संवत्तती” ति ।

१६. “अज्झत्तिकं, भिक्खवे, अङ्गं ति करित्वा नाञ्जं एकङ्गं
पि समनुपस्सामि य एवं महतो अत्थाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे, अनु-
योगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं । अनुयोगो,
15 भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं महतो अत्थाय
संवत्तती” ति ।

१७. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो
एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे,
पमादो । पमादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय
20 संवत्तती” ति ।

१८. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो
एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं
R. 18 भिक्खवे, अप्पमादो । अप्पमादो, भिक्खवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मो-
साय अनन्तरधानाय संवत्तती” ति ।

१९. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि
B. 18 25 यो एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्खवे,
कोसज्जं । कोसज्जं, भिक्खवे, सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय
संवत्तती” ति ।

२०. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो
- 30 एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं,

भिक्षवे, विरियारम्भो । विरियारम्भो, भिक्षवे, सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती” ति ।

२१-३१. “नाहुं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो एवं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, महिच्छता ... पे०... अप्पिच्छता ... असन्तुट्ठिता... सन्तुट्ठिता ... अयोनि सो 5 मनसिकारो ... योनि सो मनसिकारो ... असम्पज्जं ... सम्पज्जं ... पाप-मित्ता ... कल्याणमित्ता ... अनुयोगो अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं । अनुयोगो, भिक्षवे, अकुसलानं धम्मानं, अननुयोगो कुसलानं धम्मानं सद्धम्मस्स सम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती” ति ।

३२. “नाहुं, भिक्षवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि यो 10 एवं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तति यथयिदं, भिक्षवे, अनुयोगो कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं । अनुयोगो, भिक्षवे, कुसलानं धम्मानं, अननुयोगो अकुसलानं धम्मानं सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तती” ति ।

३३. “ये ते भिक्षवे, भिक्षू अधम्मं धम्मो ति दीपेन्ति ते, 15 भिक्षवे, भिक्षू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्षवे, भिक्षू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती” ति ।

३४. “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू धम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति ते, 20 भिक्षवे, भिक्षू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्षवे, भिक्षू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती” ति ।

३५-४२. “ये ते, भिक्षवे, भिक्षू अविनयं विनयो ति दीपेन्ति ... पे०... विनयं अविनयो ति दीपेन्ति . पे०... अभासितं अलपितं 25 तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे०... भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे०... अनाचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे०... आचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे०... अपञ्जत्तं तथागतेन पञ्जत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति ... पे०... पञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेना

ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजन-
असुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।
बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तर-
धापेन्ती” ति ।

११. अधम्मवग्गो

१. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अधम्मं अधम्मो ति दीपेन्ति ते,
भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स
अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं
पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

२. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मं धम्मो ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे,
भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय
हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं पसवन्ति,
ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

३-१०. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अविनय अविनयो ति
दीपेन्ति .. पे० .. विनयं विनयो ति दीपेन्ति .. पे०. अभासितं
अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेन्ति
.. पे०.. भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना
ति दीपेन्ति ... पे०... अनाचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेना
ति दीपेन्ति .. पे०... आचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेना ति
दीपेन्ति ... पे० . अपञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति
.. पे०... पञ्जत्तं तथागतेन पञ्जत्तं तथागतेना ति दीपेन्ति ते,
भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स
अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं
पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

१२. अनापत्तिवग्गो

१. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अनापत्ति आपत्ती ति दीपेन्ति
ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो
जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे,
भिक्खू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ती” ति ।

२. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्तिं अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहू च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरघापेन्ती” ति ।

३-१०. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुकं आपत्तिं गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... गरुकं आपत्तिं लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... दुट्ठुल्लं आपत्तिं अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... अदुट्ठुल्लं आपत्तिं दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... सावसेसं आपत्तिं अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... अनवसेसं आपत्तिं सावसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... सप्पटिकम्म आपत्तिं अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ... पे०... अप्पटिकम्म आपत्तिं सप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनअहिताय पटिपन्ना बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहू च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरघापेन्ती” ति ।

R. 21

B. 21

११. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू अनापत्तिं अनापत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहू च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

१२. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू आपत्तिं आपत्ती ति दीपेन्ति त, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहू च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती” ति ।

१३-२०. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू लहुकं आपत्तिं लहुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... गरुकं आपत्तिं गरुका आपत्ती ति दीपेन्ति ... दुट्ठुल्लं आपत्तिं दुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... अदुट्ठुल्लं आपत्तिं अदुट्ठुल्ला आपत्ती ति दीपेन्ति ... सावसेसं आपत्तिं सावसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... अनवसेसं आपत्तिं अनवसेसा आपत्ती ति दीपेन्ति ... सप्पटिकम्म आपत्तिं अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ... अप्पटिकम्म आपत्तिं अप्पटिकम्मा आपत्ती ति दीपेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजन-

सुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेत्ती” ति ।

१३. एकपुग्गलवग्गो

.. 22

१. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो । अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं” ति ।

B 22

२. “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावा दुल्लभो लोकस्मि । कतमस्स एकपुग्गलस्स ? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स पातुभावा दुल्लभो लोकस्मि” ति ।

३. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो । अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अच्छरियमनुस्सो” ति ।

४. “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुत्तप्पा होति । कतमस्स एकपुग्गलस्स ? तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । इमस्स खो, भिक्खवे, एकपुग्गलस्स कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुत्तप्पा होती” ति ।

५. “एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अदुत्तियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलो असमो असमसमो द्विपदानं अग्गो । कतमो एकपुग्गलो ? तथागतो अरह सम्मासम्बुद्धो । अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति अदुत्तियो असहायो अप्पटिमो अप्पटिसमो अप्पटिभागो अप्पटिपुग्गलो असमो असमसमो द्विपदानं अग्गो” ति ।

६-१७ “एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, पातुभावा महतो चवखुस्स पातुभावा होति, महतो आलोकस्स पातुभावा होति, महतो ओभासस्स

६. ... चित्तकथिकानं यदिदं कुमारकस्सपो ।
 १०. "एतदग्गं ... पटिसम्भिदाप्पत्तानं यदिदं महाकोट्ठितो" ति ।

(घ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं बहुस्सुतानं यदिदं आनन्दो" ।

२. ... सत्तिमन्तानं यदिदं आनन्दो । 5
 ३. ... गतिमन्तानं यदिदं आनन्दो । R 25
 ४. ... धितिमन्तानं यदिदं आनन्दो ।
 ५. ... उपट्ठाकानं यदिदं आनन्दो ।
 ६. ... महापरिसानं यदिदं उरुवेलकस्सपो ।
 ७. ... कुलप्पसादकानं यदिदं कालुदायी^१ । 10
 ८. ... अप्पाबाधानं यदिदं बाकुलो^२ ।
 ९. ... पुब्बेनिवासं अनुस्सरन्तानं यदिदं सोमितो ।
 १०. ... विनयघरानं यदिदं उपालि ।
 ११. ... भिक्खुनोवादकानं यदिदं नन्दको । B 26
 १२. ... इन्द्रियेसु गुत्तद्वारानं यदिदं नन्दो । 15
 १३. ... भिक्खुओवादकानं यदिदं महाकप्पिनो ।
 १४. ... तेजोधातुकुसलानं यदिदं सागतो ।
 १५. ... पटिमानेय्यकानं यदिदं राघो ।
 १६. "एतदग्गं ... लूखचीवरघरानं यदिदं मोघराजा" ति ।

(ङ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम साविकानं भिक्खुनीनं रत्तञ्जूनं 20
 यदिदं महापजापत्तिगोतमी" ।

२. ... महापञ्चानं यदिदं खेमा ।
 ३. ... इद्धिमन्तीनं^३ यदिदं उप्पलवण्णा ।
 ४. ... विनयघरानं यदिदं पटाचारा^४ ।

१. कालुदायी - सी०, रो० । २. वक्कुलो - सी०, स्या०, रो० । ३. इद्धिमन्तान - रो० ।
 ४. पटाचरा - सी० ।

६. ... धम्मकथिकानं यदिदं पुण्णो मन्ताणिपुत्तो ।

१० “एतदग्गं ... सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं विभजन्तानं
यदिदं महाकच्चानो” ति ।

(ख) एतदग्गवग्गो

R 24

१. “एतदग्ग, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं मनोमय
5 काय अभिनिम्भिनन्तानं यदिदं चूळपन्थको” ।

२. ... चेतोविवट्टकुसलानं यदिदं चूळपन्थको ।

३. ... सञ्जाविवट्टकुसलानं यदिदं महापन्थको ।

४. ... अरणविहारीनं यदिदं सुभूति ।

५. ... दक्खिण्येय्यानां यदिदं सुभूति ।

10

६. ... आरञ्जकानं यदिदं रेवतो खदिरवनियो ।

७. ... ज्ञायीनं यदिदं कङ्गारेवतो ।

८. ... आरद्धविरियानं यदिदं सोणो कोळिविसो^१ ।

९. ... कल्याणवाक्करणानं यदिदं सोणो कुटिकण्णो ।

१०. ... लाभीनं यदिदं सीवलि ।

15

११. “एतदग्गं ... सद्धाधिभुत्तानं यदिदं वक्कली” ति ।

(ग) एतदग्गवग्गो

१. “एतदग्ग, भिक्खवे, मम सावकानं भिक्खूनं सिक्खा-
कामानं यदिदं राहुलो” ।

B. 25

२. ... सद्धापब्बजितानं यदिदं रट्टपालो ।

३. ... पठमं सलाकं गण्हन्तानं यदिदं कुण्डधानो ।

20

४. ... पटिमानवन्तानं यदिदं वज्जीसो ।

५. ... समन्तपासादिकानं यदिदं उपसेनो वज्जन्तपुत्तो ।

६. ... सेनासनपञ्चापकानं यदिदं दम्बो मल्लपुत्तो ।

७. ... देवतानं पियमनापानं यदिदं पिलिन्दवच्छो ।

८. ... सिप्पाभिञ्जानं यदिदं बाहियो दारुचीरियो ।

१ कुलपन्थको - सी०, रो० । २ चेतोविवट्टकुसलानं - रो० । ३ कोलिविसो - रो० ।

२. ... दायिकानं यदिदं विसाखा भिगारमाता ।
 ३. ... बहुस्सुतानं यदिदं खुज्जुत्तरा ।
 ४. ... मेत्ताविहारीनं यदिदं सामावती ।
 ५. ... ज्ञायीनं यदिदं उत्तरानन्दमाता ।
 ६. ... पणीतदायिकानं यदिदं सुप्पवासा कोलियधीता^१ । 5
 ७. ... गिलानुपट्टाकीनं यदिदं सुप्पिया उपासिका । B. 28
 ८. ... अवेच्चप्पसन्नानं यदिदं कातियानी ।
 ९. ... विस्सासिकानं यदिदं नकुलमाता गहपतानी ।
 १०. "एतदगं ... अनुस्सवप्पसन्नानं यदिदं काळी^२ उपासिका
 कुलधरिका^३" ति । 10

१५. (क) अट्टानपालि

१. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो
 कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च
 खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि सङ्खारं निच्चतो उप- R. 27
 गच्छेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

२. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो 15
 कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो
 एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि सङ्खारं सुखतो उपगच्छेय्य ।
 ठानमेतं विज्जती" ति ।

३. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो
 कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो 20
 एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो कञ्चि धम्मं अत्ततो उपगच्छेय्य ।
 ठानमेतं विज्जती" ति ।

४. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो
 मातरं जीविता बोरोपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो, भिक्खवे,
 एतं^४ विज्जति यं पुथुज्जनो मातरं जीविता बोरोपेय्य । ठानमेतं 25
 विज्जती" ति ।

१. कोळिय० - रो० । २. कालि - सी० । ३. कुररघटिका - सी०, स्या०, रो० ।
 ४. म० पोथ्यके नरिष ।

५. ... धम्मकथिकानं यदिदं धम्मदिग्घा ।
 ६. ... ज्ञायीनं यदिदं नन्दा ।
 ७. ... आरद्धविरियानं यदिदं सोणा ।
 ८. ... दिव्वच्चक्कुकानं यदिदं वकुलो^१ ।
 ९. ... खिप्पाभिञ्जानं यदिदं भद्दा कुण्डलकेसा ।
 १०. ... पुट्ठेनिवासं अनुस्सरन्तीनं यदिदं भद्दा कापिलानी ।
 ११. ... महाभिञ्जप्पत्तानं यदिदं भद्दकच्चाना ।
 १२. ... लूखचीवरघरानं यदिदं किसानोत्तमी ।
 १३. "एतदग्गं ... सद्दाविमुत्तानं यदिदं सिङ्गालकमाता"^२ ति

(च) एतदग्गवग्गो

- B. 27 10 १. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम सावकानं उपासकानं पठमं सरणं
 R. 26 गच्छन्तानं यदिदं तपुत्सभल्लिका वाणिजा"^३ ।
 २. ... दायकानं यदिदं सुदत्तो गहपति अनाथपिण्डिको ।
 ३. ... धम्मकथिकानं यदिदं चित्तो गहपति मच्छिकासण्डिको ।
 ४. ... चतूहि सङ्गहवत्तूहि परिसं सङ्गहन्तानं यदिदं हत्थको^४ ।
 15 आल्लवको^५ ।
 ५. ... पणीतदायकानं यदिदं महानामो सक्को ।
 ६. ... मनापदायकानं यदिदं उग्गो गहपति वेसालिको ।
 ७. ... सङ्घुपट्टाकानं यदिदं हत्थिगामको^६ उग्गतो गहपति ।
 ८. ... अवेच्चप्पसन्नानं यदिदं सुरवन्धो^७ ।
 20 ९. ... पुग्गलप्पसन्नानं यदिदं जीवको कोमारभन्धो ।
 १०. "एतदग्गं ... विस्सासकानं यदिदं नकुलपिता गहपती" ति ।

(छ) एतदग्गवग्गो

१. "एतदग्गं, भिक्खवे, मम साविकान उपासिकानं पठमं सरणं
 गच्छन्तीनं यदिदं सुजाता सेनियघीता"^८ ।

१. सङ्गहा - सी०, त्या०, रो० । २. सिपालमाता - रो० । ३. हट्टको - रो० ।
 ४. आल्लवको - सी० । ५. सी०, रो० पोत्थकेतु नत्थि । ६. सूरो अम्बट्टो - सी०,
 त्या०, रो० । ७. सेनानिघीता - सी०; सेनानिघीता - रो० ।

२. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो, एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो अरहं अस्स सम्मासम्बुद्धो । ठानमेतं विज्जती” ति ।

३. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी राजा अस्स चक्कवत्ती । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो राजा अस्स चक्कवत्ती । ठानमेतं विज्जती” ति ।

४-६. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं इत्थी सक्कत्तं कारेय्य ...पे०... मारत्तं कारेय्य ...पे०... ब्रह्मात्तं कारेय्यं । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुरिसो सक्कत्तं कारेय्य ...पे०... मारत्तं कारेय्य ...पे०... ब्रह्मात्तं कारेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति । 10

७. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

८-९. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीदुच्चरितस्स 15 तस्स ...पे०... यं मनोदुच्चरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोदुच्चरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

- (ग) अट्टानपालि

१. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायसुचरितस्स 20 अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं कायसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति । B 31

२-३. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीसुचरितस्स 25 ...पे०... मनोसुचरितस्स अनिट्ठो अकन्तो अमनापो विपाको निब्बत्तेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोसुचरितस्स इट्ठो कन्तो मनापो विपाको निब्बत्तेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति । R. 29

B 29

५. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो पितरं जीविता वोरपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो पितरं जीविता वोरपेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

5

६. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अरहन्तं जीविता वोरपेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो अरहन्तं जीविता वोरपेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

७. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो तथागतस्स पटुट्ठचित्तो^१ लोहित उप्पादेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो तथागतस्स पटुट्ठचित्तो लोहितं उप्पादेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

८. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो सङ्खं भिन्देय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो सङ्खं भिन्देय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

९. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो अञ्ज सत्थारं उद्दिसेय्य । नेतं ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं पुथुज्जनो अञ्ज सत्थारं उद्दिसेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

१०. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं एकस्सा लोक-
धातुया द्वे अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा अपुब्बं अचरिम उप्पज्जेय्युं । नेतं
R 28 20 ठानं विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं एकस्सा लोक-
धातुया एको व अरहं सम्मासम्बुद्धो उप्पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

(ख) अट्टानपात्ति

१. “अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं एकस्सा लोक-
धातुया द्वे राजानो चक्कवत्ती अपुब्बं अचरिमं उप्पज्जेय्यु । नेतं ठानं
B 30 25 विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं एकस्सा लोक-
धातुया एको राजा चक्कवत्ती उप्पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती” ति ।

२-१०. “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बि-
दाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय
संवत्तति” । कतमो एकधम्मो ? धम्मानुस्सति ... पे० ... सङ्खानुस्सति ...
सीलानुस्सति ... चागानुस्सति ... देवतानुस्सति ... आनापानस्सति ...
मरणस्सति ... कायगतासति ... उपसमानुस्सति । अयं खो, भिक्खवे, ५
एकधम्मो भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय
उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तती” ति ।

(ख) एकधम्मपालि

१ “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा
भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । 10
मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा उपपज्जन्ति
उपपन्ना च अकुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती” ति ।

२. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मा- 15 R. 81
दिट्ठिकस्स, भिक्खवे, अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा उपपज्जन्ति उपपन्ना च
कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तन्ती” ति ।

३. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुप्पन्ना वा कुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना वा कुसला धम्मा परि-
हायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, 20 B 33
अनुप्पन्ना चेव कुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना च कुसला धम्मा परि-
हायन्ती” ति ।

४. “नाहुं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन-
अनुप्पन्ना वा अकुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना वा अकुसला धम्मा
परिहायन्ति यथयिदं, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि । सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, 25
अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुपपज्जन्ति उपपन्ना च अकुसला धम्मा
परिहायन्ती” ति ।

४. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायदुच्चरित-
समङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्ग लोकं
उपपज्जेय्य । नेतं ठान विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति
यं कायदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदां परं मरणा
५ अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

५-६. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीदुच्चरित-
समङ्गी ...पे०... यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स
भेदा परं मरणा सुगतिं सग्ग लोकं उपपज्जेय्य । नेतं ठान विज्जति ।
ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोदुच्चरितसमङ्गी तन्निदाना
१० तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उप-
पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

७. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं कायसुचरितसमङ्गी
तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जेय्य । नेतं ठान विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे,
१५ विज्जति यं कायसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं
मरणा सुगतिं सग्ग लोकं उपपज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

८-९. "अट्टानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं वचीसुचरित-
समङ्गी ...पे०... यं मनोसुचरितसमङ्गी तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स
भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य । नेतं ठानं
२० विज्जति । ठानं च खो एतं, भिक्खवे, विज्जति यं मनोसुचरितसमङ्गी
तन्निदाना तप्पच्चया कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्ग लोकं उप-
पज्जेय्य । ठानमेतं विज्जती" ति ।

१६. (क) एकधम्मपालि

१. "एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो एकन्त-
निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बाना-
२५ नाय संबत्ति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुत्सति । अयं खो, भिक्खवे,
एकधम्मो भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय
उपसमाय अभिञ्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संबत्ति" ति ।

समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं^४
समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्गारा सब्बे^५
ते धम्मा अनिद्वया अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति ।
तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका' ति ।

१०. "सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स यं चेव काय- 5
कम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यं च वचीकम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं
यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि
ये च सङ्गारा सब्बे ते धम्मा इद्वया कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय
संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, भट्टिका । सेय्यथापि,
भिक्खवे, उच्छुबीजं वा सालिबीजं वा मुट्ठिकाबीजं वा अल्लाय पथविया 10
निक्खित्तं यं चेव पथवीरसं उपादियति यं च आपोरसं उपादियति सब्बं
तं मधुत्ताय सातत्ताय असेचनकत्ताय संवत्तति । तं किस्स हेतु ? बीजं
हिस्स', भिक्खवे, भट्ठकं । एवमेव खो, भिक्खवे, सम्मादिट्ठिकस्स
पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यं च वची-
कम्मं ...पे०... यं च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना 15
या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्गारा सब्बे ते धम्मा इद्वया कन्ताय
मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु ? दिट्ठि हिस्स,
भिक्खवे, भट्टिका' ति ।

(ग) एकधम्मपालि

१. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति 83
बहुजनअहिताय बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अन्त्याय अहिताय 20
दुक्खाय देवमनुस्सानि । कतमो एकपुग्गलो ? मिच्छादिट्ठिको होति-
विपरीतदस्सनो । सो बहुजनं सद्धम्मा वुट्ठापेत्वा असद्धम्मे पतिट्ठापेति । 35
अयं खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजन-
अहिताय बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अन्त्याय अहिताय दुक्खाय
देवमनुस्सानं' ति ।

२. "एकपुग्गलो, भिक्खवे, लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति
बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अन्त्याय हिताय सुखाय देव-

१. सी०, टी० पाल्यकेसु वल्लि ।

५ “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा मिच्छादिद्वि उपपज्जति उपपन्ना वा मिच्छादिद्वि पवड्ढति
यथयिदं, भिक्खवे, अयोनिंसो मनसिकारो । अयोनिंसो, भिक्खवे, मनसि
करोतो अनुपपन्ना चेव मिच्छादिद्वि उपपज्जति उपपन्ना च मिच्छादिद्वि
५ पवड्ढती” ति ।

६. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
अनुपपन्ना वा सम्मादिद्वि उपपज्जति उपपन्ना वा सम्मादिद्वि पवड्ढति
यथयिदं, भिक्खवे, योनिंसो मनसिकारो । योनिंसो, भिक्खवे, मनसि
करोतो अनुपपन्ना चेव सम्मादिद्वि उपपज्जति उपपन्ना च सम्मादिद्वि
१० पवड्ढती” ति ।

७. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति
यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिद्वि । मिच्छादिद्विया, भिक्खवे, समन्नागता
सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं
१५ उपपज्जन्ती” ति ।

८. “नाहं, भिक्खवे, अञ्जं एकधम्मं पि समनुपस्सामि येन
सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ति यथयिदं,
भिक्खवे, सम्मादिद्वि । सम्मादिद्विया, भिक्खवे, समन्नागता सत्ता कायस्स
भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

२० ९. “मिच्छादिद्विकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स य चेव
कायकम्मं यथादिद्वि समत्तं समादिन्नं य च वचीकम्मं .. पे० य च
मनोकम्मं यथादिद्वि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च
पर्णवि ये च सङ्खारा सब्बे ते धम्मा अनिदुय्यं अकन्ताय अमनापाय अहि-
ताय दुक्खाय संबत्तन्ति । त किस्स हेतु ? दिद्वि हिस्स, भिक्खवे, पापिका ।
३४ २५ सेय्यथापि, भिक्खवे, निम्बबीज वा कोसातकिबीज वा तित्तकलावुबीज
वा अल्लाया पथविया^१ निक्खित्तं य चेव पथवीरसं^२ उपादियति य च
आपोरस उपादियति सब्बं त तित्तकत्ताय कटुकत्ताय असातत्ताय संबत्तति ।
तं किस्स हेतु ? बीज हिस्स, भिक्खवे, पापकं । एवमेव खो, भिक्खवे,
मिच्छादिद्विकस्स पुरिसपुग्गलस्स यं चेव कायकम्मं यथादिद्वि समत्त

१. लोके - रो० । २. पठविया - सी०, रो० । ३. पठवीरस - सी०, रो० ।

१०. “स्वाक्खाते, भिक्खवे धम्मविनये यो कुसीतो सो दुक्खं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

११. “दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो कुसीतो सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

१२. “स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आरद्धविरियो ५ सो सुखं विहरति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

१३. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि गूथो दुग्गन्धो होति; एवमेव खो अहं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासङ्घातमत्तं” पि ।

10

१४-१७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भूतं दुग्गन्धं होति ... अप्पमत्तको पि खेळो दुग्गन्धो होति ... अप्पमत्तको पि पुब्बो दुग्गन्धो होति ... अप्पमत्तकं पि लोहितं दुग्गन्धं होति; एवमेव खो अहं, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि भवं न वण्णेमि, अन्तमसो अच्छरासङ्घातमत्तं” पि ।

R. 35

(घ) एकवम्भपाति

१. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मि जम्बुदीपे आराम- 15 B 37
रामण्येयकं वनरामण्येयकं भूमिरामण्येयकं पोक्खरणीरामण्येयकं;
अथ खो एतदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुग्गं खाणुकण्ट-
कट्टानं पब्बतविसमं; एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये थलजा,
अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ओदका” ।

२. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु 20
पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अञ्जत्र मनुस्सेहि पच्चा-
जायन्ति । एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मज्झिमेसु जनपदेसु
पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये पच्चन्तिमेसु जनपदेसु
पच्चाजायन्ति अविञ्जातारेसु मिलक्खेसु । ✓

३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये पञ्चावन्तो 25
अजळा अनेळमूगा^३ पटिबला सुमासितदुब्भासितस्स अत्थमञ्जातुं;

१. खाणुकण्टकाधानं - सी०, रो० । २. अनेळमूगा - सी० ।

मनुस्सानं । कतमो एकपुग्गलो ? सम्मादिट्ठिको होति अविपरीत-
दस्सनो । सो बहुजनं असद्वम्मा वुट्ठापेत्वा सद्वम्मे पतिट्ठापेति । अय
खो, भिक्खवे, एकपुग्गलो लोके उप्पज्जमानो उप्पज्जति बहुजन-
हिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव-
5 मनुस्सानं” ति ।

३. “नाहं, भिक्खवे, अज्झं एकघम्मं पि समनुपस्सामि यं
एवं महासावज्जं यथयिदं, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि । मिच्छादिट्ठिपरमानि,
भिक्खवे, महासावज्जानी” ति ।

४. “नाहं, भिक्खवे, अज्झं एकपुग्गलं पि समनुपस्सामि यो
10 एवं बहुजनअहिताय पटिपन्नो बहुजनअसुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय
अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं यथयिदं, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो ।
सेय्यथापि भिक्खवे, नदीमुखे खिप्पं उट्ठेय्य बहूनं मच्छानं अहिताय
दुक्खाय अनयाय व्यसनाय, एवमेव खो, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो
मनुस्सखिप्पं मज्जे लोके उप्पन्नो बहूनं सत्तानं अहिताय दुक्खाय अनयाय
15 व्यसनाया” ति ।

५. “दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति य
च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहु
अपुज्झं पसवन्ति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

६. “स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो च समादपेति य
20 च समादपेति यो च समादपितो तथत्ताय पटिपज्जति सब्बे ते बहु पुज्झ
पसवन्ति । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

७. “दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये दायकेन मत्ता जानि-
तब्बा, नो पटिग्गाहकेन । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे,
धम्मस्सा” ति ।

८. “स्वाक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये पटिग्गाहकेन मत्ता
25 जानितब्बा, नो दायकेन । तं किस्स हेतु ? स्वाक्खातत्ता, भिक्खवे,
धम्मस्सा” ति ।

९. “दुरक्खाते, भिक्खवे, धम्मविनये यो आरद्धविरियो सो दुक्ख
विहरति । तं किस्स हेतु ? दुरक्खातत्ता, भिक्खवे, धम्मस्सा” ति ।

१३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अन्नग्-
रसगानं लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अन्नग्गरसगानं न
लाभिनो, उञ्छेन कपालाभतेन यापेन्ति ।^१

१४. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थरसस्स
धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ⁵
अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स न लाभिनो । तस्मातिह, भिक्खवे,
एवं सिक्खितब्बं — अत्थरसस्स धम्मरसस्स विमुत्तिरसस्स लाभिनो ^{B. 39}
भविस्सामा ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ति ।

१५-१७. “सेय्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं इमस्मि जम्बुदीपे ^{R 37}
आरामरामणेय्यकं वनरामणेय्यकं भूमिरामणेय्यकं पोक्खरणीरामणेय्यकं; ¹⁰
अथ खो एतदेव बहुतरं यदिदं उक्कूलविकूलं नदीविदुग्गं खाणुकण्टकट्ठानं
पब्बतविसमं । एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सा
चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये मनुस्सा
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... पे०... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति
...पे०... पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति” । ¹⁵

१८-२०. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
मनुस्सा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये
मनुस्सा चुता निरये पच्चाजायन्ति । तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ...
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२१-२३. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ²⁰
देवा चुता देवेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... पेत्ति-
विसये पच्चाजायन्ति ।

२४-२६. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये देवा
चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये देवा ²⁵
चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ...
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

२७-२९. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये
निरया चुता मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये
निरया चुता निरये पच्चाजायन्ति ... तिरच्छानयोनिया पच्चाजायन्ति ... ³⁰
पेत्तिविसये पच्चाजायन्ति ।

अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये दुप्पञ्जा जळा एळमूगा न पटिवला सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमञ्जातु ।✓

४. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अरियेन पञ्जाचक्खुना समन्नागता, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अविज्जागता
5 सम्मूह्वा ।

५. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति तथागतं दस्सनाय, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये न लभन्ति तथागतं दस्सनाय ।

६. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये लभन्ति
R. 36 10 तथागतप्पवेदित धम्मविनय सवनाय, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये न लभन्ति तथागतप्पवेदित धम्मविनयं सवनाय ।

B. 38 ७ .. एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सुत्वा धम्म धारेन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सुत्वा धम्मं न धारेन्ति ।

८. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये चात्तानं
15 धम्मानं अत्थं उपपरिक्खन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये चात्तानं धम्मानं अत्थं न उपपरिक्खन्ति ।

९. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये अत्थमञ्जाय धम्ममञ्जाय धम्मानुधम्म पटिपज्जन्ति, अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये अत्थमञ्जाय धम्ममञ्जाय धम्मानुधम्मं न पटिपज्जन्ति ।

20 १०. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये संवेजनियेसु ठानेसु संविज्जन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये संवेजनियेसु ठानेसु न संविज्जन्ति ।

११. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये सविग्गा योनिंसो पदहन्ति; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये सविग्गा योनिंसो न
25 पदहन्ति ।

१२. ... एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये ववस्सग्गारम्मणं करित्वा लभन्ति समाधि लभन्ति चित्तस्सेकगतं; अथ खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ववस्सग्गारम्मणं करित्वा न लभन्ति समाधि न चित्तस्सेकगतं ।

१८. अपरअच्छरासङ्घातवगो

१. “अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु पठमं ज्ञानं
भावेति, अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु अरित्तज्झानो विहरति, सत्थु-
सासनकरो ओवादंपत्तिकरो, अमोघं रट्ठपिण्डं भुञ्जति’ । को पन वादो
ये नं बहुलीकरोन्ती” ति !

D 41

२-८. अच्छरासङ्घातमत्तं पि चे, भिक्खवे, भिक्खु दुतियं 5
ज्ञानं भावेति ...पे०... ततियं ज्ञानं भावेति ...पे०... चतुत्थं ज्ञानं
भावेति ...पे०... मेत्तं चेतोविमुत्ति भावेति ...पे०... करुणं चेतोविमुत्ति
भावेति ...पे०... मूदितं चेतोविमुत्ति भावेति ...पे०... उपेक्खं चेतो
विमुत्ति भावेति ...पे०... ।

R 39

✓ ९-१२. काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो 10
सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ...पे०... वेदनासु वेदनानु-
पस्सी विहरति ... चित्ते चित्तानुपस्सी विहरति ... धम्मेषु धम्मानुपस्सी
विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं ... ।

१३-१६. अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनु-
प्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति 15
पदहति ... उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय छन्दं जनेति
वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... अनुप्पन्नानं कुसलानं
धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्ग-
ण्हाति पदहति ... उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय
भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया छन्दं जनेति वायमति 20
विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... ।

१७-२०. छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ...
विरियसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... चित्तसमाधि-
पधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति . बीमंसासमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागतं इद्धिपादं भावेति . ।

25

२१-२५. सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरियिन्द्रियं भावेति ...
सतिन्द्रियं भावेति .. समाधिन्द्रियं भावेति ... पञ्चिन्द्रियं भावेति ... ।

३०-३२. ... एवमेव खो, निश्चये, अयका ते सत्ता ये निश्चये कृता देहेषु पञ्चाजायन्ति; अय खो एतेव सत्ता बहुतरा ये निश्चये कृता निश्चये पञ्चाजायन्ति ... निश्चययोगिन्या पञ्चाजायन्ति ... ऐतिविमये पञ्चाजायन्ति ।

३३-३५. ... एवमेव खो, निश्चये, अयका ते सत्ता ये निश्चययोगिन्या कृता मनुष्येषु पञ्चाजायन्ति; अय खो एतेव सत्ता बहुतरा ये निश्चययोगिन्या कृता निश्चये पञ्चाजायन्ति ... निश्चययोगिन्या पञ्चाजायन्ति ... ऐतिविमये पञ्चाजायन्ति ।

३६-३८. ... एवमेव खो, निश्चये, अयका ते सत्ता ये निश्चययोगिन्या कृता देहेषु पञ्चाजायन्ति; अय खो एतेव सत्ता बहुतरा ये निश्चययोगिन्या कृता निश्चये पञ्चाजायन्ति ... निश्चययोगिन्या पञ्चाजायन्ति ... ऐतिविमये पञ्चाजायन्ति ।

३९-४१. ... एवमेव खो, निश्चये, अयका ते सत्ता ये ऐतिविमया कृता मनुष्येषु पञ्चाजायन्ति; अय खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ऐतिविमया कृता निश्चये पञ्चाजायन्ति ... निश्चययोगिन्या पञ्चाजायन्ति ... ऐतिविमये पञ्चाजायन्ति ।

४२-४४. ... एवमेव खो, निश्चये, अयका ते सत्ता ये ऐतिविमया कृता देहेषु पञ्चाजायन्ति; अय खो एतेव सत्ता बहुतरा ये ऐतिविमया कृता निश्चये पञ्चाजायन्ति ... निश्चययोगिन्या पञ्चाजायन्ति ... ऐतिविमये पञ्चाजायन्ति" ।

१७. पसादकरधम्मवर्गो

१-१६. "अष्टाविंशं, निश्चये, नासात् यदिदं आरम्भिकं ... पे ... निष्ठासत्तिकं ... मनुष्यिकं ... तेषीदिकं ... वन्य-
कथिकं ... दिन्यवर्गं ... दाह्यवर्गं ... दावरेयं ... आकमयन्तं ...
परिद्वारमन्त्रं ... नृपारिद्वारं ... कोपयति ... वपुःपदवर्गं ...
अन्यान्वाक्यवर्गं ... अनिच्छता ... असादावर्गं" ति ।

समतिक्कमा पटिघसञ्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसञ्जानं अमनसिकारा
अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ..
सब्बसो आकासानञ्चायतनं समतिक्कम्म अनन्तं विञ्जाणं ति विञ्जाण-
ञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति ... सब्बसो विञ्जाणञ्चायतनं समति-
क्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्चायतनं उपसम्पज्ज विहरति .. 5
सब्बसो आकिञ्चञ्चायतनं समतिक्कम्म नेवसञ्जानासञ्चायतनं उप-
सम्पज्ज विहरति ... सब्बसो नेवसञ्जानासञ्चायतनं समतिक्कम्म
सञ्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति ... ।

B. 43

६२-७१. पथवीकसिणं^१ भावेति .. आपोकसिणं भावेति ...
नेजोकसिणं भावेति ... चायोकसिणं भावेति ... नीलकसिणं भावेति ... 10
पीतकसिणं भावेति ... लोहितकसिणं भावेति .. ओदातकसिणं भावेति ...
आकासकसिणं भावेति ... विञ्जाणकसिणं भावेति ... ।

७२-८१. असुप्तसञ्जं भावेति ... मरणसञ्जं भावेति ...
आहारे पटिकूलसञ्जं भावेति .. सब्बलोके अनभिरतिसञ्जं भावेति ...
अनिच्चसञ्जं भावेति .. अनिच्चे दुक्खसञ्जं भावेति .. दुक्खे अनत्त- 15
सञ्जं भावेति ... पद्धानसञ्जं भावेति ... विरागसञ्जं भावेति ...
निरोधसञ्जं भावेति ... ।

८२-९१. अनिच्चसञ्जं भावेति ... अनत्तसञ्जं भावेति ...
मरणसञ्जं भावेति ... आहारे पटिकूलसञ्जं भावेति ... सब्बलोके
अनभिरतिसञ्जं भावेति .. अट्टिकसञ्जं भावेति ... पुळ्वकसञ्जं^२ 20
भावेति ... विनीलकसञ्जं भावेति ... विच्छिद्दकसञ्जं भावेति ...
उद्धुमातकसञ्जं भावेति ... ।

R. 42

९२-१०१. बुद्धानुस्सति भावेति ... धम्मानुस्सति भावेति ...
सङ्खानुस्सति भावेति ... सीलानुस्सति भावेति ... चागानुस्सति भावेति ...
देवतानुस्सति भावेति ... आनापानस्सति भावेति ... मरणस्सति^३ 25
भावेति ... कायगतास्सति भावेति ... उपसमानुस्सति भावेति ... ।

१०२-१११. पठमज्झानसहगतं सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरि-
यिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ...

B 44

१ पठविकसिणं - सी०, रो० । २. पुल्वकसञ्ज - सी० । ३. मरणस्सति -
सी० ।

B-42

२६-३०. सद्बाबलं भावेति ... विरियबल भावेति . सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्चाबलं भावेति ... ।

R 40

३१-३७. सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति .. पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति
5 ... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति . उपेक्खा-
सम्बोज्झङ्गं भावेति ... ।

३८-४५. सम्मादिट्ठं भावेति . सम्मासङ्कप्पं भावेति ... सम्मावाचं भावेति ... सम्माकम्मन्त भावेति .. सम्माआजीव भावेति ... सम्मावायामं भावेति ... सम्मासति भावेति ... सम्मासमाधि भावेति.. ।

10

४६-५३. अज्झत्तं रूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य' जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति ... अज्झत्तं रूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्यमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति .. अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति
15 परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्यमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति . अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । 'तानि अभि-
20 भुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति ... अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभा-
सानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति . अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितक-
वण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । 'तानि अभिभुय्य
25 जानामि पस्सामी' ति एवंसञ्जी होति .. अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदात-
निभासानि । 'तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी' ति - एवंसञ्जी होति ... ।

R 41

५४-६१. रूपी रूपानि पस्सति ... अज्झत्तं अरूपसञ्जी बहिद्धा
30 रूपानि पस्सति सुभं तेव अभिभुत्तो होति ... सब्बसो रूपसञ्जान

पि वृपसम्मन्ति, केवला पि विज्जाभागिया धम्मा भावनापारिपूर्णि
गच्छन्ती” ति ।

१०. “एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव
अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ति ।
कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिथा । इमस्मि खो, भिक्खवे, 5
एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव अकुसला धम्मा नुप्पज्जन्ति,
उप्पन्ना च अकुसला धम्मा पहीयन्ती” ति ।

११. “एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव
कुसला धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय
वेपुल्लाय संवत्तन्ति । कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिथा । 10
इमस्मि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनुप्पन्ना चेव कुसला
धम्मा उप्पज्जन्ति, उप्पन्ना च कुसला धम्मा भिय्योभावाय वेपुल्लाय
संवत्तन्ती” ति ।

१२. “एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्धातं 15
गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ति । कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय
सतिथा । इमस्मि खो, भिक्खवे, एकधम्मो भाविते बहुलीकते अविज्जा
पहीयति, विज्जा उप्पज्जति, अस्मिमानो पहीयति, अनुसया समुग्धातं
गच्छन्ति, संयोजना पहीयन्ती” ति ।

१३-१४. “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो पञ्चा- 20
पभेदाय संवत्तति ... अनुपादापरिनिब्बानाय संवत्तति । कतमो एकधम्मो ?
कायगता सति । अयं खो, भिक्खवे, एकधम्मो भावितो बहुलीकतो
पञ्चापभेदाय संवत्तति, अनुपादापरिनिब्बानाय संवत्तती” ति ।

१५-१७. “एकधम्मो, भिक्खवे, भाविते बहुलीकते अनेकधातु- B 46
पटिवेधो होति... नानाधातुपटिवेधो होति .. अनेकधातुपटिसम्भिदा होति । 25
कतमस्मि एकधम्मो ? कायगताय सतिथा । इमस्मि खो, भिक्खवे,
एकधम्मो भाविते बहुलीकते अनेकधातुपटिवेधो होति, नानाधातु-
पटिवेधो होति, अनेकधातुपटिसम्भिदा होती” ति ।

१८-२१. “एकधम्मो, भिक्खवे, भावितो बहुलीकतो सोता-
पत्तिफलसञ्चिकिरियाय संवत्तति ... सकदागामिफलसञ्चिकिरियाय 30

पञ्चिन्द्रियं भावेति ... सद्भावबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ...
सतिबलं भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्चाबल भावेति ... ।

- ११२-१८१. “द्वुतियज्ज्ञानसहगतं ... पे०... ततियज्ज्ञानसहगतं
... पे०... चतुत्यज्ज्ञानसहगतं ... पे०... मेत्तासहगतं ... पे०... करुणासहगतं
5 ... पे०... मुदितासहगतं ... पे०... उपेक्षासहगतं ... पे०... सद्धिन्द्रिय भावेति...
R 43 विरियिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं भावेति ... समाधिन्द्रिय भावेति ...
पञ्चिन्द्रियं भावेति ... सद्भावबलं भावेति ... विरियबलं भावेति ... सतिबलं
भावेति ... समाधिबलं भावेति ... पञ्चाबलं भावेति । अयं बुच्चति,
भिक्षवे,—“भिक्षु अरित्तज्ज्ञानो विहरति सत्थुसासनकरो ओवादपतिकरो,
10 अमोघं रट्टपिण्डं भुञ्जति । को पन वादो ये नं बहुलीकरोन्ती” ति !

—o—

१६. कायगतासतिवग्गो

१. “यस्स कस्सचि, भिक्षवे, महासमुदो चेतसा फुटो अन्तो-
गघा तस्स कुन्नदियो या काचि समुद्गमा; एवमेव खो, भिक्षवे, यस्स
कस्सचि कायगता, सति भाविता बहुलीकता अन्तोगघा तस्स कुसला
घम्मा ये केचि विज्जाभागिया” ति ।
- 15 २-८. “एकघम्मो, भिक्षवे, भावितो बहुलीकतो महतो सवेगाय
संवत्तति ... महतो अत्थाय संवत्तति ... महतो योगक्खेमाय संवत्तति ..
सतिसम्पज्झाय संवत्तति ... आणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति .. दिट्ठ-
घम्मसुखविहाराय संवत्तति ... विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय
संवत्तति । कतमो एकघम्मो ? कायगता सति । अयं खो, भिक्षवे,
20 एकघम्मो भावितो बहुलीकतो महतो सवेगाय संवत्तति, महतो
अत्थाय संवत्तति, महतो योगक्खेमाय संवत्तति, सतिसम्पज्झाय
संवत्तति, आणदस्सनप्पटिलाभाय संवत्तति, दिट्ठघम्मसुखविहाराय
संवत्तति, विज्जाविमुत्तिफलसच्छिकिरियाय संवत्तती” ति ।
- B. 13 ६. “एकघम्मे, भिक्षवे, भाविते बहुलीकते कायो पि पस्स-
25 म्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितक्कविचारा पि वूपसम्मन्ति, केवला
पि विज्जाभागिया घम्मा भावनापारिपूर्तिं गच्छन्ति । कतमस्मि
एकघम्मे ? कायगताय सतिया । इमस्मि खो, भिक्षवे, एकघम्मे भाविते
R. 44 बहुलीकते कायो पि पस्सम्भति, चित्तं पि पस्सम्भति, वितक्कविचारा

३. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, परिहीनं येसं कायगतासति परिहीना ।
अमृतं तेसं, भिक्खवे, अपरिहीनं येसं कायगतासति अपरिहीना” ति ।

४. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, विरद्धं^१ येसं कायगतासति विरद्धा । R 46
अमृतं तेसं, भिक्खवे, आरद्धं येसं कायगतासति आरद्धा” ति ।

५. “अमृतं ते, भिक्खवे, पमादिसु ये कायगतासति पमादिसु । 5
अमृतं ते, भिक्खवे, न पमादिसु ये कायगतासति न पमादिसु” ।

६. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, पमुट्ठं^२ येसं कायगतासति पमुट्ठा ।
अमृतं तेसं, भिक्खवे, अप्पमुट्ठं^३ येसं कायगतासति अप्पमुट्ठा” ति ।

७. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, अनासेवितं^४ येसं कायगतासति
अनासेविता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, आसेवितं^५ येसं कायगतासति आसे- 10
विता” ति ।

८. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, अभावितं^६ येसं कायगतासति अभा-
विता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, भावितं^७ येसं कायगतासति भाविता” ति ।

९. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, अबहुलीकतं^८ येसं कायगतासति
अबहुलीकता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, बहुलीकतं^९ येसं कायगतासति 13
बहुलीकता” ति ।

१०. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, अनभिञ्जातं^{१०} येसं कायगतासति
अनभिञ्जाता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, अभिञ्जातं^{११} येसं कायगतासति
अभिञ्जाता” ति ।

११. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, अपरिञ्जातं^{१२} येसं कायगतासति 20
अपरिञ्जाता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, परिञ्जातं^{१३} येसं कायगतासति
परिञ्जाता” ति ।

१२. “अमृतं तेसं, भिक्खवे, असच्छिकतं^{१४} येसं कायगतासति
असच्छिकता । अमृतं तेसं, भिक्खवे, सच्छिकतं^{१५} येसं कायगतासति सच्छि-
कता” ति । 25

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो आसितं
अभिनन्दु ति ।

एककनिपातो निवृत्तो ।

R. 45

- संवत्तति ... अनागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति ... अरहत्फलसच्छि-
किरियाय संवत्तति । कतमो एकवम्भो ? कायगता सति । अयं रोगो,
भिक्षवे, एकवम्भो भावितो बहुलीकतो रोगापत्तिफलसच्छिकिरियाय
संवत्तति, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय संवत्तति, अनागामिफल-
5 सच्छिकिरियाय संवत्तति, अरहत्फलसच्छिकिरियाय संवत्तती" ति ।

- २२-३७. "एकवम्भो, भिक्षवे, भावितो बहुलीकतो पञ्चा-
पटिलाभाय संवत्तति ... पञ्चावुद्धिया संवत्तति ... पञ्चावेपुल्लाय संव-
त्तति ... महापञ्चताय संवत्तति ... पुथुपञ्चताय संवत्तति ... विपुलपञ्चताय
संवत्तति ... गम्भीरपञ्चताय संवत्तति ... असमन्तपञ्चताय संवत्तति ...
10 भूरिपञ्चताय संवत्तति ... पञ्चावाहुल्लाय संवत्तति ... सीधपञ्चताय
संवत्तति ... लहुपञ्चताय संवत्तति ... हासपञ्चताय संवत्तति ... जवन-
पञ्चताय संवत्तति ... तिक्खपञ्चताय संवत्तति ... निव्वेधिकपञ्चताय
संवत्तति । कतमो एकवम्भो ? कायगता सति । अयं रोगो, भिक्षवे,
एकवम्भो भावितो बहुलीकतो पञ्चापटिलाभाय संवत्तति, पञ्चावुद्धिया
15 संवत्तति, पञ्चावेपुल्लाय संवत्तति, महापञ्चताय संवत्तति, पुथुपञ्च-
ताय संवत्तति, विपुलपञ्चताय संवत्तति, गम्भीरपञ्चताय संवत्तति,
असमन्तपञ्चताय संवत्तति, भूरिपञ्चताय संवत्तति, पञ्चावाहुल्लाय
संवत्तति, सीधपञ्चताय संवत्तति, लहुपञ्चताय संवत्तति, हास-
पञ्चताय संवत्तति, जवनपञ्चताय संवत्तति, तिक्खपञ्चताय संवत्तति,
20 निव्वेधिकपञ्चताय संवत्तती" ति ।

--- ० ---

२०. अमत्तवग्गो

B 47

१. "अमत्तं ते, भिक्षवे, न परिभुञ्जन्ति ये कायगतामग्गं
न परिभुञ्जन्ति । अमत्तं ते, भिक्षवे, परिभुञ्जन्ति ये कायगतामग्गं
परिभुञ्जन्ती" ति ।

२. "अमत्तं ते, भिक्षवे, अपरिभुञ्जन्ति ये कायगतामग्गं
25 अपरिभुञ्जन्ति । अमत्तं ते, भिक्षवे, परिभुञ्जन्ति ये कायगतामग्गं
परिभुञ्जन्ती" ति ।

खादापेन्ति, जीवन्तं पि सूले उतासेन्ति, असिना पि सीसं छिन्दन्ति ।
अहं चेव खो पन एवरूपं पापकम्मं करेय्यं, मं पि राजानो गहेत्वा एव-
रूपा विविधा कम्मकारणा कारेय्युं; कसाहि पि ताळेय्युं ...पे०... असिना
पि सीसं छिन्देय्युं' ति । सो दिट्ठवम्मिकस्स वज्जस्स भीतो न परेसं
पाभतं विलुम्पन्तो^१ चरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठवम्मिकं वज्जं । 5

“कतमं च, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पन पापको
दुक्खो विपाको अभिसम्परायं, वचीदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको
अभिसम्परायं, मनोदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं ।
अहं चेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, 10
मनसा दुच्चरितं चरेय्यं । किं च तं याहं न कायस्स भेदा परं मरणा
अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्यं’ ति । सो सम्परायिकस्स
वज्जस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं
पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति,
सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं । 15

“इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वज्जानि । तस्मातिह, भिक्खवे,
एवं सिक्खितब्बं — ‘दिट्ठवम्मिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, सम्परायिकस्स
वज्जस्स भायिस्साम, वज्जभीरुनो भविस्साम वज्जभयदस्साविनो’ ति ।
एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । वज्जभीरुनो, भिक्खवे, वज्जभय-
दस्साविनो एतं पाटिकल्लं यं परिमुच्चिस्सति सब्बवज्जेही’ ति । 20

२ पघानसुत्तं । “द्वेमानि, भिक्खवे, पघानानि दुरभिसम्भवानि
लोकस्मि । कतमानि द्वे ? यं च गिहीनं अगारं अज्जावसतं चीवरपिण्ड-
पातसेनासनगिलानपच्चयमेसज्जपरिक्खारानुप्पादानत्थं पघानं, यं च
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं सब्बूपधिपटिनिस्सगत्थं^२ पघानं ।
इमानि खो, भिक्खवे, द्वे पघानानि दुरभिसम्भवानि लोकस्मि । 25

“एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विञ्चं पघानानं यदिदं सब्बूपधिपटि-
निस्सगत्थं पघानं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘सब्बूपधि-
पटिनिस्सगत्थं पघानं पदहिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खि-
तब्बं’ ति ।

१. पलुम्पन्तो — सी०, रो० । २. पटिनिस्सगत्थाय — सी०, रो०, सब्बूपधि० — स्या० ।

१. दुकनिपातो

१. कम्मकरणवग्गो

R. 49,
R 47

१. वज्जसुत्तं । एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थिय विहरति जतवने अनायपिण्डकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

- ५ “द्वेमानि, भिक्खवे, वज्जानि । कतमानि द्वे ? दिट्ठधम्मिकं च वज्जं सम्परायिकं च वज्जं । कतमं च, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिकं वज्जं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पस्सति चोरं आगुचारि राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ते; कसाहि पि ताळेन्ते, वेत्तेहि पि ताळेन्ते, अद्धदण्ड-
केहि पि ताळेन्ते, हत्थं पि छिन्दन्ते, पादं पि छिन्दन्ते, हत्थपादं पि छिन्दन्ते,
१० कण्णं पि छिन्दन्ते, नासं पि छिन्दन्ते, कण्णनासं पि छिन्दन्ते, विलङ्ग-
थालिकं पि करोन्ते, सङ्खमुण्डकं पि करोन्ते, राहुमुखं पि करोन्ते, जोति-
मालिकं पि करोन्ते, हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ते, एरकवत्तिकं पि करोन्ते,
R 18 चौरकवासिकं पि करोन्ते, एण्येय्यकं पि करोन्ते, बल्लिसमसिकं^१ पि करोन्ते,
H. 50 कहापणिकं पि करोन्ते, खारापतच्छिकं पि करोन्ते, पलिघपरिवत्तिकं
१५ पि करोन्ते, पलालपीठकं पि करोन्ते, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ते, सुन-
खेहि पि खादापेन्ते, जीवन्तं पि सूले उत्तासेन्ते, असिना पि सीसं छिन्दन्ते ।

- “तस्स एवं होति — ‘यथारूपानं खो पापकानं कम्मानं हेतु चोर
आगुचारि राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति; कसाहि पि
ताळेन्ति, वेत्तेहि पि ताळेन्ति, अद्धदण्डकेहि पि ताळेन्ति, हत्थं पि छिन्दन्ति,
२० पादं पि छिन्दन्ति, हत्थपादं पि छिन्दन्ति, कण्णं पि छिन्दन्ति, नासं पि
छिन्दन्ति, कण्णनासं पि छिन्दन्ति, विलङ्गथालिकं पि करोन्ति, सङ्ख-
मुण्डकं पि करोन्ति, राहुमुखं पि करोन्ति, जोतिमालिकं पि करोन्ति,
हत्थपज्जोतिकं पि करोन्ति, एरकवत्तिकं पि करोन्ति, चौरकवासिकं पि
करोन्ति, एण्येय्यकं पि करोन्ति, बल्लिसमसिकं^१ पि करोन्ति, कहापणिकं
२५ पि करोन्ति, खारापतच्छिकं पि करोन्ति, पलिघपरिवत्तिकं पि करोन्ति,
पलालपीठकं पि करोन्ति, तत्तेन पि तेलेन ओसिञ्चन्ति, सुनखेहि पि

पदहिस्साम । कामं तच्चो च न्हार च अट्ठि च अवस्सिस्सत्तु, सरीरे उप-
सुस्सत्तु मंसलोहितं, यं तं पुरिसयामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन
पत्तब्बं न तं अपाप्पुणित्वा विरियस्स सण्ठानं भविस्सती' ति । एव हि
वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं' ति ।

६. संयोजनसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? या च 5
संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिता, या च संयोजनियेसु धम्मेसु
निब्बिज्जदानुपस्सिता । संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सी
विहरन्तो रागं न पजहति, दोसं न पजहति, मोहं न पजहति । रागं
अप्पहाय, दोसं अप्पहाय, मोहं अप्पहाय न परिमुच्चति जातिया जराय
मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न 10
परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि ।

R. 51

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु निब्बिज्जदानुपस्सी विहरन्तो रागं
पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं
पहाय, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि
दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि । इमे खो, 15
भिक्खवे, द्वे धम्मा' ति ।

B 59

७. कण्हसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा कण्हा । कतमे द्वे ?
अहिरिकं च अनोत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा कण्हा' ति ।

८. सुक्कसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का । कतमे द्वे ?
हिरी' च ओत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सुक्का' ति । 20

९. चरियसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का' लोकं पालेन्ति ।
कतमे द्वे ? हिरी च ओत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सुक्का धम्मा लोकं
न पालेय्युं, नयिच्च पञ्जायेथ माता ति वा मातुच्छा ति वा मातुलानी ति
वा आचरियभरिया ति वा गरुणं दारा ति वा । सम्भेदं लोको अगमिस्स,
यथा अजेळका' कुक्कुटसूकरा सोणसिङ्गाला । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे 25
द्वे सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति तस्मा पञ्जायति माता ति वा मातुच्छा
ति वा मातुलानी ति वा आचरियभरिया ति वा गरुणं दारा ति वा' ति ।

१-१. नप्पजहति - सी०, रो० । २. हिरि - सी०, रो० । ३-३. सुक्का धम्मा -
सी०, स्था०, रो० । ४. अजेळका - सी०, स्था० ।

३. तपनीयसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा तपनीया । कतमे द्वे ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं; वचीदुच्चरितं कतं होति; अकतं होति वचीसुचरितं, मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । सो ‘कायदुच्चरितं मे कतं’
 5 ति तप्पति, ‘अकतं मे कायसुचरितं’ ति तप्पति; ‘वचीदुच्चरितं मे कतं’ ति तप्पति, ‘अकतं मे वचीसुचरितं’ ति तप्पति; ‘मनोदुच्चरितं मे कतं’ ति तप्पति, ‘अकतं मे मनोसुचरितं’ ति तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा तपनीया” ति ।

A. 50

४. अतपनीयसुत्तं । “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अतपनीया । कतमे द्वे ?
 10 इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायसुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं, वचीमुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोमुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं । सो ‘कायमुचरितं मे कतं’ ति न तप्पति, ‘अकतं मे कायदुच्चरितं’ ति न तप्पति; ‘वचीमुचरितं मे कतं’ ति न तप्पति, ‘अकतं मे वचीदुच्चरितं’ ति न तप्पति, ‘मनोमुचरितं मे कतं’
 15 ति न तप्पति, ‘अकतं मे मनोदुच्चरितं’ ति न तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अतपनीया” ति ।

B. 52

५. उपञ्जातसुत्तं । “द्विसाहं, भिक्खवे, धम्मानं उपञ्जासि — या च असन्तुट्ठिता कुसलेसु धम्मेसु, या च अप्पटिवानिता पधानस्मि । अप्पटिवान सुदाहं, भिक्खवे, पदहामि — ‘कामं तच्चो’ च न्हारु’ च अट्ठि च अवसिस्सनु,
 20 सरीरे उपसुस्सनु मसलोहितं, यं तं पुरिसधामेन पुरिसविरियेन’ पुरिसपरक्कमेन पतब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सप्पानं भविस्सती’ ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, अप्पमादाविगता सम्बोधि’, अप्पमादाविगतो अनुत्तरो योगक्खेमो । तुम्हे चे पि, भिक्खवे, अप्पटिवानं पदहेय्याथ — ‘कामं तच्चो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सनु, सरीरे उपसुस्सनु मंसलोहितं,
 25 यं तं पुरिसधामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पतब्बं न तं अपापुणित्वा विरियस्स सप्पानं भविस्सती’ ति, तुम्हे पि, भिक्खवे, नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनवारियं पव्वजन्ति तदनुत्तर — ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथ । तस्मात्तिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘अप्पटिवानं

१-१. तच्चो न्हारु - स्था०, रो०, तच्चो च न्हारु - जी० । २ ० नीरियेन - य० । ३. बोधि - जी०, स्था०, रो० ।

विपाको दिद्वे चेव धम्मं अभिसम्परायं चा' ति । सो इति पटिसङ्खाय
कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वची-
सुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं
अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ।

“कतमं च, भिक्खवे, भावनाबलं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 5 R. 59
सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोध-
निस्सितं दोसग्गपरिणामि, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ... विरिय-
सम्बोज्झङ्गं भावेति ... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं
भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति
विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं दोसग्गपरिणामि । 10
इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे
बलानी' ति ।

३. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्खान-
बलं च भावनाबलं च । कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको 15 B. 39
विपाको दिद्वे चेव धम्मं अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिद्वे चेव धम्मं अभिसम्परायं च, मनोदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिद्वे चेव धम्मं अभिसम्परायं चा' ति । सो इति पटिसङ्खाय
कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वची-
सुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं 20
परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ।

“कतमं च, भिक्खवे, भावनाबलं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं
विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं
वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं 25
समाविजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च
विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुखं च कायेन पटि-
संवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’
ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च

१०. वस्सूपनायिकसुत्तं । “द्वेमा, भिक्खवे, वस्सूपनायिका । कतमा द्वे ? पुरिमिका च पच्छिमिका च । इमा^१ खो, भिक्खवे, द्वे वस्सूपनायिका” ति ।

कम्मकरणवग्गो पठमो ।

तत्सुद्धानं

१. 52

वज्जा^२ पघाना^३ द्वे तपनीया, उपज्जातेन^४ पञ्चम ।
5 संयोजनं च कण्हं च, सुक्कं चरिया^५ वस्सूपनायिकेन वग्गो ।

— ० —

२. अधिकरणवग्गो

3 54

१. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्खान-
वलं च भावनावलं च । कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानवलं ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिट्ठे’ चेव^१ धम्मे अभिसम्पराय च, वचीदुच्चरितस्स पापको
10 विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्पराय च, मनोदुच्चरितस्स पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्पराय चा’ ति । सो इति पटिसङ्खाय
कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वची-
सुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्ध भूतान
परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानवलं ।

15 “कतमं च, भिक्खवे, भावनावलं । तत्र, भिक्खवे, यमिद
भावनावलं सेखानमेतं^२ बल । सेखं हि सो, भिक्खवे, बल आगम्म
रागं पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय,
मोहं पहाय यं अकुसलं न तं करोति, यं पापं न तं सेवति । इदं वुच्चति,
भिक्खवे, भावनावलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी” ति ।

20 २. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे ? पटिसङ्खान-
वलं च भावनावलं च । कतमं च, भिक्खवे, पटिसङ्खानवलं ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायं च, वचीदुच्चरितस्स पापको
विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्पराय च, मनोदुच्चरितस्स पापको

१. इमे — रो० । २-२ वज्जपघाना — रो० । ३ उपज्जातेन — रो० ।

४. चरिया — रो० । ५-५. दिट्ठेव — सी०, रो० । ६. सेखमेतं — सी० ।

“इध, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं, वचीदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति वचीसुचरितं; मनो-
दुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता
च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गति
विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चस्स काय- 5
सुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं, वचीसुचरितं कतं होति,
अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनो-
दुच्चरितं । एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता
कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गति सगं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“अभिक्कन्तं भो गोतम ...पे० . उपासकं मं भव गोतमो धारेतु 10 B. 59
अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

८. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चं खो
आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “एकंसेनाहं, आनन्द, अकरणीयं
वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं” ति । 15

“यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन अकरणीयं अक्खातं काय-
दुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मि अकरणीये कयिरमाने को
आदीनवो पाटिकङ्खो” ति ?

“यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं
वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मि अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो 20
पाटिकङ्खो — अत्ता पि अत्तान उपवदति, अनुविच्च विञ्चू गरहन्ति,
पापको कित्तिसद्दो अब्भुग्गच्छति, सम्मूब्धो कालं करोति, कायस्स भेदा
परं मरणा अपायं दुग्गति विनिपातं निरयं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द,
मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्च-
रितं तस्मि अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकङ्खो ति । 25

“एकंसेनाहं, आनन्द, करणीयं वदामि कायसुचरितं वची-
सुचरितं मनोसुचरितं” ति । R. 58

“यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं
वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मि करणीये कयिरमाने को आनिसंसो पाटि-
कङ्खो” ति ?

पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा' अदुवखमसुखं उपेवखा-
सतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे,
भावनावलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी" ति ।

४. "द्वेमा, भिक्खवे, तथागतस्स धम्मदेसना । कतमा द्वे ?

५ सङ्खित्तेन च वित्थारेन च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे तथागतस्स धम्म-
देसना" ति ।

५. "यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको
च भिक्खु न साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेवखति तस्मेतं, भिक्खवे,
अधिकरणे पाटिकङ्क" दीघत्ताय खरत्ताय बाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू
१० च न फासुं विहरिस्सन्ती ति । यस्मिं च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो
च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेवखति तस्मेतं,
भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्क न दीघत्ताय खरत्ताय बाळत्ताय संवत्ति-
स्सति, भिक्खू च फासु विहरिस्सन्ती ति ।

"कथं च, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं
१५ पच्चवेवखति ? इध, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु इति पटिसञ्चिवखति —
'अहं खो अकुसलं आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन । मं सो भिक्खु अद्दस
अकुसलं आपज्जमानं कञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अहं अकुसल आप-
ज्जेय्यं कञ्चिदेव देसं कायेन, न मं सो भिक्खु पस्सेय्य अकुसल आपज्ज-
मानं कञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अहं अकुसलं आपन्नो कञ्चि-
२० देव देसं कायेन, तस्मा मं सो भिक्खु अद्दस अकुसलं आपज्जमानं कञ्चि-
देव देसं कायेन । दिस्वा च पन मं सो भिक्खु अकुसलं आपज्जमानं
कञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसि । अनत्तमनो समानो अनत्तमन-
वचनं मं सो भिक्खु अवच । अनत्तमनवचनाह तेन भिक्खुना बुत्तो समानो
अनत्तमनो अहोसि । अनत्तमनो समानो परेस आरोचेसि । इति ममेव
२५ तत्थ अच्चयो अच्चगमा सुद्धदायकं' व भण्डस्मि ति । एवं खो, भिक्खवे,
आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं पच्चवेवखति ।

"कथं च, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुकं अत्तना व अत्तानं
पच्चवेवखति ? इध, भिक्खवे, चोदको भिक्खु इति पटिसञ्चिवखति —
'अयं खो भिक्खु अकुसल आपन्नो कञ्चिदेव देसं कायेन । अहं' इम

१. अत्थगमा — रो० । २. पाटिकङ्क — रो० । ३. सुद्धदायिक — सी०, त्या०,
रो० । ४. ताह — रो० ।

च सुनीतो । सुनिक्खित्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थो पि सुनयो
होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय
अनन्तरधानाय संवत्तन्ती” ति ।

३. बालवग्गो

१. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अच्चयं अच्च-
यतो न पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिग्गणाति^१ । ५
इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला ति ।

“द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अच्चयं अच्च-
यतो पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिग्गणाति ? इमे
खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति । B. 61

२. “द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? 10
दुट्ठो वा दोसन्तरो, सद्धो वा दुग्गहितेन । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं
अब्भाचिक्खन्ती” ति ।

३. “द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ?
यो च अभासितं अलपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति दीपेति,
यो च भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेति । 15
इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती ति ।

“द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? यो
च अभासितं अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेना ति दीपेति,
यो च भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेना ति दीपेति ।
इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं नाब्भाचिक्खन्ती” ति । 20

४. “द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ?
यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नीतत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं
नेय्यत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं अब्भा-
चिक्खन्ती” ति । ५

५. “द्वेमे, भिक्खवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे ? 25
यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नेय्यत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं

१. नप्पति ० - सी० ।

R. 56

“धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम ! अभिवक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हुस्स
5 वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेव भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरण गच्छामि धम्मं च भिक्खु-
सङ्घं च । उपासकं म भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गतं” ति ।

B. 58

10 ७. अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उप-
सङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं बीति-
सारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो
भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधे-
कच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरय उप-
15 पज्जन्ती” ति ?

“कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपात निरय उपपज्जन्ती” ति ।

“को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता
कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती” ति ?

20 “कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स
भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जन्ती” ति ।

“न खो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भासितस्स वित्था-
रेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे भवं गोतमो
तथा धम्मं देसेतु यथा अहं इमस्स भोतो गोतमस्स सद्धित्तेन भासितस्स
25 वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्यं” ति ।

R. 57

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि, भासिस्सामी”
ति । “एवं भो” ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि ।
भगवा एतदवोच —

४. समचित्तवग्गो

१. “असप्पुरिसभूमिं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि” सप्पुरिसभूमिं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ । आसिस्सामी” ति । “एवं भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमा च, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमिं ? असप्पुरिसो, भिक्खवे, अकतञ्जू होति अकतवेदी । असब्बि हेतं, भिक्खवे, उपञ्जातं यदिदं अकतञ्जुता अकतवेदिता । केवला एसा, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमिं यदिदं अकतञ्जुता अकतवेदिता । सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, कतञ्जू होति कतवेदी । सब्बि हेतं, भिक्खवे, उपञ्जातं यदिदं कतञ्जुता कतवेदिता । केवला एसा, भिक्खवे, सप्पुरिसभूमिं यदिदं कतञ्जुता कतवेदिता” ति ।

B. 68

10

२. “द्विष्णाहं, भिक्खवे, न सुप्पतिकारं वदामि । कतमेसं द्विष्णं ? मातु च पितु च । एकेन, भिक्खवे, अंसेन मातरं परिहरेय्य, एकेन अंसेन पितरं परिहरेय्य वस्ससतायुको वस्ससतजीवी सो च नेसं” उच्छ्वादनपरिमद्दन्हापनसम्बाहनेन । ते च तत्थेव मुत्तकरीसं चजेय्युं । न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकत्तं वा । इमिस्सा च, भिक्खवे, महापथविया पल्लतरत्तनाय मातापितरो इस्सराधिपच्चे रज्जे पतिट्ठापेय्य, न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकत्तं वा । तं किस्स हेतु ? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं आपादका पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो । यो च खो, भिक्खवे, मातापितरो अस्सद्धे सद्धासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुस्सीले सीलसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, मच्छरी चागसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुप्पञ्चे पञ्चासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, एत्तावता खो, भिक्खवे, मातापितूनं कतं च होति पटिकत्तं चा” ति ।

R. 62

20

Note

३. अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “किंवादी भवं गोतमो किमक्खायी” ति ?

25

१. देसिस्सामि — सी०, रो० । २. तेषं — रो० । ३. पटिकत्तं — रो० । ४. पल्लतरत्तनाय — सी०, स्था०, रो० ।

“यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कथिरमाने अयं आनिससो पाटिकह्लो – अत्ता पि अत्तानं न उपवदति, अनुविच्च विञ्जूं पससन्ति, कल्याणो कित्तिसदो अब्भुग्गच्छति, असम्मूहो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कथिरमाने अयं आनिससो पाटिकह्लो” ति ।

६. “अकुसलं, भिक्खवे, पजह्थ । सक्का, भिक्खवे, अकुसलं पजहितुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स अकुसलं पजहितुं, नाहं एवं वदेय्यं – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजह्था’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का अकुसलं पजहितुं तस्माहं एवं वदामि – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजह्था’ ति । अकुसलं च हिदं, भिक्खवे, पहीनं अहिताय दुक्खाय सवत्तेय्यं. नाहं एवं वदेय्यं – ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजह्था’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, अकुसलं पहीनं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एव वदामि – १५ ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजह्था’ ति ।

“कुसलं, भिक्खवे, भावेथ । सक्का, भिक्खवे, कुसलं भावेतुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स कुसलं भावेतुं, नाहं एव वदेय्यं – ‘कुसलं भिक्खवे भावेथा’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का कुसलं भावेतुं तस्माहं एवं वदामि – ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ ति । कुसलं च हिदं, भिक्खवे, भावितं अहिताय दुक्खाय सवत्तेय्यं, नाहं एवं वदेय्यं – २० ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, कुसलं भावितं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एव वदामि – ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ ति ।

१०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तर-धानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? दुन्निविस्सत्तं च पदव्यञ्जनं अत्थो च दुन्नीतो । दुन्निविस्सत्तस्स, भिक्खवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थो पि दुन्नीतो होति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ती” ति ।

११ “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? सुनिविस्सत्तं च पदव्यञ्जनं अत्थो ३०

संयोजनं च । तं सुणाथ, साधुक मनसि करोथ; भासिस्सामी” ति ।
 “एवमावुसो” ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं ।
 आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच - “कतमो चावुसो, अज्झत्तसंयोजनो
 पुगलो ? इधावुसो, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो
 विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय 5 B. 65
 सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्झत्तरं देव-
 निकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो आगामी होति, आगन्ता इत्थत्तं ।
 अयं वुच्चति, आवुसो, अज्झत्तसंयोजनो पुगलो आगामी होति, आगन्ता
 इत्थत्तं ।

“कतमो चावुसो, बहिद्धासंयोजनो पुगलो ? इधावुसो, भिक्खु 10 R. 64
 सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो,
 अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो
 अज्झत्तरं सन्तं चेतोविमुत्ति उपसम्पज्ज विहरति । सो कायस्स भेदा
 परं मरणा अज्झत्तरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी
 होति, अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्धासंयोजनो पुगलो 15
 अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं ।

“पुन च परं, भिक्खवे, सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति
 सिक्खापदेसु । सो कामानयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो
 होति । सो भवानयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।
 सो तण्हाक्खयाय पटिपन्नो होति । सो लोभक्खयाय पटिपन्नो होति । 20
 सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्झत्तरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो
 चुतो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्धा-
 संयोजनो पुगलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं” ति ।

अथ खो सम्बहुला समचित्ता देवता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु;
 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अमिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठसु । एकमन्तं ठिता 25
 खो ता देवता भगवन्तं एतदवोचु - “एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो
 पुब्बारामे भिगारमातुपासादे भिक्खून् अज्झत्तसंयोजनं च पुगलं देसेति
 बहिद्धासंयोजनं च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा येनायस्मा
 सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया” ति । अचिवासेसि भगवा

नीतत्थो सुत्तन्तो ति दीपेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे तथागतं नाग्भा-
चिक्खन्ती” ति ।

६. “पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्जतरा
गति पाटिकङ्खा - निरयो वा तिरच्छानयोनि वा ति । अप्पटिच्छन्न-
५ कम्मन्तस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्जतरा गति पाटिकङ्खा - देवा वा
मनुस्सा वा” ति ।

B. 62

७. “मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्जतरा गति
पाटिकङ्खा - निरयो वा तिरच्छानयोनि वा” ति ।

८. “सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अञ्जतरा गति
१० पाटिकङ्खा - देवा वा मनुस्सा वा” ति ।

९. “डुत्सीलस्स, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा - निरयो वा
तिरच्छानयोनि वा । सीलवतो, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा^१ - देवा वा मनुस्सा
वा” ति ।

R. 61

१०. “आहुं, भिक्खवे, अत्यवसे सम्पस्समानो अरञ्जवन-
१५ पत्थानि^२ पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामि । कतमे द्वे ? अत्तनो च
दिट्ठधम्मसुखविहारं सम्पस्समानो, पच्छिन्नं च जनतं अनुकम्पमानो ।
इमे खो आहुं, भिक्खवे, द्वे अत्यवसे सम्पस्समानो अरञ्जवनपत्थानि
पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामी” ति ।

११. “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा विज्जाभागिया । कतमे द्वे ?
२० समथो च विपस्सना च । समथो, भिक्खवे, भावितो कमत्थमनुभोति ?
चित्तं भावीयति । चित्तं भावितं कमत्थमनुभोति ? यो रागो सो पही-
यति । विपस्सना, भिक्खवे, भाविता कमत्थमनुभोति ? पञ्चा भावी-
यति । पञ्चा भाविता कमत्थमनुभोति ? या अविज्जा सा पहीयति ।
रागुपविकलिट्ठ वा, भिक्खवे, चित्तं न विमुञ्चति, अविज्जुपविकलिट्ठा
२५ वा पञ्चा न भावीयति । इति^३ खो, भिक्खवे, रागविरागा चेतोविमुत्ति,
अविज्जाविरागा पञ्चाविमुत्ती” ति ।

— ० —

कच्चानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं दीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आरामदण्डो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच - “को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गृहपतिका पि 5 गृहपतिकेहि विवदन्ती” ति ?

“कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानहेतु खो, ब्राह्मण, खत्तिया पि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणा पि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गृहपतिका पि गृहपतिकेहि विवदन्ती” ति ।

“को पन, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन समणा पि समणेहि 10 विवदन्ती” ति ?

“दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानहेतु खो, ब्राह्मण, समणा पि समणेहि विवदन्ती” ति ।

“अत्थि पन, भो कच्चान, कोचि लोकास्मि यो इमं चैव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो, 15 इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो” ति ?

“अत्थि, ब्राह्मण, लोकास्मि यो इमं चैव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो” ति । 20

“को पन सो, भो कच्चान, लोकास्मि यो इमं चैव कागरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो” ति ?

“अत्थि, ब्राह्मण, पुरत्थिमेसु जनपदेसु सावत्थि नाम नगरं । तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि, ब्राह्मण, 25 भगवा इमं चैव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्टानज्ज्ञोसानं समतिक्कन्तो” ति ।

एवं वुत्ते आरामदण्डो ब्राह्मणो उट्ठायासना एकसं उत्तरासङ्गं कर्त्त्वा दक्खिणं जाणुमण्डलं पथवियं^१ निहन्त्वा येन भगवा तेनज्जलि 30 पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि -

“किरियवादी चाहं, ब्राह्मण, अकिरियवादी चा” ति ।

“यथाकथं पन भव गोतमो किरियवादी च अकिरियवादी चा” ति ?

“अकिरियं खो, अहं, ब्राह्मण, वदामि कायदुच्चरितस्स वची-
 5 दुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स, अनेकविहितानं पापकामं अकुसलानं
 64 धम्मानं अकिरियं वदामि । किरियं च खो अहं, ब्राह्मण, वदामि काय-
 सुचरितस्स वचीसुचरितस्स मनोसुचरितस्स, अनेकविहितानं कुसलानं
 धम्मानं किरियं वदामि । एवं खो अहं, ब्राह्मण, किरियवादी च अकिरिय-
 वादी चा” ति ।

10 “अभिवक्तुं, भो गोतम ...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेसु
 अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

68 ४. अथ खो अनाथपिण्डको गृहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि;
 उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चो
 खो अनाथपिण्डको गृहपतिं भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते,
 15 लोके दक्खिण्येया, कथं च दानं दातव्वं” ति ?

“द्वे खो, गृहपति, लोके दक्खिण्येया — सेखो च असेखो च ।
 इमे खो, गृहपति, द्वे लोके दक्खिण्येया, एत्थं च दानं दातव्वं” ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्वानं सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“सेखो असेखो च इमस्मि लोके,

आहुनेय्या यजमानानं होन्ति ।

20 ते उज्जुभूता कायेन, वाचाय उद चेतसा ।

खेत्तं तं यजमानानं, एत्थं दिशं महप्फलं” ति ॥

५. एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
 अनाथपिण्डकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो
 सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तत्र खो आयस्मा
 25 सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे” ति । “आवुसो” ति
 खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा सारिपुत्तो
 एतदवोच — “अज्जत्तसंयोजनं च, आवुसो, पुग्गलं देसेस्सामि बहिद्धा-

न काममज्जावसति, न कामपरिच्छाहेन परिदग्ध्यति, न कामवित्तकैहि खज्जति, न कामपरियेसनाय उस्सुको । अथ खो सो पण्डितो थेरोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती” ति ।

एवं वृत्ते कन्दरायनो ब्राह्मणो उट्टयासना एकसं उत्तरासङ्गं करित्वा दहरानं सतं भिक्खूनं पादे सिरसा वन्दति — “बुद्धा भवन्तो, 5 वुद्धभूमियं ठिता । दहरा मयं, दहरभूमियं ठिता” ति ।

“अभिवक्तुं, भो कच्चान ...पे०... उपासकं मं भवं कच्चानो घारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

८. “यस्मि, भिक्खवे, समये चोरा बलवन्तो होन्ति, राजानो तस्मि समये दुब्बला होन्ति । तस्मि, भिक्खवे, समये रज्जो न फासु 10 होति अतियातुं वा निव्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातुं । ब्राह्मणगहपतिकानं पि तस्मि समये न फासु होति अतियातुं वा निव्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मि समये पापभिक्खू बलवन्तो होन्ति, पेसला भिक्खू तस्मि समये दुब्बला होन्ति । तस्मि, भिक्खवे, समये पेसला भिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूता 15 सङ्खमज्जे सङ्कसायन्ति पच्चन्तिमे वा जनपदे अज्जन्ति” । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।

“यस्मि, भिक्खवे, समये राजानो बलवन्तो होन्ति, चोरा तस्मि 20 समये दुब्बला होन्ति । तस्मि, भिक्खवे, समये रज्जो फासु होति अति-यातुं वा निव्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातुं । ब्राह्मणगहपति-कानं पि तस्मि समये फासु होति अतियातुं वा निव्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मि समये पेसला भिक्खू बलवन्तो होन्ति, पापभिक्खू तस्मि समये दुब्बला होन्ति । तस्मि, 25 भिक्खवे, समये पापभिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूता व सङ्खमज्जे सङ्कसायन्ति, येन वा पन तेन पक्कमन्ति । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं” ति ।

९. “द्वित्राहं, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्तिं न वण्णेमि, गिहिस्स वा 30 पव्वजितस्स वा । गिही वा, भिक्खवे, पव्वजितो वा मिच्छापटिपत्तो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति आर्यं धम्मं कुसलं ।

१. सुदं — सी०, त्या०, रो० । २. भजन्ति — सी०, त्या०, रो० ।

B. 66

तुण्हीभावेन^१ । अथ खो भगवा - सेय्यथापि नाम बलवा पुरिस्सो सम्मि-
ज्जितं^२ वा बाहं पसारेय्य, पसारित वा बाहं सम्मिज्जेय्य, एवमेव -
जेतवने अन्तरहिंतो पुब्बारामे मिंगारमातुपासादे आयस्मतो सारिपुत्तस्स
सम्मुखे^३ पातुरहोसि । निसीदि भगवा पञ्जत्ते आसने । आयस्मा पि
R 65 5 खो सारिपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच -

“इध, सारिपुत्त, सम्बहुला समचित्ता देवता येनाहं तेनु-
पसङ्कमिषु; उपसङ्कमित्वा म अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठसु । एकमन्तं
ठिता खो, सारिपुत्त, ता देवता मं एतदवोचुं - ‘एसो, भन्ते, आयस्मा
10 सारिपुत्तो पुब्बारामे मिंगारमातुपासादे भिक्खूनं अज्झत्तसंयोजनं च पुगलं
‘देसेति बहिद्धासंयोजनं च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा
येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’ ति । ता खो
पन, सारिपुत्त, देवता दस पि हुत्वा बीसं^४ पि हुत्वा तिसं पि हुत्वा
चत्तालीसं^५ पि हुत्वा पञ्चासं पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरगगकोटि-
15 नितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति, न च अज्झमज्झं व्याबाधेन्ति । सिया खो पन,
सारिपुत्त, एवमस्स - ‘तत्थ नून तासं देवतान तथा चित्त भावितं येन
ता देवता दस पि हुत्वा बीस पि हुत्वा तिसं पि हुत्वा चत्तालीस पि हुत्वा
पञ्चासं पि हुत्वा सट्ठि पि हुत्वा आरगगकोटिनितुदनमत्ते पि तिट्ठन्ति न
च अज्झमज्झं व्याबाधेन्ती’ ति । न खो पनेतं, सारिपुत्त, एव दट्ठब्ब ।
20 इधेव खो, सारिपुत्त, तासं देवतान तथा चित्तं भावितं, येन ता देवता दस
पि हुत्वा ... पे०... न च अज्झमज्झं व्याबाधेन्ति^६ । तस्मातिह, सारिपुत्त,
एवं सिक्खितब्बं - ‘सन्तिन्द्रिया भविस्साम सन्तमानसा’ ति । एवं हि वो,
सारिपुत्त, सिक्खितब्बं । सन्तिन्द्रियानं हि वो, सारिपुत्त, सन्तमानसानं
सन्तयेव कायकम्मं भविस्सति सन्तं वचीकम्मं सन्तं मनोकम्मं । सन्तयेव
25 उपहारं उपहरिस्साम सन्नह्यचारीसू’ ति । एव हि वो, सारिपुत्त, सिक्खि-
तब्ब । अनस्सु खो, सारिपुत्त, अज्झतित्थिया परिब्बाजका ये इमं
धम्मपरियाय न अस्सोसु” ति ।

R 66

६. एवं मे सुतं । एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो वरणायं
विहरति भट्ठसारितीरे^७ । अथ खो आरामदण्डो ब्राह्मणो येनायस्मा महा-

१ तुण्ही - स्या० । २ सम्मिज्जित - म०, स्या०, रो० । ३ पमुखे - रो० ।
४ बीसति - सी०, स्या०, रो० । ५ चत्तालीस - स्या०, चत्तारीस - सी०, रो० ।
६ व्याबाधेन्ति - रो० । ७ कट्ठयवहरीरे - सी०, स्या०, रो० ।

“कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समग्गा परिसा ।

“इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं 5 द्विजं परिसानं यदिदं समग्गा परिसा” ति ।

३. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अनग्गवती च परिसा अग्गवती च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अनग्गवती परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्खू बाहुलिका होन्ति साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निविस्सत्तघुरा, न विरियं आरभन्ति 10 अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिक्कतस्स सच्छिक्किरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगति आपज्जति । सा पि होति बाहुलिका साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निविस्सत्तघुरा, न विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिक्कतस्स सच्छिक्किरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनग्गवती परिसा । 15

“कतमा च, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने निविस्सत्तघुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिक्कतस्स सच्छिक्किरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगति आपज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका, ओक्कमने न निविस्सत्तघुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, विरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिक्कतस्स सच्छिक्किरियाय । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अग्गवती परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विजं परिसानं यदिदं अग्गवती परिसा” ति ।

४. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अनरिया च परिसा अरिया च परिसा । कतमा, भिक्खवे, अनरिया परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं नप्पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरिया परिसा ।

R. 71

30

B. 68

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । यो हि सो भगवा इमं चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमं च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो कच्चान, अभिवक्कन्तं, भो कच्चान ! सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हुस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भो कच्चान, तं भवन्तं^१ गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं^२ च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं’ ति ।

७. एक समयं आयस्मा महाकच्चानो मधुरायं विहरति गुन्धाने^३ । अथ खो कन्दरायनो ब्राह्मणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं ...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो कन्दरायनो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “सुतं मेत, भो कच्चान, ‘न समणो कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे महल्लके अद्दगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेती’ ति । तयिदं, भो कच्चान, तयेव ? न हि भवं कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे बुद्धे महल्लके अद्दगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति । तयिदं, भो कच्चान, न सम्पन्नमेवा” ति ।

R. 68

“अत्थि, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन बुद्धभूमि^४ च अक्खाता दहरभूमि च । बुद्धो चे पि, ब्राह्मण, होति आसीतिको वा नावुतिको वा वस्ससतिको वा जातिया, सो च कामे परिभुज्जति काममज्जावसति^५ कामपरिळाहेन परिड्ढहति कामवितक्केहि खज्जति कामपरियेसनाय उस्सुको । अथ खो सो बालो^६ न शेरोत्वेव^७ सङ्ख्खं गच्छति । दहरो चे पि, ब्राह्मण, होति युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन^८ योब्बनेन समत्तागतो पठमेन वयसा । सो च न कामे परिभुज्जति

B. 69

१. भगवन्त — सी०, रो० । २. गुन्धाने — सी०; गुन्धाने — रो० । ३. बुद्धिभूमि — स्या० । ४. काममज्जे वसति — स्या०, रो० । ५-६. बालो त्वेव — सी०, रो० । ६. भद्रेन — रो० ।

पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ।

“कतमा च, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसाय भिक्खू ये ते सुत्तन्ता कविता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता 5 तेसु भञ्जमानेसु न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अञ्जाचित्तं उपट्टपेन्ति, न च ते धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्जन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतापटिसंयुता तेसु भञ्जमानेसु सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अञ्जाचित्तं उपट्टपेन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं मञ्जन्ति । ते तं धम्मं 10 परियापुणित्वा अञ्जमञ्जं पटिपुञ्छन्ति पटिविवरन्ति” — ‘इदं कथं, इमस्स को अत्थो’ ति ? ते अविवटं चैव विवरन्ति, अनुत्तानीकतं च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्काठानियेसु धम्मेसु कङ्कं पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदगं, भिक्खवे, 15 इमासं द्विजं परिसानं यदिदं पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचितविनीता” ति ।

७. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? आमिसगर परिसा नो सद्धम्मगर, सद्धम्मगर परिसा नो आमिसगर । कतमा च, भिक्खवे, आमिसगर परिसा नो सद्धम्मगर ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू 20 गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अञ्जमञ्जस्स वण्णं भासन्ति — ‘असुको भिक्खू उभतोभागविमुत्तो, असुको पञ्चाविमुत्तो, असुको कायसक्खि, असुको विट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धाविमुत्तो, असुको धम्मानुसारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो’ ति । ते तेन लाभं लभन्ति । ते तं लाभं लभित्वा गथिता 25 मुच्छिता अञ्जोपत्ता अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपञ्चा परिमुञ्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आमिसगर परिसा नो सद्धम्मगर ।

“कतमा च, भिक्खवे, सद्धम्मगर परिसा नो आमिसगर ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अञ्ज-

१. पटिविचरन्ति — ५० । २. कङ्काठानीयेसु — सी०, रो० । ३. तेन — रो० ।

४. गथिता — स्या० ।

“द्विसाहं, भिक्खवे, सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि, गिहिस्स वा पव्व-
जिनस्स वा । गिही वा, भिक्खवे, पव्वजितो वा सम्मापटिपत्तो सम्मा-
पटिपत्ताधिकरणहेतु आरावको होति व्यायं वम्मं कुसलं” ति ।

१०. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू दुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि व्यञ्जन-
प्यतिपकेहि अत्थं च वम्मं च पटिवाहन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजना-
हिताय पटिपत्ता बहुजनामुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय अहिताय दुक्खाय
देवमनुस्सानं । वहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुञ्ज पसवन्ति, ते चिमं
सद्धम्मं अन्तरघापेन्ति ।

“ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि व्यञ्जनप्यति-
रूपकेहि अत्थं च वम्मं च अनुलोमेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय
पटिपत्ता बहुजनमुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनु-
स्सानं । वहुं च ते, भिक्खवे, भिक्खू पुञ्ज पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं
उपेन्ती” ति ।

५. परिसवग्गो

R. 70

१. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? उत्ताना च
परिसा गम्भीरा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, उत्ताना परिसा ?
इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू उद्धता होन्ति उन्नत्ता चपला मुखरा
विकिण्णवाचा मुट्ठस्सती असम्पजाना असमाहिता विवमन्तचित्ता पाक-
तिन्धिया । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उत्ताना परिसा ।

B 71

“कतमा च, भिक्खवे, गम्भीरा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं
परिसायं भिक्खू अनुद्धता होन्ति अनुन्नत्ता अचपला अमुखरा अचिकिण्ण-
वाचा उपट्ठितस्सती सम्पजाना समाहिता एकम्मचित्ता सबुतिन्धिया । अयं
वुच्चति, भिक्खवे, गम्भीरा परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा ।
एतदगं, भिक्खवे, इमासं द्विज परिसान यदिद गम्भीरा परिसा” ति ।

२. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? वग्गा च परिसा
समग्गा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, वग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे,
यस्सं परिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापत्ता अञ्जमञ्जं
मुखसत्तीहि” विरुदन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वग्गा परिसा ।

परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति घम्मिकं वा अघम्मिकं वा । ते तं अधिकरणं आदियित्वा न चेव अञ्ज-
मञ्जं सञ्जापेन्ति न च सञ्जात्ति उपगच्छन्ति, न च निज्झापेन्ति न
च निज्झात्ति उपगच्छन्ति । ते असञ्जत्तिबला अनिज्झत्तिबला अप्पटि-
निस्सग्गमन्तिनो तमेव अधिकरणं थामसा परामासा अभिनिविस्स 5 R. 76
बोहरन्ति — ‘इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
अधम्मवादिनी परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा ? इध, भिक्खवे,
यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति घम्मिकं वा अघम्मिकं
वा । ते तं अधिकरणं आदियित्वा अञ्जमञ्जं सञ्जापेन्ति चेव 10
सञ्जात्ति च उपगच्छन्ति, निज्झापेन्ति चेव निज्झात्ति च उपगच्छन्ति ।
ते सञ्जत्तिबला निज्झत्तिबला पटिनिस्सग्गमन्तिनो, न तमेव अधिकरणं
थामसा परामासा अभिनिविस्स बोहरन्ति — ‘इदमेव सच्चं मोघमञ्जं’
ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा । इमा खो, भिक्खवे,
द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विसं परिसानं यदिदं धम्मवादिनी 15
परिसा” ति ।

परिसवणो पञ्चमो ।

तत्सुद्धानं

उत्ताना वग्गा अग्गवती, अरिया कसटो च पञ्चमो ।

ओक्काचित्तामिसं चेव, विसमा अधम्माधम्मियेन चा ति ॥

पठमो पण्णासको समत्तो ।

६. पुण्यलवणो

१. “इमे, भिक्खवे, पुण्यला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति
बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देव-
मनुस्सानं । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च
चक्रवती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुण्यला लोके उप्पज्जमाना उप्प-
ज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय
देवमनुस्सानं” ति । 20

R 72

“कतमा च, भिक्खवे, अरिया परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स परिसाय भिक्खू ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानन्ति । अयं
5 वुच्चति, भिक्खवे, अरिया परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्न परिसानं यदिदं अरिया परिसा” ति ।

५. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? परिसाकसटो’ च परिसामण्डो च । कतमो च, भिक्खवे, परिसाकसटो ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसाय भिक्खू छन्दागतिं गच्छन्ति, दोसागतिं गच्छन्ति, मोहा-
10 गतिं गच्छन्ति, भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसा-कसटो ।

“कतमो च, भिक्खवे, परिसामण्डो ? इध, भिक्खवे, यस्सं परि-साय भिक्खू न छन्दागतिं गच्छन्ति, न दोसागतिं गच्छन्ति, न मोहागतिं गच्छन्ति, न भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसामण्डो ।
15 इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्न परिसानं यदिदं परिसामण्डो” ति ।

६. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता, पटिपुच्छाविनीता परिसा नो ओक्काचित-विनीता । कतमा च, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटि-
20 पुच्छाविनीता ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसाय भिक्खू ये ते सुत्तन्ता तथा-गतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्जतापटिसयुत्ता तेसु भञ्जमानेषु न सुस्सूयन्ति न सोतं ओदहन्ति न अञ्जाचित उपट्ठपेत्ति न च ते धम्मो उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं भञ्जन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता
B. 73 कविता^१ कावेय्या चित्तवखरा चित्तव्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता तेसु भञ्जमानेषु सुस्सूयन्ति सोतं ओदहन्ति अञ्जाचित उपट्ठपेत्ति, ते
25 धम्मो उग्गहेतब्बं परियापुणितब्बं भञ्जन्ति, ते च त धम्म परियापुणित्वा न चेव अञ्जमञ्ज पटिपुच्छन्ति न च पटिविवरन्ति — ‘इदं कथं, इमस्स को अत्थो’ ति ? ते अविवटं चेव न विवरन्ति, अनुत्तानीकत च न उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेषु च कट्ठाठानियेषु धम्मेषु कट्ठं न

R 73

इमेसं खो, भिक्खवे, द्विजं धम्मनं अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो कालं करोती" ति ।

११. "असन्तसन्निवासं च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि^१ सन्तसन्नि-
वासं च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथः आसिस्सामी" ति ।
"एवं भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — 5
"कथं च, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, कथं च असन्तो सन्निवसन्ति ?
इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति — 'थेरो पि मं न वदेय्य, मज्झिमो
पि मं न वदेय्य, नवो पि मं न वदेय्य, थेरम्पाहं न वदेय्य, मज्झि-
मम्पाहं न वदेय्य, नवम्पाहं न वदेय्य । थेरो चे पि मं वदेय्य अहितानु-
कम्पी म वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्यं विहेठेय्य^२ पस्सम्पिस्स^३ 10
नप्पटिकरेय्यं । मज्झिमो चे पि मं वदेय्य . पे०... नवो चे पि मं वदेय्य
अहितानुकम्पी म वदेय्य नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्यं विहेठेय्यं पस्स-
म्पिस्स नप्पटिकरेय्यं' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एवं होति . पे०...
नवस्स पि भिक्खुनो एवं होति — 'थेरो पि मं न वदेय्य, मज्झिमो पि मं
न वदेय्य, नवो पि मं न वदेय्य, थेरम्पाहं न वदेय्य, मज्झिमम्पाहं न वदेय्य, 15
नवम्पाहं न वदेय्य । थेरो चे पि मं वदेय्य अहितानुकम्पी म वदेय्य नो
हितानुकम्पी नो ति न वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं ।
मज्झिमो चे पि मं वदेय्य ... नवो चे पि म वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्यं
नो हितानुकम्पी, नो ति न वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं' ।
एवं खो, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, एवं च असन्तो सन्निवसन्ति । 20

"कथं च, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, कथं च सन्तो सन्नि-
वसन्ति ? इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति — 'थेरो पि मं
वदेय्य, मज्झिमो पि मं वदेय्य, नवो पि मं वदेय्य, थेरम्पाहं वदेय्य,
मज्झिमम्पाहं वदेय्य, नवम्पाहं वदेय्य । थेरो चे पि म वदेय्य हितानु-
कम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्यं न नं विहेठेय्यं 25
पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं । मज्झिमो चे पि मं वदेय्य .. पे० . नवो चे पि
मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्यं
न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं' । मज्झिमस्स पि भिक्खुनो एवं
होति ..पे०... नवस्स पि भिक्खुनो एवं होति — 'थेरो पि मं वदेय्य, मज्झिमो

१. देसिस्सामि — सी०, स्या० । २. विहेठेय्य पि — सी०, स्या०, रो० । ३. न
पस्सम्पिस्स — सी०, स्या०, रो० ।

मञ्जस्स वण्णं न भासन्ति — ‘असुको यिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पञ्जाविमुत्तो, असुको कायसक्खि, असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धा-विमुत्तो, असुको धम्मामुत्सारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो’ ति । ते तेन लाभं लभन्ति ।
 ५ ते तं लाभं लभित्वा अगथिता अमुच्छिता अनञ्जोपप्पा आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्जा परिमुञ्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मगर परिसा नो आमिसगर । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमास द्विअं परिसानं यदिदं सद्धम्मगर परिसा नो आमिस-गरू’ ति ।

10 ८. “द्विमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? विसमा च परिसा समा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, विसमा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं अधम्मकम्मानी पवत्तन्ति धम्मकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मानी पवत्तन्ति विनयकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मानी दिप्पन्ति धम्मकम्मानी न दिप्पन्ति, अविनयकम्मानी दिप्पन्ति विनय-
 R 75 15 कम्मानी न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, विसमा परिसा । *

“कतमा च, भिक्खवे, समा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं धम्मकम्मानी पवत्तन्ति अधम्मकम्मानी नप्प-वत्तन्ति, विनयकम्मानी पवत्तन्ति अविनयकम्मानी नप्पवत्तन्ति, धम्मकम्मानी दिप्पन्ति अधम्मकम्मानी न दिप्पन्ति, विनयकम्मानी
 20 दिप्पन्ति अविनयकम्मानी न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समा परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमास द्विअं परिसानं यदिदं समा परिसा’ ति ।

B 75 ९. “द्विमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मिका च परिसा धम्मिका च परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं,
 25 भिक्खवे, इमास द्विअं परिसानं यदिदं धम्मिका परिसा’ ति ।

१०. “द्विमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे ? अधम्मवादिनी च परिसा धम्मवादिनी च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अधम्मवादिनी

१ सद्धम्मगर — रो० । * एत्थ रो० पोत्तके अयं अधिको पाठो विस्तति — ‘विसमता, भिक्खवे, परिसायं अधम्मकम्मानी पवत्तन्ति धम्मकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मानी पवत्तन्ति विनयकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मानी दिप्पन्ति धम्मकम्मानी न दिप्पन्ति, अविनयकम्मानी दिप्पन्ति विनयकम्मानी न दिप्पन्ति’ ।

५. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सामिसं च सुखं निरामिसं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरामिसं सुखं” ति ।

६. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? अरियसुखं च अनरियसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, 5 इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरियसुखं” ति ।

७. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? कायिकं च सुखं चेतसिकं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं चेतसिकं सुखं” ति ।

८. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिकं 10 च सुखं निप्पीतिकं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिकं सुखं” ति ।

९. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सातसुखं च उपेक्खासुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खासुखं” ति । 15

१०. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? समाधि- 20 B 80 सुखं च असमाधिसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं समाधिसुखं” ति ।

११. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सप्पीतिका- 20 R 82 रम्मणं च सुखं निप्पीतिकारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिका- रम्मणं सुखं” ति ।

१२. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? साता- रम्मणं च सुखं उपेक्खारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खारम्मणं सुखं” ति । 25

१३. “द्विमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? रूपारम्मणं च सुखं अरूपारम्मणं च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरूपारम्मणं सुखं” ति ।

R 77

२. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा” ति ।

5 ३. “द्वित्रं, भिक्खवे, पुग्गलानं कालकिरिया बहुनो जनस्स अनु-
तप्पा होति । कतमेसं द्वित्रं ? तथागतस्स च अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स,
रज्जो च चक्कवत्तिस्स । इमेसं खो, भिक्खवे, द्वित्रं पुग्गलान काल-
किरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होती” ति ।

४. “द्वेमे, भिक्खवे, थूपा रहा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं
10 सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे थूपा रहा” ति ।

५. “द्वेमे, भिक्खवे, बुद्धा । कतमे द्वे ? तथागतो च अरहं
सम्मासम्बुद्धो, पच्चेकबुद्धो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धा” ति ।

६. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे
द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, हत्थाजानीयो^१ च । इमे खो, भिक्खवे,
15 द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती” ति ।

७. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे
द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, अस्साजानीयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे
असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती” ति ।

B 77

८. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे
20 द्वे ? भिक्खु च खीणासवो, सीहो च मिगराजा । इमे खो, भिक्खवे, द्वे
असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती” ति ।

९. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समाना किपुरिसा मानुसि
वाचं न भासन्ति । कतमे द्वे ? मा च मुसा अणिम्हा, मा च परं अभूतेन
अब्भाचिक्खिम्हा^२ ति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे सम्पस्समाना
25 किपुरिसा मानुसि वाचं न भासन्ती” ति ।

R 78

१०. “द्वित्रं धम्मनं, भिक्खवे, अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो
कालं करोति । कतमेसं द्वित्रं ? मेथुनसमापत्तिया^३ च विजायनस्स च ।

१. हत्थाजानीयो - स्या० । २. अब्भाचिक्खिम्हा - सी० । ३. मेथुनवम्म ० - सी०,
स्या०, रो० ।

१० “सङ्खतारम्भणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खतारम्भणा । तस्सेव सङ्खतस्स पहाणा एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

६. धम्मवग्गो

१. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? चेतोविमुत्ति च पञ्चाविमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । 5

२. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? पग्गाहो च अविकखेपो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

३. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? नामं च रूपं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । B. 82

४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? विज्जा च विमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । 10

५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? भवदिट्ठिं च विभवदिट्ठिं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अहिरिकं च अनोत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । 15

७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? हिरी च ओत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? दोवचस्सता च पापमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सोवचस्सता च कल्याणमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । 20

१०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? धातुकुसलता च मनसिकारकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

११. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? आपत्तिकुसलता च आपत्तिवृट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति । R. 84 25

पि मं वदेय्य, नवो पि म वदेय्य; थेरम्पाहं वदेय्य, मज्झिमम्पाह वदेय्यं, नवम्पाहं वदेय्यं । थेरो चे पि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति न वदेय्यं न न विहेठेय्य पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य । मज्झिमो चे पि मं वदेय्य . पे० . नवो चे पि म वदेय्य हितानुकम्पी म वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधू ति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्य' । एव खो, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, एव च सन्तो सन्निवसन्ती' ति ।

R 80 १२. "यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीससारो दिट्ठि-
पळासो' चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरट्ठि अज्झत्त अवूपसन्त
10 होति, तस्मेतं, अधिकरणे पाटिकट्ठं - 'दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय
संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासु विहरिस्सन्ति' । यस्मिं च खो,
भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीससारो दिट्ठिपळासो चेतसां आघातो
अप्पच्चयो अनभिरट्ठि अज्झत्तं सुवूपसन्तं होति, तस्मेतं, भिक्खवे,
अधिकरणे पाटिकट्ठं - 'न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति,
15 भिक्खू च फासु विहरिस्सन्ती' ति ।

— ० —

७. सुखवग्गो

B 79 १ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? गिहिसुखं
च पव्वजितसुखं^१ च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं,
भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं पव्वजितसुखं" ति ।

२ "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? कामसुखं च
20 नेक्खम्मसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे,
इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं नेक्खम्मसुखं" ति ।

३. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? उपधिसुखं
च निरुपधिसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं,
भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरुपधिसुखं" ति ।

R 81 25 ४. "द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे ? सासवसुखं
च अनासवसुखं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं,
भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अनासवसुखं" ति ।

१. दिट्ठिपळासो - सी०, स्या० । २. पव्वज्जासुखं - सी०, स्या०, रो० ।

११. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च न कुक्कुच्चायितब्बं कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितब्बं न
कुक्कुच्चायति । इमेसं खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा वड्डन्ती” ति । B. 84

१२. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा न वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च न कुक्कुच्चायितब्बं न कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितब्बं कुक्कु- 5
च्चायति । इमेसं खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा न वड्डन्ती” ति ।

१३. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च अकप्पिये कप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्जी । इमेसं
खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा वड्डन्ती” ति ।

१४. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा न वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो 10
च अकप्पिये अकप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्जी । इमेसं
खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा न वड्डन्ती” ति ।

१५. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च आपत्तिया अनापत्तिसञ्जी, यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्जी । R 86
इमेसं खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा वड्डन्ती” ति । 15

१६. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा न वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च आपत्तिया आपत्तिसञ्जी, यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्जी ।
इमेसं खो, भिक्खवे, द्वित्रं आसवा न वड्डन्ती” ति ।

१७. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च अघम्मे घम्मसञ्जी, यो च घम्मे अघम्मसञ्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, 20
द्वित्रं आसवा वड्डन्ती” ति ।

१८. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा न वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो
च घम्मे घम्मसञ्जी, यो च अघम्मे अघम्मसञ्जी । इमेसं खो, भिक्खवे,
द्वित्रं आसवा न वड्डन्ती” ति ।

१९. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो 25 B. 85
च अविनये विनयसञ्जी, यो च विनये अविनयसञ्जी । इमेसं खो,
भिक्खवे, द्वित्रं आसवा वड्डन्ती” ति ।

२०. “द्वित्रं, भिक्खवे, आसवा न वड्डन्ति । कतमेसं द्वित्रं ? यो

८. सनिमित्तवग्णो

१. “सनिमित्ता, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिमित्ता । तस्सेव निमित्तस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

२. “सनिदाना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिदाना । तस्सेव निदानस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

३. “सहेतुका, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अहेतुका । तस्सेव हेतुस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

४. “ससङ्गहारा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्गहारा । तेसयेव सङ्गहारानं पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

५. “सप्पच्चया, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अप्पच्चया । तस्सेव पच्चयस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

६. “सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अरूपा । तस्सेव रूपस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

७. “सवेदना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अववेदना । तस्सायेव वेदनाय पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

८. “ससञ्ज्ञा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असञ्ज्ञा । तस्सायेव सञ्ज्ञाय पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

९. “सविञ्ज्ञाणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अविञ्ज्ञाणा । तस्सेव विञ्ज्ञाणस्स पहाना एव ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती” ति ।

६. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे ? परतो च घोसो, योनिसो च मूनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाया” ति । B. 87

१०. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? लहुका च आपत्ति, गरुका च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति । R. 88

११. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? दुट्ठुल्ला च आपत्ति, अदुट्ठुल्ला च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति । 5

१२. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे ? सावसेसा च आपत्ति, अनवसेसा च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो” ति ।

१२. आयाचनवग्गो

१. “सद्धो, भिक्खवे, भिक्खु एवं सम्मा आयाचमानो आया-
चेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसा सारिपुत्तमोगल्लाना’ ति । एसा,
भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खूनं यदिदं सारिपुत्त-
मोगल्लाना” ति । 10

२. “सद्धा, भिक्खवे, भिक्खुनी एवं सम्मा आयाचमाना आया-
चेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा’ ति । 15
एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं भिक्खुनीनं यदिदं खेमा
च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा” ति ।

३. “सद्धो, भिक्खवे, उपासको एव सम्मा आयाचमानो आया-
चेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’
ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासकानं यदिदं 20
चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको” ति ।

४. “सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एव सम्मा आयाचमाना आया-
चेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया^३
च नन्दमाता’ ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं B. 88

१. आयाचमानो — रो० । २. तादिसा — सी०, स्या०, रो० । ३. वेळुकण्डकिया —
सी०, स्या०, रो० ।

१०. बालवग्गो

१. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनागतं भारं वहति, यो च आगतं भारं न वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

B. 89

२. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनागतं भारं न वहति, यो च आगतं भारं वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

३. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च प्रकप्पिये कप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

४. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अकप्पिये अकप्पियसञ्जी, यो च कप्पिये कप्पियसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

५. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया आपत्तिसञ्जी, यो च आपत्तिया अनापत्तिसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

६. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अनापत्तिया अनापत्तिसञ्जी, यो च आपत्तिया आपत्तिसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

R. 85

७. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अधम्मो धम्मसञ्जी, यो च धम्मो अधम्मसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

८. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च धम्मो धम्मसञ्जी, यो च अधम्मो अधम्मसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

९. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे ? यो च अविनये विनयसञ्जी, यो च विनये अविनयसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला” ति ।

१०. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे ? यो च अविनये अविनयसञ्जी, यो च विनये विनयसञ्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता” ति ।

द्वीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहंतं
अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं
च पुञ्चं पसवती” ति ।

७. “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो
असप्पुरिसो खतं उपहंतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो 5
च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्चं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? मातरि च
पितरि च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु मिच्छापटिपज्जमानो बालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहंतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति
सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्चं पसवती ति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो 10
अक्खतं अनुपहंतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्चं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? मातरि च पितरि
च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो
सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहंतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननु-
वज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्चं पसवती” ति । 15

८. “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पु-
रिसो खतं उपहंतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च
विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्चं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? तथागते च
तथागतसावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहंतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति 20
सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्चं पसवती ति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो R 91
अक्खतं अनुपहंतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च
विञ्चूनं, बहुं च पुञ्चं पसवति । कतमेसु द्वीसु ? तथागते च तथागत- B 90
सावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो 25
वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहंतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च
होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्चं पसवती” ति ।

९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सच्चित्तबोदानं च न
च किञ्चि लोके उपादियति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

च अविनये अविनयसञ्जी, यो च विनये विनयसञ्जी । इमेस खो, भिक्खवे, द्विन्न आसवा न वड्ढन्ती” ति ।

दुत्तियो पण्णासको समत्तो ।

११. आसादुप्पजहवगो

B 86

१. “द्वेमा, भिक्खवे, आसा दुप्पजहा । कतमा द्वे ? लाभासा च जीवितासा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आसा दुप्पजहा” ति ।

R 87 5

२ “द्वेमे, भिक्खवे, पुगला दुल्लभा लोकस्मि । कतमे द्वे ? यो च पुट्ठकारी, यो च कतञ्चू कतवेदी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुगला दुल्लभा लोकस्मि” ति ।

३. “द्वेमे, भिक्खवे, पुगला दुल्लभा लोकस्मि । कतमे द्वे ? तित्तो च तप्पेता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुगला दुल्लभा लोकस्मि” ति ।

४. “द्वेमे, भिक्खवे, पुगला दुत्तप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्धं लद्धं निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुगला दुत्तप्पया” ति ।

५. “द्वेमे, भिक्खवे, पुगला सुत्तप्पया । कतमे द्वे ? यो च लद्धं लद्धं न निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं न विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुगला सुत्तप्पया” ति ।

६ “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया रागस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? सुभनिमित्तं च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया रागस्स उप्पादाया” ति ।

७ “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया दोसस्स उप्पादाय । कतमे द्वे ? पटिघनिमित्तं च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया दोसस्स उप्पादाया” ति ।

८. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया मिच्छादिद्विया उप्पादाय । कतमे द्वे ? परत्तो च घोसो अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया मिच्छादिद्विया उप्पादाया” ति ।

25

४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? साकल्यं च पटि-
सन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अहिंसा च सोचेय्यं
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता 5
च भोजने अमत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? इन्द्रियेषु गुत्तद्वारता B 94
च भोजने मत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? पटिसङ्खानबलं च
भावनाबलं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” । 10

९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सतिबलं च समाधिबल
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना R. 95—
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

११. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलविपत्ति च दिट्ठि- 15
विपत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१२. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलसम्पदा च दिट्ठि-
सम्पदा च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१३. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सीलविसुद्धि च
दिट्ठिविसुद्धि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” । 20

१४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? दिट्ठिविसुद्धि च
यथादिट्ठिस्स च पघानं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? असन्नुट्ठिता च कुसलेसु
धम्मेसु, अप्पटिवानिता च पघानस्मि । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? मुट्ठस्सच्चं च असम्प- 25
जज्जं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

उपासिकानं यदिदं खुज्जुत्तरा च उपासिका वेत्तुकण्डकिया च नन्द-
माता' ति ।

५. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो'
असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो
८ च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अननुविच्च
अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्णं भासति, अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि
समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति,
सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवती ति ।

10 "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो' सप्पु-
रिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अनुविच्च
परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा
वण्णारहस्स वण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मोहि समन्ना-
15 गतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति,
अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्जं पसवती' ति ।

६. "द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पु-
रिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च
विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अननुविच्च
20 अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसादं उपदसेति, अननुविच्च अपरियो-
गाहेत्वा पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदसेति । इमेहि खो, भिक्खवे,
द्वीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं
परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं
पसवती ति ।

B 89, 25
R. 90

"द्वीहि, भिक्खवे, धम्मोहि" समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पु-
रिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननु-
वज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि ? अनु-
विच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदसेति, अनुविच्च
परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसादं उपदसेति । इमेहि खो, भिक्खवे,

१. अव्यत्तो - रो० । २. व्यत्तो - सी०, त्या०, व्यत्तो - रो० । ३. रो० पोत्थके
नत्थि ।

२६-३०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? अक्कोधो च अनुपनाहो च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छरियं च ... अमाया च असाठेय्यं च ... हिरि च ओत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ती” ति ।

5

३१-३५. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च .. मक्खेन च पलासेन च ... इस्साय च मच्छरियेन च ... मायाय च साठेय्येन च . अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये” ।

10

३६-४०. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च ... अमक्खेन च अपलासेन च ... अनिस्साय च अमच्छरियेन च ... अमायाय च असाठेय्येन च . हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे” ।

B 96
R 97

15

४१-४५. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च ... मक्खेन च पलासेन च ... इस्साय च मच्छरियेन च ... मायाय च साठेय्येन च ... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती” ति ।

20

४६-५०. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि ? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च .. अमक्खेन च अपलासेन च ... अनिस्साय च अमच्छरियेन च ... अमायाय च असाठेय्येन च ... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुग्गतिं सग्गं लोकं उपपज्जती” ति ।

25

२. अकुसलपेय्यालं

५१-१००. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अकुसला ... । द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा कुसला ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सावज्जा ... । द्वेमे, भिक्खवे,

१०. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधो च उपनाहो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ति ।

११. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधविनयो च उपनाहविनयो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ति ।

—०—

१३. दानवग्गो

१. “द्वेमानि, भिक्षवे, दानानि । कतमानि द्वे ? आमिसदानं च धम्मदानं च । इमानि खो, भिक्षवे, द्वे दानानि । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं दानानं यदिदं धम्मदानं” ति ।

२. “द्वेमे, भिक्षवे, यागा । कतमे द्वे ? आमिसयागो च धम्मयागो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे यागा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं यागानं यदिदं धम्मयागो” ति ।

३. “द्वेमे, भिक्षवे, चागा । कतमे द्वे ? आमिसचागो च धम्मचागो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे चागा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं चागानं यदिदं धम्मचागो” ति ।

४. “द्वेमे, भिक्षवे, परिच्चागा । कतमे द्वे ? आमिसपरि-
च्चागो च धम्मपरिच्चागो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे परिच्चागा ।
एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं परिच्चागानं यदिदं धम्मपरिच्चागो” ति ।

५. “द्वेमे, भिक्षवे, भोगा । कतमे द्वे ? आमिसभोगो च धम्मभोगो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे भोगा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं भोगानं यदिदं धम्मभोगो” ति ।

६. “द्वेमे, भिक्षवे, सम्भोगा । कतमे द्वे ? आमिससम्भोगो च धम्मसम्भोगो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे सम्भोगा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं सम्भोगानं यदिदं धम्मसम्भोगो” ति ।

७. “द्वेमे, भिक्षवे, सविभागा । कतमे द्वे ? आमिससविभागो च धम्मसविभागो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे सविभागा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमेसं द्विसं सविभागानं यदिदं धम्मसविभागो” ति ।

मानत्तदानं पञ्जत्तं ... अग्गानं पञ्जत्तं ... ओसारणीयं पञ्जत्तं ...
 निस्सारणीयं पञ्जत्तं ... उपसम्पदा पञ्जत्ता ... अत्तिकम्मं पञ्जत्तं
 ... अत्तिदुत्तिकम्मं पञ्जत्तं ... अत्तिचतुत्तिकम्मं पञ्जत्तं ...
 अपञ्जत्ते पञ्जत्तं ... पञ्जत्ते अनुपञ्जत्तं ... सम्मुखाविनयो
 पञ्जत्तो ... सत्तिविनयो पञ्जत्तो ... अमूह्विनयो पञ्जत्तो ... पटि- 5
 ङ्गातकरणं पञ्जत्तं ... येभ्यसिका पञ्जत्ता ... तस्सपापियसिका
 पञ्जत्ता ... तिणवत्थारको पञ्जत्तो । कतमे द्वे ? सङ्खसुद्धताय,
 सङ्खफासुताय .. दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं
 फासुविहाराय ... दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं
 आसवानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं 10
 वेरानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं
 वज्जानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं
 भयानं पटिघाताय ... दिट्ठधम्मिकानं अकुसलानं धम्मानं संवराय, सम्परा-
 यिकानं अकुसलानं धम्मानं पटिघाताय ... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं R 100
 भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय ... अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय ... 15 B. 98
 सद्धम्मट्ठितिया, विनयानुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्यवसे पटिच्च
 तथागतेन सावकानं तिणवत्थारको पञ्जत्तो” ति ।

२. रागपेय्यालं

१. “रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा ।
 कतमे द्वे ? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्जाय
 इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा” ति ।

20

२-१०. “रागस्स, भिक्खवे, परिञ्जाय ... परिक्खयाय ...
 पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय
 ... पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा ... पे०... ।

११-१७०. “दोसस्स ... पे०... मोहस्स ... कोघस्स ... उपना-
 हस्स ... मक्खस्स ... पलासस्स ... इस्साय ... मच्छरियस्स ... मायाय ... 25
 साठेय्यस्स ... थम्मस्स ... सारम्मस्स ... मानस्स ... अतिमानस्स ...
 मदस्स ... पमादस्स ... अभिञ्जाय ... परिञ्जाय ... परिक्खयाय ...
 पहानाय ... खयाय ... वयाय ... विरागाय ... निरोधाय ... चागाय ...

७. “द्वेमानि, भिक्खवे, आतिथेय्यानि । कतमानि द्वे ? आमि-
सातिथेय्यं च धम्मातिथेय्यं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे आतिथेय्यानि ।
एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्वित्रं आतिथेय्यानं यदिदं धम्मातिथेय्यं” ति ।

८. “द्वेमा, भिक्खवे, इद्धियो । कतमा द्वे ? आमिसिद्धि च
धम्मिद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे इद्धियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं
द्वित्रं इद्धीनं यदिदं धम्मिद्धी” ति ।

R. 94

९. “द्वेमा, भिक्खवे, बुद्धियो” । कतमा द्वे ? आमिसबुद्धि
च धम्मबुद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धियो । एतदग्गं, भिक्खवे,
इमासं द्वित्रं बुद्धीनं यदिदं धम्मबुद्धी” ति ।

B. 95 10

१०. “द्वेमानि, भिक्खवे, रतनानि । कतमानि द्वे ? आमिसरतनं
च धम्मरतनं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे रतनानि । एतदग्गं, भिक्खवे,
इमेसं द्वित्रं रतनानं यदिदं धम्मरतनं” ति ।

११. “द्वेमे, भिक्खवे, सन्निचया । कतमे द्वे ? आमिससन्निचयो
च धम्मसन्निचयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्निचया । एतदग्गं,
भिक्खवे, इमेसं द्वित्रं सन्निचयानं यदिदं धम्मसन्निचयो” ति ।

१२. “द्वेमानि, भिक्खवे, वेपुल्लानि । कतमानि द्वे ? आमिस-
वेपुल्लं च धम्मवेपुल्लं च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वेपुल्लानि । एत-
दग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्वित्रं वेपुल्लानं यदिदं धम्मवेपुल्लं” ति ।

— ७ —

१५. समापात्तग्गो

१. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? समापत्तिकुसलता
च समापत्तिबुद्धानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

२. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अज्जव’ च मद्दव
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

३. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? खन्ति च सोरच्च
च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

३. तिकनिपातो

१. बालवग्गो

१. भयसुत्तं । एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति । “मदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

B. 99,
R. 101

“यानि कानिचि, भिक्खवे, भयानि उप्पज्जन्ति सब्बानि तानि बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा^१ उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । सेय्यथापि, भिक्खवे, नळागारा^२ वा तिणागारा वा अग्गिमुत्तो^३ कूटागारानि पि ढ्हति^४ उल्लिस्ता-वलित्तानि निवातानि फुसितग्गलानि पिहितवातपानानि; एवमेव खो, भिक्खवे, यानि कानिचि भयानि उप्पज्जन्ति सब्बानि तानि बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपद्दवा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । ये केचि उपसग्गा उप्पज्जन्ति सब्बे ते बालतो उप्पज्जन्ति, नो पण्डिततो । इति खो, भिक्खवे, सप्पटिभयो बालो, अप्पटिभयो पण्डितो । सउपद्दवो बालो, अनुपद्दवो पण्डितो । सउपसग्गो बालो, अनुपसग्गो पण्डितो । नत्थि, भिक्खवे, पण्डिततो भयं, नत्थि पण्डिततो उपद्दवो, नत्थि पण्डिततो उपसग्गो । तस्मात्तिहु, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘येहि तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ते तयो धम्मो अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो ते तयो धम्मो समादाय वत्तिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

B. 100

15

20

२. लक्खणसुत्तं । “कम्मलक्खणो, भिक्खवे, बालो, कम्मलक्खणो पण्डितो, अपदानसोमनी” पञ्चा ति । तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो । कतमेहि तीहि ? कायदुच्चरितेन, वची-

R. 102

१ उपसग्गा — सी०, रो० । २. नळागारो — सी० । ३. अग्गिमुत्तो — सी०, स्या०, रो० । ४. ढ्हति — रो० । ५. अपदाने सोमति — स्या०, रो० ।

१७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? सति च सम्पजञ्जं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ति ।

ततियो पण्णासको समत्तो ।

१६. कोधवग्गो

(१) कोधपेय्यालं

B. 95

१-५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? कोधो च उप-
नाहो च ... पे०. . मक्खो च पलासो” च .. इस्सा च मच्छरिय च माया
च साठेय्य च ... अहिरिकं च अनोत्तप्यं च । इमे खो, भिक्खवे,
द्वे धम्मा” ।

६-१०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे ? अक्कोधो च
अनुपनाहो च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छरियं
च ... अमाया च असाठेय्य च ... हिरी च ओत्तप्यं च । इमे खो,
भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

R. 96

११-१५. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं विहरति ।
कतमेहि द्वीहि ? कोधेन च उपनाहेन च .. मक्खेन च पलासेन च ...
इस्साय च मच्छरियेन च .. मायाय च साठेय्येन च .. अहिरिकेन च
अनोत्तप्येन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं
विहरती” ति ।

१६-२०. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सुखं विहरति ।
कतमेहि द्वीहि ? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च ... अमक्खेन च अपलासेन
च .. अनिस्साय च अमच्छरियेन च .. अमायाय च असाठेय्येन
च ... हिरिया च ओत्तप्येन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि
समन्नागतो सुखं विहरती” ति ।

२१-२५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय
संवत्तन्ति । कतमे द्वे ? कोधो च उपनाहो च . मक्खो च पलासो
च .. इस्सा च मच्छरिय च .. माया च साठेय्य च ... अहिरिक च
अनोत्तप्य च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय
संवत्तन्ती” ति ।

४. अचचयसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अचचयं अचचयतो न पस्सति, अचचयं अचचयतो दिस्वा यथाधम्मं नप्पटिकरोति, परस्स खो पन अचचयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिगण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

5

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अचचयं अचचयतो पस्सति, अचचयं अचचयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, परस्स खो पन अचचयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिगण्हाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं” ति ।

10

५. अयोनिसोपुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अयोनिसो पञ्चं कत्ता होति, अयोनिसो पञ्चं विस्सज्जेता होति, परस्स खो पन योनिसो पञ्चं विस्सज्जितं परिमण्डलेहि पदव्यञ्जनेहि^१ सिलिट्ठेहि उपगतेहि नाब्भनुमोदिता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

B 102

15

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? योनिसो पञ्चं कत्ता होति, योनिसो पञ्चं विस्सज्जेता होति, परस्स खो पन योनिसो पञ्चं विस्सज्जितं परिमण्डलेहि पदव्यञ्जनेहि सिलिट्ठेहि उपगतेहि अब्भनुमोदिता होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ...

20

सिक्खितब्बं” ति ।

६. अकुसलसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

R. 104

25

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं” ति ।

R. 98

धम्मा अनवज्जा ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खुद्वया ... । द्वेमे, भिक्खवे,
 धम्मा सुखुद्वया ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खविपाका ... । द्वेमे,
 भिक्खवे, धम्मा सुखविपाका ... । द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सव्यावज्जा ... ।
 द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अव्यावज्जा । कतमे द्वे ? अक्कोघो च अनुपत्ताहो
 5 च ... अमक्खो च अपलासो च ... अनिस्सा च अमच्छत्ति च .. अमाया
 च अंसाठेय्य च ... हिरि च ओत्तपं च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा
 अव्यावज्जा” ति ।

१७. अत्यवसवगो

१. विनयपेठ्यालं

B. 37

१-१०. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्यवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं
 सिक्खापदं पञ्जत्तं । कतमे द्वे ? सङ्खसुदृताय सङ्खफासुताय ..
 10 दुम्मङ्गकूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय ... दिट्ठ-
 धम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय .
 दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं वेरानं पटिघाताय .. दिट्ठ-
 धम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं वज्जानं पटिघाताय ... दिट्ठ-
 धम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं भयानं पटिघाताय .. दिट्ठ-
 15 धम्मिकानं अक्रुसलानं धम्मनं संवराय, सम्परायिकानं अक्रुसलानं धम्मनं
 पटिघाताय ... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय ..
 अप्ससन्नानं पसादाय, पसन्नानं मिथ्योभावाय .. सद्धम्मट्ठितिया विनया-
 नुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्यवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं
 सिक्खापदं पञ्जत्तं” ति ।

R. 99

20 ११-३००. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्यवसे पटिच्च तथागतेन
 सावकानं पातिमोक्खं पञ्जत्तं ... पे०... पातिमोक्खुदेसो पञ्जत्तो ..
 पातिमोक्खद्वपनं पञ्जत्तं ... पवारणा पञ्जत्ता ... पवारणद्वपन
 पञ्जत्तं ... तज्जनीयकम्मं पञ्जत्तं ... नियस्सकम्म पञ्जत्तं . पञ्चाज-
 नीयकम्मं पञ्जत्तं ... पटिसारणीयकम्मं पञ्जत्तं ... जसिपनीयकम्मं
 25 पञ्जत्तं ... परिवासदानं पञ्जत्तं ... मूलाय पटिकत्तनं पञ्जत्तं .

च होति, दुस्सील्यमलं चस्स अप्पहीनं होति; इस्सुकी च होति, इस्सामलं चस्स अप्पहीनं होति; मच्छरी च होति, मच्छेरमलं चस्स अप्पहीनं होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो इमे तयो मले अप्पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो तयो मले पहाय यथाभतं 5 B. 104
निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि तीहि ? सीलवा च होति, दुस्सील्यमलं चस्स पहीनं होति, अनिस्सुकी च होति, इस्सामलं चस्स पहीनं होति, अमच्छरी च होति, मच्छेरमलं चस्स पहीनं होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो इमे तयो मले पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे” ति । 10

वालवग्गो पठमो ।

तत्सुद्धानं

अयं लक्खणचिन्ती च, अच्चयं च अयोनिसो ।

अकुसलं च सावज्जं, सम्भावज्जखतं मलं ति ॥

२. इत्थकारवग्गो

१. आतसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो आतो^१ 15
भिक्खु बहुजनअहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय^२, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? अननुलोमिके 15
कायकम्मे समादपेति, अननुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अननुलोमि-
केसु धम्मोसु समादपेति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो
आतो भिक्खु बहुजनअहिताय पटिपन्नो होति बहुजनदुक्खाय, बहुनो
जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो आतो भिक्खु बहुजन- 20
हिताय पटिपन्नो ह्येति बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय
सुखाय देवमनुस्सानं^१ । कतमेहि तीहि ? अनुलोमिके कायकम्मे समाद-
पेति, अनुलोमिके वचीकम्मे समादपेति, अनुलोमिकेसु धम्मोसु समाद-
पेति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो आतो भिक्खु

१. आतको - सी०, स्या०, रो० । २. बहुजनासुखाय - सी०, स्या०, रो० ।

पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कत्तमे द्वे ? समथो च
विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय इमे द्वे धम्मा
भावेतब्बा' ति ।

इदमवोच' भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित
५ अभिनन्दु ति' ।

दुष्कनिपातो निर्दिष्टो ।

—:०:—

३. आसंससुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्ज-
माना लोक्स्मि । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो ।
कतमो च, भिक्खवे पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो
नीचे कुले पच्चाजातो होति, चण्डालकुले वा वेनकुले वा नेसादकुले
वा रथकारकुले वा पुक्कुसकुले वा दलिद्दे अप्पन्नपानभोजने कसिरवुत्तिके, 5
यत्थ कसिरेन घासच्छादो लब्धति^१ । सो च होति दुब्बण्णो दुहसिको
ओकोटिमको बह्वाबाधो^२ काणो वा कुणी वा खज्जो वा पक्खहतो वा,
न लाभो अन्नस्स पानस्स वत्थस्स यानस्स मालागन्धविलेपनस्स सेय्या-
वसथपदीपेय्यस्स । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि
खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स न एवं होति — ‘कुदास्सु’ नाम 10
ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति ! अयं वुच्चति,
भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ।

B. 106

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ? इध, भिक्खवे, रज्जो
खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स जेट्ठो पुत्तो होति आभिसेको अनभिसित्तो
अचलप्पत्तो^३ । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो खत्तियेहि 15
खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स एवं होति — ‘कुदास्सु नाम ममं
पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति ! अयं वुच्चति,
भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ।

R. 108

“कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो ? इध, भिक्खवे, राजा
होति खत्तियो मुद्धावसित्तो । सो सुणाति — ‘इत्थन्नामो किर खत्तियो 20
खत्तियेहि खत्तियाभिसेकेन अभिसित्तो’ ति । तस्स न एवं होति — ‘कुदास्सु
नाम ममं पि खत्तिया खत्तियाभिसेकेन अभिसिञ्चिस्सन्ती’ ति ! तं किस्स
हेतु ? या हिस्स, भिक्खवे, पुब्बे अनभिसित्तस्स अभिसेकासा^४ सा^५ पटि-
प्पस्सद्धा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो । इमे खो, भिक्खवे,
तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोक्स्मि ।

25

“एवमेव खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना
भिक्खूस्सु । कतमे तयो ? निरासो, आसंसो, विगतासो । कतमो च,
भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो
होति पापघम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो

B. 107

१. लभति — रो० । २. बह्वाबाधो — त्या०, रो० । ३. कुदास्सु — त्या० । ४. मचल-
पत्तो — सी०, रो० । ५-५. अभिसेका सास्स — त्या०, अभिसेकासा सास्स — सी०, रो० ।

दुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । कतमेहि तीहि ? कायसुचरितेन, वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा’ ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं” ति ।

३. चिन्तीसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, बालस्स बाललक्खणानि बालनिमित्तानि बालापदानानि^१ । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कट-कम्मकारी” च । नो चेदं^२, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च अभविस्स दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च, केन न पण्डिता जानेय्यु — ‘बालो अयं भवं असप्पुरिसो’ ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, बालो दुच्चिन्तितचिन्ती च होति दुब्भासितभासी च दुक्कटकम्मकारी च तस्मा नं पण्डिता जानन्ति — ‘बालो अयं भवं असप्पुरिसो’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि बालस्स बाललक्खणानि बालनिमित्तानि बालापदानानि ।

“तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डित-निमित्तानि पण्डितापदानानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च । नो चेदं^३, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च अभविस्स सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च, केन न पण्डिता जानेय्यु — ‘पण्डितो अयं भवं सप्पुरिसो’ ति ? यस्मा च खो, भिक्खवे, पण्डितो सुचिन्तितचिन्ती च होति सुभासितभासी च सुकतकम्मकारी च तस्मा न पण्डिता जानन्ति — ‘पण्डितो अयं भवं सप्पुरिसो’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितस्स पण्डितलक्खणानि पण्डितनिमित्तानि पण्डितापदानानि । तस्मातिह ... सिक्खितब्बं” ति ।

^१ बालपदानानि — रो० । ^२ दुक्कटकम्मकारी — सी० । ^३ चेत्त — स्या० ।

दहति अन्तोजनस्मि । पुन च परं, भिक्षु, राजा चक्कवत्ती धम्मिको
 धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरं करोन्तो धम्मं
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरण-
 गुत्ति संविदहति खत्तियेसु, अनुयन्तेसु^१, बलकायस्मि, ब्राह्मणगहपतिकेसु,
 नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु । स खो सो भिक्षु राजा^५
 चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो
 धम्मं गरं करोन्तो धम्मं अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधि-
 पतेय्यो धम्मिकं रक्खावरणगुत्ति संविदहत्वा अन्तोजनस्मि, धम्मिकं
 रक्खावरणगुत्ति संविदहत्वा खत्तियेसु, अनुयन्तेसु, बलकायस्मि, ब्राह्मण-
 गहपतिकेसु, नेगमजानपदेसु, समणब्राह्मणेसु, मिगपक्खीसु, धम्मेनेव^{१०}
 चक्कं वत्तेति । तं होति चक्कं अप्पटिवत्तियं केनचि मनुस्समूतेन पच्च-
 स्थिकेन पाणिना ।

R. 110

“एवमेव खो, भिक्षु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरं करोन्तो धम्मं
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरण-^{१५}
 गुत्ति संविदहति कायकम्मस्मि — ‘एवरूपं कायकम्मं सेवितब्बं, एवरूपं
 कायकम्मं न सेवितब्बं’ ति ।

“पुन च परं, भिक्षु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरं करोन्तो धम्मं
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरण-^{२०}
 गुत्ति संविदहति वचीकम्मस्मि — ‘एवरूपं वचीकम्मं सेवितब्बं, एवरूपं
 वचीकम्मं न सेवितब्बं’ ति ... पे० .. मनोकम्मस्मि — ‘एवरूपं मनोकम्मं
 सेवितब्बं, एवरूपं मनोकम्मं न सेवितब्बं’ ति ।

“स खो सो, भिक्षु, तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो धम्मिको
 धम्मराजा धम्मंयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरं करोन्तो धम्मं^{२५}
 अपचायमानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिकं रक्खावरण-
 गुत्ति संविदहत्वा कायकम्मस्मि, धम्मिकं रक्खावरणगुत्ति संविदहत्वा
 वचीकम्मस्मि, धम्मिकं रक्खावरणगुत्ति संविदहत्वा मनोकम्मस्मि,
 धम्मेनेव अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेति । तं होति चक्कं अप्पटिवत्तियं

B. 109

७. सावज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन . पे०.. अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन .. । तस्मातिह ...
5 सिक्खितव्वं” ति ।

B. 103 ८. सव्यावज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो । कतमेहि तीहि ? सव्यावज्जेन^१ कायकम्मेन, सव्यावज्जेन वचीकम्मेन, सव्यावज्जेन मनोकम्मेन .. पे०.. अव्यावज्जेन कायकम्मेन, अव्यावज्जेन वचीकम्मेन, अव्यावज्जेन मनोकम्मेन । इमेहि,
10 खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितव्व – ‘येहि तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितव्वो ते तयो धम्मे अभिनिवज्जेत्वा, येहि तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितव्वो ते तयो धम्मे समादाय वत्तिस्सामा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

R. 105 15 ९. खतसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो^२ असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवति । कतमेहि तीहि ? कायदुच्चरितेन, वचीदुच्चरितेन, मनोदुच्चरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं
20 परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवति ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्जं पसवति । कतमेहि तीहि ? कायसुचरितेन,
25 वचीसुचरितेन, मनोसुचरितेन । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहुं च पुञ्जं पसवती” ति ।

३० १०. मलसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो तयो मले अप्पहाय यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? दुस्सीलो

१. सव्यावज्जेन – सी०, स्या०, सव्यापज्जेन – रो० । २. अव्यत्तो – सी०, रो० ।

‘को नु खो, सम्म रथकार, हेतु को पच्चयो यमिदं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं त पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति ताव-
तिकं गत्वा चिङ्गुलायित्वा भूमियं पपत्ति ? को पन, सम्म रथकार,
हेतु को पच्चयो यमिदं चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तूनेहि तं पवत्तितं
समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गत्वा अक्खाहत मञ्जे 5
अट्ठासी’ ति ?

‘यमिदं, देव, चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं तस्स नेमि पि सवङ्का
सदोसा सकसावा, अरा पि सवङ्का सदोसा सकसावा, नाभि पि सवङ्का
सदोसा सकसावा । तं नेमिया पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता सकसावत्ता, अरानं
पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता सकसावत्ता, नाभिया पि सवङ्कत्ता सदोसत्ता 10
सकसावत्ता पवत्तितं समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं
गत्वा चिङ्गुलायित्वा भूमियं पपत्ति । यं पन तं, देव, चक्कं छहि मासेहि
निट्ठितं छारत्तूनेहि तस्स नेमि पि अवङ्का अदोसा अकसावा, अरा पि
अवङ्का अदोसा अकसावा, नाभि पि अवङ्का अदोसा अकसावा । तं
नेमिया पि अवङ्कत्ता अदोसत्ता अकसावत्ता, अरानं पि अवङ्कत्ता अदो- 15
सत्ता अकसावत्ता, नाभिया पि अवङ्कत्ता अदोसत्ता अकसावत्ता पवत्तितं
समानं यावतिका अभिसङ्खारस्स गति तावतिकं गत्वा अक्खाहत्तं मञ्जे
अट्ठासी’ ति ।

“सिया खो पन, भिक्खवे, तुम्हाकं एवमस्स — ‘अञ्जो नून
तेन समयेन सो रथकारो अहोसी’ ति ! न खो पनेतं, भिक्खवे, एवं 20
दट्ठब्बं । अहं तेन समयेन सो रथकारो अहोसि । तवाहं”, भिक्खवे,
कुसलो दाक्खवङ्कानं दाखदोसानं दाखकसावानं । एतरहि खो पनाहं,
भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो कुसलो कायवङ्कानं कायदोसानं काय- B 111
कसावानं, कुसलो वचीवङ्कानं वचीदोसानं वचीकसावानं, कुसलो मनो-
वङ्कानं मनोदोसानं मनोकसावानं । यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स 25
वा भिक्खुनिया वा कायवङ्को अप्पहीनो कायदोसो कायकसावो, वचीवङ्को
अप्पहीनो वचीदोसो वचीकसावो, मनोवङ्को अप्पहीनो मनोदोसो मनो-
कसावो, एव पपत्तिता ते, भिक्खवे, इमस्मा धम्मविनया, सेय्यथापि तं
चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं । R 113

बहुजनहिताय पटिपन्नो होति बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान” ति ।

B. 103

२. सारणीयमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ?
५ यस्मिं, भिक्खवे, पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो जातो होति । इदं, भिक्खवे, पठमं रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीय होति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो होति । इदं, भिक्खवे, दुतिय रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयं होति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे राजा खत्तियो मुद्धावसित्तो सङ्गामं अभिविज्जित्वा विजितसङ्गामो तमेव सङ्गामसीसं अज्झावसति । इदं भिक्खवे, ततियं रञ्जो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीय होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि रञ्जो खत्तियस्स
१५ मुद्धावसित्तस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति ।

R. 107

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स यावजीवं सारणीयानि भवन्ति । कतमानि तीणि ? यस्मिं, भिक्खवे, पदेसे भिक्खु केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्सा अनगारिय पब्बजितो होति । इदं, भिक्खवे, पठमं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीय
२० होति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । इदं, भिक्खवे, दुतियं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीय
२५ होति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, यस्मिं पदेसे भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्चाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्ज्या सन्निवृत्तत्वा उपसम्पज्जं विहरति । इदं, भिक्खवे, ततियं भिक्खुस्स यावजीवं सारणीय होति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स
३० यावजीवं सारणीयानि भवन्ती” ति ।

अनवज्जता च फासुविहारो चा' ति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्जू होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि^१ 5 धम्मेहि चित्तं परिसोधेति, रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्टानसञ्जं मनसि करित्वा, रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु जागरियं अनुयुत्तो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्ना- 10 गतो भिक्खु अपण्णकपटिपदं पटिपन्नो होति, योनि चस्स आरद्धा^२ होति आसवानं खयाया” ति ।

७. अत्तव्याबाधसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, धम्मा अत्तव्या- बाधाय पि संवत्तन्ति, परव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, उभयव्याबाधाय पि संवत्तन्ति । कतमे तयो ? कायदुच्चरितं, वचीदुच्चरितं, मनोदुच्च- 15 रितं । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा अत्तव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, परव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, उभयव्याबाधाय पि संवत्तन्ति । तयोमे, भिक्खवे, धम्मा नेवत्तव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न परव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न उभयव्याबाधाय पि संवत्तन्ति । कतमे तयो ? काय- सुचरितं, वचीसुचरितं, मनोसुचरितं । इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा 20 नेवत्तव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न परव्याबाधाय पि संवत्तन्ति, न उभय- व्याबाधाय पि संवत्तन्ती” ति ।

८. देवलोकसुत्तं । “सचे वो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परि- ब्राजका एवं पुच्छेय्युं — ‘देवलोकूपपत्तिया, आवुसो, समणे^३ गोतमे^३ ब्रह्मचरियं वुस्सथा’ ति ? ननु तुम्हे, भिक्खवे, एव पुट्ठा अट्टीयेय्याथ 25 हरायेय्याथ जिगुच्छेय्याथा” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“इति किर तुम्हे, भिक्खवे, दिब्बेन आयुना अट्टीयथ हरायथ जिगुच्छथ, दिब्बेन वण्णेन दिब्बेन सुखेन दिब्बेन यसेन दिब्बेनाधि-

१. आवरणीयेहि — स्या० । २. आरद्धो — रो० । ३. समणो गोतमो — स्या०, रो० ।

समणपटिञ्जो अन्नहाचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो अन्तोपूति' अवस्सुतो कसम्बुजातो । सो सुणाति - 'इत्थन्नामो' किर भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चि-
कत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्स न एवं होति - 'कुदास्सु नाम
5 अहं पि आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सामी' ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो निरासो ।

R 109 "कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो आसंसो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति कल्याणधम्मो । सो सुणाति - 'इत्थन्नामो किर भिक्खु
10 आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्स एव होति-
'कुदास्सु नाम अहं पि आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जा-
विमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विह-
रिस्सामी' ति ! अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो आससो ।

15 "कतमो च, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरहं होति खीणासवो । सो सुणाति - 'इत्थन्नामो किर भिक्खु आसवानं
खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभि-
ञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति । तस्स न एवं होति -
'कुदास्सु नाम अहं पि आसवानं खया ... पे०. सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज
20 विहरिस्सामी' ति ! तं किस्स हेतु ? या हिस्स, भिक्खवे, पुब्बे अविमुत्तस्स विमुत्तासा सा' पटिप्पस्सद्धा । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुग्गलो विगतासो ।
इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो सविज्जमाना भिक्खूसू' ति ।

B 108 25 ४. चक्कवत्तिसुत्तं । "यो पि सो, भिक्खवे, राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा सो पि न अराजकं चक्कं वत्तेती" ति । एव वुत्ते
अञ्जातरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच - "को पन, भन्ते, रञ्जो चक्क-
वत्तिस्स धम्मिकस्स धम्मरञ्जो राजा" ति ? "धम्मो, भिक्खू," ति
भगवा अवोच - "इध, भिक्खु, राजा चक्कवत्ती धम्मिको धम्मराजा
धम्मयेव निस्साय धम्मं सक्करोन्तो धम्मं गरं करोन्तो धम्म अपचाय-
मानो धम्मद्वजो धम्मकेतु धम्माधिपतेय्यो धम्मिक रक्खावरणगुत्ति सवि-

१. अन्तोपूति - रो० । २. इत्थन्नामो - रो० । ३. सास्स - सी०, स्या०, रो० ।

४. पवत्तेयी - स्या० ।

धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भब्बो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फाति कातुं” ति ।

१०. दुत्तियपापणिकसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्ना-
गतो पापणिको नचिरस्सेव महत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति भोगेसु । कतमेहि
तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा च होति विधुरो च निस्सय- 5
सम्पन्नो च । कथं च, भिक्खवे, पापणिको चक्खुमा होति ? इध, भिक्खवे,
पापणिको पणियं जानाति — ‘इदं पणियं एवं कीत, एवं विक्कयमानं,
एत्तकं मूलं भविस्सति, एत्तको उदयो’ ति । एवं खो, भिक्खवे, पापणिको
चक्खुमा होति ।

“कथं च, भिक्खवे, पापणिको विधुरो होति ? इध, भिक्खवे, 10
पापणिको कुसलो होति पणियं केतुं च विक्केतुं च । एवं खो, भिक्खवे,
पापणिको विधुरो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति ? इध R 117
भिक्खवे, पापणिको ये ते गहपती वा गहपतिपुत्ता वा अङ्गा महद्धना
महाभोगा ते^१ एवं जानन्ति — ‘अयं खो भवं पापणिको चक्खुमा विधुरो 15 B 115
च पटिबलो पुत्तदारं च पोसेतुं, अम्हाकं च कालेन कालं अनुप्पदातुं’
ति । ते न भोगेहि निपतन्ति^२ — ‘इतो, सम्म पापणिक, भोगे करिस्वा’
पुत्तदारं च पोसेहि, अम्हाकं च कालेन कालं अनुप्पदेही’ ति । एवं खो,
भिक्खवे, पापणिको निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि
अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको नचिरस्सेव महत्तं^३ वेपुल्लत्तं पापुणाति 20
भोगेसु ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु न
चिरस्सेव महत्तं वेपुल्लत्तं पापुणाति कुसलेसु धम्मेसु । कतमेहि तीहि ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा च होति विधुरो च निस्सयसम्पन्नो च ।
कथं च, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं 25
दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति,
‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुमा
होति ।

१. पापणिको — सी०, स्या०, रो० । २. वे न — सी०, स्या०, रो० । ३. निपतन्ति —
रो० । ४. हरिस्वा — स्या०, सी० । ५. महत्तत्तं — सी०, रो० ।

समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मि" ति ।

- ५ सचेतनसुत्तं । एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति इसि-
पतने मिगदाये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो” ति ।
R. 111 5 “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच — “भूत-
पुव्व, भिक्खवे, राजा अहोसि सचेतनो” नाम । अथ खो, भिक्खवे, राजा
सचेतनो रथकारं आमन्तेसि — ‘इतो मे, सम्म रथकार, छन्नं मासानं
अच्चयेन सङ्गामो भविस्सति । सक्खिस्ससि’ मे, सम्म रथकार, नव
चक्कयुगं कातु’ ति ? ‘सक्कोमि देवा’ ति खो, भिक्खवे, रथकारो उञ्चो
10 सचेतनस्स पच्चरसोसि । अथ खो, भिक्खवे, रथकारो छहि मासेहि
छारत्तूनेहि एकं चक्कं निट्ठापेसि । अथ खो, भिक्खवे, राजा सचेतनो
रथकारं आमन्तेसि — ‘इतो मे, सम्म रथकार, छन्नं दिवसानं अच्चयेन
सङ्गामो भविस्सति, निट्ठितं नवं चक्कयुगं’ ति ?
‘इमेहि खो, देव, छहि मासेहि छारत्तूनेहि एकं चक्कं निट्ठितं’

15 ति ।

- ‘सक्खिस्ससि पन मे, सम्म रथकार, इमेहि छहि दिवसेहि दुतियं
चक्कं निट्ठापेतु’ ति ? ‘सक्कोमि देवा’ ति खो, भिक्खवे, रथकारो छहि
दिवसेहि दुतियं चक्कं निट्ठापेत्वा नवं चक्कयुगं आदाय येन राजा सचेतनो
तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा राजान सचेतनं एतदवोच — ‘इदं ते, देव,
20 नवं चक्कयुगं निट्ठितं’ ति ।

‘यञ्च ते इदं, सम्म रथकार, चक्कं छहि मासेहि निट्ठितं छारत्तू-
नेहि यञ्च ते इदं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं, इमेसं किं नानाकरणं ?
नेसाहं’ किञ्चि नानाकरणं पस्सामी’ ति ।

‘अत्थेसं, देव, नानाकरणं । पस्सतु देवो नानाकरणं’ ति ।

- “अथ खो, भिक्खवे, रथकारो यं तं चक्कं छहि दिवसेहि निट्ठितं
B. 110 25 तं पवत्तेसि । तं पवत्तितं समानं यावत्तिका अभिसङ्खारस्स गतिं तावत्तिकं
R. 112 गन्त्वा चिद्दग्गुलायित्वा भूमियं पपत्ति । यं पन तं चक्कं छहि मासेहि
निट्ठितं छारत्तूनेहि तं पवत्तेसि । तं पवत्तितं समानं यावत्तिका अभि-
सङ्खारस्स गतिं तावत्तिकं गन्त्वा अवखाहतं मञ्जे अट्ठासि ।

१. पचेतनो — सी०, स्या० रो० । २ सक्खसि — सी०, स्या०, रो० । ३ नेतं —
स्या०, रो० ।

तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो ।

इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं ख्वाय पुगलो सद्धाविमुत्तो, अय मे पुगलो खमति इमेसं तिण्णं पुगलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । त किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुगलस्स सद्धिन्धियं अधिमत्तं" ति ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्तं महाकोट्टिकं एतदवोच —

"तयोमे, आवुसो कोट्टिक, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं ख्वाय पुगलो कायसक्खि, अय मे पुगलो खमति इमेसं तिण्णं पुगलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुगलस्स समाधिन्धियं अधिमत्तं" ति ।

अथ खो आयस्मा महाकोट्टिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच —

"तयोमे, आवुसो सारिपुत्त, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं कतमो ते पुगलो खमति अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा" ति ?

"तयोमे, आवुसो कोट्टिक, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिप्पत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । इमेसं, आवुसो, तिण्णं पुगलानं ख्वाय पुगलो दिट्ठिप्पत्तो, अय मे पुगलो खमति

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा काय-
वङ्को पहीनो कायदोसो कायकसावो, वचीवङ्को पहीनो वचीदोसो वची-
कसावो, मनोवङ्को पहीनो मनोदोसो मनोकसावो, एव पटिठ्ठिता ते,
भिक्खवे, इमस्मि धम्मविनये, सेय्यथापि त चक्कं छहि मासेहि निठ्ठितं
5 धारत्तुनेहि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘कायवङ्कं पजहिस्साम
कायदोसं कायकसाव, वचीवङ्कं पजहिस्साम वचीदोसं वचीकसावं, मनो-
वङ्कं पजहिस्साम मनोदोसं मनोकसावं’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे,
सिक्खितब्बं” ति ।

10 ६. अपण्णकसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु
अपण्णकपटिपदं^१ पटिपन्नो होति, योनिं चस्स आरद्धा होति आसवानं
खयाय । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति,
भोजने मत्तञ्चू होति, जागरियमनुयुत्तो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ? इध,
15 भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्ज-
नग्गाही । यत्वाचिकरणमेनं^२ चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स संवराय पटिपज्जति,
रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सोतेन सद् सुत्वा
.. धानेन गन्धं आयित्वा . जिह्वाय रसं सायित्वा .. कायेन फोढुब्बं
20 फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्ज-
नग्गाही । यत्वाचिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झा-
दोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यु तस्स संवराय पटि-
पज्जति, रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । एव खो,
भिक्खवे, भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ।

B 112 R. 114 25 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु भोजने मत्तञ्चू होति ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु पटिसङ्गा योनिस्सो आहार आहारेति — नेव दवाय
न भदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया
यापनाय विहिंसूपरतिया^३ ब्रह्मचरियानुगहाय, इति पुराणं च वेदनं
पटिहङ्गाभि^४, नव च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति

१ अपण्णकसुत्तं पटिपदं — सी०, रो० । २. यत्वाचिकरणमेतं — सी० । ३. विहिंसुप-
रतिया — त्या० । ४. पटिसङ्गाभि — रो० ।

२. गिलानसुप्तं । “तयोमे, भिक्खवे, गिलाना सन्तो संविज्ज-
माना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो
लभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि,
लभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि,
लभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं अलभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं नेव 5 B 119
वुट्ठाति तम्हा आवाधा ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो वा सप्पायानि
भोजनानि अलभन्तो वा सप्पायानि भोजनानि, लभन्तो वा सप्पायानि
भेसज्जानि अलभन्तो वा सप्पायानि भेसज्जानि, लभन्तो वा पतिरूपं
उपट्ठाकं अलभन्तो वा पतिरूपं उपट्ठाकं वुट्ठाति तम्हा आवाधा । 10

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो गिलानो लभन्तो व सप्पायानि
भोजनानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो,
लभन्तो व पतिरूपं उपट्ठाकं नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आवाधा ।

“तत्र, भिक्खवे, खायं गिलानो लभन्तो व सप्पायानि भोज-
नानि नो अलभन्तो, लभन्तो व सप्पायानि भेसज्जानि नो अलभन्तो, 15
लभन्तो व पतिरूपं उपट्ठाकं नो अलभन्तो वुट्ठाति तम्हा आवाधा, इमं
खो, भिक्खवे, गिलानं पटिच्च गिलानभत्तं अनुञ्जातं गिलानभेसज्जं
अनुञ्जातं गिलानुपट्ठाको अनुञ्जातो । इमं च पन, भिक्खवे, गिलानं
पटिच्च अञ्जे पि गिलाना उपट्ठातब्बा । इमे खो, भिक्खवे, तयो
गिलाना सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । 20

“एवमेव खो, भिक्खवे, तयोमे गिलानूपमा पुगला सन्तो
संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो
लभन्तो वा तथागतं दस्सनाय अलभन्तो वा तथागतं दस्सनाय, लभन्तो
वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदितं
धम्मविनयं सवनाय नेव ओक्कमत्ति नियामं कुसलेसु धम्मेषु सम्मत्तं । 25

“इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो लभन्तो वा तथागतं
दस्सनाय अलभन्तो वा तथागतं दस्सनाय, लभन्तो वा तथागतप्पवेदितं
धम्मविनयं सवनाय अलभन्तो वा तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय
ओक्कमत्ति नियामं कुसलेसु धम्मेषु सम्मत्तं । ✓

पतेत्येन अट्टीयथ हरायथ जिगुच्छथ ; पगेव खो पन, भिक्खवे, तुम्हेहि कायदुच्चरितेन अट्टीयितव्वं हरायितव्वं जिगुच्छितव्वं, वचीदुच्चरितेन ... मनोदुच्चरितेन अट्टीयितव्वं हरायितव्वं जिगुच्छितव्वं" ति ।

६. पठमपापणिकमुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
 5 पापणिको अभव्वो अनधिगतं वा भोगं अधिगन्तुं, अधिगतं वा भोगं
 फाति' कातु' । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्ह-
 समयं न सक्कच्चं कम्मन्तं अधिद्वाति, मज्झन्हिकसमय^१ न सक्कच्च
 कम्मन्तं अधिद्वाति, सायन्हसमय^२ न सक्कच्चं कम्मन्तं अधिद्वाति । इमेहि
 खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको अभव्वो अनधिगतं
 10 वा भोगं अधिगन्तु, अधिगतं वा भोगं फाति कातु ।

- "एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अभव्वो
 अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तुं, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फाति कातु ।
 कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमयं न सक्कच्च
 समाधिनिमित्तं अधिद्वाति, मज्झन्हिकसमयं न सक्कच्चं समाधिनिमित्तं
 15 अधिद्वाति, सायन्हसमयं न सक्कच्च समाधिनिमित्तं अधिद्वाति । इमेहि
 खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अभव्वो प्रनधिगत
 वा कुसलं धम्मं अधिगन्तु, अधिगतं वा कुसलं धम्मं फाति कातु ।

॥ 114,
 R 116

- "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भव्वो अनधिगत
 वा भोगं अधिगन्तु, अधिगतं वा भोगं फाति कातु । कतमेहि तीहि ?
 20 इध, भिक्खवे, पापणिको पुब्बण्हसमयं सक्कच्च कम्मन्तं अधिद्वाति,
 मज्झन्हिकसमयं . पे० . सायन्हसमयं सक्कच्च कम्मन्तं अधिद्वाति ।
 इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापणिको भव्वो अनधिगत
 वा भोगं अधिगन्तु, अधिगतं वा भोगं फाति कातु ।

- "एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु
 25 भव्वो अनधिगतं वा कुसलं धम्मं अधिगन्तु, अधिगतं वा कुसलं धम्मं
 फाति कातु । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पुब्बण्हसमयं
 सक्कच्च समाधिनिमित्तं अधिद्वाति, मज्झन्हिकसमयं . पे० . सायन्ह-
 समयं सक्कच्च समाधिनिमित्तं अधिद्वाति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि

१-१. फातिकतु - सी०, फातिकातु - त्या०, रो० । २ मज्झन्तिकसमय - सी०,
 त्या०, रो० । ३. सायन्ह - सी०, त्या०, रो० ।

रोति । सो सव्याबज्जं पि अब्याबज्जं पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा,
सव्याबज्जं पि अब्याबज्जं पि वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्याबज्जं पि
अब्याबज्जं पि मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सव्याबज्जं पि अब्याबज्जं
पि लोकं उपपज्जति । तमेनं सव्याबज्जं पि अब्याबज्जं पि लोकं उपपन्नं
समानं सव्याबज्जा पि अब्याबज्जा पि फत्सा फुसन्ति । सो सव्याबज्जेहि
पि अब्याबज्जेहि पि फत्सेहि फुट्ठो समानो सव्याबज्जं पि अब्याबज्जं
पि वेदनं वेदयति वोकिण्णसुखदुक्खं, सेय्यथापि मनुस्सा एकच्चे च देवा
एकच्चे च विनिपातिका । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो
सविज्जमाना लोक्स्मि” ति ।

R. 123.

B. 121

४. बहुकारसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला पुगलस्स बहु-
कारा । कतमे तयो ? यं, भिक्खवे, पुगलं आगम्म पुगलो बुद्धं सरणं
गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्घं सरणं गतो होति; अयं, भिक्खवे,
पुगलो इमस्स पुगलस्स बहुकारो ।

10

“पुन च परं, भिक्खवे, यं पुगलं आगम्म पुगलो ‘इदं दुक्खं’ ति
यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं
दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी
पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति, अयं, भिक्खवे, पुगलो इमस्स
पुगलस्स बहुकारो ।

15

“पुन च परं, भिक्खवे, यं पुगलं आगम्म पुगलो आसवानं
खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा
सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; अयं, भिक्खवे, पुगलो इमस्स पुग-
लस्स बहुकारो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला पुगलस्स बहुकारा ।

20

“इमेहि च पन, भिक्खवे, तीहि पुगलेहि इमस्स पुगलस्स-
नत्थञ्जो पुगलो बहुकारो ति वदामि । इमेसं पन, भिक्खवे, तिण्णं
पुगलानं इमिना पुगलेन न सुप्पतिकारं^१ वदामि, यदिदं अभिवादन-
पच्चुट्ठानञ्जलिकम्मसामीचिकम्मचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चय-
भेसज्जपरिक्खारानुप्पदानेना” ति ।

25

५. वजिरूपमसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो सविज्ज-
माना लोक्स्मि । कतमे तयो ? अरुकूपमचित्तो^२ पुगलो, विज्जूपम-
चित्तो पुगलो, वजिरूपमचित्तो पुगलो । कतमो च, भिक्खवे, अरुकूपम-

R. 124

30

१. सुप्पतिकारं - रो०, स्वा० । २. अरुकूपम० - स्वा० ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु विधुरो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलान धम्मानं पहानाय, कुसलान धम्मानं उपसम्पदाय, थाभवा दब्धपरवकमो अनिक्खत्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु विधुरो होति ।

- 5 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु निस्सयसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ये ते भिक्खू बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मात्तिकाधरा ते कालेन कालं उपसङ्गमित्वा परिपुच्छति परिपञ्चति — ‘इदं, भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो’ ति ? तस्स ते आयस्मन्तो अविवट चेव विवरन्ति, अनुत्तानीकत्वं च उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्का-
10 ठानियेसु^१ धम्मेसु कङ्कं पटिविनोदेन्ति । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु निस्सयसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो नचिरस्सेव महत्त वेपुल्लत्तं पापुणाति कुसलेसु धम्मेसू” ति ।

R. 118

पठमभागवारो निद्वितो ।

रणकारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं

B. 116

ज्जातो सारणीयो^२ भिक्खु, चक्कवत्ती सचेतनो ।

अपण्णकत्ता देवो च, दुवे^३ पापणिकेन चा ति ॥

३. पुग्गलवग्गो

- 15 १. समिद्धसुत्तं । एवं मे सुत । एकं समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा च समिद्धो^४ आयस्मा च महाकोट्टिको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीत्तिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिद्धं
20 खो आयस्मन्तं समिद्धं आयस्मा सारिपुत्तो एतद्वचोच —

“तयोमे, आवुसो समिद्ध, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि ।
कतम तयो ? कायसक्खि, दिट्ठिपुत्तो, सद्धाविमुत्तो । इमे खो, आवुसो,

१. कङ्कठानियेसु — स्वा०; कङ्कठानियेसु — रो० । २. सारणीयो — स्वा० । ३. द्वे-
स्वा० । ४. सविद्धो — सी०, स्वा०, रो० ।

एकच्चो पुगलो हीनो होति सीलेन समाधिना पञ्जाय । एवरूपो भिक्खवे, पुगलो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो अञ्जात्र अनुद्दया अञ्जात्र अनुकम्पा ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो सदिसो होति सीलेन समाधिना पञ्जाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? सीलसामञ्जगतानं सतं सीलकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी” भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सति । समाधिसामञ्जगतानं सतं समाधिकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सति । पञ्जासामञ्जगतानं सतं पञ्जाकथा च नो भविस्सति, सा च नो पवत्तिनी भविस्सति, सा च नो फासु भविस्सति । तस्मा एवरूपो पुगलो सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सक्कत्वा गरं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अधिको होति सीलेन समाधिना पञ्जाय । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो सक्कत्वा गरं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । तं किस्स हेतु ? इति अपरिपूरं वा सीलक्खन्वं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा सीलक्खन्वं तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामि^१; अपरिपूरं वा समाधिक्खन्वं परिपूरेस्सामि^२, परिपूरं वा समाधिक्खन्वं तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामि; अपरिपूरं वा पञ्जाक्खन्वं परिपूरेस्सामि, परिपूरं वा पञ्जाक्खन्वं तत्थ तत्थ पञ्जाय अनुगहेस्सामी ति । तस्मा एवरूपो पुगलो सक्कत्वा गरं कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकिस्मि ति ।

“निहीयति पुरिसो निहीनसेवी,
न च हायेथ कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्टमुपनमं उदेति खिप्पं,
तस्मा अत्तनो उत्तरि भजेथा” ति ।

25 R 126

७. जिगुच्छित्तब्बसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकिस्मि । कतमे तयो ? अत्थि, भिक्खवे, पुगलो

B. 124

१. पवत्तिनी - रो० । २. अनुगहिस्सामि - रो० । ३. परिपुत्तिस्सामि - रो० ।

इमेसं तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । त किस्स हेतु ? इमस्स, आवुसो, पुग्गलस्स पञ्चिन्द्रियं अधिमत्तं” ति ।

अथ खो आयस्सा सारिपुत्तो आयस्मन्तं च समिद्ध आयस्मन्तं च महाकोट्टिकं एतदवोच — “व्याकतं खो, आवुसो, अग्हेहि सव्वेहेव
 5 यथासक पटिभानं । आयामावुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्साम, उपसङ्कमित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेस्साम । यथा नो भगवा व्या-
 करिस्सति तथा नं आरोस्सामा” ति । “एवमावुसो” ति खो आयस्सा च समिद्धो आयस्सा च महाकोट्टिको आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्च-
 10 चस्सोसुं । अथ खो आयस्सा च सारिपुत्तो आयस्सा च समिद्धो आयस्सा च महाकोट्टिको येन भगवा तेनुपसङ्कमिस्सु; उपसङ्कमित्वा भगवन्त
 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिमु । एकमन्तं निस्सिन्नो खो आयस्सा सारिपुत्तो यावतको अहोसि आयस्मता च समिद्धेन आयस्मता च महा-
 कोट्टिकेन सद्धि कथासत्तापो त सव्व भगवतो आरोचेसि ।

“न ख्वेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं — ‘अयं इमेसं
 15 तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ ति । ठानं हेतं, सारिपुत्त, विज्जति व्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स’ अरहत्ताय पटिप्पन्नो, व्वायं पुग्गलो कायसन्निह स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो व्वायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

“न ख्वेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं — ‘अयं इमेसं
 20 तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ ति । ठानं हेतं, सारि-
 पुत्त, विज्जति व्वायं पुग्गलो कायसन्निह स्वास्स अरहत्ताय पटिप्पन्नो, व्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो व्वायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

“न ख्वेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं — ‘अयं इमेसं
 25 तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’ ति । ठानं हेतं, सारि-
 पुत्त, विज्जति व्वायं पुग्गलो दिट्ठिप्पत्तो स्वास्स अरहत्ताय पटिप्पन्नो, व्वायं पुग्गलो सद्धाविमुत्तो स्वास्स सकदागामी वा अनागामी वा, यो व्वायं पुग्गलो कायसन्निह सोपस्स सकदागामी वा अनागामी वा ।

“न ख्वेत्य, सारिपुत्त, सुकरं एकंसेन व्याकातुं — ‘अयं इमेसं
 30 तिण्णं पुग्गलानं अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’” ति ।

न पयिरुपासितव्वो । तं किस्स हेतु ? अक्कोसेय्य पि मं परिभासेय्य पि मं अनत्थं पि मं करेय्या ति । तस्मा एवरूपो पुगलो अज्झुपेविखतव्वो न सेवितव्वो न भजितव्वो न पयिरुपासितव्वो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो सीलवा होति कल्याण-
धम्मो । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासित-
व्वो । तं किस्स हेतु ? किञ्चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुगलस्स
न दिट्ठानुगतिं आपज्जति, अथ खो नं कल्याणो कित्तिसद्दो अब्भुगच्छति
— ‘कल्याणमित्तो पुरिसपुगलो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवद्धो’ ति ।
तस्मा एवरूपो पुगलो सेवितव्वो भजितव्वो पयिरुपासितव्वो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकास्मि ति ।

“निहीयति पुरिसो निहीनसेवी,
न च हायेथ कदाचि तुल्यसेवी ।
सेट्ठमुपनमं उदेति खिप्पं,
तस्मा अत्तनो उत्तरि भजेथा” ति ॥

८. गूथभाणीसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्ज-
माना लोकास्मि । कतमे तयो ? गूथभाणी, पुप्फभाणी, मधुभाणी ।
कतमो च, भिक्खवे, पुगलो गूथभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो
सभग्गतो^१ वा परिसग्गतो^२ वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा
राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो’ पुरिस, यं
जानासि तं वदेही’ ति । सो अजानं वा आह ‘जानामी’ ति, जानं वा
आह ‘न जानामी’ ति, अपस्सं वा आह ‘पस्सामी’ ति, पस्सं वा आह
‘न पस्सामी’ ति; इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा
सम्पजानमुसा भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो गूथ-
भाणी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो पुप्फभाणी ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुगलो सभग्गतो वा परिसग्गतो वा जातिमज्झगतो वा पूग-
मज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो

१. सभागतो — स्या० । २. परिसगतो — स्या० । ३. एव सो — रो०; एह सो — स्या० ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो लभन्तो व तथागतं दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय नो अलभन्तो ओवकमतिं नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं ।

B. 120,
R. 122

“तत्र, भिक्खवे, य्वाय पुग्गलो लभन्तो व तथागतं दस्सनाय नो अलभन्तो, लभन्तो व तथागतप्पवेदितं धम्मविनयं सवनाय नो अलभन्तो ओवकमतिं नियामं कुसलेसु धम्मेसु सम्मत्तं, इमं खो भिक्खवे, पुग्गलं पटिच्च धम्मदेसना अनुञ्जाता । इमं च पन, भिक्खवे, पुग्गलं पटिच्च अञ्जेसं पि धम्मो देसेतव्वो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो गिलानूपमा पुग्गला सन्तो सविज्ज-
10 माना लोकस्मि” ति ।

३. सङ्खारमुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो सविज्ज-
माना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सव्या-
वज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्ख-
रोति, सव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो सव्यावज्झं काय-
15 सङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, सव्या-
वज्झं मनोसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा सव्यावज्झं लोकं उपपज्जति ।
तमेनं सव्यावज्झं लोकं उपपन्नं समानं सव्यावज्झा फस्सा फुसन्ति । सो
सव्यावज्झेहि फस्सेहि फुट्ठो समानो सव्यावज्झा वेदनं वेदयति एकन्त-
दुक्खं, सेय्यथापि सत्ता नैरयिका ।

20 “इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अव्यावज्झं कायसङ्खारं
अभिसङ्खरोति, अव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरोति, अव्यावज्झं मनो-
सङ्खारं अभिसङ्खरोति । सो अव्यावज्झं कायसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा,
अव्यावज्झं वचीसङ्खारं अभिसङ्खरित्वा, अव्यावज्झं मनोसङ्खारं अभि-
सङ्खरित्वा अव्यावज्झं लोकं उपपज्जति । तमेनं अव्यावज्झं लोकं उप-
25 पन्नं समानं अव्यावज्झा फस्सा फुसन्ति । सो अव्यावज्झेहि फस्सेहि
फुट्ठो समानो अव्यावज्झा वेदनं वेदयति एकन्तसुखं, सेय्यथापि देवा
सुभकिण्हा ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो सव्यावज्झं पि अव्यावज्झं
पि कायसङ्खारं अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं पि अव्यावज्झं पि वचीसङ्खारं
30 अभिसङ्खरोति, सव्यावज्झं पि अव्यावज्झं पि मनोसङ्खारं अभिसङ्ख-

वज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुक्कसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो द्विचक्खु ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि ति ।

“न चेव भोगा तथारूपा, न च पुञ्ञानि कुब्बति । 5

उभयत्थ कलिग्गाहो^१, अन्धस्स हतचक्खुनो ॥

“अथापरायं अक्खातो, एकचक्खु च पुगलो ।

धम्माधम्मेन सठोसो^२, भोगानि परियेसति ॥

“थेय्येन कूटकम्मेन, मुसावादेन चूमयं ।

कुसलो होति सञ्जातुं^३, कामभोगी च मानवो । 10

इतो सो निरयं गन्त्वा, एकचक्खु विहञ्जति ॥

“द्विचक्खु पन अक्खातो, सेट्ठो पुरिसपुगलो ।

धम्मलद्धेहि भोगेहि, उट्टानाधिगत धनं^४ ॥

ददाति सेट्ठसङ्कप्पो, अब्बग्गमानसो^५ नरो ।

R. 130

उपेति भद्दकं ठानं, यत्थ गन्त्वा न सोचति ॥ 15

“अन्धं च एकचक्खुं च, आरका परिवज्जये ।

द्विचक्खुं पन सेवेयं, सेट्ठं पुरिसपुगलं” ति ॥

१०. अवकुज्जसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्जमाना^६ लोकस्मि । कतमे तयो ? अवकुज्जपञ्चो पुगलो, उच्छङ्ग-
पञ्चो पुगलो, पुथूपञ्चो पुगलो । कतमो च, भिक्खवे, अवकुज्ज-
पञ्चो पुगलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो आरांसं गन्ता होति
अभिक्खण भिक्खून् सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति
आदिकल्याण मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवल-
परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मि आसने निसिन्नो
तस्सा कथाय नेवादि मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियो-
सानं मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादि
मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति । 25

B 128

१ कलिग्गाहो — स्या०, रो० । २ ससट्ठो — सी०, स्या०, रो० । ३ सहातुं — स्या० ।

४ धम्म — रो० । ५ ० मनसो — सी०, स्या०, अब्बग्गमानसो — रो० । ६ संविज्जमानो — रो० ।

B 122

चित्तो पुगलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो कोधनो होति उपायास-
बहुलो अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पति-
त्थीयति^१ कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । सेय्यथापि, भिक्खवे^२,
दुट्ठास्को कट्ठेन वा कठलाय वा घट्टितो भिय्योसोमत्ताय आसव वेत्ति,
५ एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुगलो कोधनो होति उपायासबहुलो
अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पतित्थीयति कोपं
च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरूपम-
चित्तो पुगलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुगलो ? इध, भिक्खवे,
१० एकच्चो पुगलो ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’
ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति,
‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । सेय्यथापि
भिक्खवे, चक्खुमा पुरिसो रत्तन्वकारतिमिसायं विज्जन्तरिकाय रूपानि
पस्सेय्य; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुगलो ‘इदं दुक्खं’ ति यथा-
१५ भूतं पजानाति ... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथा-
भूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, विज्जूपमचित्तो पुगलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुगलो ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुगलो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । सेय्य-
२० थापि, भिक्खवे, वजिरस्स नत्थि किञ्चि अभेज्जं मणि वा पासाणो
वा ; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुगलो आसवानं खया ... पे०...
उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, वजिरूपमचित्तो पुगलो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना
लोकस्मि” ति ।

२५ ६. सेवितब्बसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्ज-
माना लोकस्मि । कतमे तयो ? अत्थि, भिक्खवे, पुगलो न सेवितब्बो
न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो । अत्थि, भिक्खवे, पुगलो सेवितब्बो
भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । अत्थि, भिक्खवे, पुगलो सक्कत्वा गहं
कत्वा सेवितब्बो भजितब्बो पयिरुपासितब्बो । कतमो च, भिक्खवे,
B 123 १० पुगलो न सेवितब्बो न भजितब्बो न पयिरुपासितब्बो ? इध, भिक्खवे,

१ पटिद्वीयति - रो० । २ नाम - रो० ।

पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो उक्कुज्जो तत्र उदकं आसित्तं सण्ठाति नो विवट्ठति; एवमेव खो, भिक्खवे, 5 इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो 10 पि तम्हा आसना तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुथु-पञ्चो पुग्गलो ।

“इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकास्मिं ति ।

15

“अवकुज्जपञ्चो पुरिसो, दुम्भेघो अविचक्खणो ।

अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।

उग्गहेतुं न सक्कोति, पञ्चा हिस्स न विज्जति ॥

“उच्छङ्गपञ्चो पुरिसो, सेय्यो एतेन वुच्चति ।

अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।

निसिन्नो आसने तस्मिं, उग्गहेत्वान व्यञ्जनं ।

वुट्ठितो नप्पजानाति, गहित पिस्स मुस्सति ॥

“पुथुपञ्चो च पुरिसो, सेय्यो एतेहि वुच्चति ।

अभिक्खणं पि चे होति, गन्ता भिक्खून सन्तिके ॥

“आदिं कथाय मज्झं च, परियोसानं च तादिसो ।

निसिन्नो आसने तस्मिं, उग्गहेत्वान व्यञ्जनं ॥

“धारेति सेट्ठसङ्कप्पो, अव्यग्गमानसो नरो ।

धम्मानुधम्मपटिपन्नो, दुक्खस्सन्तकरो सिया” ति ॥

30

पुगलवग्गो तत्तियो ।

- जिगुच्छित्तत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो । अस्थि, भिक्खवे, पुगलो अज्झुपेक्खितत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो । अस्थि, भिक्खवे, पुगलो सेवितत्त्वो भजितत्त्वो पयिरुपासितत्त्वो । कतमो च, भिक्खवे, पुगलो जिगुच्छित्तत्त्वो न सेवितत्त्वो न
- 5 भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो दुस्सीलो होति पापधम्मो असुचि सङ्गस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो, अस्समणो समणपटिञ्चो, अन्नहाचारी ब्रह्मचारीपटिञ्चो, अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो । एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो जिगुच्छित्तत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो । तं किस्स हेतु ? कि
- 10 चा पि, भिक्खवे, एवरूपस्स पुगलस्स न दिट्ठानुगति आपज्जति, अथ खो नं पापको कित्तिसद्दो अम्भुगच्छति — 'पापमित्तो पुरिसपुगलो पापसहायो पापसम्पवद्धो' ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अहि गूथगतो किं चा पि न दंसति^१, अथ खो नं भक्खेति; एवमेव खो, भिक्खवे, किं चा पि एवरूपस्स पुगलस्स न दिट्ठानुगति आपज्जति, अथ खो नं पापको
- 15 कित्तिसद्दो अम्भुगच्छति — 'पापमित्तो पुरिसपुगलो पापसहायो पापसम्पवद्धो' ति । तस्मा एवरूपो पुगलो जिगुच्छित्तत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो ।

- “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो अज्झुपेक्खितत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो न पयिरुपासितत्त्वो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो
- R 127 20 कोधनो होति उपायासबहुलो, अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति व्यापज्जति पतित्थीयति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातु-
करोति । सेय्यथापि, भिक्खवे, दुट्ठास्को^२ कट्ठेन वा कठलाय वा घट्ठितो भिय्योसोमत्ताय आसवं देति; एवमेव खो, भिक्खवे ... पे०... । सेय्य-
थापि, भिक्खवे, तिन्दुकालातं^३ कट्ठेन वा कठलाय वा घट्ठितं भिय्योसो-
25 मत्ताय चिच्चिदायति चिट्ठिच्चिदायति; एवमेव खो भिक्खवे ... पे० .. ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथकूपो कट्ठेन वा कठलाय वा घट्ठितो भिय्यो-
सोमत्ताय दुग्गन्धो होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुगलो
B. 125 कोधनो होति उपायासबहुलो, अप्पं पि वुत्तो समानो अभिसज्जति कुप्पति
व्यापज्जति पतित्थीयति, कोपं च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति ।
- 30 एवरूपो, भिक्खवे, पुगलो अज्झुपेक्खितत्त्वो न सेवितत्त्वो न भजितत्त्वो

१. दंसति — स्या०, रो० । २. दुट्ठास्का — जी० । ३. तिन्दुकालातं — रो० ।

पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ?

“सिया, आनन्द, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; यं च 5 चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ।

“यथा कथं पन, सन्ते, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया 10 नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु; B. 192 यं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरेय्या” ति ?

“इधानन्द, भिक्खुनो एवं होति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं 15 R. 199 सब्बसङ्कारममथो सब्बपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं’ ति । एवं खो, आनन्द, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मि च सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, यं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कार- 20 ममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुक्ति पञ्चाविमुक्ति उपसम्पज्ज विहरेय्या ति ।

“इदं च पन मेतं, आनन्द, सन्धाय आसितं पारायने पुण्णकपञ्हे—

‘सङ्घाय लोकस्मि परोपरानि’,

यस्सिञ्जितं नत्थि कुहिञ्चि लोके ।

सन्तो विघ्नमो अनीघो^१ निरासो,

अतारि सो जाति जरं ति ब्रूमी” ति ॥

25

३. सारिपुत्तसुत्तं । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिञ्चं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “सङ्घित्तेन 30

१. परोवरानि — छी०, रो० । २. अनीघो — त्या०, रो० ।

पुरिस, यं पजानासि' तं वदेही' ति, सो अजानं वा आह 'न जानामी' ति, जानं वा आह 'जानामी' ति, अपस्सं वा आह 'न पस्सामी' ति, पस्स वा आह 'पस्सामी' ति, इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्ख-हेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 5 पुगलो पुप्फभाणी ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो मधुभाणी ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो फस्स' वाचं पहाय फस्साय वाचाय पटिविरतो होति, या सा वाचा नेला' कण्णसुखा पेमनीया हवयङ्गमा पीरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा तथारूपं वाचं भासिता होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 10 पुगलो मधुभाणी । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकिस्मि' ति ।

१. अन्धसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो सविज्जमाना लोकिस्मि । कतमे तयो ? अन्धो, एकचक्खु, द्विचक्खु । कतमो च, भिक्खवे, पुगलो अन्धो ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तथारूपं
 R 129 15 चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य-अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य; तथारूपं पिस्स चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुवकसप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो अन्धो ।

20 “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो एकचक्खु ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तथारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य; तथारूपं
 B 127 पनस्स' चक्खु न होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जानवज्जे धम्मे जानेय्य, हीनप्पणीते धम्मे जानेय्य, कण्हसुवक-सप्पटिभागे धम्मे जानेय्य । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो एकचक्खु ।

25 “कतमो च, भिक्खवे, पुगलो द्विचक्खु ? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तथारूपं चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना अनधिगतं वा भोगं अधिगच्छेय्य, अधिगतं वा भोगं फातिं करेय्य, तथारूपं पिस्स चक्खु होति यथारूपेन चक्खुना कुसलाकुसले धम्मे जानेय्य, सावज्जान-

१ जानासि - सी०, स्या० । २ फस्सा - रो० । ३ नेला - रो०, स्या० ।
 ४-४ तथारूपपिस्स - स्या०, तथारूप पिस्स - रो० ।

विपञ्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मो उपपज्ज^१
वा अपरे वा परियाये ।

“यं, भिक्खवे, दोसपकत्तं कम्मं दोसजं दोसनिदानं दोससमुदयं,
यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ तं कम्मं विपञ्चति । यत्थ तं कम्मं
विपञ्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मो उपपज्ज^२
वा अपरे वा परियाये ।

“यं, भिक्खवे, मोहपकत्तं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं,
यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ तं कम्मं विपञ्चति । यत्थ तं कम्मं
विपञ्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मो
उपपज्ज वा अपरे वा परियाये ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अपूतीनि अवातातप-
हतानि सारादानि सुखसयितानि सुखेत्ते सुपरिकम्मकताय भूमिया
निक्खित्तानि । देवो च सम्माधारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवस्सु तानि,
भिक्खवे, बीजानि बुद्धिं^३ विरुद्धिं वेपुल्लं आपज्जेय्युं । एवमेव खो,
भिक्खवे, यं लोभपकत्तं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, यत्थस्स
अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ तं कम्मं विपञ्चति । यत्थ तं कम्मं विपञ्चति
तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटिसंवेदेति, दिट्ठे वा धम्मो उपपज्ज वा
अपरे वा परियाये ।

“यं दोसपकत्तं कम्मं ... पे०... यं मोहपकत्तं कम्मं मोहजं
मोहनिदानं मोहसमुदयं, यत्थस्स अत्तभावो निव्वत्तति तत्थ तं कम्मं
विपञ्चति । यत्थ तं कम्मं विपञ्चति तत्थ तस्स कम्मस्स विपाकं पटि-
संवेदेति, दिट्ठे वा धम्मो उपपज्ज वा अपरे वा परियाये । इमानि खो,
भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मनं समुदयाय ।

“तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मनं समुदयाय । कत-
मानि तीणि ? अलोभो निदानं कम्मनं समुदयाय, अदोसो निदानं
कम्मनं समुदयाय, अमोहो निदानं कम्मनं समुदयाय ।

“यं, भिक्खवे, अलोभपकत्तं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभ-
समुदयं, लोभे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकत्तं
अनभावङ्कत्तं^४ आर्याति अनुप्पादधम्मं ।

१. उपपज्जे - रो०; उपपज्जे - सी०, स्या० । २. बुद्धि - स्या०, रो० ।
३. अनभावकत्तं - सी०, रो० ।

सेय्यथापि भिक्खवे, कुम्भो निक्कुञ्जो तत्र उदकं आसित्तं विवट्ठति, नो सण्ठाति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवल-
 5 परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियो-
 सानं मनसि करोति, वुट्ठितो पि तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति ।
 अयं वुच्चति, भिक्खवे, अवकुञ्जपञ्चो पुग्गलो ।

10 “कतमो च, भिक्खवे, उच्छङ्गपञ्चो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो तस्सा कथाय आदिं पि
 15 मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियोसानं पि मनसि करोति; वुट्ठितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति ।
 सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसस्स उच्छङ्गे नानाखज्जकानि आकिण्णानि —
 R 131 तिला तण्डुला मोदका बदरा । सो तम्हा आसना वुट्ठहन्तो सतिसम्भोसा
 B. 129 20 पकिरेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्मस्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेन्ति । सो तस्मिं आसने निसिन्नो
 25 तस्सा कथाय आदिं पि मनसि करोति, मज्झं पि मनसि करोति, परियो-
 सानं पि मनसि करोति ; वुट्ठितो च खो तम्हा आसना तस्सा कथाय नेवादिं मनसि करोति, न मज्झं मनसि करोति, न परियोसानं मनसि करोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उच्छङ्गपञ्चो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुथुपञ्चो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो आरामं गन्ता होति अभिक्खणं भिक्खूनं सन्तिके धम्म-
 30 स्सवनाय । तस्स भिक्खू धम्मं देसेन्ति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परि-
 योसानकल्याणं सात्थं सब्बञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं

“एवं, कुमार, सुखमसयित्थं । ये च पन लोके सुखं सेन्ति,
अहं तेसं अञ्जतरो” ति ।

B. 136

“सीता, भन्ते, हेमन्तिका रत्ति, अन्तरद्वको हिमपातसमयो,
खरा गोकण्डकहता भूमि, तनुको पणसन्धरो^१, विरळानि^२ खखस्स
पत्तानि, सीतानि कासायानि वत्थानि, सीतो च वेरम्भो^३ वातो^४ वायति । 5
अथ च पन भगवा एवमाह — ‘एवं, कुमार, सुखमसयित्थं । ये च पन
लोके सुखं सेन्ति, अहं तेसं अञ्जतरो’” ति ।

R. 137

“तेन हि, कुमार, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते
खमेय्य तथा नं व्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, कुमार, इधस्स गह-
पतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा कूटागारं उल्लित्तावलितं निवातं फुसि- 10
तगळं^५ पिहितवातपानं । तत्रस्स पल्लङ्को गोणकत्थतो पटिकत्थतो
पटलिकत्थतो कदलिमिगपवरपच्चत्थरणो सउत्तरच्छदो उमतो लोहित-
कूपधानो; तेलप्पदीपो चेत्य ह्मायेय्य; चतस्सो च पजापतियो मनापा-
मनापेन पच्चुपट्टिता अस्सु । तं किं मञ्जसि, कुमार, सुखं वा सो सयेय्य
नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

15

“सुखं सो, भन्ते, सयेय्य । ये च पन लोके सुखं सेन्ति, सो तेसं
अञ्जतरो” ति ।

“तं किं मञ्जसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपतिस्स वा गहपति-
पुत्तस्स वा उप्पज्जेय्युं रागजा परिळाहा कायिका वा चेतसिका वा येहि
सो रागजेहि परिळाहेहि परिड्य्हमानो दुक्खं सयेय्या” ति ?

20

“एवं, भन्ते” ति ।

“येहि खो सो, कुमार, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा रागजेहि
परिळाहेहि परिड्य्हमानो दुक्खं सयेय्य, सो रागो तथागतस्स पहीनो
उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्गतो आर्यति अनुप्पादधम्भो ।
तस्माहं सुखमसयित्थं ।

25

“तं किं मञ्जसि, कुमार, अपि नु तस्स गहपतिस्स वा गहपति-
पुत्तस्स वा उप्पज्जेय्युं दोसजा परिळाहा ... पे०... मोहजा परिळाहा
कायिका वा चेतसिका वा येहि सो मोहजेहि परिळाहेहि परिड्य्हमानो
दुक्खं सयेय्या” ति ?

१. पणसन्धारो — रो० । २. विरलानि — रो० । ३-३. वेरम्भवातो — सी०,
व्था०, रो० । ४. फुसितगल — सी० ।

तत्सुद्धानं

समिद्धं गितानं सङ्घारा, बहुकारा वजिरेन च ।

सेवि जिगुच्छ गूथभाणी, अन्धो च अवकुञ्जता ति ॥

— ० —

४. देवदूतवग्गो

R 132

१. सन्नहकसुत्तं । “सन्नहकानि, भिक्खवे, तानि कुलानि
येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता होन्ति । सपुब्बाचरियकानि,
5 भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो अज्झागारे पूजिता
होन्ति । साहुनेय्यानि^१, भिक्खवे, तानि कुलानि येसं पुत्तानं मातापितरो
अज्झागारे पूजिता होन्ति । ‘ब्रह्मा’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधि-
वचनं । ‘पुब्बाचरिया’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं ।
B 131 ‘साहुनेय्या’ ति, भिक्खवे, मातापितूनं एतं अधिवचनं । तं किस्स
10 हेतुं ? बहुकारा, भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं, आपादका पोसका,
इमस्स लोकस्स दस्सतारो ति ।

“ब्रह्मा ति मातापितरो, पुब्बाचरिया ति बुच्चरे ।
साहुनेय्या च पुत्तानं, पजाय अनुकम्पका ॥
“तस्मा हि ने नमस्सेय्य, सक्करेय्य^२ च^३ पण्डितो ।
अग्गेन अथ पानेन, वत्थेन सयनेन च ।
15 उच्छादनेन^४ न्हापनेन^५, पादानं बोवनेन च ॥
“ताय^६ नं पारिचरियाय^७, मातापितूसु पण्डिता ।
इधेव नं पससन्ति, पेच्च सम्मो पमोदती” ति ॥

२. आनन्दसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
20 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “सिया
नू खो, भन्ते, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा इमस्मि च
सविञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, वहिद्धा च
सव्वनिमित्तेषु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया नास्सु, य च चेतोविमुत्ति

१. साहुनेय्यकानि — सी०, त्या०, रो० । २-३. सक्करेय्याय — सी०, त्या०, रो० ।

३-३. उच्छादने न्हापने — सी०, उच्छादने न्हापने — रो० । ४-५. ताय — त्या०, ताय० — रो० । ५. पारिचरियाय — सी०, त्या०, रो० ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो, पुरिस, पमाद-
 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्मो पुरिस,
 तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पन ते एतं पापकम्मं नेव मातरा
 कत्तं, न पितरा कत्तं, न भ्रातरा कत्तं, न भगिनिया कत्तं, न मित्तामच्चहेहि
 कत्तं, न आतिसालोहितेहि कत्तं, न देवताहि कत्तं, न समणन्नाह्माणेहि
 कत्तं; अथ खो तयावेतं पापकम्मं कत्तं, त्वञ्जेवेतस्स विपाकं पटि-
 संवेदिस्ससी’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा
 समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जति समनुगाहति
 समनुभासति — ‘अम्मो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु दुतियं देवदूतं पातु-
 भूत’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दसं, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो पुरिस, न त्वं
 अद्दस मनुस्सेसु इत्थि वा पुरिसं वा आबाधिकं दुक्खितं बाब्बहिलानं,
 सके मुत्तकरीसे पलिपन्नं सेमानं, अञ्जेहि वुट्ठापियमानं, अञ्जेहि
 संवेसियमान’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो पुरिस, तस्स
 ते विञ्जुस्स सत्तो महल्लकस्स न एतदहोसि — अहं पि खोम्हि ब्याधि-
 घम्मो’ ब्याधि अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा’
 ति ? सो एवमाह — ‘नासक्खिस्सं, भन्ते । पमादस्सं, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो पुरिस, पमाद-
 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तग्घ त्वं, अम्मो पुरिस,
 तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । तं खो पन ते एतं पापकम्मं नेव मातरा
 कत्तं, न पितरा कत्तं, न भ्रातरा कत्तं, न भगिनिया कत्तं, न मित्तामच्चहेहि
 कत्तं, न आतिसालोहितेहि कत्तं, न देवताहि कत्तं, न समणन्नाह्माणेहि
 कत्तं; अथ खो तयावेतं पापकम्मं कत्तं । त्वञ्जेवेतस्स विपाकं पटि-
 संवेदिस्ससी’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा दुतियं देवदूतं समनुयुञ्जित्वा
 समनुगाहित्वा समनुभासित्वा, ततियं देवदूतं समनुयुञ्जति समनुगाहति
 समनुभासति — ‘अम्मो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु ततियं देवदूतं
 पातुभूतं’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दसं, भन्ते’ ति ।

१ पटिसवेदियसी — रो० । २. ब्याधिघम्मो — रो० ।

पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं, वित्थारेन पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं; सङ्खित्तवित्थारेन पि खो अहं, सारिपुत्त, धम्मं देसेय्यं; अञ्जातारो च दुल्लभा” ति ।

“एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो य भगवा सङ्खित्त-
5 तेन पि धम्मं देसेय्य, वित्थारेन पि धम्म देसेय्य, सङ्खित्तवित्थारेन पि धम्मं देसेय्य । भविस्सन्ति धम्मस्स अञ्जातारो” ति ।

“तस्मातिह, सारिपुत्त, एवं सिक्खितब्बं - ‘इमस्मिं च सवि-
ञ्जाणके काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, बहिद्धा
च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न भविस्सन्ति, यं च
B. 133 10 चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कार-
मानानुसया न होन्ति तं च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज
विहरिस्सामा’ ति । एवं हि खो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं ।

“यतो च खो, सारिपुत्त, भिक्खुनो इमस्मिं च सविञ्जाणके
काये अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु
15 अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति, यं च चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति
उपसम्पज्ज विहरतो अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ति तं च चेतो-
विमुत्ति पञ्जाविमुत्ति उपसम्पज्ज विहरति; अयं बुच्चति, सारिपुत्त -
‘भिक्खु अच्छेच्छि’ तण्हं, विवत्तयि संयोजनं, सम्मा मानाभिसमया अन्त-
मकासि दुक्खस्स’ । इदं च पन मेतं, सारिपुत्त, सन्धाय भासितं पारायने”
20 उदयपञ्हे -

‘पहानं कामसञ्जानं^१, दोमनस्सानं चूभयं ।

धीनस्स^२ च पनूदनं, कुक्कुच्चानं निवारणं ॥

‘उपेक्खासतिसमुद्धं, धम्मतत्त्वकपुरेजवं ।

अञ्जाविमोक्खं पबूभि, अविज्जाय पभेदनं” ति ॥

४. निदानमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं
25 समुदयाय । कतमानि तीणि ? लोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, दोसो
निदानं कम्मानं समुदयाय, मोहो निदानं कम्मानं समुदयाय ।

“यं, भिक्खवे, लोभपकटं कम्म लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं,
यत्थस्स अत्तभावो निब्बत्तति तत्थ तं कम्मं विपच्चति । यत्थ तं कम्म

१. अच्छेच्छि - त्या० । २. वाक्कयि - सी०, रो० । ३. पारायणे - सी० ।

४. कामच्छवानं - रो० । ५. विनस्स - य० ।

लितं सजोतिभूतं आरोपेन्ति पि आरोपेन्ति पि ... पे०... । तमेनं, भिक्खवे,
निरयपाला उद्धंपादं अघोसिरं गहेत्वा तत्ताय लोहकुम्भिया पक्खपन्ति,
आदिताय सम्पज्जलिताय सजोतिभूताय^१ । सो तत्थ फेणुदेहकं^२ पच्च-
मानो सकिं पि उद्धं गच्छति, सकिं पि अघो गच्छति, सकिं पि तिरियं-
गच्छति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च^५
ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं ब्यन्तीहोति । तमेनं, भिक्खवे,
निरयपाला महानिरये पक्खपन्ति । सो खो पन, भिक्खवे, महानिरयो—

“चतुक्कण्णो चतुद्धारो, विभत्तो भागसो मितो ।

अयोपाकारपरियन्तो, अयसा पटिकुज्जितो ॥

“तस्स अयोमया भूमि, जलिता तेजसा युता ।

10 R. 142

समन्ता योजनसत्तं, फरित्वा तिट्ठति सब्बदा” ति ॥

७. यमराजसुत्तं । “भूतपूर्वं, भिक्खवे, यमस्स रञ्जो एतद-
होसि — ‘ये किर, भो, लोके पापकानि कम्मनि करोन्ति ते एवरूपा
विविधा कम्मकारणा करीयन्ति । अहो वताहं मनुस्सत्तं लभेय्यं, तथा-
गतो च लोके उप्पज्जेय्य अरहं सम्मासम्बुद्धो, तं चाहं भगवन्तं पयि- 15
रूपासेय्यं । सो च मे भगवा धम्मं देसेय्य, तस्स चाहं भगवतो धम्मं
आजानेय्य’ ति । तं खो पनाहं, भिक्खवे, न अञ्जस्स समणस्स वा
आह्मणस्स वा सुत्वा एवं वदामि, अपि च खो, भिक्खवे, यदेव मे सामं
आतं सामं दिट्ठं सामं विदितं तदेवाहं वदामी ति ।

“चोदिता देवदूतेहि, ये पमज्जन्ति माणवा ।

20 B. 141

ते दीघरत्तं सोचन्ति, हीनकायूपगा नरा ॥

“ये च खो देवदूतेहि, सन्तो सप्पुरिसा इध ।

चोदिता नप्पमज्जन्ति, अरियधम्मे कुदाचनं ॥

“उपादाने भयं दिस्वा, जातिमरणसम्भवे ।

अनुपादा विमुच्चन्ति, जातिमरणसङ्ख्ये ॥

25

“ते अप्पमत्ता^३ सुखिनो, दिट्ठधम्माभिनिव्वुता ।

सब्बवेरभयातीता, सब्बदुक्खं उपच्चग्गु” ति ॥

८. चतुमहाराजसुत्तं । “अट्ठमियं, भिक्खवे, पक्खस्स चतुस्रं
महाराजानं अमन्वा पारिसज्जा इमं लोकं अनुविचरन्ति — ‘कच्चि बहू

१. ‘सो तत्थ फेणुदेहक पच्चती’ ति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोत्थकेषु दिस्सति ।

२. फेणुदेहक — सी०, स्या०, रो० । ३. खेमपत्ता — स्या०, रो०; खोपमत्ता — सी० ।

४. सुखिता — सी०, स्या०, रो० ।

“यं, भिक्खवे, अदोसपकतं कम्मं अदोसजं अदोसनिदानं अदोस-
समुदयं, दोसे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्युक्तं
अनभावद्धतं आर्याति अनुप्पादधम्मं ।

B. 135

“यं, भिक्खवे, अमोहपकतं कम्मं अमोहजं अमोहनिदानं अमोह-
5 समुदयं, मोहे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति उच्छिन्नमूलं तालावत्युक्तं
अनभावद्धतं आर्याति अनुप्पादधम्मं ।

R. 136

“सेय्यथापि, भिक्खवे, बीजानि अखण्डानि अप्रतीनि अवाता-
तपहतानि सारादानि^१ सुखसयितानि । तानि पुरिसो अग्निना ढहेय्य ।
अग्निना ढहित्वा मसि करेय्य । मसि करित्वा महावाते वा
10 ओफुण्येय्य^२ नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एवस्सु तानि, भिक्खवे,
बीजानि उच्छिन्नमूलानि तालावत्युक्तानि अनभावद्धतानि आर्याति अनु-
प्पादधम्मानि । एवमेव खो, भिक्खवे, य अलोभपकतं कम्म अलोभजं
अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, लोभे विगते एव तं कम्मं पहीनं होति
उच्छिन्नमूलं तालावत्युक्तं अनभावद्धतं आर्याति अनुप्पादधम्म ।

15 “यं अदोसपकतं कम्मं ... पे०... यं अमोहपकतं कम्म अमोहजं
अमोहनिदानं अमोहसमुदयं, मोहे विगते एवं तं कम्मं पहीनं होति .. पे०...
आर्याति अनुप्पादधम्मं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मनं
समुदयाया ति ।

20 “लोभजं दोसजं चेव, मोहजं^३ चापि विद्दसु ।
य तेन पकतं कम्मं, अप्यं वा यदि वा बहुं ।
इधेव तं वेदनियं, वत्थु अञ्जं न विज्जति ॥

“तस्मा लोभं च दोसं च, मोहजं चापि विद्दसु ।
विज्जं उप्पादयं भिक्खु, सन्ना दुग्गतियो जहे” ति ॥

५. हत्यकपुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा आळवियं
25 विहरति गोमग्गे सिसपावने पण्णसन्थरे । अथ खो हत्यको आळवको
जङ्घाविहारं अनुचङ्कममानो अनुविचरमानो अहस भगवन्तं गोमग्गे
सिसपावने पण्णसन्थरे निसिन्नं । दिस्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि,
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो हत्यको आळवको भगवन्तं एतदवोच - “कच्चि, भन्ते,
30 भगवा सुखमसयित्वा” ति ?

१. सारदानि - स्वा०, रो० । २ ओफुण्येय्य - सी०, ओफुनेय्य - स्वा०, ओफुनेय्य -
रो० । ३-३ ० चापविद्दसु - म० ।

‘चातुर्दसि’ पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्टमी ।

R. 144

पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।

उपोसथं उपवसेय्य, योपिरसं मादिसो नरो’ ति ॥

“सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता न सुगीता दुग्भासिता न सुभासिता । तं किस्स हेतु ? सक्को हि, 5 भिक्खवे, देवानमिन्दो अवीतरागो अवीतदोसो अवीतमोहो ।

“यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा ब्रह्मचरियो’ कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभव-संयोजनो सम्मदञ्जा विमुत्तो, तस्स खो एतं, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्लं वचनाय —

10

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्टमी ।

पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।

उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

“तं किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु वीतरागो वीत-दोसो वीतमोहो ति ।

B 143

15

“भूतपुब्बं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावत्तिसे अनु-नयमानो ताय वेलायं इमं गाथं अभासि —

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्टमी ।

पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।

उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

20

“सा खो पनेसा, भिक्खवे, सक्केन देवानमिन्देन गाथा दुग्गीता न सुगीता दुग्भासिता न सुभासिता । तं किस्स हेतु ? सक्को हि, भिक्खवे, देवानमिन्दो अपरिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुवखेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, अपरिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामि ।

“यो च खो सो, भिक्खवे, भिक्खु अरहं खीणासवो वुसितवा 25 कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिकखीणभवसंयोजनो सम्म-दञ्जा विमुत्तो, तस्स खो एतं, भिक्खवे, भिक्खुनो कल्लं वचनाय —

‘चातुर्दसि पञ्चदसि, या च पक्खस्स अट्टमी ।

R. 145

पाटिहारियपक्खं च, अट्ठङ्गसुसमागतं ।

उपोसथं उपवसेय्य, योपिस्स मादिसो नरो’ ति ॥

30

१-१. चातुर्दसी पञ्चवसी - रो० । २. ओपस्स - सी०, स्मा०, रो० । ३. स्था०, १० पीत्यक्केणु न दिस्सति ।

“एवं, भन्ते” ति ।

B. 137

R. 138

“ये हि खो सो, कुमार, गृहपति वा गृहपतिपुत्रो वा मोहजेहि परिळाहेहि परिड्य्हमानो दुक्खं सयेय्य, सो मोहो तथागतस्स पहीनो उच्चिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो ।
5 तस्माहं सुखमसयित्थं ति ।

“सव्वदा वे सुखं सेति, ब्राह्मणो परिनिव्वुतो ।

यो न लिम्पति^१ कामेसु, सीतिभूतो निरूपधि ॥

“सव्वा आसत्तियो छेत्वा, विनेय्य हृदये दरं ।

उपसन्तो सुखं सेति, सन्ति पप्पुय्य चेतसो” ति ॥

10

६. देवदूतसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, देवदूतानि । कत-
मानि तीणि ? इव, भिक्खवे, एकच्चो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय
दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । सो कायेन दुच्चरितं चरित्वा,
वाचाय दुच्चरितं चरित्वा, मनसा दुच्चरितं चरित्वा कायस्स भेदा परं
भरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । तमेनं, भिक्खवे,
15 निरयपाला^२ नानाबाहासु गहेत्वा यमस्स रज्जो दस्सेन्ति — ‘अयं, देव,
पुरिसो अमत्तेय्यो अपेत्तेय्यो असामञ्जो अन्नहाञ्जो, न कुले जेद्वापचायी ।
इमस्स देवो दण्डं पणेत्तु’ ति ।

20

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा पठमं देवदूतं समनुयुज्जति समनु-
गाहति समनुभासति — ‘अम्मो, पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु पठमं देवदूतं
पालुभूतं’ ति ? सो एवमाह — ‘नाद्दसं, भन्ते’ ति ।

25

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह, — ‘अम्मो पुरिस, न त्वं
अद्दस मनुस्सेसु इत्थि वा पुरिसं वा आसीतिकं वा नावुतिकं^३ वा वस्स-
सतिकं वा जातिया जिण्णं गोपानसिवद्धं भोगं दण्डपरायणं पवेषमानं
गच्छन्तं आतुरं गतयोव्वनं खण्डदन्तं पलितकेसं विलूनं खल्लितसिरं^४
वलितं तिलकाहतगतं’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

B. 138

R. 139

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्मो, पुरिस, तस्स
ते विञ्चुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि — अहं पि खोमिह जराधम्मो
जरं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि, कायेन वाचाय मनसा’ ति ?
सो एवमाह — ‘नासविस्सं’, भन्ते । पमादस्सं, भन्ते’ ति ।

१ लिम्पति — स्या०, रो० । २ निरयापाला — रो० । ३ अवुतिकं — स्या०, रो० ।

४ खलितं सिरं — सी०, रो०, खलितसिरं — स्या० । ५ नाह खलितस्स — रो० ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, न त्वं अद्दस मनुस्सेसु इत्थि वा पुरिसं वा एकाहमतं वा द्वीहमतं वा तीहमतं वा उद्धमातकं विनीलकं विपुब्बकजातं’ ति ? सो एवमाह — ‘अद्दसं, भन्ते’ ति ।

5 “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, तस्स ते विब्बुस्स सतो महल्लकस्स न एतदहोसि — अहं पि खोम्हि मरण-धम्मो मरणं अनतीतो, हन्दाहं कल्याणं करोमि कायेन वाचाय मनसा’ ति ? सो एवमाह — ‘नासक्खिस्सं, भन्ते । पमादस्सं, भन्ते’ ति ।

“तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा एवमाह — ‘अम्भो पुरिस, पमाद-
10 ताय न कल्याणमकासि कायेन वाचाय मनसा । तच्च त्वं, अम्भो पुरिस, तथा करिस्सन्ति यथा तं पमत्तं । त खो पन ते एत पापकम्म नेव मातरा कत्तं, न पितरा कत्तं, न भ्रातरा कत्तं, न भगिनिया कत्तं, न मित्तामच्चेहि कत्तं, न आतिसालोहितेहि कत्तं, न देवताहि कत्तं, न समणब्राह्मणेहि कत्तं, अथ खो तयावेत्तं पापकम्म कत्तं । त्वञ्जेवेतस्स
15 विपाकं पटिसंवेदिस्ससी’ ति ।

R. 141 “तमेनं, भिक्खवे, यमो राजा ततिय देवदूतं समनुयुञ्जित्वा समनु-गाहित्वा समनुभासित्वा तुण्ही होति । तमेन, भिक्खवे, निरयपाला पञ्चमिधबन्वन नाम कारणं करोन्ति । तत्तं अयोखिल’ हत्थे गमेन्ति । तत्त अयोखिल दुतियस्मि हत्थे गमेन्ति । तत्त अयोखिल पादे गमेन्ति ।
20 तत्त अयोखिलं दुतियस्मि पादे गमेन्ति । तत्त अयोखिल मज्जे उरस्मि गमेन्ति । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा’ खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव कालं करोति याव न तं पापकम्मं” व्यन्तीहोति ।

B 140 “तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला संकट्ठित्वा” कुघारीहि” तच्छेन्ति” । सो तत्थ दुक्खा तिब्बा खरा कटुका वेदना वेदियति, न च ताव कालं करोति
25 याव न त पापकम्मं व्यन्तीहोति ।

“तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला उद्धपाद अघोसिरं गहेत्वा” बासीहि तच्छेन्ति .. पे०.. । तमेन, भिक्खवे, निरयपाला रथे योजेत्वा आदित्ताय भूमिया सम्पज्जलिताय सज्जोतिभूताय सारेन्ति पि पञ्चासारेन्ति पि .. पे० .. । तमेनं, भिक्खवे, निरयपाला महन्त अङ्गारपब्बत आदित सम्पज्ज-

१ अयोखिलं — रो० । २ तिप्पा — सी० । ३ पाप कम्म — सी० । ४ सवे-
सित्वा — सी०, स्या०, रो० । ५ कुघारीहि — सी०, स्या०, रो० । ६ तच्छेन्ति — सी०,
स्या०, रो० । ७ जेत्वा — स्या०, रो० ।

मं एवं जानेय्युं - 'पस्सथ, भो, इमं कुलपुत्तं सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो बोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मोही' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'आरद्धं खो पन मे विरियं भविस्सति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मूढा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं' ति । सो लोकयेव अधिपतिं करित्वा अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं बुच्चति, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्यं ।

R. 149

"कतमं च, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरज्जगतो वा रक्खमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति - 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । न पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो । अपि च खोमिह ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो । अप्येव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा ति । स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही ति । सन्ति खो पन मे सन्नह्वाचारी जान पस्सं विहरन्ति । अहं चेव खो पन एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजितो समानो कुसीतो विहरेय्यं पमत्तो, न मेत अस्स पतिरूप' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति - 'आरद्धं खो पन मे विरियं भविस्सति असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मूढा', पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं' ति । सो धम्मयेव अधिपतिं करित्वा अकुसलं पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं बुच्चति, भिक्खवे, धम्माधिपतेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि आधिपतेय्यानी ति ।

10

15

20

"नत्थि लोके रहो नाम, पापकम्मं पकुब्बतो ।

25

अत्ता ते पुरिस जानाति, सच्चं वा यदि वा मुसा ॥

"कल्याणं वत भो सक्खि, अत्तानं अतिमञ्जसि ।

B. 148

यो सन्तं अत्तनि पापं, अत्तानं परिणूहसि ॥

"पस्सन्ति देवा च तथागता च,

R. 150

लोकेस्मि बालं विसमं चरन्तं ।

30

- मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठा-
पचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि करोन्ती' ति ।
चानुद्दसि, भिक्खवे, पक्खस्स चतुस्सं महाराजानं पुत्ता इमं लोकं अनु-
विचरन्ति - 'कच्चि वहु मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा
- R 143 3 ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति
पुञ्जानि करोन्ती' ति । तदहु, भिक्खवे, उपोसथे पन्नरसे चत्तारो महा-
राजानो सामञ्जेव इमं लोकं अनुविचरन्ति - 'कच्चि वहु मनुस्सा
मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो
उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि करोन्ती' ति ।
- 10 "सचे, भिक्खवे, अप्पका होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या
सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजाग-
रोन्ति' पुञ्जानि करोन्ति । तमेनं, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवान
तावत्तिसानं सुघम्माय सभाय सन्निसिन्नानं सन्नपत्तितानं आरोचेन्ति -
'अप्पका खो, मारिस्सा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा
- 15 ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति
पुञ्जानि करोन्ती' ति ।
- B. 142 "तेन खो, भिक्खवे, देवा तावत्तिसा अन्नत्तमना होन्ति -
'दिट्ठा वत्त भो काया परिहायिस्सन्ति, परिपूरिस्सन्ति असुर-
काया' ति ।
- 20 "सचे पन, भिक्खवे, वहु होन्ति मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या
सामञ्जा ब्रह्मञ्जा कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजाग-
रोन्ति पुञ्जानि करोन्ति । तमेनं, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो देवानं
तावत्तिसानं सुघम्माय सभाय सन्निसिन्नानं सन्नपत्तितानं आरोचेन्ति -
'वहु खो, मारिस्सा, मनुस्सा मनुस्सेसु मत्तेय्या पेत्तेय्या सामञ्जा ब्रह्मञ्जा
- 25 कुले जेट्ठापचायिनो उपोसथं उपवसन्ति पटिजागरोन्ति पुञ्जानि
करोन्ती' ति । तेन, भिक्खवे, देवा तावत्तिसा अन्नत्तमना होन्ति - 'दिट्ठा
वत्त, भो, काया परिपूरिस्सन्ति, परिहायिस्सन्ति असुरकाया' ति ।
- C "भूतपुट्ठं, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो देवे तावत्तिसे अनुनय-
मानो तायं वेलायं इमं गाथं अभासि -

३. अत्यवसमुत्तं । “तयो, भिक्खवे, अत्यवसे सम्पस्समानेन
अलमेव परेसं धम्मं देसेतुं । कतमे तयो ? यो धम्मं देसेति सो अत्यप्पटि-
संवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्यप्पटि-
संवेदी च होति धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं
सुणाति उभो अत्यप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमे 5
खो, भिक्खवे, तयो अत्यवसे सम्पस्समानेन अलमेव परेसं धम्मं
देसेतुं” ति ।

R. 151

४. कथापवत्तिमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि कथा पवत्तिनी
होति । कतमेहि तीहि ? यो धम्मं देसेति सो अत्यप्पटिसंवेदी च होति
धम्मप्पटिसंवेदी च । यो धम्मं सुणाति सो अत्यप्पटिसंवेदी च होति 10
धम्मप्पटिसंवेदी च । यो चेव धम्मं देसेति यो च धम्मं सुणाति उभो
अत्यप्पटिसंवेदिनो च होन्ति धम्मप्पटिसंवेदिनो च । इमेहि खो, भिक्खवे,
तीहि ठानेहि कथा पवत्तिनी होती” ति ।

५. पण्डितमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, पण्डितपञ्जत्तानि
सप्पुरिसपञ्जत्तानि । कतमानि तीणि ? दानं, भिक्खवे, पण्डित- 15
पञ्जत्तं सप्पुरिसपञ्जत्तं । पब्बज्जा, भिक्खवे, पण्डितपञ्जत्ता
सप्पुरिसपञ्जत्ता । मातापितूनं, भिक्खवे, उपट्ठानं पण्डितपञ्जत्तं
सप्पुरिसपञ्जत्तं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पण्डितपञ्जत्तानि
सप्पुरिसपञ्जत्तानी ति ।

B. 150

“सन्नि दानं उपञ्जत्तं, अहिंसा संयमो दमो । 20

मातापितु उपट्ठानं, सन्तानं ब्रह्मचारिनं ॥

“सतं एतानि ठानानि, यानि सेवेथ पण्डितो ।

अरियो दस्सनसम्पन्नो, स लोकं भजते सिव” ति ॥

६. सीलवन्तमुत्तं । “यं, भिक्खवे, सीलवन्तो पब्बजिता गामं
वा निगमं वा उपनिस्साय विहरन्ति । तत्थ मनुस्सा तीहि ठानेहि बहुं 25
पुञ्जं पसवन्ति । कतमेहि तीहि ? कायेन, वाचाय, मनसा । यं,
भिक्खवे, सीलवन्तो पब्बजिता गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विह-
रन्ति । तत्थ मनुस्सा इमेहि तीहि ठानेहि बहुं पुञ्जं पसवन्ती” ति ।

R. 152

७. सङ्खतलक्खणमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, सङ्खतस्स
सङ्खतलक्खणानि । कतमानि तीणि ? उप्पादो पञ्चायति, वयो 30

“तं किस्स हेतु ? सो हि, भिक्खवे, भिक्खु परिमुत्तो जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुत्तो दुक्खस्मा ति वदामी” ति ।

६. सुखुमालसुत्तं । “सुखुमालो अहं, भिक्खवे, परमसुखुमालो
 5 अच्वन्तसुखुमालो । मम सुदं, भिक्खवे, पितु निवेसने पोक्खरणीयो कारिता होन्ति । एकत्थ सुदं, भिक्खवे, उप्पलं वप्पति^१, एकत्थ पदुमं, एकत्थ पुण्डरीकं, यावदेव ममत्थाय । न खो पनस्साह, भिक्खवे, अका-
 B, 114 सिक^२ चन्दनं धारेमि । कासिकं, भिक्खवे, सु मे तं वेठनं होति, कासिका कञ्चुका, कासिक निवासन, कासिको उत्तरासङ्गो । रत्तिन्दिवं खो
 10 पन मे^३ सु तं^४, भिक्खवे, सेतच्छतं वारीयति — ‘मा नं फुसि सीतं वा उण्हं वा तिणं वा रजो वा उस्सावो वा’ ति ।

“तस्स मय्ह, भिक्खवे, तयो पासादा अहेसु — एको हेमन्तिको, एको गिम्हिको, एको वस्सिको । सो खो अहं, भिक्खवे, वस्सिके पासादे वस्सिके चत्तारो मासे निप्पुरिसेहि तूरियेहि परिचारयमानो न हेट्ठापासादं
 15 ओरोहामि । यथा खो पन, भिक्खवे, अञ्जेस निवेसने^५ दासकम्मकर-पोरिसस्स कणाजकं भोजन दीयति विलङ्गदुतिय, एवमेवस्सु मे, भिक्खवे, पितु निवेसने दासकम्मकरपोरिसस्स सालिमसोददो दीयति ।

“तस्स मय्ह, भिक्खवे, एवरूपाय इद्धिया समन्नागतस्स एवरूपेन च सुखुमालेन एतदहोसि — ‘अस्सुतवा खो पुथुज्जनो अत्तना जराधम्मो
 20 समानो जरं अनतीतो परं जिण्ण दिस्वा अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानयेव अतिसित्वा, अहं पि खोमिह जराधम्मो जर अनतीतो । अह चेव खो पन जराधम्मो समानो जरं अनतीतो परं जिण्ण दिस्वा अट्ठीयेय्य हरायेय्यं जिगुच्छेय्यं न मेतं अस्स पतिरूपं’ ति । तस्स मय्ह, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खतो यो योब्बने योब्बनमदो सो सब्बसो पहीयि ।

“अस्सुतवा खो पुथुज्जनो अत्तना ब्याधिधम्मो समानो ब्याधि अनतीतो परं ब्याधितं दिस्वा अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति अत्तानयेव
 25 अतिसित्वा — ‘अहं पि खोमिह ब्याधिधम्मो ब्याधि अनतीतो, अह चेव खो पन ब्याधिधम्मो समानो ब्याधि अनतीतो परं ब्याधिक दिस्वा अट्ठी-येय्यं हरायेय्यं जिगुच्छेय्यं, न मेतं अस्स पतिरूपं’ ति । तस्स मय्ह, भिक्खवे, इति पटिसञ्चिक्खतो यो आरोग्गे आरोग्यमदो सो सब्बसो पहीयि ।

30 १ पुप्फति — सी०, रो० । २. कासिक — त्या० । ३-३ सु मे तं — सी०, त्या०, रो० । ४. निवेसनेषु — सी०, रो० ।

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अनुप्पादाय आतप्पं करोति, अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय आतप्पं करोति, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासनाय आतप्पं करोति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु आतापी निपको सतो सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया” ति ।

B. 152

११. महाचोरसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धिं पि छिन्दति, निल्लोपं पि हरति, एकागारिकं पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो च होति, गहननिस्सितो च होति, बलवनिस्सितो च होति । कथं च, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, महाचोरो नदीविदुगं वा निस्सितो होति पब्बतविसमं वा । एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो विसमनिस्सितो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, महाचोरो तिणगहनं वा निस्सितो होति, व्खगहनं वा रोधं वा महावनसण्डं वा । एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो गहननिस्सितो होति ।

15 R. 154

“कथं च, भिक्खवे, महाचोरो बलवनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, महाचोरो राजानं वा राजमहामत्तानं वा निस्सितो होति । तस्स एवं होति — ‘सचे मं कोचि किञ्चि वक्खति, इमे मे राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोघाय अत्थं भणिस्सन्ती’ ति । सचे नं कोचि किञ्चि आहु, त्यास्स राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोघाय अत्थं भणन्ति । एवं खो, भिक्खवे, महाचोरो बलवनिस्सितो होति । इमे खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो महाचोरो सन्धिं पि छिन्दति, निल्लोपं पि हरति, एकागारिकं पि करोति, परिपन्थे पि तिट्ठति ।

25

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो पापभिक्खु खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहू च अपुञ्जं पसवति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो च होति गहननिस्सितो च बलवनिस्सितो च ।

B. 146

१०. आधिपतेय्यसुत्तं । "तीणिमानि, भिक्खवे, आधिपते-

य्यानि । कतमानि तीणि ? अत्ताधिपतेय्यं, लोकाधिपतेय्यं, धम्माधि-
पतेय्य । कतमं च, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जगतो वा खखमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चि-

5 क्वति — 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो । न
पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारिय
पव्वजितो । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो ।
अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा

R. 140

10 ति । अहं चेव खो पन यादिसके कामे ओहाय अगारस्मा अनगारिय
पव्वजितो तादिसके वा कामे परियेसेय्यं ततो वा पापिट्ठतरे, न मेत
पतिरूप' ति । सो इति पटिसञ्चिक्खति — 'आरद्ध खो पन मे विरिय
अविस्सति असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मूढा, पस्सद्धो कायो असारद्धो,
समाहितं चित्तं एकगं' ति । सो अत्तानयेव अधिपतिं करित्वा अकुसल
15 पजहति, कुसलं भावेति, सावज्जं पजहति, अनवज्जं भावेति, सुद्धं
अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, अत्ताधिपतेय्यं ।

"कतमं च, भिक्खवे, लोकाधिपतेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
अरञ्जगतो वा खखमूलगतो वा सुञ्जागारगतो वा इति पटिसञ्चि-

20 क्वति — 'न खो पनाहं चीवरहेतु अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो । न
पिण्डपातहेतु, न सेनासनहेतु, न इतिभवाभवहेतु अगारस्मा अनगारिय
पव्वजितो । अपि च खोम्हि ओतिण्णो जातिया जराय मरणेन सोकेहि
परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, दुक्खोतिण्णो दुक्खपरेतो ।
अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्चायेथा'
ति । अहं चेव खो पन एवं पव्वजितो समानो कामवितक्क वा वितक्केय्य,

21 व्यापादवितक्कं वा वितक्केय्य, विहिंसावितक्कं वा वितक्केय्य, महा खो
पनायं लोकसन्निवासे । महन्तस्मि खो पन लोकसन्निवासे सन्ति समण-
ब्राह्मणा इद्धिमन्तो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनो । ते दूरतो पि पस्सन्ति,
आसन्ना पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ते पि म एव जानेय्यु-

B 147

30 'पस्सथ, भो, इमं कुलपुत्त सद्धा अगारस्मा अनगारियं पव्वजितो समानो
वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्मेही' ति । देवता पि खो
सन्ति इद्धिमन्तिनियो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतो पि
पस्सन्ति, आसन्ना पि न दिस्सन्ति, चेतसा पि चित्तं जानन्ति । ता पि

जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्दगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया ,
ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला अकतभीरुत्ताणा । ओवदतु नो
भवं गोतमो, अनुसासतु नो भवं गोतमो यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय
सुखाया” ति ।

“तग्घ तुम्हे ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्दगता वयोअनु- 5
प्पत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया; ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला
अकतभीरुत्ताणा । उपनीयति खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय व्याधिना
मरणेन । एवं उपनीयमाने खो, ब्राह्मणा, लोके जराय व्याधिना मरणेन,
यो इध कायेन संयमो वाचाय संयमो मनसा संयमो, तं तस्स पेतस्स ताणं
च लेणं च दीपं च सरणं च परायणं चा ति । 10

“उपनीयति जीवितमप्पमायु,
जरूपनीतस्स न सन्ति ताणा ।
एतं मयं मरणे पेक्खमानो,
पुञ्जानि कयिराथ सुखावहानि ॥

“योध कायेन संयमो, वाचाय उद चेतसा । 15
त तस्स पेतस्स सुखाय होति,
यं जीवमानो पकरोति पुञ्जं” ति ॥

२. दुत्थित्वेब्राह्मणसुत्तं । अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा
महल्लका अद्दगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया येन भगवा
तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी- 20
दिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्तं एतदवोचुं — “मय-
मस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्दगता वयोअनुप्पत्ता
वीसवस्ससत्तिका जातिया; ते चम्हा अकतकल्याणा अकतकुसला
अकतभीरुत्ताणा । ओवदतु नो भवं गोतमो, अनुसासतु नो भवं गोतमो
यं अम्हाकं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति । 25

“तग्घ तुम्हे, ब्राह्मणा, जिण्णा बुद्धा महल्लका अद्दगता वयो-
अनुप्पत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया; ते चत्थ अकतकल्याणा अकतकुसला
अकतभीरुत्ताणा । आदित्तो खो अयं, ब्राह्मणा, लोको जराय व्याधिना
मरणेन । एवं आदित्ते खो, ब्राह्मणा, लोके जराय व्याधिना मरणेन,
यो इध कायेन संयमो वाचाय संयमो मनसा संयमो, तं तस्स पेतस्स ताणं 30
च लेणं च दीपं च सरणं च परायणं चा ति ।

तस्मा हि अत्ताविपत्तेय्यको^१ च,
लोकाधिपो च निपको च ज्ञायी ॥

5

“धम्माधिपो च अनुघम्मचारी,
न हीयति सच्चपरक्कमो मुनि ।
पसंय्ह मारं अभिभूय्य अन्तकं,
यो च फुसी जातिकखयं पवानवा ।
सो तादिसो लोकविदू सुमेघो,
सब्बेसु धम्मोमु अतम्मयो मुनी” ति ॥

देवदूतवग्गो चतुत्थो ।

तत्सुद्धानं

10

ब्रह्म आनन्द सारिपुत्तो, निदानं हृत्यकेन च ।
दूता द्वे च राजानो, सुखमालाधिपत्तेय्येन चा ति ॥

—०—

५. चूलवग्गो

१. सम्मुखीभावसुत्तं । “तिण्णं, भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो
कुलपुत्तो वहुं पुञ्जं पसवति । कतमेसं तिण्ण ? सद्धाय, भिक्खवे,
सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो वहुं पुञ्जं पसवति । देय्यघम्मस्स, भिक्खवे,
सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो वहुं पुञ्जं पसवति । दक्खिण्येय्यान,
15 भिक्खवे, सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो वहुं पुञ्जं पसवति । इमेस
खो, भिक्खवे, तिण्णं सम्मुखीभावा सद्धो कुलपुत्तो वहुं पुञ्जं
पसवती” ति ।

B. 149

२. तिष्ठानसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदि-
तब्बो । कतमेहि तीहि ? सीलवन्तानं^१ दस्सनकामो होति, सद्धम्म
20 सोतुकामो होति, विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगार अज्झावसति मुत्त-
चागो पयतपाणि वोस्सत्तरतो याचयोगो दानसविभागरतो । इमेहि
खो, भिक्खवे, तीहि ठानेहि सद्धो पसन्नो वेदितब्बो ।

“दस्सनकामो सीलवत्तं, सद्धम्मं सोतुमिच्छति ।

विनये^३ मच्छेरमल, सुं वे^२ सद्धो ति बुच्चती” ति ॥

१ अत्ताविपको सतो चरे — सी०, स्था०, रो० । २ सीलवत्त — रो० । ३ विनयेय —
सी०, रो० । ४-४ सचे — रो० ।

अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको^१ पच्चत्त वेदितव्वो विञ्जूही^२” ति ।

“अभिवकन्तं, भो गोतम, अभिवकन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूब्हुस्स वा मयं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरिआयेन धम्मो 5 पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतम्मे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

४ परिब्बाजकुसुत्तं । अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणपरिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा . पे०. एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणपरिब्बाजको भगवन्त एतदवोच — “सन्दिट्ठिको धम्मो 10 सन्दिट्ठिको धम्मो” ति, भो गोतम, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भो गोतम^३, सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितव्वो विञ्जूही^२” ति ?

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-
व्याबाधाय पि चेतेंति, परव्याबाधाय पि चेतेंति, उभयव्याबाधाय पि 15 चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति । रागे पहीने नेवत्त-
व्याबाधाय पि चेतेंति, न परव्याबाधाय पि चेतेंति, न उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति ।

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन 20 दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति ।
रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति ।

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति । रागे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, 25 B. 158
परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिको धम्मो होति ... पे०... दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन ... पे०... मूब्हु खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्याबाधाय पि चेतेंति, परव्याबाधाय पि चेतेंति, उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति । मोहे पहीने नेवत्त- 30

१ ओपनय्यिको — सी०, रो० । २. गोतमो — रो० ।

पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सङ्गत्तस्स सङ्गत्तलक्खणानी” ति ।

८. असङ्गत्तलक्खणमुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, असङ्गत्तस्स असङ्गत्तलक्खणानि । कतमानि तीणि ? न उप्पादो पञ्जायति, न वयो पञ्जायति, न ठितस्स अञ्जथत्तं पञ्जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि असङ्गत्तस्स असङ्गत्तलक्खणानी” ति ।

९. पव्वतराजमुत्तं । “हिमवन्तं, भिक्खवे, पव्वतराजं निस्साय महासाला तीहि वड्डीहि वड्ढन्ति । कतमाहि तीहि ? साखापत्तपलासेन वड्ढन्ति, तत्तपपटिकाय वड्ढन्ति, फेगुसारेन वड्ढन्ति । हिमवन्तं, भिक्खवे, पव्वतराजं निस्साय महासाला इमाहि तीहि वड्डीहि वड्ढन्ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, सद्धं कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो तीहि वड्डीहि वड्ढति । कतमाहि तीहि ? सद्धाय वड्ढति, सीलेन वड्ढति, पञ्जाय वड्ढति । सद्धं, भिक्खवे, कुलपतिं निस्साय अन्तो जनो इमाहि तीहि वड्डीहि वड्ढती ति ।

१५ “यथा पि पव्वतो सेलो, अरञ्जस्मि ब्रह्मवने । तं ख्खा’उपनिस्साय, वड्ढन्ते ते वनप्पती” ॥ “तथेव सीलसम्पन्नं, सद्धं कुलपतिं इध । उपनिस्साय वड्ढन्ति, पुत्तदारा च बन्धवा । अमच्चा जातिसङ्घा च, ये चस्स अनुजीविनो ॥

२० “त्यास्स सीलवतो सीलं, चागं सुचरितानि च । पस्समानानुकुब्बन्ति, अत्तमत्थं’ विचक्खणा ॥

R 153

“इध भम्मं चरित्तवान्, मग्गं सुप्रतिगामिनं । नन्दिनो देवलोकस्मि, मोदन्ति कामकामिनो” ति ॥

१०. आतप्पकरणीयमुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं । कतमेहि तीहि ? अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं भम्मानं अनुप्पादाय आतप्पं करणीयं, अनुप्पन्नानं कुसलानं भम्मानं उप्पादाय आतप्पं करणीयं, उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं याणहरानं अधिवासनाय आतप्पं करणीयं । इमेहि तीहि, भिक्खवे, ठानेहि आतप्पं करणीयं ।

१ ख्खं - रो० । २ वनस्पति - सी०, रो० । ३. ये वड्ढन्ति - सी०, त्या०,

रो० ।

“यतो खो अयं, ब्राह्मण, अनवसेसं रागक्खयं पटिसंवेदेति, अनवसेसं दोसक्खयं पटिसंवेदेति, अनवसेसं मोहक्खयं पटिसंवेदेति; एवं खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति अकालिकं एहिपस्सिकं ओप-
नेय्यिकं पच्चत्तं वेदितव्वं विञ्जूही” ति ।

“अभिवक्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु 5
अञ्जतमो पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

६. पलोकसुत्तं । अथ खो अञ्जतरो ब्राह्मणमहासालो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ... पे०... एकमन्तं निसिञ्चो खो सो ब्राह्मणमहा-
सालो भगवन्तं एतदवोच — “सुतं भेतं, भो गोतम, पुब्बकानं ब्राह्मणानं बुद्धानं महल्लकानं आचरियपाचरियानं भासमानानं — ‘पुब्बे सुदं अयं 10
लोको अबीच्चि मञ्जे फुटो अहोसि मनुस्सेहि, कुक्कुटसंपातिका गाम-
निगमराजधानियो’ ति । को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्जायति, गामा पि अगामा होन्ति,
निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ती” ति ? 15

B 160,
R. 160

“एतरहि, ब्राह्मण, मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । ते अधम्मरागरत्ता विसमलोभाभिभूता मिच्छा-
धम्मपरेता तिण्हानि सत्थानि गहेत्वा अञ्जमञ्जं जीविता वोरोपेन्ति, तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्जायति, गामा पि अगामा 20
होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ति ।

“पुन च परं, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसम-
लोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेसं अधम्मरागरत्तानं विसमलोभाभि-
भूतानं मिच्छाधम्मपरेतानं देवो न सम्माधारं अनुप्पवेच्छति । तेन 25
दुब्भिक्खं होति दुस्ससं सेतट्ठिकं सलाकावुत्तं । तेन बहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्जायति, गामा पि अगामा होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा पि अजनपदा होन्ति ।

“पुन च परं, ब्राह्मण, एतरहि मनुस्सा अधम्मरागरत्ता विसम- 30
लोभाभिभूता मिच्छाधम्मपरेता । तेसं अधम्मरागरत्तानं विसम-

11. 153 “कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमेन कायकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन वचीकम्मेन समन्नागतो होति, विसमेन मनोकम्मेन समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु विसमनिस्सितो होति ।

5 “कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु गहननिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु मिच्छादिट्ठिको होति, अन्तग्माहिकाय दिट्ठिया समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु गहननिस्सितो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, पापभिक्खु बलवनिस्सितो होति ? इध, भिक्खवे, पापभिक्खु राजानं वा राजमहामत्तानं वा निस्सितो होति ।
10 तस्स एवं होति -- ‘सचे मं कोचि किञ्चि वक्खति, इमे मे राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोषाय अत्थ भणिस्सन्ती’ ति । सचे नं कोचि किञ्चि आहु, त्यास्स राजानो वा राजमहामत्ता वा परियोषाय अत्थं भणन्ति । एवं खो, भिक्खवे, पापभिक्खु बलवनिस्सितो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो पापभिक्खु खतं उपहतं अत्तानं
15 परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहु च अपुञ्जं पसवती’ ति ।

R 135

बुद्धवत्थो पञ्चमो ।

तत्सुद्धानं

सम्मुखी ठानत्थवसं, पवत्ति पण्डित सीलवं ।

सङ्घत्तं पव्वतातप्यं, महाचोरेनेकावसा ति ॥

पठमपण्णासको सप्ततो ।

६. ब्राह्मणवग्गो

B. 154

१. पठमद्वेब्राह्मणसुत्तं । अथ खो द्वे ब्राह्मणा जिण्णा बुद्धा^१
20 महल्लका अद्दगता वयोअनुप्पत्ता वीसवस्ससत्तिका जातिया येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वां भगवता सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^२ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते ब्राह्मणा भगवन्तं एतदवोचु -- “मयमस्सु, भो शोतम, ब्राह्मणा

१. बुद्धा - रो० । सारणीय - सी०, स्था०, रो० ।

आगमं वदामि । को पन वादो मनुस्सभूते ! अपि चाहं, वच्छ, सील-
वतो दिशं महप्फलं वदामि, नो तथा दुस्सीलस्स', सो च होति पञ्चङ्ग-
विप्पहीनो पञ्चङ्गसमन्नागतो ।

"कतमानि पञ्चङ्गानि पहीनानि होन्ति ? कामच्छन्दो पहीनो
होति, व्यापादो पहीनो होति, शीनमिदं^१ पहीनं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं^२ 5 R. 162
पहीनं होति, विचिकिच्छा पहीना होति । इमानि पञ्चङ्गानि विप्प-
हीनानि^३ होन्ति ।

"कतमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति ? असेक्खेन^४
सीलक्खन्वेन समन्नागतो होति, असेक्खेन समाधिकक्खन्वेन समन्नागतो
होति, असेक्खेन पञ्जाक्खन्वेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्ति- 10
क्खन्वेन समन्नागतो होति, असेक्खेन विमुत्तिञ्चाणदस्सनवक्खन्वेन समन्ना-
गतो होति, इमेहि पञ्चहि अङ्गेहि समन्नागतो होति । इति पञ्चङ्ग-
विप्पहीने पञ्चङ्गसमन्नागते दिशं महप्फलं ति वदामी ति ।

"इति कण्हासु सेतासु, रोहिणीसु हरीसु वा ।

कम्मासासु सरूपासु, गोसु पारेवतासु वा ॥ 18

"यासु कासुचि^५ एतासु, दन्तो जायति पुङ्गवो ।

गोरह्णो बलसम्पन्नो, कल्याणजवनिक्रमो ।

तमेव भारे युञ्जन्ति, नास्स वण्णं परिकखरे ॥

"एवमेव मनुस्सेसु, यस्मि कस्मिञ्चि जातिये ।

सत्तिये ब्राह्मणे वेस्से, सुहे चण्डालपुक्कुसे ॥ 20

"यासु कासुचि एतासु, दन्तो जायति सुज्जतो ।

धम्मदुो सीलसम्पन्नो, सच्चवादी हिरिभनो^६ ॥

"पहीनजातिमरणो, ब्रह्मचरियस्स केवली ।

पन्नभारो विसंयुत्तो, कतकिञ्चो अनासवो ॥

"पारयू सव्वधम्मज्ञानं, अनुपादाय निव्वुत्तो ।

तस्मिंयेव विरजे खेत्ते, विपुला होति दक्खिणा ॥ 25

"बाला च अविजानन्ता, दुम्भेभा अस्सुताविनो ।

बहिद्धा देन्ति दानानि, न हि सन्ते लपासरे ॥ 3

१. कुसीले - सी०, रो० । २. विमिदं - न० । ३. पहीनानि - रो० ।
४. असेक्खेन - रो० । ५. कासु च - सी०, रो० । ६. हिरिभनो - सी० । ७. दन्ति -
सी०, रो० ।

“आदित्सि अगारस्मि, यं नीहरति भाजनं ।

तं तस्स होति अत्थाय, नो चयं तत्थ ङ्ग्हति ॥

“एवं आदित्तो खो लोको, जराय मरणेन च ।

नीहरेथेव दानेन, दिशं होति सुनीहतं ॥”

5 “योष कायेन संयमो, वाचाय उद चेतसा ।

तं तस्स पेतस्स सुखाय होति,

यं जीवमानो पकरोति पुञ्ञ” ति ॥

३. अञ्जतराहाणसुतं । अथ खो अञ्जतरो^१ ब्राह्मणो येन

भगवा तेनुपसङ्कुमि; उपसङ्कुमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि .. पे०

B 156 10 एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच — “सन्दिट्टिको
धम्मो सन्दिट्टिको धम्मो” ति, भो गोतम, वुच्चति । कितावता नु खो,
भो गोतम, सन्दिट्टिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको
पञ्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही” ति ?

R 157

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-

15 व्याबाधाय पि चेतेंति, परव्याबाधाय पि चेतेंति, उभयव्याबाधाय पि

चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । रागे पहीने नेवत्त-

व्याबाधाय पि चेतेंति, न परव्याबाधाय पि चेतेंति, न उभयव्याबाधाय पि

चेतेंति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एव पि खो, ब्राह्मण,

सन्दिट्टिको धम्मो होति .. पे० .. । दुट्ठो खो, ब्राह्मण, दोसेन अभिभूतो

20 परियादिन्नचित्तो अत्तव्याबाधाय पि चेतेंति, परव्याबाधाय पि चेतेंति,

उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

दोसे पहीने नेवत्तव्याबाधाय पि चेतेंति, न परव्याबाधाय पि चेतेंति,

न उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति ।

एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्टिको धम्मो होति ... पे० .. । मूब्धो खो,

25 ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्याबाधाय पि चेतेंति,

परव्याबाधाय पि चेतेंति, उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं

दोमनस्सं पटिसंवेदेति । मोहे पहीने नेवत्तव्याबाधाय पि चेतेंति, न

परव्याबाधाय पि चेतेंति, न उभयव्याबाधाय पि चेतेंति, न चेतसिकं

दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एवं खो, ब्राह्मण, सन्दिट्टिको धम्मो होति

B. 157

सतिमा सुखविहारी' ति ततिय ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना, पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा, अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थ ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

R 164

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पविकलेसे^१ मुदुभूते कम्मनिये^२ ठिते आनेज्जप्पत्ते^३ पुब्बेनिवासानुस्सति- 5
ज्जाणाय चित्तं अभिनिष्णामेति । सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्स-
रति, सेय्यथीदं^४—एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चतस्सो
पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीस^५ पि जातियो तिसं
पि जातियो चत्तारीसं पि जातियो पञ्चासं पि जातियो जातिसतं पि
जातिसहस्रं पि जातिसतसहस्रं पि, अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि 10
विट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविट्टकप्पे — ‘अमुत्रासि एवनामो एवंगोत्तो
एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो
चुतो अमुत्र उदपादि । तत्रापासि एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो
एवसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’
ति । इति साकारं सउद्देशं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । 15
अयमस्स पठमा विज्जा अधिगता होति; अविज्जा विहता, विज्जा
उपपन्ना, ततो विहतो, आलोको उपपन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो
पहितत्तस्स विहरतो ।

“सो एव समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पविकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं^६ चुतूपपातज्जाणाय 20
चित्तं अभिनिष्णामेति । सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिवकन्तमानुस-
केन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे,
सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता काय-
दुच्चरितेन समन्नागता ... पे०... मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं
उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा 25
परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना । इमे वा पन भोन्तो
सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता, वचीसुचरितेन समन्नागता, मनो-
सुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मा-
दिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगतिं सणं लोकं
उपपन्ना’ ति । इति^७ दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिवकन्तमानुसकेन 30

B 165,
R 165

१ विगतु० — सी० । २. कम्मनीये — रो० । ३. आनेज्जप्पत्ते — सी०, रो० ।
४ सेय्यथिद — म० । ५ वीसति — रो० । ६ सो इति — रो० ।

व्याबाधाय पि चेतेति, न परव्याबाधाय पि चेतेति, न उभयव्याबाधाय
 पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । मूब्धो खो, ब्राह्मण,
 मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो, कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय
 दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति । मोहे पहीने नेव कायेन
 5 दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति ।
 मूब्धो खो, ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथा-
 भूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं
 नप्पजानाति । मोहे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि
 यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । एवं खो, ब्राह्मण,
 10 सन्दिट्ठिको धम्मो होति अकालिको एहिपस्सिको ओपनेद्वियको पच्चत्त
 वेदितब्बो विञ्चूही” ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम .. पे० . उपासकं म भव गोतमो धारेतु
 अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत” ति ।

५. निब्बुत्तसुत्तं । अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा
 15 तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
 एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “सन्दि-
 ट्ठिकं निब्बानं सन्दिट्ठिकं निब्बानं” ति, भो गोतम, बुच्चति । कितावता
 नु खो, भो गोतम, सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति अकालिक एहिपस्सिक ओप-
 नेद्वियक पच्चत्तं वेदितब्बं विञ्चूही” ति ?

B 159, 20
 R 159

“रत्तो खो, ब्राह्मण, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-
 व्याबाधाय पि चेतेति, परव्याबाधाय पि चेतेति, उभयव्याबाधाय पि
 चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । रागे पहीने नेवत्त-
 व्याबाधाय पि चेतेति, न परव्याबाधाय पि चेतेति, न उभयव्याबाधाय
 पि चेतेति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एव पि खो, ब्राह्मण,
 25 सन्दिट्ठिकं निब्बानं होति । दुट्ठो खो ब्राह्मण पे० . मूब्धो खो,
 ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्याबाधाय पि चेतेति,
 ब्राह्मण, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्याबाधाय पि चेतेति,
 परव्याबाधाय पि चेतेति, उभयव्याबाधाय पि चेतेति, चेतसिकं पि दुक्खं
 दोमनस्सं पटिसंवेदेति । मोहे पहीने नेवत्तव्याबाधाय पि चेतेति, न
 परव्याबाधाय पि चेतेति, न उभयव्याबाधाय पि चेतेति, न चेतसिकं
 30 दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । एवं पि खो, ब्राह्मण, सन्दिट्ठिकं निब्बानं
 होति ।

“अञ्जथा, भो गोतम, ब्राह्मणानं तेविज्जो, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणानं तेविज्जो कलं नागघति सोळ्ळसि ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

5

६. जाणुस्सोणिमुत्तं । अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धि ... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “यस्सस्सु, भो गोतम, यञ्जो सद्धं वा थालिपाको वा देय्यघम्मं वा, तेविज्जेसु ब्राह्मणेषु दानं ददेय्या” ति ।

10

“यथा कथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्जापेन्ती” ति ?

“इध खो, भो गोतम, ब्राह्मणो उभतो सुजातो होति मातितो च पितितो च संसुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा अक्खित्तो अनुपक्कुद्धो जातिवादेन, अज्झायको मन्तधरो, तिण्णं वेदानं पारगू सनिघण्डुकैटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमानं, पदको, वेय्याकरणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो ति । एवं खो, भो गोतम, ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्जापेन्ती” ति ।

15

“अञ्जथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्जं पञ्जापेन्ति, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ? साधु मे भवं गोतमो तथा घम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

20

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी” ति । “एवं, भो” ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

B 167

25

“इध पन, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनज्झणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सति-
जाणाय चित्तं अभिनिस्सामेति । सो अनेकविहित पुब्बेनिवासं अनुस्सरति,

R. 167

30

लोभाभिभूतानं मिच्छाधम्मपरेतानं यक्खा वाळे' अमनुस्से श्रोस्सज्जन्ति,
तेन वहू मनुस्सा कालं करोन्ति । अयं पि खो, ब्राह्मण, हेतु अयं पच्चयो
येनेतरहि मनुस्सानं खयो होति, तनुत्तं पञ्चायति, गामा पि अगामा
होन्ति, निगमा पि अनिगमा होन्ति, नगरा पि अनगरा होन्ति, जनपदा
5 पि अजनपदा होन्ती' ति ।

“अभिवक्कन्त, भो गोतम .. पे० उपासकं मं भवं गोतमो
धारेतु अज्जतमो पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

B 161

७. वच्छगोत्तमुत्तं । अथ खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि ।
10 सम्मोदनीय कथं सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं
निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिव्वाजको भगवन्त एतदवोच - “सुत मेत,
R 161 भो गोतम, समणो गोतमो एवमाह - ‘मय्हमेव दानं दातब्ब, नाञ्जेसं
दानं दातब्बं, मय्हमेव सावकानं दानं दातब्ब, नाञ्जेसं सावकानं
दानं दातब्बं; मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, नाञ्जेसं दिन्नं महप्फलं; मय्ह-
15 मेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, नाञ्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति ।
ये ते, भो गोतम, एवमाहसु .. कच्चि ते भोतो गोतमस्स’ वुत्त-
वादिनो च भवन्तं गोतमं अभूतेन अब्भाचिवक्खन्ति, धम्मस्स चानुधम्मं
व्याकरोन्ति, न च कोचि सहघम्मिको वादानुपातो गारह्ठ ठानं आग-
च्छति ? अनब्भक्खातुकामा हि मय भवन्त गोतमं” ति ।

20

“ये ते, वच्छ, एवमाहसु - ‘समणो गोतमो एवमाह - मय्हमेव
दानं दातब्बं ... पे०... नाञ्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं’ ति न मे ते
वुत्तवादिनो । अब्भाचिवक्खन्ति च पन मं असता अभूतेन । यो खो,
वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो तिण्णं अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारि-
पन्थिको । कतमेसं तिण्णं ? दायकस्स पुञ्जन्तरायकरो होति, पटि-
25 ग्गाहकानं लाभन्तरायकरो होति, पुब्बेव खो पनस्स अत्ता खतो च होति
उपहतो च । यो खो, वच्छ, परं दानं ददन्तं वारेति सो इमेसं तिण्णं
अन्तरायकरो होति, तिण्णं पारिपन्थिको ।

✍

“अहं खो, पन, वच्छ, एव वदामि - ये हि ते चन्दनिकाय वा
ओलिगल्ले वा पाणा, तत्र पि यो थालिषोवन वा सरावधोवन वा छहेति -

B 162 30

ये तत्थ पाणा ते तेन^१ यापेन्तू ति, ततो निदानम्पाहं, वच्छ, पुञ्जस्स

“अञ्जथा, भो गोतम, ब्राह्मणानं तेविज्जो, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होति । इमस्स च, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जस्स ब्राह्मणानं तेविज्जो कलं नाग्घति सोळसि” ।

“अभिवकन्तं, भो गोतम ... पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं” ति ।

5

१०. सङ्गारवसुत्तं । अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सिद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं बीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा नाम । यञ्चं यजाम पि यजापेम पि । तत्र, भो गोतम, यो चेव यजति यो च यजापेति सब्बे ते अनेकसारीरिकं पुञ्जप्पटिपदं पटिपन्ना होन्ति, यदिदं यञ्जाधिकरणं । यो पत्तायं, भो गोतम, यस्स वा तस्स वा कुला अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो एकमत्तानं दमेति, एकमत्तानं समेति, एकमत्तानं परिनिब्बापेति, एवमस्सायं एकसारीरिकं पुञ्जप्पटिपदं पटिपन्नो होति, यदिदं पब्बज्जाधिकरणं” ति ।

15

“तेन हि, ब्राह्मण, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि । यथा ते

ञ्जसि, ब्राह्मण, इध तथागतो जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोक-

B 169

मनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो

पटिपन्नो अहं अनुत्तरं ब्रह्म-

20

हेमि; एथ, तुम्हे पि तथा पटि-

द्वाचरियोगघं सयं अभिञ्जा

इति अयं चेव सत्था घम्मं

R. 169

खो पन होन्ति अनेकानि पि

पे सतसहस्सानि ।

25

अयं एवं सन्ते एकसारीरिका

वा, यदिदं पब्बज्जा-

ते अनेकसारीरिका पुञ्ज-

१५ ।

30

ते० ।

“ये च सन्ते उपासन्ति, सप्पञ्चे घोरसम्मते ।

सद्धा च नैसं’ सुगते, मूलजाता पतिवृत्ता ॥

“देवलोकं च ते यन्ति, कुले वा इव जायरे ।

अनुपुब्बेन निब्बानं, अधिगच्छन्ति पण्डिता” ति ॥

R 163 5

८. तिकण्णसुत्तं । अथ खो तिकण्णो ब्राह्मणो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि ... पे० . एकमन्तं निसिन्धो
खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो सम्मुखा तेविज्जानं सुदं ब्राह्मणानं वण्ण
भासति — “एवं पि तेविज्जा ब्राह्मणा, इति पि तेविज्जा ब्राह्मणा” ति ।

“यथाकथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्ज पञ्जा-
10 पेन्ती” ति ?

“इव, भो गोतम, ब्राह्मणो उमतो सुजातो होति मातितो च
पितितो’ च, संमुद्धगहणिको याव सत्तमा पितामहयुगा, अविस्सतो
अनुपक्कुट्ठो जातिवादेन, अज्झायको, मन्तधरो, तिण्ण वेदान पारगू
सनिघण्डुकेटुभानं साक्खरप्पभेदानं इतिहासपञ्चमान, पदको, वेय्या-
15 करणो, लोकायतमहापुरिसलक्खणेषु अनवयो ति । एवं खो, भो गोतम,
ब्राह्मणा तेविज्जं पञ्जापेन्ती” ति ।

“अञ्जथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणा ब्राह्मणं तेविज्ज पञ्जापेन्ति,
अञ्जथा च पन अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

“यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये तेविज्जो होति ?
20 साधु मे भव गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये तेविज्जो
होती” ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; मासि-
स्सामी” ति । “एवं, भो” ति खो तिकण्णो ब्राह्मणो भगवतो पच्च-
स्सोसि । भगवा एतदवोच —

25 “इव, ब्राह्मण, भिक्खु विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि
धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज
विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदि-
भावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज
विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्प-
30 जानो, सुखं च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — “उपेक्खको

B 164

30

१. तेस — रो० । २. पितवो — रो० ।

“तीणि खो इमानि, ब्राह्मण, पाटिहारियाणि । कतमानि तीणि ? इद्धिपाटिहारियं, आदेसनापाटिहारियं, अनुसासनीपाटिहारियं । कतमं च, ब्राह्मण, इद्धिपाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — ‘एको पि हुत्वा बहुधा होति, बहुधा पि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं; तिरोकुट्टु’ तिरोपाकारं 5 तिरोपब्बत असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे; पथविया पि उम्भुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके; उदके पि अभिज्जमाने १ गच्छति, सेय्यथापि पथवियं, आकासे पि पल्लद्धेन कर्माति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परिमसति परिमज्जति, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वसं वत्तेति’ । 10 इदं वुच्चति, ब्राह्मण, इद्धिपाटिहारियं ।

“कतमं च, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो निमित्तेन आदिसति — ‘एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्त’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव त होति, नो अज्जथा ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, 15 B. 171, R 171 अपि च खो मनुस्सानं वा अमनुस्सान वा देवतान वा सद् सुत्वा आदिसति — ‘एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्त’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जथा ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद् सुत्वा आदिसति, 20 अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद् सुत्वा आदिसति — ‘एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्त’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव त होति, नो अज्जथा ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो न हेव खो निमित्तेन आदिसति, न पि मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद् सुत्वा आदिसति, न 25 पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद् सुत्वा आदिसति, अपि च खो अवितक्कं अविचारं समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — ‘यथा इमस्स भोतो मनोसङ्गारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्क वितक्केस्सती’ ति । सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अज्जथा । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, आदेसनापाटिहारियं । 30

सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । अयमस्स दुतिया विज्जा अघिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- 5 “सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतू-
पक्किलेसे भुट्ठभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवान खयज्जाणाय
चित्तं अभिनिज्जामेति । सो ‘इदं दुक्ख’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अय
दुक्खसमुदयो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं
पजानाति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति,
10 ‘इमे आसवा’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसवसमुदयो’ ति यथाभूतं
पजानाति, ‘अयं आसवनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति, ‘अयं आसव-
निरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एव जानतो
एवं पस्सतो का आसवा पि चित्तं विमुच्चति, भवासवा पि चित्तं विमुच्चति,
अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ज्ञाण
15 होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरियं, कत्तं करणीयं, नापरं इत्थ-
त्ताया’ ति पजानाति । अयमस्स ततिया विज्जा अघिगता होति, अविज्जा
विहता, विज्जा उप्पन्ना, तमो विहतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्प-
मत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ति ।

- 20 “अनुच्चावचसीलस्स, निपकस्स च ज्ञायिनो ।
चित्तं यस्स वसीभूत, एकग्ग सुसमाहितं ॥
“त वे तमोनुदं धीर, तेविज्ज मच्चुहायिन ।
हितं देवमनुस्सानं, आहु सव्वप्पहायिनं” ॥
“तीहि विज्जाहि सम्पन्न, असम्मूहविहारिणं ।
बुद्ध अन्तिमदेहिणं, तं नमस्सन्ति गोतमं ॥
“पुब्बेनिवास यो वेदी, सग्गापायं च पस्सति ।
अथो जातिकखय पत्तो, अभिज्जादोसितो मुनि ॥
25 “एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
तमह वदामि तेविज्जं, नाज्ज लपितलापन ति ॥
“एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होती” ति ।

B. 166 25

R. 166

१. विगता - रो० । २. मच्चपहायिन - रो० । ३. अन्तिमसरीर - सो०, स्या०,

“अच्छरियं, भो गोतम, अभुतं, भो गोतम ! यावसुभासितमिदं भोता गोतमेन इमेहि च मयं तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतं भवन्त गोतमं धारेम । भवं हि गोतमो अनेकविहितं इद्धिविध पच्चनुभोति ... पे०... याव ब्रह्मलोको पि कायेन वसं वत्तेति, भवं हि गोतमो अवितक्कं अविचारं समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति — यथा 5 इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्कं वितक्केस्सती’ ति । भवं हि गोतमो एवमनुसासति — ‘एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसा- कत्थ; इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा” ति ।

“अद्वा खो त्याहं”, ब्राह्मण, आसज्ज उपनीय वाचा भासिता; 10 B. 173
अपि च त्याहं व्याकरिस्सामि । अहं हि, ब्राह्मण, अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोमि ... पे० .. याव ब्रह्मलोको पि कायेन वसं वत्तेमि । अहं हि, ब्राह्मण, अवितक्कं अविचारं समाधि समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानामि — यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता, इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अमुं नाम वितक्कं वितक्केस्सती’ ति । अहं हि, ब्राह्मण, एवमनु- 15 सासामि — ‘एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एवं मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ, इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा” ति ।

“अत्थि पन, भो गोतम, अज्जो एकभिक्षु पि यो इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागतो, अज्जत्र भोता गोतमेना” ति ?

“न खो, ब्राह्मण, एकयेव सतं न द्वे सतानि न तीणि सतानि न चत्तारि सतानि न पच्च सतानि, अथ खो भिय्योव, ये भिक्खू इमेहि तीहि पाटिहारियेहि समन्नागता” ति । 20

“कह पन, भो गोतम, एतरहि ते भिक्खू विहरन्ती” ति ?

“इमस्मियेव खो, ब्राह्मण, भिक्खुसङ्घे” ति ।

R. 173

“अभिवक्कन्त, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम । सेय्यथापि 25 भो गोतम, निक्कुज्जित वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळूरस वा मग आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य — ‘चवखुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि, धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं भव गोतमो धारेतु अज्जतग्ये पाणुपेतं सरणं गत” ति । 30
ब्राह्मणवग्गो छन्दो ।

मेवमानीदं' ~ एवं पि जानि द्वे पि जातियो ... पे०... इति साकार सचेष्टं
अनेनार्तं तत्त्वं पुञ्चेनिगता अनुरसगति । अयमग्रा पठमा विज्जा अधिगता
होति । पविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहृतो, आलोको उप्पन्नो
यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तरस्स विहरतो ।

- २ "गो एवं गमाहिंते चित्ते परिगुद्धे परिगोदाते अनङ्गणे विगतू-
परिहनेसे भट्टभूने कम्मनिये टिने आनेज्जणत्ते सत्तानं चुतूपपातञ्जाणाय
चित्तं अभिनिज्जमेति । गो दिग्घेन चत्थुना विमुद्धेन अतिवन्तमानुसकेन
... पे०... गथात्तामृणो सत्ते पजानाति । अयमरस दुतिया विज्जा अधि-
गता होति । पविज्जा विहता, विज्जा उप्पन्ना; तमो विहृतो, आलोको
१० उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो ।

- "गो एवं गमाहिंते चित्ते परिगुद्धे परिगोदाते अनङ्गणे विगतू-
परिहनेसे भट्टभूने कम्मनिये टिने आनेज्जणत्ते आसवानं खयञ्जाणाय
चित्तं अभिनिज्जमेति । गो 'इदं दुक्खं' ति यथाभूतं पजानाति .. पे०.
'अयं दुक्खमरोधगामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति, 'इमे
१५ आगता' ति यथाभूतं पजानाति .. पे०... 'अयं आसवनिरोधगामिनी
पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । तस्स एव जानतो एव पस्सतो कामा-
रता पि चित्तं विमुच्चति, भवामवा पि चित्तं विमुच्चति, अविज्जासवा
पि चित्तं विमुच्चति; विमुत्तस्सि विमुत्तमिति ज्ञाणं होति । 'खीणा
जाति, दूतितं ब्रह्मचरियं, कतं कर्णीयं, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।
२० अयमस्स ततिया विज्जा अधिगता होति, अविज्जा विहता, विज्जा
उप्पन्ना; तमो विहृतो, आलोको उप्पन्नो यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो
पहितत्तरस्स विहरतो ति ।

R. 167

- "यो^१ नीलव्वतसम्पन्नो, पहितत्तो समाहितो ।
चित्तं यस्स वसीभूतं, एकगं सुसमाहितं ॥
२५ "पुब्बेनिवासं यो वेदी, सग्गापाय च पस्सति ।
अथो जातिक्खय पत्तो, अभिज्जावोसितो मुनि ॥
R. 167 "एताहि तीहि विज्जाहि, तेविज्जो होति ब्राह्मणो ।
तमहं वदामि तेविज्जं, नाञ्जा लपितलापनं ति ॥
"एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये तेविज्जो होती" ति ।

“पुब्वेकत्तं खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत्तं न होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीयं इदं वा अकरणीयं ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्धियमाने मुट्ठस्सतीनं अनारक्खानं विहरत न होति पच्चत्तं सहघम्मिको समणवादो । अयं खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेषु एवंवादीसु एवंदिट्ठीसु पठमो 5 सहघम्मिको निग्गहो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं त इस्सरनिम्मानहेतू’ ति, त्याह उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘सच्चं किर तुम्हे आयस्सन्तो एववादिनो एवंदिट्ठिनो — यं किं चायं 10 पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं इस्सरनिम्मानहेतू’ ति ? ते च मे एव पुट्ठा ‘आमा’ ति पटिजानन्ति । त्याहं एवं वदामि — ‘तेनहायस्सन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति इस्सर-निम्मानहेतु, अदिन्नादायिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, अब्रह्म-चारिनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मुसावादिनो भविस्सन्ति इस्सर- 15 निम्मानहेतु, पिसुणवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, फत्तवाचा भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति इस्सर-निम्मानहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, व्यापन्न-चित्ता भविस्सन्ति इस्सरनिम्मानहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति इस्सर-निम्मानहेतु’ । 20

“इस्सरनिम्मान खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत्तं न होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीयं इदं वा अकरणीयं ति । इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्धियमाने मुट्ठस्सतीनं अनारक्खानं विहरत न होति पच्चत्तं सहघम्मिको समणवादो । अयं खो मे, भिक्खवे, तेसु समणब्राह्मणेषु एवंवादीसु एवंदिट्ठीसु दुतियो 25 सहघम्मिको निग्गहो होति ।

“तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — ‘यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं अहेतु-अप्पच्चया’ ति, त्याहं उपसङ्कमित्वा एवं वदामि — ‘सच्चं किर तुम्हे आयस्सन्तो एवंवादिनो एवंदिट्ठिनो — यं किं चायं पुरिस- 30 पुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं’ वा सब्बं तं अहेतु-

एवं वृत्ते आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 “इमास ते, ब्राह्मण, द्वित्रं पटिपदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा’
 च अप्पसमारम्भतरा च महप्फलतरा च महानिससतरा चा” ति ?
 एव वृत्ते सङ्गारवो ब्राह्मणो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - “सेय्यथापि
 ५ भवं गोतमो भवं चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पाससा” ति ।

दुतियं पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 “न खो त्याहं, ब्राह्मण, एव पुच्छामि - ‘के वा ते पुज्जा के वा ते पाससा’
 ति ? एवं खो त्याहं, ब्राह्मण, पुच्छामि - ‘इमासं ते, ब्राह्मण, द्वित्रं पटि-
 पदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च मह-
 १० प्फलतरा च महानिससतरा चा” ति ? दुतियं पि खो सङ्गारवो ब्राह्मणो
 आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - “सेय्यथापि भवं गोतमो भवं चानन्दो ।
 एते मे पुज्जा, एते मे पाससा” ति ।

ततियं पि खो आयस्मा आनन्दो सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 “न खो त्याहं, ब्राह्मण, एवं पुच्छामि - ‘के वा ते पुज्जा के वा ते पाससा’
 १५ ति ? एवं खो त्याहं, ब्राह्मण, पुच्छामि - ‘इमासं ते, ब्राह्मण, द्वित्रं
 पटिपदानं कतमा पटिपदा खमति अप्पत्थतरा च अप्पसमारम्भतरा च
 B. 170 महप्फलतरा च महानिससतरा चा” ति ? ततियं पि खो सङ्गारवो
 ब्राह्मणो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच - “सेय्यथापि भवं गोतमो भवं
 चानन्दो । एते मे पुज्जा, एते मे पाससा” ति ।

R 170 20 अथ खो भगवतो एतदहोसि - “याव ततियं पि खो सङ्गारवो
 ब्राह्मणो आनन्देन सहघम्मिकं पञ्च पुट्टो ससादेति नो विससज्जति ।
 यन्नुनाहं परिमोचेय्य” ति । अथ खो भगवा सङ्गारव ब्राह्मण एतदवोच -
 “का^१ न्वज्ज^२, ब्राह्मण, राजन्तेपुरे राजपुरिसान^३ सन्निसिन्नान सन्नि-
 पतितानं अन्तराकथा उदपादी” ति ?

“अयं ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसानं सन्निसिन्नानं
 २५ सन्नपतितानं अन्तराकथा उदपादि - ‘पुब्बे सुदं अप्पतरा चैव भिक्खू
 अहेसुं बहुतरा च उत्तरि मनुस्सघम्मा इद्विपाटिहारिय दस्सेसुं, एतरहिं
 पन बहुतरा चैव भिक्खू अप्पतरा च उत्तरि मनुस्सघम्मा इद्विपाटिहारियं
 दस्सेन्ती’ ति । अयं ख्वज्ज, भो गोतम, राजन्तेपुरे राजपुरिसान सन्नि-
 ३० सिन्नानं सन्नपतितानं अन्तराकथा उदपादी” ति ।

१ अप्पट्टतरा - रो० । २-२ कानुज्ज - सी०; का नुज्ज - रो० । ३. राजपरिषाय -
 सी०, त्या०, रो० ।

अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

B. 177

“इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेतं वुत्तं । किं चेत्तं पटिच्च वुत्तं ? 5
छयिमानि, भिक्खवे, फस्सायतनानि — चक्खु फस्सायतनं, सोत्तं फस्सायतनं, घानं फस्सायतनं, जिह्वा फस्सायतनं, कायो फस्सायतनं, मनो फस्सायतनं । इमानि छ फस्सायतनानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं । 10

“इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेतं वुत्तं । किं चेत्तं पटिच्च वुत्तं ? चक्खुना रूपं दिस्व सोमनस्सट्ठानियं रूपं उपविचरति दोमनस्सट्ठानियं रूपं उपविचरति उपेक्खाट्ठानियं रूपं उपविचरति, सोत्तेन सहं सुत्वा ... बानेन 15 गन्धं धायित्वा .. जिह्वाय रसं सायित्वा ... कायेन फोट्ठव्वं फुसित्वा ... मनसा धम्मं विञ्जाय सोमनस्सट्ठानियं धम्मं उपविचरति दोमनस्सट्ठानियं धम्मं उपविचरति उपेक्खाट्ठानियं धम्मं उपविचरति । इमे अट्ठारस मनोपविचारा ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही 20 ति । इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“इमानि चत्तारि अरियसच्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असंकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही ति । इति खो पनेतं वुत्तं । किं चेत्तं पटिच्च वुत्तं ? छन्नं, भिक्खवे, धातूनं उपादाय गम्भस्साववकन्ति होति; 25 ओक्कन्ति या सति नामरूपं, नामरूपपच्चया सट्ठायतनं, सट्ठायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना । वेदियमानस्स खो पनाहं, भिक्खवे, इदं दुक्खं ति पञ्जापेमि^१, अयं दुक्खसमुदयो ति पञ्जापेमि, अयं दुक्खनिरोधो ति पञ्जापेमि, अयं दुक्खनिरोधगमिनी पटिपदा ति पञ्जापेमि ।

30

“कतमं च, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारियं ? इध, ब्राह्मण, एकच्चो एवमनुसासति — ‘एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ; एव मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ, इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति । इदं वुच्चति, ब्राह्मण, अनुसासनीपाटिहारियं । इमानि खो, 5 ब्राह्मण, तीणि पाटिहारियाणि । इमेसं ते, ब्राह्मण, तिण्णं पाटिहारियान कतमं पाटिहारियं खमति अभिक्कन्ततरं च पणीततरं चा” ति ?

“तत्र, भो गोतम, यदिदं पाटिहारियं इधेकच्चो अनेकविहित इद्धिविधं पच्चनुभोति ... पे०... याव ब्राह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति, इदं, भो गोतम, पाटिहारियं यो व नं करोति सो व नं पटिसंवेदेति, यो व 10 नं करोति तस्सेव तं होति । इदं मे, भो गोतम, पाटिहारियं मायासह-धम्मरूपं विद्य खायति ।

B 172

“यं पिदं, भो गोतम, पाटिहारियं इधेकच्चो निमित्तेन आदिसति — ‘एवं पि ते मनो, इत्थं पि ते मनो, इति पि ते चित्त’ ति, सो बहु चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्जथा । इध पन, भो गोतम, एकच्चो 15 न हेव खो निमित्तेन आदिसति, अपि च खो मनुस्सानं वा अमनुस्सानं वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति ... पे०... न पि मनुस्सान वा अमनुस्सान वा देवतानं वा सद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति ... पे०... न पि वितक्कयतो विचारयतो वितक्कविप्फारसद्दं सुत्वा आदिसति, अपि च खो 20 अवितक्कं अविचार समाधिं समापन्नस्स चेतसा चेतो परिच्च पजानाति— ‘यथा इमस्स भोतो मनोसङ्खारा पणिहिता इमस्स चित्तस्स अनन्तरा अम्ह नाम वितक्कं वितक्केस्सती’ ति, सो बहुं चे पि आदिसति तथेव तं होति, नो अञ्जथा । इदं पि, भो गोतम, पाटिहारिय यो व न करोति सो व न पटिसंवेदेति, यो व नं करोति तस्सेव तं होति । इदं पि मे, भो 25 गोतम, पाटिहारियं मायासहधम्मरूपं विद्य खायति ।

R. 172

“यं च खो इदं, भो गोतम, पाटिहारियं इधेकच्चो एव अनुसासति — ‘एवं वितक्केथ, मा एवं वितक्कयित्थ, एव मनसि करोथ, मा एवं मनसाकत्थ, इदं पजह्थ, इदं उपसम्पज्ज विहरथा’ ति । इदमेव, भो गोतम, पाटिहारियं खमति इमेसं तिण्णं पाटिहारियानं अभिक्कन्ततर 30 च पणीतरं च ।

भिक्षवे, समयो यं महाअग्निडाहो^१ बुद्धाति । महाअग्निडाहे खो पन,
भिक्षवे, बुद्धिते तेन गामा पि ड्य्हन्ति निगमा पि ड्य्हन्ति नगरा पि
ड्य्हन्ति । गामेसु पि ड्य्हमानेसु निगमेसु पि ड्य्हमानेसु नगरेसु पि ड्य्ह-
मानेसु तत्थ माता पि पुत्तं नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति ।
इदं, भिक्षवे, पठमं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । 5

“पुन च परं, भिक्षवे, होति सो समयो यं महामेघो बुद्धाति ।
महामेघे खो पन, भिक्षवे, बुद्धिते महाउदकवाहको सञ्जायति । महा-
उदकवाहके खो पन, भिक्षवे, सञ्जायन्ते तेन गामा पि बुद्धन्ति निगमा
पि बुद्धन्ति नगरा पि बुद्धन्ति । गामेसु पि बुद्धमानेसु निगमेसु पि
बुद्धमानेसु नगरेसु पि बुद्धमानेसु तत्थ माता पि पुत्तं नप्पटिलभति, 10
पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति । इदं, भिक्षवे, दुतियं अमातापुत्तिकं भयं
ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

“पुन च परं, भिक्षवे, होति सो समयो यं भयं होति अटविसङ्कोपो^२,
चक्कसमारुह्हा जानपदा^३ परियायन्ति । भये खो पन, भिक्षवे, सति
अटविसङ्कोपे चक्कसमारुह्हेसु जानपदेसु^४ परियायन्तेसु तत्थ माता पि 15
पुत्तं नप्पटिलभति, पुत्तो पि मातरं नप्पटिलभति । इदं, भिक्षवे, ततियं
अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति । इमानि खो,
भिक्षवे, तीणि अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो
भासति ।

“तानि खो पनिमानि, भिक्षवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव 20
भयानि अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।
कतमानि तीणि ? होति सो, भिक्षवे, समयो यं महाअग्निडाहो बुद्धाति ।
महाअग्निडाहे खो पन, भिक्षवे, बुद्धिते तेन गामा पि ड्य्हन्ति निगमा
पि ड्य्हन्ति नगरा पि ड्य्हन्ति । गामेसु पि ड्य्हमानेसु निगमेसु पि
ड्य्हमानेसु नगरेसु पि ड्य्हमानेसु होति सो समयो यं कदाचि करहचि 25
माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं पटिलभति । इदं, भिक्षवे,
पठमं समातापुत्तिकं भयं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो
भासति ।

“पुन च परं, भिक्षवे, होति सो समयो यं महामेघो बुद्धाति ।
महामेघे खो पन, भिक्षवे, बुद्धिते महाउदकवाहको सञ्जायति । महा- 30

१ महाअग्निडाहो — रो० । २ अटविसङ्कोपो — रो०, अटवीसङ्कोपो — स्या० ।

३ जनपदा — रो० । ४ जनपदेसु — रो० ।

तत्सुदानं

द्वे ब्राह्मणा चञ्जतरो, परिब्बाजकेन निब्बुत ।
पलोकवच्छो तिकण्णो, सोणि सङ्गारवेन चा ति ॥

७. महावग्गो

R. 174

१. तित्थायतनसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, तित्थायतनानि
यानि पण्डितेहि समनुयुञ्जियमानानि समनुगाहियमानानि समनुभा-
5 सियमानानि परं पि गत्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति । कतमानि तीणि ?
सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो — ‘यं किं
चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं
तं पुब्बेकतहेतू’ ति । सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा एववादिनो
एवदिट्ठिनो — ‘यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा
10 अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं इस्सरनिम्मानहेतू’ ति । सन्ति, भिक्खवे,
एके समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो — ‘यं किं चायं पुरिसपुग्गलो
पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं अहेतु-
अप्पच्चया’ ति ।

R. 174

- “तत्र, भिक्खवे, ये ते समणब्राह्मणा एवंवादिनो एवदिट्ठिनो —
15 ‘यं किं चायं पुरिसपुग्गलो पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं
वा सब्बं तं पुब्बेकतहेतू’ ति, त्याह उपसङ्गमित्वा एवं वदामि — ‘सच्च
किर तुम्हे आर्यस्मन्तो एवंवादिनो एवदिट्ठिनो — यं किं चायं पुरिसपुग्गलो
पटिसंवेदेति सुखं वा दुक्खं वा अदुक्खमसुखं वा सब्बं तं पुब्बेकतहेतू’ ति ?
ते च मे एवं पट्ठा ‘आमा’ ति पटिजानन्ति । त्याहं एव वदामि — तेन-
20 हायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अदिल्लादायिनो
भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, अब्रह्मचारिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मुसा-
वादिनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, पिसुणवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु,
फरुसवाचा भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, सम्फप्पलापिनो भविस्सन्ति पुब्बे-
कतहेतु, अभिज्झालुनो भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु, व्यापन्नचित्ता’ भवि-
25 स्सन्ति पुब्बेकतहेतु, मिच्छादिट्ठिका भविस्सन्ति पुब्बेकतहेतु ।

भयानं पहानाय समतिक्कमाय संवत्तति ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद^१ — सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कपो, सम्मावाचा, सम्मा-कम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । अयं खो, भिक्खवे, मग्गो अयं पटिपदा इमेसं च तिण्णं समात्तापुत्तिकानं भयानं इमेस च तिण्णं अमात्तापुत्तिकानं भयानं पहानाय समतिक्कमाय ५ संवत्तती” ति ।

३. वेनागपुरसुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन वेनागपुरं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । अस्सोसुं खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु, भो, गौतमो सक्थपुत्तो सक्थकुला पव्वजितो वेनागपुरं अनुप्पत्तो । १० तं खो पन भवन्तं गौतमं एव कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुगगतो — ‘इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसवम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ ति । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिञ्चा सच्छिक्कत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं १५ मज्जेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परि-सुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति । साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती” ति ।

अथ खो वेनागपुरिका ब्राह्मणगहपतिका येन भगवा तेनुपसङ्क-मिसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसी- २० दिंसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^२ बीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो वेनागपुरिको वच्छगोत्तो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — २५

“अच्छरियं, भो गौतम, अब्भुतं, भो गौतम ! यावच्चिदं भोतो गौतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदात्तो । सेय्यथापि, भो गौतम, सारदं वदरपण्डु^३ परिसुद्धं होति परियोदात्तं; एवमेव भोतो गौतमस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि परिसुद्धो छविवण्णो परियो- ३० दात्तो । सेय्यथापि, भो गौतम, तालपक्कं सम्पत्ति बन्धना^४ पमुत्तं^५ परि-

१ सेय्यथिदं — म० । २. साराणीय — सी०, स्वा०, रो० । ३. वदर० — रो० ।

४-५. बन्धनामुत्तं — सी०, रो० ।

अप्यप्यव्या' ति ? ते च मे एवं पुट्टा 'आमा' ति पट्टिजानन्ति । त्याह
एवं वदामि - 'तेनहायस्मन्तो पाणातिपातिनो भविस्सन्ति अहेतु-
अप्यप्यव्या .. पे०.. मिच्छादिद्विका भविस्सन्ति अहेतुअप्यप्यव्या' ।

B 176

“अहेतु-अप्यप्यव्या' खो पन, भिक्खवे, सारतो पच्चागच्छत न
5 होति छन्दो वा वायामो वा इदं वा करणीय इदं वा अकरणीय ति ।
इति करणीयाकरणीये खो पन सच्चतो थेततो अनुपलब्धियमाने मुहु-
स्सतीनं अनारक्खानं विहरतं न होति पच्चत्त सहघम्मिको समणवादो ।
अयं खो मे, भिक्खवे, तेषु समणब्राह्मणेषु एवंवादीषु एवदिद्वीषु ततियो
सहघम्मिको निग्गहो होति ।

10 “इमानि खो, भिक्खवे, तीणि तित्थायतनानि यानि' पण्डितेहि
समनुयुज्जियमानानि समनुगाहियमानानि समनुभासियमानानि पर पि
गत्त्वा अकिरियाय सण्ठहन्ति ।

“अयं खो पन, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकि-
लिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । कतमो च,
15 भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि ? इमा छ धातुयो ति,
भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । इमानि छ फस्सायतनानी
ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
20 अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । इमे अद्वारस मनोपविचारा
ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो अनुपवज्जो
अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि । इमानि चत्तारि अरिय-
सच्चानी ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो असकिलिट्ठो
अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूहि ।

25 “इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो अनिग्गहितो
असकिलिट्ठो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्जूही
ति । इति खो पनेत वुत्त । किं चेत पटिच्च वुत्तं ? छयिमा, भिक्खवे,
धातुयो - पथवीधातु^१, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु, आकासधातु,
विञ्जानधातु । इमा छ धातुयो ति, भिक्खवे, मया धम्मो देसितो

R 176

१ अहेतुअप्यप्यव्या - सी०, स्या०, रो० । २ यानि तानि - सी०, रो० । ३ पथवी-
धातु - सी०, स्या०, रो० ।

कायेन पटिसंवेदेमि, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा^१ अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्कमामि, दिव्वो मे एसो तस्मिं समये चङ्कमो होति ।^८ सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिट्ठामि, दिव्वं मे एतं तस्मिं समये ठानं होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो निसीदामि, दिव्वं मे एतं तस्मिं समये आसनं होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो सेय्यं कप्पेमि, दिव्वं मे एतं तस्मिं समये उच्चासयनमहासयनं होति । इदं खो, ब्राह्मण,^२ दिव्वं उच्चासयनमहासयनं, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छ-^३ 10 R. 168
लाभी अकसिरलाभी” ति ।

“अच्छरिय, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! को चञ्जो एवरूपस्स दिव्वस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जन्त्र भोता गोतमेन !

“कतमं पन तं, भो गोतम, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयनं, यस्स भवं^४ 15
गोतभो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ?

“इवाहं, ब्राह्मण, यं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो वनन्तञ्जेव पविसामि । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्जं^५ 20
सङ्कुरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिषाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा । सो भेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं^६, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं भेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बावज्जेन^७ फरित्वा विहरामि । कण्णासहगतेन^८ 25
चेतसा .. पे०.. मूदितासहगतेन चेतसा ... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरामि, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बावज्जेन फरित्वा विहरामि । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्कमामि, ब्रह्मा^९ मे एसो तस्मिं 30

१ अत्यगमा — रो० । २ तं ब्राह्मण — सी०, त्या०, रो० । ३ चतुत्थि — मी०, रो० । ४ अब्बावज्जेन — सी०, रो० । ५ ब्रह्मं — सी०, ब्रह्मो — रो० ।

R. 177

B. 178

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ? जातिं पि दुक्खा, जरा
पि दुक्खा, व्याधिं^१ पि दुक्खो, मरणं पि दुक्खं, सोकपरिदेवदुक्ख-
दोमनस्सुपायासा पि दुक्खा, अप्पियेहि^२ सम्पयोगो दुक्खो, पियेहि विष्णयो
दुक्खो, यम्पिच्छं न लभति तं पि दुक्खं । सङ्खित्तेन पञ्चुपादान-
५ क्खन्धा पि दुक्खा । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खं अरियसच्चं ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं^३ अरियसच्चं ? अविज्जा-
पच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं,
नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना,
वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भव-
१० पच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा
सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । इदं
वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयं अरियसच्चं ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं ? अविज्जाय
त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विज्जाण-
१५ निरोधो, विज्जाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतन-
निरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो,
वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादान-
निरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं
सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्जन्ति । एवमेतस्स केवलस्स
२० दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोध
अरियसच्चं ।

“कतमं च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा अरियसच्चं ?
अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं^४ - सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो,
सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति,
२५ सम्मासमाधि । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा
अरियसच्चं । ‘इमानि चत्तारि अरियसच्चानी’ ति, भिक्खवे, मया धम्मो
देसितो अनिग्गहितो असंकलित्तो अनुपवज्जो अप्पटिकुट्ठो समणेहि
ब्राह्मणेहि विज्जूही ति । इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं” ति ।

R. 178

२. भयसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिकानि
३० भयानी ति असुत्तवा पुथुज्जनो भासति । कतमानि तीणि ? होति सो,

१-१, २-२. अ० पोटके नलि । ३ दुक्खसमुदयो - स्या० । ४. सेय्यथिदं - १० ।

अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एते मयं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासके नो भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते” ति ।

R 185

४. सरभसुत्तं । एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पव्वते । तेन खो पन समयेन सरभो नाम परिब्बाजको अचिरपक्वन्तो होति इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति” एवं वाचं भासति — “अञ्जातो मया समणानं सकयपुत्तिकानं” धम्मो । अञ्जाय च पनाहं समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्वन्तो” ति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू पुव्वण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहं पिण्डाय पविसि सु । अस्सोसुं खो ते भिक्खू सरभस्स परिब्बाजकस्स राजगहे परिसति एवं वाचं भासमानस्स — “अञ्जातो मया समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मो । अञ्जाय च पनाहं समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्वन्तो” ति ।

10

B 186

अथ खो ते भिक्खू राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं — “सरभो नाम, भन्ते, परिब्बाजको अचिरपक्वन्तो इमस्मा धम्मविनया । सो राजगहे परिसति एवं वाचं भासति — “अञ्जातो मया समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मो । अञ्जाय च पनाहं समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्वन्तो” ति । साधु भन्ते, भगवा येन सिप्पिनिकातीरं” परिब्बाजकारामो येन सरभो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया” ति ।

15

20

अधिवासेसि” भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन सिप्पिनिकातीरं परिब्बाजकारामो येन सरभो परिब्बाजको तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा सरभं परिब्बाजकं एतदवोच — “सच्चं किर त्वं, सरभ, एवं वदेसि — “अञ्जातो मया समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मो । अञ्जाय च पनाहं समणानं सकय-

25

R. 186

१ परिसति — सी०, रो० । २. सकयपुत्तियानं — सी०, त्या०, रो० । ३. ० पटिक्कन्तो — रो० । ४. सिप्पिनिया तीरं — त्या० । ५. अधिवासेसि — रो० । ६. सायण्हसमयं — सी०, त्या०, रो० ।

उदकवाहके खो पन, भिक्खवे, सञ्जाते तेन गामा पि बृहन्ति निगमा
 पि बृहन्ति नगरा पि बृहन्ति । गामेसु पि बृहमानेसु निगमेसु पि
 बृहमानेसु नगरेसु पि बृहमानेसु होति सो समयो यं कदाचि करह्वि
 माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं पटिलभति । इदं, भिक्खवे,
 ५ द्वुतियं समातापुत्तिकंयेव भयं अमातापुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो
 भासति ।

“पुन च परं, भिक्खवे, होति सो समयो यं भयं होति अटवि-
 सङ्कोपो, चक्कसमारूह्हा जानपदा परिधायन्ति । भये खो पन, भिक्खवे,
 सति अटविसङ्कोपे चक्कसमारूह्हेसु जानपदेसु परिधायन्तेसु होति सो
 १० समयो यं कदाचि करह्वि माता पि पुत्तं पटिलभति, पुत्तो पि मातरं
 पटिलभति । इदं, भिक्खवे, ततियं समातापुत्तिकंयेव भयं अमाता-
 पुत्तिकं भयं ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

“इमानि खो, भिक्खवे, तीणि समातापुत्तिकानियेव भयानि
 अमातापुत्तिकानि भयानी ति अस्सुतवा पुथुज्जनो भासति ।

१५ “तीणिमानि, भिक्खवे, अमातापुत्तिकानि भयानि । कतमानि
 तीणि ? जराभयं, व्याधिभयं, मरणभयं ति । न, भिक्खवे, माता
 पुत्तं जीरमानं एवं लभति — ‘अहं जीरामि, मा मे पुत्तो जीरी’ ति; पुत्तो
 वा पन मातरं जीरमानं न एवं लभति — ‘अहं जीरामि, मा मे माता
 जीरी’ ति ।

२० “न, भिक्खवे, माता पुत्तं व्याधियमानं एवं लभति — ‘अहं
 व्याधियामि, मा मे पुत्तो व्याधियी’ ति, पुत्तो वा पन मातरं व्याधियमानं
 न एवं लभति — ‘अहं व्याधियामि, मा मे माता व्याधियी’ ति ।

“न, भिक्खवे, माता पुत्तं मीयमानं एवं लभति — ‘अहं मीयामि,
 मा मे पुत्तो मीयी’ ति; पुत्तो वा पन मातरं मीयमानं न एवं लभति —
 २५ ‘अहं मीयामि, मा मे माता मीयी’ ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि
 अमातापुत्तिकानि भयानी ति ।

R. 180 “अत्थि, भिक्खवे, मग्गो अत्थि पटिपदा इमेसं च तिण्णं समाता-
 पुत्तिकानं भयानं इमेसं च तिण्णं अमातापुत्तिकानं भयानं पहानाय समत्ति-
 B 181 क्कमाय संवत्तति । कतमो च, भिक्खवे, मग्गो कतमा च पटिपदा
 ३० इमेसं च तिण्णं समातापुत्तिकानं भयानं इमेसं च तिण्णं अमातापुत्तिकानं

समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सो वत मया साधुकं समनुयुञ्जियमानो
समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्टानभेतं अनवकासो यं सो तिण्णं
ठानानं नाञ्जतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्जेन वा अञ्जं पटिचरिस्सति,
बहिद्धा कयं अपनामेस्सति, कोपं च तोसं च अप्पच्चयं च पातुकरिस्सति,
तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो ५
निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको ।

B. 188

“यो खो मं, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘यस्स खो पन ते अत्थाय
धम्मो देसितो, सो न निय्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयाया’ ति, तमहं
तत्थ साधुकं समनुयुञ्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सीं वत मया
साधुकं समनुयुञ्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्टान- 10
भेतं अनवकासो यं सो तिण्णं ठानानं नाञ्जतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्जेन
वा अञ्जं पटिचरिस्सति, बहिद्धा कयं अपनामेस्सति, कोपं च तोसं च
अप्पच्चयं च पातुकरिस्सति, तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्धो अधोमुखो
पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको”
ति । अथ खो भगवा सिप्पिनिका तीरे परिब्बाजकारामे तिक्खत्तुं सीह- 15
नादं नदित्वा वेहासं पक्कामि ।

अथ खो ते परिब्बाजका अचिरपक्कन्तस्स भगवतो सरभं परि-
ब्बाजकं समन्ततो वाचायसन्नितोदकेन^१ सञ्जम्भरिमकंसु — “सेय्यथापि,
आवुसो सरभ, वोहारञ्जे जरसिङ्गालो ‘सीहनादं नदिस्सामी’ ति
सिङ्गालकंयेव नदति, भेरण्डकंयेव नदति; एवमेव खो त्वं, आवुसो सरभ, 20
अञ्जत्रेव समणेन गोतमेन ‘सीहनादं नदिस्सामी’ ति सिङ्गालकंयेव
नदसि भेरण्डकंयेव नदसि । सेय्यथापि, आवुसो सरभ, अम्बुकसञ्चरी^२
‘पुरिसकरवित्तं^३ रविस्सामी’ ति अम्बुकसञ्चरिरवित्तंयेव रवति; एवमेव
खो त्वं, आवुसो सरभ, अञ्जत्रेव समणेन गोतमेन ‘पुरिसकरवित्तं रवि-
स्सामी’ ति, अम्बुकसञ्चरिरवित्तंयेव रवसि । सेय्यथापि, आवुसो सरभ, 25
उसभो सुञ्जाय गोसालाय गम्भीरं नदितब्बं मञ्जति; एवमेव खो त्वं,
आवुसो सरभ, अञ्जत्रेव समणेन गोतमेन गम्भीरं नदितब्बं मञ्जसी”
ति । अथ खो ते परिब्बाजका सरभं परिब्बाजकं समन्ततो वाचाय-
सन्नितोदकेन सञ्जम्भरिमकंसु ति ।

R. 188

B. 189

१ वाचासन्नितोदकेन — सी० । २ अम्बुकसञ्चरी — सी०, स्या०, रो० । ३ पुत्त-
करवित्तं — सी०; पुत्तकरवित्तं — स्या०, रो० ।

- सुद्धं होति परियोदातं; एवमेव भोतो गोतयस्स विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । सेय्यथापि, भो गोतम, नेवखं जम्बोद दम्बकम्मारपुत्तसुपरिकम्मकत्तं उवकामुखे^१ सुकुसलसम्पहट्ठ^२ पण्डुकम्बले निक्खित्तं भासते च तपते च विरोचति च; एवमेव भोतो गोतमस्स
- 5 विप्पसन्नानि इन्द्रियाणि परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो । यानि कानि, भो गोतम, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीदं - आसन्दि पल्लङ्को गोनको चित्तको पटिका पटलिका तूलिका विकतिका उद्दलोमी एकन्तलोमी कट्टिस्सं कोसेय्यं कुट्टक हत्थत्थरं अस्सत्थरं रथत्थरं अजिनप्पवेणी कदलिमिगपवरपच्चत्थरणं^३ सउत्तरच्छदं उभतोलोहितकूपधान, एव-
- 10 रूपानं नून भवं गोतमो उच्चासयनमहासयनानि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी^४ ति ।

“यानि खो पन तानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, सेय्यथीदं ... दुल्लभानि तानि पब्बजितानं लद्धा^१ च पन न कप्पन्ति ।

- “तीणि खो, इमानि, ब्राह्मण, उच्चासयनमहासयनानि, येसाहं
- 15 एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । कतमानि तीणि ?
- R 182 दिब्बं उच्चासयनमहासयन, ब्रह्मं उच्चासयनमहासयनं, अरियं उच्चासयनमहासयन । इमानि खो, ब्राह्मण, तीणि उच्चासयनमहासयनानि, येसाहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी^२ ति ।

D. 183

- “कतम पन तं, भो गोतम, दिब्बं उच्चासयनमहासयन, यस्स
- 20 भवं गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी^३ ति ?

- “इषाहं, ब्राह्मण, यं गाम वा निगमं वा उपनिस्साय विहरामि, सो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगम वा पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्त पिण्डपात्तपटिक्कन्तो वनन्तज्जेव पविसामि^४ । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकज्ज
- 25 सङ्घरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिघाय परिमुख सति उपट्टपेत्वा । सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्त सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवि-
- 30 पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुख च

१-१ कुसलसम्पहट्ठ - स्वा०, रो० २. कदलि० - सी०, स्वा० । ३ लद्धाति - सी०, स्वा० । ४. पचारयामि - सी०, स्वा०, रो० ।

“अहिताय, भन्ते” ।

“लुद्धो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो लोभेन अभिभूतो परिया-
दिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति,
मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय
दुक्खाया” ति ।

5

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, कालामा, दोसो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्ज-
मानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

“अहिताय, भन्ते” ।

“दुट्ठो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो दोसेन अभिभूतो परिया- 10
दिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति,
मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय
दुक्खाया” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, कालामा, मोहो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्जमानो 15
उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

“अहिताय, भन्ते” ।

“मूब्धो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो मोहेन अभिभूतो परिया-
दिन्नचित्तो पाणं पि हनति, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति,
मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय 20
दुक्खाया” ति ।

R. 190

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला
वा” ति ?

“अकुसला, भन्ते” ।

25

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“सावज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुगरहिता, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, नो वा ? 30
कथं वा एत्थ होती” ति ?

B. 191

समये चङ्क्रमो होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिष्ठामि .. पे०...
निसीदामि ... पे०... सेय्यं कप्पेमि, ब्रह्म मे एतं तस्मि समये उच्चासयन-
महासयन होति । इदं खो, ब्राह्मण, ब्रह्म उच्चासयनमहासयनं, यस्साह
एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

R. 181 5

“अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! को चञ्जो
एवरूपस्स ब्रह्मस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति
अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जत्र भोता गोतमेन ।

“कतमं पन तं, भो गोतम, अरियं उच्चासयनमहासयन, यस्स
भवं गोतमो एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ?

10

“इधाहं, ब्राह्मण, यं गाम वा निगम वा उपनिस्साय विहरामि,
सो पुव्वण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय तमेव गामं वा निगम वा
पिण्डाय पविसामि । सो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिकन्तो वनन्तब्बेव
पविसामि । सो यदेव तत्थ होन्ति तिणानि वा पण्णानि वा तानि एकञ्च
सङ्खरित्वा निसीदामि पल्लङ्कं आभुजित्वा उज्जुं कायं पणिघाय परिमुखं
सति उपट्ठपेत्वा । सो एवं जानामि” — ‘रागो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो
तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो’ आर्यति अनुप्पादधम्मो; दोसो मे पहीनो
उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो,
मोहो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्यति
अनुप्पादधम्मो’ । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो चङ्क्रमामि, अरियो मे
एसो तस्मि समये चङ्क्रमो होति । सो चे अहं, ब्राह्मण, एवंभूतो तिष्ठामि
.. पे०... निसीदामि .. पे०... सेय्यं कप्पेमि, अरिय मे एतं तस्मि समये
उच्चासयनमहासयनं होति । इदं खो, ब्राह्मण, अरिय उच्चासयनमहा-
सयन, यस्साहं एतरहि निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी” ति ।

B. 185 15

“अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम ! को चञ्जो एव-
रूपस्स अरियस्स उच्चासयनमहासयनस्स निकामलाभी भविस्सति अकि-
च्छलाभी अकसिरलाभी, अञ्जत्र भोता गोतमेन ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम ! सेय्यथापि,
भो गोतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य,
मूब्धस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोत धारेय्य —
‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’” ति, एवमेवं खो भोता गोतमेन

30

१. पज्जानाणि — सी०, स्या०, रो० । २. अनभावक्तो — सी०, रो० । ३. दक्खन्ती —
सी०, रो० ।

“कुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“अनवज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुप्पसत्था, भन्ते” ।

5

“समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति नो वा ? कथं वा एत्थ होती” ति ?

B. 192

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति । एव नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, कालामा, यं तं अवोचुम्हा — ‘एथ तुम्हे, कालामा !

10

मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवित्तक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानवखन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ — इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्जु-
प्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति, अथ
तुम्हे, कालामा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ ति, इति यं तं वुत्त इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

15

R. 192

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं विगताभिज्ज्ञो विगत-
व्यापादो असम्भूहो सम्पजानो पतिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एक
दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति
उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन
चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा
विहरति । करुणासहगतेन चेतसा ... पे०... मुदित्तासहगतेन चेतसा
... पे०... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं,
तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय
सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन
अवेरेन अब्बाबज्जेन फरित्वा विहरति ।

20

25

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अब्बा-
वज्जचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एवं विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मे
चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति । ‘सचे खो पन अत्थि परो लोको,
अत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अथाहं’ कायस्स भेदा परं

30

१ लानमह — सी०, रो०; ठानमेव — स्था० ।

अ०१ — २३

पुत्तिकानं धम्मं एवाहं तस्मा धम्मविनया अपक्वन्तो” ति ? एवं वृत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

दुतियं पि खो, भगवा सरभं परिब्बाजकं एतदवोच — “वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मो ? सचे ते
 5 अपरिपूरं भविस्सति, अहं परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूरं भविस्सति, अहं अनुमोदिस्सामी” ति । दुतियं पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि । ततियं पि खो भगवा सरभं परिब्बाजकं एतदवोच — “वदेहि, सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणानं सकयपुत्तिकानं धम्मो ? सचे ते
 B 107 अपरिपूरं भविस्सति, अहं परिपूरेस्सामि । सचे पन ते परिपूरं भवि-
 10 स्सति, अहं अनुमोदिस्सामी” ति । ततियं पि खो सरभो परिब्बाजको तुण्ही अहोसि ।

अथ खो ते परिब्बाजका^१ सरभ परिब्बाजक एतदवोचु — “यदेव खो त्व, आवुसो सरभ^२, समणं गोतमं याचेय्यासि तदेव ते समणो गोतमो पवारेलि । वदेहावुसो सरभ, किन्ति ते अञ्जातो समणानं सकयपुत्ति-
 15 कानं धम्मो ? सचे ते अपरिपूरं भविस्सति, समणो गोतमो परिपूरेस्सति । सचे पन ते परिपूरं भविस्सति, समणो गोतमो अनुमोदिस्सती” ति । एवं वृत्ते सरभो परिब्बाजको तुण्हीभूतो मङ्कुभूतो पत्तक्खन्वो अधोमुखो पज्झायन्तो अप्पटिभानो निसीदि ।

अथ खो भगवा सरभं परिब्बाजकं तुण्हीभूतं मङ्कुभूतं पत्तक्खन्वं
 20 अधोमुखं पज्झायन्तं अप्पटिभानं विदित्वा ते परिब्बाजके एतदवोच —

“यो खो मं, परिब्बाजका^३, एवं वदेय्य — ‘सम्मासम्बुद्धस्स ते पटिजानतो इमे धम्मा अनभिसम्बुद्धा’ ति, तमहं तत्थ साधुक समनु-
 R. 187 युञ्जेय्यं समनुगाहेय्यं समनुभासेय्यं । सो वत मया साधुक समनुयुञ्जिय-
 भानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो अट्टानमेत अनवकासो यं
 25 सो तिण्ण ठानानं नाञ्जतरं ठानं निगच्छेय्य, अञ्जेन वा अञ्ज पटि-
 चरिस्सति, बहिद्धा कथं अपनामेस्सति, कोप च तोसं च अप्पच्चय च पातुकरिस्सति, तुण्हीभूतो^४ मङ्कुभूतो पत्तक्खन्वो अधोमुखो पज्झायन्तो
 अप्पटिभानो निसीदिस्सति, सेय्यथापि सरभो परिब्बाजको ।

“यो खो मं, परिब्बाजका, एवं वदेय्य — ‘खीणासवस्स ते पटि-
 30 जानतो इमे आसवा अपरिकखीणा’ ति, तमहं तत्थ साधुकं समनुयुञ्जेय्य

१. परिब्बाजका राजगृहा - रो० । २. रो० पोत्तके नत्थि । ३. परिब्बाजको - रो० । ४. तुण्हीभूतो वा - सी०, स्मा०, रो० ।

“अभिवक्तुं, भन्ते ...पे०... एते मयं, भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छाम धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासके नो, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेते सरणं गते” ति ।

६. साब्हुसुत्तं । एवं मे सुत्तं । एकं समयं आयस्मा नन्दको सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो साब्हुो च ५ मिगारनत्ता साणो^१ च सेखुनियनत्ता^२ येनायस्मा नन्दको तेनुपसङ्गमिसु, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं नन्दकं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नं खो साब्हुं मिगारनत्तारं आयस्मा नन्दको एतदवोच —

“एथ तुम्हे, साब्हुा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया, मा भव्वरूपत्ताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, साब्हुा, अत्तना व जानेय्याथ ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिक्षा अहिताय दुक्खाय संबत्तन्ती’ ति, अथ तुम्हे साब्हुा पजहेय्याथ । तं किं मज्जथ, साब्हुा, अत्थि लोभो” ति ? १०

R 194

“एवं, भन्ते” । १५

“अभिज्झा ति खो अहं, साब्हुा, एतमत्थं वदामि । लुद्धो खो मयं, साब्हुा, अभिज्झालु पाणं पि हनति^३, अदिन्नं पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया” ति । २०

“एवं, भन्ते” । २०

“तं किं मज्जथ, साब्हुा, अत्थि दोसो” ति ?

B. 195

“एवं, भन्ते” ।

“व्यापादो ति खो अहं, साब्हुा, एतमत्थं वदामि । वुट्ठो खो अयं, साब्हुा, व्यापन्नचित्तो पाणं पि हनति^३, अदिन्नं पि आदियति, परदारं २५ पि गच्छति, मुसा पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, साब्हुा, अत्थि मोहो” ति ?

“एवं, भन्ते” । ३०

१. रोहणो — सी०, रो०; रोहणो — स्था० । २. पेखु० — सी०, स्था०; पेखुणियनत्ता रो० । ३. हन्ति — रो० ।

५. केसमुत्तिसुत्तं । एवं मे सुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन केसमुत्तं^१ नाम कालामानं निगमो तदवसरि । अस्सोसुं खो केसमुत्तिया कालामा - “समणो खलु, भो, गोतमो सक्थपुत्तो सक्थकुला पव्वजितो केसमुत्तं अनुप्पत्तो । तं खो
 5 पन भवन्तं गोतमं एवं कल्थाणो कित्तिसद्दो अम्मुगतो - “इति पि सो भगवा ... पे० .. साधु खो पन तथारूपान अरहत दस्सनं होती” ति ।

अथ खो केसमुत्तिया कालामा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु; उपसङ्कमित्वा अप्पेकच्चे भगवन्तं अग्निवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे भगवता सद्धिं सम्मोदिसु, सम्मोदनीयं कथं सारणीय वीति-
 10 सारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे नामगोत्तं सावेत्वा एकमन्तं निसीदिसु, अप्पेकच्चे तुण्हीभूता एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते केसमुत्तिया कालामा भगवन्त एतदवोचु -

“सन्ति, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्तं आगच्छन्ति । ते सकयेव
 15 वादं दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवादं पन खुंसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खि^२ करोन्ति । अपरे पि, भन्ते, एके समणब्राह्मणा केसमुत्तं आगच्छन्ति । ते पि सकयेव वादं दीपेन्ति जोतेन्ति, परप्पवादं पन खुंसेन्ति वम्भेन्ति परिभवन्ति ओमक्खि करोन्ति । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं होतेव कल्ला होति विचिकिच्छा - ‘को सु नाम इमेसं भवतं’ समण-
 20 ब्राह्मणानं सच्चं आहु, को मुसा” ति ?

“अलं हि वो, कालामा, कल्लित्तुं अलं विचिकिच्छित्तुं । कल्लनी-
 ५ येव पन वो ठाने विचिकिच्छा उप्पन्ना । एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानक्ख-
 3 190 न्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, कालामा,
 25 अत्तना व जानेय्याथ - ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती’ ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथ ।

“तं किं मज्जथ, कालामा, लोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उप्पज्ज-
 30 मानो उप्पज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

१. केसपुत्त - सी०, त्या०, रो० । २. ओमक्खि - सी०, त्या०, रो० । ३. भवन्ता - सी०, त्या०, रो० ।

“तं किं मञ्जय, सान्हा, अत्थि अलोभो” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“अनभिज्झा ति खो अहं, सान्हा, एतमत्थं वदामि । अलुद्धो खो अयं, सान्हा, अनभिज्झालु नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, सान्हा, अत्थि अबोसो” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“अव्यापादो ति खो अहं, सान्हा, एतमत्थं वदामि । अवृद्धो खो अयं, सान्हा, अव्यापन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, सान्हा, अत्थि अमोहो” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“विज्जा ति खो अहं, सान्हा, एतमत्थं वदामि । अमूब्धो खो अयं, सा हा, विज्जागतो नेव पाणं हनति, न अदिन्नं आदियति, न परदारं गच्छति, न मुसा भणति, परं पि न तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

“एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जय, सान्हा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा” ति ?

“कुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

“अनवज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुप्पसत्था, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ति, नो वा ? कथं वा एत्थ होती” ति ?

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति । एवं नो एत्थ होती” ति ।

“समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति ।
एव नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, कालामा, यं तं अबोचुम्हा — ‘एथ तुम्हे, कालामा !
मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा
5 तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवत्तन्तिया,
मा भब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे कालामा अत्तना व
जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा
विज्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती
ति, अथ तुम्हे, कालामा, पजहेय्याथा’ ति, इति यं त वुत्त, इदमेत
10 पटिच्च वुत्त ।

“एथ तुम्हे, कालामा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा
इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकार-
परिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवत्तन्तिया, मा भब्बरूपताय, मा समणो
नो गरू ति । यदा तुम्हे, कालामा, अत्तना व जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा
15 कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विज्जुप्पसत्था, इमे धम्मा
समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती’ ति, अथ तुम्हे, कालामा,
उपसम्पज्ज विहरेय्याथ ।

“तं किं मञ्जथ, कालामा, अलोभो पुरिसस्स अज्झत्तं उपपज्ज-
मानो उपपज्जति हिताय वा अहिताय वा” ति ?

20 “हिताय, भन्ते” ।

“अलुद्धो पनायं, कालामा, पुरिसपुग्गलो लोभेन अनभिभूतो
अपरियादिन्नचित्तो नेव पाणं हनति, न अदिन्न आदियति, न परदारं
R 191 गच्छति, न मुसा भणति, न परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति
दीघरत्तं हिताय सुखाया” ति ।

25 “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जथ, कालामा, अदोसो पुरिसस्स अज्झत्तं उपपज्ज-
मानो उपपज्जति ... पे०... अमोहो पुरिसस्स अज्झत्तं उपपज्जमानो
उपपज्जति ... पे०... हिताय सुखाया” ति ।

“एवं भन्ते” ।

30 “तं किं मञ्जथ, कालामा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला
वा” ति ?

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो
यदि वा अकच्छो ति । सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो
एकंसव्याकरणीयं पञ्हं न एकंसेन व्याकरोति, विभज्जव्याकरणीय
पञ्हं न विभज्ज व्याकरोति, पटिपुच्छाव्याकरणीयं पञ्हं न पटिपुच्छा
व्याकरोति, ठपनीयं पञ्हं न ठपेति, एव सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो 5
होति । सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो एकंसव्या-
करणीय पञ्हं एकसेन व्याकरोति, विभज्जव्याकरणीयं पञ्हं विभज्ज
व्याकरोति, पटिपुच्छाव्याकरणीय पञ्हं पटिपुच्छा व्याकरोति, ठपनीयं
पञ्हं ठपेति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति ।

B 198

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो 10
यदि वा अकच्छो ति । सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो
ठानाठाने न सण्ठाति परिकप्पे न सण्ठाति अञ्जातवादे' न सण्ठाति
पटिपदाय न सण्ठाति, एवं सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति ।
सचे पनाय, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो ठानाठाने सण्ठाति
परिकप्पे सण्ठाति अञ्जातवादे' सण्ठाति पटिपदाय सण्ठाति, एवं सन्तायं, 15
भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति ।

R. 198

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो
यदि वा अकच्छो ति । सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो
अञ्जेनञ्ज' पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोप च दोसं च अप्प-
च्चय च पातुकरोति, एव सन्ताय, भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति । 20
सचे पनायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो न अञ्जेनञ्ज' पटिचरति
न बहिद्धा कथं अपनामेति, न कोप च दोसं च अप्पच्चयं च पातुकरोति,
एवं सन्ताय, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितव्वो यदि वा कच्छो
यदि वा अकच्छो ति । सचायं, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं पुट्ठो समानो 25
अभिहरति अभिमहति अनुपजग्घति खलितं गण्हाति, एवं सन्तायं,
भिक्खवे, पुग्गलो अकच्छो होति । सचे पनाय, भिक्खवे, पुग्गलो पञ्हं
पुट्ठो समानो नाभिहरति नाभिमहति न अनुपजग्घति न खलितं गण्हाति,
एव सन्तायं, भिक्खवे, पुग्गलो कच्छो होति ।

“कथासम्पयोगेन, भिक्खवे, पुग्गलो वेदितव्वो यदि वा सउप- 30 B 199
निसो यदि वा अनुपनिसो ति । अनोहितसोतो, भिक्खवे, अनुपनिसो

१ अञ्जवादे - सी०, स्वा०, रो० । २. अञ्जेनाञ्जं - स्वा०, रो० ।

मरणा सुगतिं समं लोकं उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

B 193

“सच्चे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कटान कम्मानं फलं विपाको, अथाहं^१ दिट्ठेव धम्मो अवेर अव्यावज्झं अनीघ सुखि^२ अत्तानं परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सच्चे खो पन करोतो करीयति पाप, न खो पनाहं कस्सचि पापं चेतेमि । अकरोन्तं खो पन मं पापकम्मं कुतो दुक्ख फुसिस्सती' ति, अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सच्चे खो पन करोतो न करीयति पापं, अथाहं उभयेनेव विसुद्धं अत्तानं समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुत्थो अस्सासो अधिगतो होति ।

“स खो सो, कालामा, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अव्यावज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एव विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मो इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ती' ति ।

R 193

“एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत । स खो सो, भन्ते, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अव्यावज्झचित्तो एव असंकिलिट्ठचित्तो एव विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मो चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति । 'सच्चे खो पन अत्थि परो लोको, अत्थि सुकतदुक्कटान कम्मानं फलं विपाको, अथाहं कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं समं लोकं उपपज्जिस्सामी' ति, अयमस्स पठमो अस्सासो अधिगतो होति ।

20

“सच्चे खो पन नत्थि परो लोको, नत्थि सुकतदुक्कटान कम्मानं फलं विपाको, अथाहं दिट्ठेव धम्मो अवेर अव्यावज्झं अनीघ सुखि अत्तानं परिहरामी' ति, अयमस्स दुतियो अस्सासो अधिगतो होति ।

“सच्चे खो पन करोतो करीयति पाप, न खो पनाहं - कस्सचि पापं चेतेमि, अकरोन्तं खो पन मं पापकम्मं कुतो दुक्ख फुसिस्सती' ति, अयमस्स ततियो अस्सासो अधिगतो होति ।

25

“सच्चे खो पन करोतो न करीयति पापं, अथाहं उभयेनेव विसुद्धं अत्तानं समनुपस्सामी' ति, अयमस्स चतुत्थो अस्सासो अधिगतो होति ।

B 194

“स खो सो, भन्ते, अरियसावको एवं अवेरचित्तो एवं अव्यावज्झचित्तो एवं असंकिलिट्ठचित्तो एव विसुद्धचित्तो । तस्स दिट्ठेव धम्मो इमे चत्तारो अस्सासा अधिगता होन्ति ।

30

“भगवन्मूलंका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि-
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो ।
भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाय, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”
ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा 5
एतदवोच —

“सचे, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्यु —
‘तयोमे, आवुसो, धम्मा । कतमे तयो ? रागो, दोसो, मोहो — इमे खो,
आवुसो, तयो धम्मा, इमेस, आवुसो, तिण्णं धम्मानं को विसेसो को
अधिप्पयासो किं नानाकरणं’ ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्ज- 10
तित्थियान परिब्बाजकान एव व्याकरेय्याथ — ‘रागो खो, आवुसो,
अप्पसावज्जो दन्धविरागी, दोसो महासावज्जो खिप्पविरागी, मोहो
महासावज्जो दन्धविरागी’ ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती’ ति ? 15

‘सुभनिमित्तं तिस्स वचनीय । तस्स सुभनिमित्तं अयोनिसो
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय संवत्तति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन
अनुप्पन्नो वा रागो उप्पज्जति उप्पन्नो वा रागो भिय्योभावाय वेपुल्लाय
संवत्तती’ ति । 20

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती’ ति ?

‘पटिघनिमित्तं तिस्स वचनीयं । तस्स पटिघनिमित्तं अयोनिसो
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्यो-
भावाय वेपुल्लाय संवत्तति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन 25
अनुप्पन्नो वा दोसो उप्पज्जति उप्पन्नो वा दोसो भिय्योभावाय वेपुल्लाय
संवत्तती’ ति ।

‘को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति
उप्पन्नो वा मोहो भिय्योभावाय वेपुल्लाय संवत्तती’ ति ?

‘अयोनिसो मनसिकारो तिस्स वचनीयं । तस्स अयोनिसो 30
मनसि करोतो अनुप्पन्नो वा मोहो उप्पज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिय्यो-

“अविज्जा ति खो अहं, साब्हा, एतमत्थं वदामि । मूब्धो खो अयं, साब्हा, अविज्जागतो पाणं पि हनति, अविन्न पि आदियति, परदारं पि गच्छति, मुत्ता पि भणति, परं पि तथत्ताय समादपेति, यं स होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया” ति ।

5 “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मञ्जथ, साब्हा, इमे धम्मा कुसला वा अकुसला वा” ति ?

“अकुसला, भन्ते” ।

“सावज्जा वा अनवज्जा वा” ति ?

10 “सावज्जा, भन्ते” ।

“विञ्जुगरहिता वा विञ्जुप्पसत्था वा” ति ?

“विञ्जुगरहिता, भन्ते” ।

“समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति, नो वा ?

कथं वा एत्थ होती” ति ?

R. 195 15 “समत्ता, भन्ते, समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति । एवं नो एत्थ होती” ति ।

“इति खो, साब्हा, यं तं अबोचुम्हा — ‘एथ तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया,

20 मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व जानेय्याथ — इमे धम्मा अकुसला, इमे धम्मा सावज्जा, इमे धम्मा विञ्जुगरहिता, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, साब्हा, पणहेय्याथा’ ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“एथ’ तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवितक्केन, मा दिट्ठिनिज्ज्ञानक्खन्तिया, मा भव्वरूपताय, मा समणो नो गरु ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व जानेय्याथ — ‘इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विञ्जुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना हिताय सुखाय संवत्तन्ती’ ति, अथ तुम्हे, साब्हा,

B 196 30 उपसम्पज्ज विहरेय्याथ ।

“यदपि, भिक्खवे, दोसो तदपि अकुसलमूलं; यदपि दुट्ठो अभि-
सङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं; यदपि दुट्ठो दोसेन
अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा
बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो
इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे दोसजा दोसनिदाना दोससमुदया
दोसपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

R. 202

“यदपि, भिक्खवे, मोहो तदपि अकुसलमूलं, यदपि मूब्धो अभि-
सङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं; यदपि मूब्धो मोहेन
अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वधेन वा
बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो
इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे मोहजा मोहनिदाना मोहसमुदया
मोहपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवरूपो चायं,
भिक्खवे, पुग्गलो वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थ-
वादी ति पि, अधम्मवादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

“कस्मा चायं, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो वुच्चति अकालवादी
ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थवादी ति पि, अधम्मवादी ति पि,
अविनयवादी ति पि ? तथाहायं, भिक्खवे, पुग्गलो परस्स असता
दुक्खं उप्पादयति वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाज-
नाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि । भूतेन खो पन वुच्चमानो अव-
जानाति, नो पटिजानाति; अभूतेन वुच्चमानो न आतप्प करोति, तस्स
निब्बेठनाय इतिपेतं अतच्छं इतिपेतं अभूतं ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो
वुच्चति अकालवादी ति पि, अभूतवादी ति पि, अनत्थवादी ति पि, अधम्म-
वादी ति पि, अविनयवादी ति पि ।

15 B. 209

“एवरूपो, भिक्खवे, पुग्गलो लोभजेहि पापकेहि अकुसलेहि
धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति,
सविघातं सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति
पाटिकङ्खा ।

20

“दोसजेहि ... प०... मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि
अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति, सविघातं
सउपायासं सपरिळाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

30

“इति खो, साब्हा, यं तं अबोचुम्हा” – ‘एथ तुम्हे, साब्हा, मा अनुस्सवेन, मा परम्पराय, मा इतिकिराय, मा पिटकसम्पदानेन, मा तक्कहेतु, मा नयहेतु, मा आकारपरिवित्तक्केन, मा दिट्ठिनिज्झानवखन्तिथा, मा मब्बरूपताय, मा समणो नो गरू ति । यदा तुम्हे, साब्हा, अत्तना व

- 5 जानेय्याथ – इमे धम्मा कुसला, इमे धम्मा अनवज्जा, इमे धम्मा विब्बुप्पसत्था, इमे धम्मा समत्ता समादिन्ना दीघरत्तं हिताय सुखाय संवत्तन्ती ति, अथ तुम्हे, साब्हा, उपसम्पज्ज विहरेय्याथा’ ति, इति यं त वुत्त इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“स खो सो, साब्हा, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगत-
10 ब्यापादो असम्मूहो सम्पजानो पतिस्सतो भेत्तासहगतेन चेतसा . पे०.

करुणा ... मुदिता .. उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति, तथा दुतियं, तथा ततियं, तथा चतुत्थं, इति उद्धमघो तिरिय सब्बधि सब्बत्तताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवरेरेन अब्याबज्जेन फरित्वा विहरति । सो एव पजानाति –

- 15 ‘अत्थि इदं, अत्थि हीनं, अत्थि पणीतं, अत्थि इमस्स सज्जागतस्स उत्तरि’ निस्सरणं’ ति । तस्स एवं जानतो एव पस्सतो कामासवा पि चित्त विमुच्चति, भवासवा पि चित्त विमुच्चति, अविज्जासवा पि चित्तं विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति आण होति । ‘खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापर इत्थत्ताया’ ति पजानाति ।

- 20 “सो एव पजानाति – ‘अहु पुब्बे लोभो, तदहु अकुसलं, सो एतरहि नत्थि, इच्चेतं कुसलं; अहु पुब्बे दोसो पे०. अहु पुब्बे मोहो, तदहु अकुसलं, सो एतरहि नत्थि, इच्चेतं कुसलं’ ति । सो विट्ठव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतिभूतो सुखप्पटिसंवेदी” ब्रह्मभूतेन अत्तना विहरती” ति ।

७. कथावत्थुसुत्तं । तीणिमानि, भिक्खवे, कथावत्थुनि ।
25 कतमानि तीणि ? अतीतं वा, भिक्खवे, अद्धान आरब्भ कथं कथेय्य – ‘एवं अहोसि अतीतमद्धान’ ति । अनागतं वा , भिक्खवे, अद्धान आरब्भ कथं कथेय्य – ‘एवं भविस्सति अनागतमद्धान’ ति । एतरहि वा, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं आरब्भ कथं कथेय्य – ‘एव होति एतरहि पच्चुप्पन्नमद्धान’ ति ।

१. अबोचुम्ह – स्या०, रो० । २. उत्तरि – सी०, स्या०, रो० । ३. सुरापटितवेदी – सी०, स्या०, रो० ।

चायं, भिक्खवे, पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि ।

“कस्मा चायं, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति पि, भूतवादी ति पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी^१ ति पि^२, विनयवादी ति पि ? तथाहायं, भिक्खवे, पुग्गलो न परस्स असत्ता दुवखं उप्पादयति ५ वधेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि । भूतेन खो पन वुच्चमानो पटिजानाति नो अवजानाति ; अभूतेन वुच्चमानो आतप्पं करोति तस्स निब्बेठनाय — ‘इतिपेतं अतच्छं, इतिपेतं अभूतं’ ति । तस्मा एवरूपो पुग्गलो वुच्चति कालवादी ति पि, अत्थवादी ति पि, धम्मवादी ति पि, विनयवादी ति पि । १०

B. 205

“एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स लोभजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं । दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति ।

“दोसजा ... पे०... परिनिब्बायति । मोहजा ... पे०... परिनि- १५
ब्बायति । सेय्यथापि भिक्खवे, सालो वा ववो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो परियोनद्धो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुदाल-
पिटक^३ आदाय । सो तं मालुवालतं मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-
खणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य, अन्तमसो उसीरलाळिमत्तानि^४
पि । सो तं मालुवालतं खण्डाखण्डिकं छिन्देय्य, खण्डाखण्डिकं छेत्वा २०
फालेय्य, फालेत्वा सकलिकं सकलिकं करेय्य, सकलिकं सकलिकं करित्वा
वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य^५, अग्गिना
डहित्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य नदिया वा
सीघसोताय पवाहेय्य । एवमस्स^६ ता, भिक्खवे, मालुवालता उच्छिन्न-
मूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा । एवमेव २५
खो, भिक्खवे, एवरूपस्स पुग्गलस्स लोभजा पापका अकुसला धम्मा
पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पाद-
धम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिळाहं ।
दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति ।

R. 205

१-१ म० पोत्यके नखि । २. कुदालपिटकं - सी०, स्वा०, रो० । ३ उसीरलाळ मत्तानि - सी०, स्वा०; उसीरलालमत्तानि - रो० । ४ डहेय्य - सी०, रो० । ५ एवमस्सु - सी० ।

होति, ओहितसोतो सउपनिसो होति । सो सउपनिसो समानो अभि-
जानाति एक धम्मं, परिजानाति एक धम्मं, पजहति एकं धम्मं, सच्छि-
करोति एकं धम्मं । सो अभिजानन्तो एक धम्मं, परिजानन्तो एक धम्मं,
पजहन्तो एकं धम्मं, सच्छिकरोन्तो एकं धम्मं सम्माविमुत्तिं फुसति ।

5 एतदत्था, भिक्खवे, कथा, एतदत्था मन्तना; एतदत्था उपनिसा,
एतदत्थं सोत्तावधानं, यदिदं अनुपादा चित्तस्स विमोक्खो ति ।

R 199

“ये विरुद्धा सल्लपन्ति, विनिविद्धा समुस्सिता ।

अनरियगुणमासज्ज, अञ्जोञ्जविवरेसिनो ॥

“दुब्भासितं विक्खलितं, सम्पमोहं पराजयं ।

10 अञ्जोञ्जस्साभिनन्दन्ति, तदरियो कथनाचरे ॥

“सचे चस्स कथाकामो, कालमञ्जाय पण्डितो ।

धम्मद्वपटिसयुत्ता, या अरियचरिता^१ कथा ॥

“तं कथं कथये धीरो, अविरुद्धो अनुस्सितो ।

अनुव्रतेन^२ मनसा, अपळासो^३ असाहसो ॥

15

“अनुसूयायमानो^४ सो, सम्मदञ्जाय भासति ।

सुभासितं अनुमोदेय्य, दुब्बद्वे नापसादये^५ ॥

“उपारम्भं न सिक्खेय्य, खलितं च न गाहये ।

नाभिहरे नाभिद्वे, न वाचं पयुतं भणे ॥

“अञ्जातत्थं पसादत्थं, सतं वे होति मन्तना ।

20

एव खो अरिया मन्तेन्ति, एसा अरियानं मन्तना ।

एतदञ्जाय मेधावी, न समुस्सेय्य मन्तये” ति ॥

८. अञ्जतित्थियसुत्तं । “सचे, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया

परिब्बाजका एव पुञ्छेय्यु – तयोमे, आवुसो, धम्मा । कतमे तयो ?

रागो, दोसो, मोहो – इमे खो, आवुसो, तयो धम्मा । इमेस, आवुसो,

B 200

25 तिण्णं धम्मानं को विसेसो को अधिप्पयासो^१ किं नानाकरणं^२ ति ? एव

पुट्टं तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अञ्जतित्थियानं परिब्बाजकानं किन्ति व्या-
करेय्याथा^३ ति ?

१. अञ्जमञ्ज विवरेसिनो – सी०, रो० । २. अञ्जमञ्जभिनन्दन्ति – स्था०,
अञ्जमञ्जस्साभि० – सी०, रो० । ३. अरिय चरिता – सी० । ४. अनुपादिनेन – सी०,
रो०, अनुतिण्णेन – स्था० । ५. अपळासो – सी०, रो० । ६. अनुसूयायमानो – स्था०, रो० ।
७. नावसादये – सी०, रो० । ८. अधिप्पयासो – सी०; अधिप्पयासो – स्था०; अधिप्पयासो –
रो० ।

णाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेषु दण्डं निखिषपाही' ति । इति एकच्चानं पाणानं अनुदयाय अनुकम्पाय समादपेन्ति, एकच्चानं पाणानं नानुदयाय नानुकम्पाय समादपेन्ति । ते तद्वहुपोसथे सावकं एवं समादपेन्ति - 'एहि त्वं, अम्हो पुरिस, सब्बचेलानि निखिषपित्वा एवं वेदेहि - नाहं क्वचनि' कस्सचि किञ्चनतस्मि, न च मन क्वचनि कत्थचि' 5 किञ्चनतत्थी' ति । जानन्ति खो पनस्स मातापितरो - 'अयं अम्हाकं पुत्तो' ति; सो पि जानाति - 'इमे मय्हं मातापितरो' ति । जानाति खो पनस्स पुत्तदारो - 'अयं मय्हं भत्ता' ति; सो पि जानाति - 'अयं मय्हं पुत्तदारो' ति । जानन्ति खो पनस्स दासकम्मकरपोरिसा - 'अयं अम्हाकं अय्यो' ति; सो पि जानाति - 'इमे मय्हं दासकम्मकरपोरिसा' ति । 10 इति यस्मि समये सच्चै' समादपेतब्बा मुसावादे तस्मि समये समादपेन्ति । इदं तस्स मुसावादस्मि वदामि । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन' भोगे अदिन्नं येव परिभुञ्जति । इदं तस्स अदिन्नादानस्मि वदामि । एवं खो, विसाखे, निगण्ठुपोसथो होति । एवं उपवृत्थो खो, विसाखे, निगण्ठुपोसथो न महप्फलो होति न महानिसंसो न महाजुत्तिको न महाविप्फारो । 15

"कथं च, विसाखे, अरियुपोसथो होति ? उपविकलिट्टस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको तथागतं अनुस्सरति - 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मा-सम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविद्व अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि 20 सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा' ति । तस्स तथागतं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोञ्जं उप्पज्जति । ये चित्तस्स उपविकल्लेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपविकलिट्टस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

"कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स सीसस्स उपक्कमेन परियो- 25 दपना होति ? कक्कं च पटिच्च मत्तिकं च पटिच्च उदकं च पटिच्च पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च, एवं खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स सीसस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

१. क्वचन - सी०; क्वचिनि - स्या०; क्वचि - रो० । २-२. कत्थचिकिञ्चनता नत्थी - सी०, किस्मिञ्चि किञ्चनत्थी - स्या०, कस्सचि किञ्चन नत्थि - रो० । ३. सब्बे - रो० । ४. अच्चयेन ते - सी०, स्या०, रो० ।

भावाय वेपुल्लाय संबत्तति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो उपपज्जति उप्पन्नो वा मोहो भिद्योभावाय वेपुल्लाय संबत्तती' ति ।

5 'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्प-
ज्जति उप्पन्नो च रागो पहीयती' ति ?

R 201

'असुमनिमित्तं तिस्स वचनीय । तस्स असुमनिमित्तं योनिस्सो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव रागो नुप्पज्जति उप्पन्नो च रागो पही-
यति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव रागो
नुप्पज्जति उप्पन्नो च रागो पहीयती' ति ।

10 'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्प-
ज्जति उप्पन्नो च दोसो पहीयती' ति ?

'मेत्ता चेतोविमुत्ती तिस्स वचनीय । तस्स मेतं चेतोविमुत्ति
योनिस्सो मनसि करोतो अनुप्पन्नो चेव दोसो नुप्पज्जति उप्पन्नो च दोसो
पहीयति । अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव दोसो
15 नुप्पज्जति उप्पन्नो च दोसो पहीयती' ति ।

'को पनावुसो, हेतु को पच्चयो येन अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति
उप्पन्नो च मोहो पहीयती' ति ?

'योनिस्सो मनसिकारो तिस्स वचनीयं । तस्स योनिस्सो मनसि
करोतो अनुप्पन्नो चेव मोहो नुप्पज्जति उप्पन्नो च मोहो पहीयति ।
20 अयं खो, आवुसो, हेतु अयं पच्चयो येन अनुप्पन्नो वा मोहो नुप्पज्जति
उप्पन्नो च मोहो पहीयती' ति ।

B 202

६. अकुसलमूलमुत्तं । "तीणिमानि, भिक्खवे, अकुसलमूलानि ।
कत्तमानि तीणि ? लोभो अकुसलमूलं, दोसो अकुसलमूलं, मोहो
अकुसलमूलं ।

25 "यदपि, भिक्खवे, लोभो तदपि अकुसलमूलं, यदपि लुब्धो
अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि अकुसलं; यदपि लुब्धो लोभेन
अभिभूतो परियादिन्नचित्तो परस्स असता दुक्खं उप्पादयति वघेन वा
वन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो
इति पि तदपि अकुसलं । इतिस्समे लोभजा लोभनिदाना लोभ-
30 समुदया लोभपच्चया अनेके पापका अकुसला घम्मा सम्भवन्ति ।

“उपक्विलिट्टस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उज्जुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, आयप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा’ ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्विलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स वत्थस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स वत्थस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ? उस्मं च पटिच्च, खारं च पटिच्च, गोमयं च पटिच्च, उदकं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स वत्थस्स उपक्वमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको सङ्घं अनुस्सरति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो ..पे०... अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा’ ति । तस्स सङ्घं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्विलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको सङ्घुपोसथं उपवसति, सङ्घेन सद्धिं संवसति, सङ्घं चस्स आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्विलेसा ते पहीयन्ति’ । एवं खो, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ।

“उपक्विलिट्टस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्विलिट्टस्स चित्तस्स उपक्वमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति अखण्डानि अन्च्छिद्धानि असबलानि अकम्मासानि भुजिस्सानि विठ्ठुप्पसत्थानि अपरामट्ठानि समाधिसंवत्तनिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्विलेसा ते

R 203

सेय्यथापि, भिक्खवे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि मालुवालताहि उद्धस्तो^१ परियोनद्धो अनयं आपज्जति, व्यसनं आपज्जति, अनयव्यसनं आपज्जति; एवमेव खो, भिक्खवे, एवरूपो पुग्गलो लोभजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चैव धम्मो दुक्खं विहरति, सविघातं सउपायासं सपरिच्छाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्गा ।

“दोसजेहि ... पे०... मोहजेहि पापकेहि अकुसलेहि धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो दिट्ठे चैव धम्मो दुक्खं विहरति सविघातं सउपायासं सपरिच्छाहं । कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्गा ।
10 इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अकुसलमूलानी ति ।

B 204

“तीणिमानि, भिक्खवे, कुसलमूलानि । कतमानि तीणि ?
अलोभो कुसलमूलं, अदोसो कुसलमूलं, अमोहो कुसलमूलं ।
“यदपि, भिक्खवे, अलोभो तदपि कुसलमूलं, यदपि अलुद्धो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अलुद्धो
15 लोभेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असत्ता दुक्खं उप्पादयति वघेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अलोभजा अलोभनिदाना प्रलोभसमुदया अलोभपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

“यदपि, भिक्खवे, अदोसो तदपि कुसलमूलं; यदपि अदुट्ठो
20 अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अदुट्ठो दोसेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असत्ता दुक्खं उप्पादयति वघेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अदोसजा अदोसनिदाना अदोस-समुदया अदोसपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति ।

R 204

25 “यदपि, भिक्खवे, अमोहो तदपि कुसलमूलं; यदपि अमूहो अभिसङ्खरोति कायेन वाचाय मनसा तदपि कुसलं; यदपि अमूहो मोहेन अनभिभूतो अपरियादिन्नचित्तो न परस्स असत्ता दुक्खं उप्पादयति वघेन वा बन्धनेन वा जानिया वा गरहाय वा पब्बाजनाय वा बलवम्हि बलत्थो इति पि तदपि कुसलं । इतिस्समे अमोहजा अमोहनिदाना
30 अमोहसमुदया अमोहपच्चया अनेके कुसला धम्मा सम्भवन्ति । एवरूपो

ते पहीयन्ति, सेय्यथापि, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? उक्कं च पटिच्च, लोणं च पटिच्च, गेरूकं च पटिच्च, नाळिकसण्डासं च पटिच्च, पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स जातरूपस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति — ‘सन्ति देवा चातुमहाराजिका, सन्ति देवा तावतिसा . पे० . सन्ति देवा तनुत्तरि । यथारूपाय सद्भाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा सद्भा संविज्जति । यथारूपेन सीलेन ... सुतेन ... चागेन ... पञ्जाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्जा संविज्जति’ ति । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको देवतुपोसथ उपवसति, देवताहि सद्धि संवसति, देवता आरवभ चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपविकलेसा ते पहीयन्ति’ । एवं खो, विसाखे, उपविकलिट्टस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“स खो सो, विसाखे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरन्ति; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिना पि अङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

‘यावजीवं अरहन्तो अदिन्नादानं^१ पहाय अदिन्नादाना पटिविरता दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्खी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरन्ति;

१. नाळिकसण्डासं—सी०, स्वा०; नाळिकं—रो० । २. मय्हं—सी० । ३. अदिन्नादानं—रो० ।

“दोसजा ...पे०... भोहजा पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आर्याति अनुप्पादधम्मा । दिट्ठेव धम्मे सुखं विहरति अविघातं अनुपायासं अपरिच्छाहं । दिट्ठेव धम्मे परिनिब्बायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि कुसलमूलानी” ति ।

B 206 5

१०. उपोसथसुत्तं । एवं मे सुतं । एकं समयं भगवा साव-
त्थियं विहरति पुब्बारामे भिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा भिगार-
माता तदहुपोसथे येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं
अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाख
भिगारमातरं भगवा एतदवोच — “हन्द कुतो नु त्वं, विसाखे, आगच्छसि
10 दिवा दिवस्सा” ति ?

“उपोसथाहं, भन्ते, अज्ज उपवसामी” ति ।

“तयो खोमे, विसाखे, उपोसथा । कतमे तयो ? गोपालकु-
पोसथो, निगण्ठुपोसथो, अरियुपोसथो । कथं च, विसाखे, गोपालकुपोसथो
होति ? सेय्यथापि, विसाखे, गोपालको सायन्हसमये सामिकानं गावो
15 निव्यातेत्वा^१ इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अज्ज खो गावो अमुकस्मि’ च
अमुकस्मि च पदेसे चरिसु, अमुकस्मि च अमुकस्मि च पदेसे पानीयानि
पिविसु^२; स्वे दानि गावो अमुकस्मि च अमुकस्मि च पदेसे चरिस्सन्ति, अमु-
कस्मि च अमुकस्मि च पदेसे पानीयानि पिविस्सन्ती’ ति, एवमेव खो,
विसाखे, इधेकच्चो उपोसथिको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खवज्ज

R 206 20

इद चिद च खादनीय खादि, इद चिद च भोजनीय भुञ्जि, स्वे दानाह
इद चिद च खादनीय खादिस्सामि, इद चिदं च भोजनीयं भुञ्जिस्सामी’
ति । सो तेन^३ अभिज्ज्ञासहगतेन चेतसा दिवसं अतिनामेति । एव
विसाखे, गोपालकुपोसथो होति । एवं उपवृत्थो खो, विसाखे, गोपालकु-
पोसथो न महप्फलो होति न महानिससो न महाजुतिको न महाविप्फारो ।

25

“कथं च, विसाखे, निगण्ठुपोसथो होति ? अत्थि, विसाखे,
निगण्ठा नाम समणजातिका । ते सावकं एवं समावपेन्ति — ‘एहि त्वं,
अम्मो पुरिस, ये पुरत्थिमाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खि-
पाहि; ये पच्छिमाय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाहि;
ये उत्तराय दिसाय पाणा परं योजनसतं तेसु दण्डं निक्खिपाहि; ये दक्खि-

१ निव्यादेत्वा — स्या०, रो० । २ अमुस्मि — रो० । ३ अपपु — सी०, रो० ।

४. तेन सोमेन — सी०, स्या०, रो० ।

“एवं खो, विसाखे, अरियुपोसथो होति । एवं उपवृथो खो, विसाखे, अरियुपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो” ।

“कीवमहप्फलो होति कीवमहानिसंसो कीवमहाजुतिको कीवमहाविप्फारो” ?

“सेय्यथापि, विसाखे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पट्टतरत्तरतनानं इस्सरियाधिपच्च^१ रज्जं कारेय्य^२, सेय्यथीदं^३ — अङ्गानं, मगधानं, कासीनं, कोसलानं, वज्जीनं, मल्लानं, चेतीनं, वज्जानं, कुरुनं, पञ्चालानं, मच्छानं, सूरसेनानं, अस्सकानं, अवन्तीनं, गन्धारानं, कम्बोजानं, अट्टङ्गसमन्नागतस्स उपोसथस्स एत^४ कलं नाग्वति सोळसि । तं किस्स हेतु ? कपणं विसाखे, मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय । यानि, विसाखे, मानुसकानि पञ्चास वस्सानि, चातुमहाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि^५ पञ्च वस्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’ ।

“यं, विसाखे, मानुसकं वस्ससत, तावतिसानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बं वस्ससहस्रं तावतिसानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तावतिसानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’ ।

“यानि, विसाखे, मानुसकानि द्वे वस्ससतानि, यामानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि द्वे वस्ससहस्रानि यामानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधे-

१ इस्सरियाधिपच्च — रो० । २. कारेय्य — रो० । ३. सेय्यथिदं — म० । ४. एक — रो० । ५. सी०, स्या०, रो० पौत्वकेसु नत्ति ।

B 208

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको तथागत अनुस्सरति -
‘इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो
लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’
5 ति । तस्स तथागतं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्ज उपपज्जति,
ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं वुच्चति, विसाखे -
‘अरियसावको ब्रह्मपोसथं उपवसति, ब्रह्मना सद्धिं सवसति, ब्रह्म चस्स
आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्ज उपपज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा
ते पहीयन्ति’ । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन
10 परियोदपना होति ।

R 208

“उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना
होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्मं अनुस्सरति - ‘स्वा-
क्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको
15 पञ्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । तस्स धम्मं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति,
पामोज्जं उपपज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति, सेय्यथापि,
विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स कायस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? सोत्ति च पटिच्च, चुण्णं च पटिच्च, उदकं च पटिच्च,
20 पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स
कायस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्क-
लिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियो-
दपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको धम्मं अनुस्सरति - ‘स्वा-
क्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको’
25 पञ्चत्तं वेदितब्बो विञ्जूही’ ति । तस्स धम्मं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति,
पामोज्जं उपपज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं
वुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको धम्मपोसथं उपवसति, धम्मेन सद्धिं
संवसति, धम्मं चस्स आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्जं उपपज्जति, ये
30 चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति’ । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स
चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“मालं न घारे न च गन्धमाचरे,
मञ्चे छमायं व सयेथ सन्थते^१ ।
एत हि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुना^२ पकासितं ॥

“चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना,
श्रोभासयं^३ अनुपरियन्ति यावता ।
तमोनुदा ते पन अन्तलिवखगा,
नमे पभासन्ति दिसाविरोचना ॥

“एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे घनं,
मुत्ता^४ मणिं^५ वेळुरिय च भट्ठकं ।
सिङ्गी सुवण्णं अथ वा पि कञ्चनं,
य जातरूपं हट्ठकं ति बुच्चति ॥

“अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स,
कलं पि ते नानुभवन्ति सोळसि ।
चन्दप्पभा तारगणा च सब्बे ॥

“तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा,
अट्ठङ्गुपेतं उपवस्सुपोसथं ।
पुञ्जानि कत्वान सुखुद्भयानि,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठानं” ति ॥

महावग्गो सत्तमो ।

तस्सुद्धानं

तित्थिभयं^६ च वेत्तागो, सरभो केसमुत्तिया ।
साब्बो वा पि कथावत्थु, तित्थियमूलुपोसथो ति^७ ।

८. आनन्दवग्गो

१. छलसुत्तं । एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो छन्नो परिब्बाजको येनायस्मा
आनन्दो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता आनन्देन सङ्घि सम्मोदि ।

१ सण्ठे - रो० । २ ० गुण - रो० । ३. श्रोभासयन्ता - त्या० । ४-४. मुत्त
मणि - रो० । ५-५. सी०, पोत्थके नत्ति ।

पहीयन्ति, सेव्यथापि, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? तेलं च पटिच्च, छारिकं च पटिच्च, बालण्डुपकं च पटिच्च, 5 पुरिसस्स च तज्जं वायामं पटिच्च । एव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स आदासस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । एवमेव खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“कथं, च विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध, विसाखे, अरियसावको अत्तनो सीलानि अनुस्सरति 10 अखण्डानि ...पे०... समाधिसवत्तनिकानि । तस्स सीलं अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति । अयं दुच्चति, विसाखे, ‘अरियसावको सीलुपोसथं उपवसति, सीलेन सद्धिं सबसति, सीलं चस्स आरब्धं चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा ते पहीयन्ति’ । एवं खो, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स 15 चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ।

“उपक्किलिट्ठस्स, विसाखे, चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति । कथं च, विसाखे, उपक्किलिट्ठस्स चित्तस्स उपक्कमेन परियोदपना होति ? इध विसाखे, अरियसावको देवता अनुस्सरति - ‘सन्ति देवा चातुमहाराजिका’, सन्ति देवा तावतिसा, सन्ति देवा यामा, सन्ति 20 देवा तुसिता, सन्ति देवा निम्मानरतिनो, सन्ति देवा परनिम्मितवसवत्तिनो, सन्ति देवा ब्रह्मकायिका, सन्ति देवा तत्तुत्तिरि’ । यथारूपाय सद्भाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना^१, मय्हं पि तथारूपा सद्भा सविज्जति । यथारूपेण सीलेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सीलं सविज्जति । यथारूपेण सुतेन समन्नागता 25 ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपं सुतं सविज्जति । यथारूपेण चागेन समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपो चागो सविज्जति । यथारूपाय पञ्जाय समन्नागता ता देवता इतो चुता तत्थुपपन्ना, मय्हं पि तथारूपा पञ्जा सविज्जती’ ति । तस्स अत्तनो च तासं च देवतानं सद्धं च सीलं च सुतं च चागं च पञ्जं 30 च अनुस्सरतो चित्तं पसीदति, पामोज्जं उप्पज्जति, ये चित्तस्स उपक्किलेसा

१ चातुमहाराजिका - सी०, स्या०, रो० । २ तत्तुत्तिरि - सी०, रो० । ३ तत्थुपपन्ना - सी०, स्या०, रो० ।

अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति; मोहे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । मोहो खो, आवुसो, अन्वकरणो अन्नवखुकरणो अञ्जानकरणो पञ्जानिरोधिको विघातपविस्सको अनिब्बानसंवत्त- 5 निको । इदं खो मयं, आवुसो, रागे आदीनवं दिस्वा रागस्स पहान पञ्जापेम । इद दोसे आदीनवं दिस्वा दोसस्स पहान पञ्जापेम । इद मोहे आदीनवं दिस्वा मोहस्स पहानं पञ्जापेमा” ति । B. 218

“अत्थि पनावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ? 10

“अत्थावुसो, मग्गो अत्थि पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ।

“कतमो पनावुसो, मग्गो कतमा पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ?

“अयमेव अरियो अटुङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं — सम्मादिट्ठि 15 .. पे० .. सम्मासमाधि । अयं खो, आवुसो, मग्गो अयं पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाया” ति ।

“भद्दो खो, आवुसो, मग्गो भद्दिका पटिपदा एतस्स रागस्स दोसस्स मोहस्स पहानाय । अलं च पनावुसो आनन्द, अप्पमादाया” ति ।

२. आजीवकसुत्तं । एकं समय आयस्मा आनन्दो कोसम्बियं 20 विहरति घोसितारामे । अथ खो अञ्जतरौ आजीवकसावको गहपति येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो आजीवकसावको गहपति आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —

“केसं नो, भन्ते आनन्द, धम्मो स्वाक्खातो ? के लोके सुप्पटि- 25 पत्ता ? के लोके सुकता” ति ?

“तेन हि, गहपति, तञ्जेवेत्थ पटिपुच्छिस्सामि, यथा ते खमेय्य तथा नं ब्याकरेय्यासि । तं किं मञ्जसि, गहपति, ये रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वाक्खातो नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ? 30

अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं अदिस्सादानं पहाय अदिस्सादाना पटिविरतो दिस्सादायी दिस्सपाटिकद्धी, अथेनेन सुचिमूतेन अत्तना विहरामि । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

5 'यावजीवं अरहन्तो अन्नहाचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी' विरता मेथुना गामघम्मा; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं अन्नहाचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी विरतो मेथुना गामघम्मा । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

R. 212

'यावजीवं अरहन्तो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरता 10 सच्चवादी सच्चसत्त्वा थेता पच्चयिका अविसंवादका लोकस्स, अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो सच्चवादी सच्चसत्त्वो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरा- 15 मेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो एकभत्तिका रत्तूपरता विरता विका लभोजना, 20 अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं एकभत्तिको रत्तूपरतो विरतो विका लभोजना । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

'यावजीवं अरहन्तो नच्चगीतवादित्विसूकदस्सनमालागन्धविले- 25 पनधारणमण्डनविमूसनट्ठाना पटिविरता, अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं नच्चगीतवादित्विसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविमूसनट्ठाना पटिविरतो । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सति ।

B. 213

'यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयन पहाय उच्चासयन- 30 महासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति मच्चके वा तिणसन्धारके वा; अहम्पज्ज इमं च रत्तिं इमं च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि मच्चके वा तिणसन्धारके वा । इमिना पि अङ्गेन अरहत्तं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती' ति ।

भन्ते आनन्द, धम्मो स्वाक्खातो । तुम्हे, भन्ते आनन्द, रागस्स पहानाय पटिपत्ता, दोसस्स ... पे० .. मोहस्स पहानाय पटिपत्ता । तुम्हे, भन्ते, लोके सुप्पटिपत्ता । तुम्हाक, भन्ते आनन्द, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो, तुम्हाकं दोसो पहीनो ... पे०... तुम्हाकं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो 5 अनभावङ्कतो आर्यति अनुप्पादधम्मो । तुम्हे लोके सुक्ता ।

“अभिवक्तं, भन्ते, अभिवक्तं, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, भूब्बस्स वा भगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘क्वक्षुभन्तो रूपानि दक्खन्ती’ ति, एवमेवं अय्येन आनन्देन अनेकपरियायेन धम्मो पका- 10 सितो । एसाहु, भन्ते आनन्द, तं भगवन्त सरणं गच्छामि धम्मं च भिक्खुसङ्घं च । उपासकं मं अय्यो आनन्दो धारेतु, अज्जतम्गो पाणुपेतं सरणं गत” ति ।

३. महानामसक्कसुत्तं । एव मे सुत्तं । एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मि निग्रोधारामे । तेन खो पन समयेन 15 भगवा गिलानवुट्ठितो होति अचिरवुट्ठितो गेलब्बजा । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्त एतदवोच — “दीधरत्ताहुं, भन्ते, भगवता एवं धम्मं देसितं आजानामि — ‘समाहितस्स ज्ञाणं, नो असमाहितस्सा’ ति । समाधि नु खो, भन्ते, 20 पुब्बे, पच्छा ज्ञाणं; उदाहु ज्ञाणं पुब्बे, पच्छा समाधी” ति ? अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “भगवा खो गिलानवुट्ठितो अचिरवुट्ठितो गेलब्बजा । अयं च महानामो सक्को भगवन्तं अतिगम्भीरं पव्हं पुच्छति । यन्नूनाहुं महानामं सक्कं एकमन्तं अपनेत्वा धम्मं देसेय्य” ति ।

25

अथ खो आयस्मा आनन्दो महानामं सक्कं बाहायं गहेत्वा एकमन्तं अपनेत्वा महानामं सक्कं एतदवोच — “सेखं पि खो, महानाम, सीलं वुत्तं भगवता, असेखं पि सीलं वुत्तं भगवता; सेखो पि समाधि वुत्तो भगवता, असेखो पि समाधि वुत्तो भगवता; सेखा पि पब्बजा वुत्ता भगवता, असेखा पि पब्बजा वुत्ता भगवता । कतमं च, महानाम, 30 सेखं सीलं ? इध, महानाम, भिक्खु सीलवा होति पातिमोक्खसंवरसंवृतो

R. 220

B 221

१. तेलपज्जोतं — स्या० । २. गिलाना ० — सी०, स्या०, रो० । ३. बाहाय — सी० ।

R. 214

कच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा यामानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं सुखं उपनिधाय’ ।

“यानि, विसाखे, मानुसकानि चत्तारि वस्ससत्तानि, तुसितान् 5 देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिव्वानि चत्तारि वस्ससहस्सानि तुसितान् देवान् आयुप्पमाणं । ठान खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तुसितानं देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । 10 इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं सुखं उपनिधाय’ ।

B 215

“यानि, विसाखे, मानुसकानि अट्ट वस्ससत्तानि, निम्मानरतीन् 15 देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिव्वानि अट्ट वस्ससहस्सानि निम्मानरतीन् देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा निम्मानरतीन् देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं सुखं उपनिधाय’ ।

20 “यानि, विसाखे, मानुसकानि सोळस वस्ससत्तानि, परनिम्मित-वसवत्तीन् देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिव्वानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीन् देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्टङ्गसमन्ना- 25 गतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीन् देवानं सहव्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिव्वं सुखं उपनिधाय’ ति ।

“पाणं न हव्वे” न चदित्तमादिये^१,

मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।

अन्नहाचरिया विरमेय्य मेथुना,

रत्ति न भुज्जेय्य विकालभोजनं ॥

R. 215 30

१. हाने - सी०, रो० । २. चादित्तं ० - त्या०, रो० ।

अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय । कतमा तिस्सो ? इध, अभय,
भिक्षु सीलवा होति ... पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो
नवं च कम्मं न करोति, पुराणं च कम्मं फुस्स फुस्स व्यन्तीकरोति । सन्दि-
ट्टिका निज्जरा अकालिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा
विञ्जूही ति ।

“स खो सो, अभय, भिक्षु एवं सीलसम्पन्नो विविच्चेव कामेहि
... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सो नवं च कम्मं न करोति,
पुराणं च कम्मं फुस्स फुस्स व्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अका-
लिका एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विञ्जूही ति ।

“स खो सो, अभय, भिक्षु एवं समाधिसम्पन्नो आसवान खया 10
अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति विट्ठेव भम्मे सयं अभिञ्ज्या सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । सो नव च कम्मं न करोति, पुराणं च
कम्मं फुस्स फुस्स व्यन्तीकरोति । सन्दिट्टिका निज्जरा अकालिका
एहिपस्सिका ओपनेय्यिका पच्चत्तं वेदितब्बा विञ्जूही ति । इमा
खो, अभय, तिस्सो निज्जरा विसुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता 15
अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता सत्तानं विसुद्धिया लोकपरिदेवानं
समतिक्रमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय आयस्स अधिगमाय निब्बा-
नस्स सच्छिकिरियाया” ति ।

एवं वुत्ते पण्डितकुमारको लिच्छवि अभयं लिच्छवि एतदवोच —
“किं पन त्वं, सम्म अभय, आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितं सुभासिततो 20
नाब्भनुमोदसी” ति ?

“क्याहं, सम्म पण्डितकुमारक’, आयस्मतो आनन्दस्स सुभा-
सितं सुभासिततो नाब्भनुमोदिस्सामि ! मुद्धा पि तस्स विपत्तेय्य ओ R 222
आयस्मतो आनन्दस्स सुभासितं सुभासिततो नाब्भनुमोदेय्या” ति ।

५. निवेसकसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा 25 B 223
तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिञ्चं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“ये, आनन्द, अनुकम्पेय्याथ ये च सोत्तब्बं मज्जेय्युं मित्ता वा
अमन्वा वा ज्जाती वा सालोहिता वा ते वो, आनन्द, तीसु ठानेसु समाद-
पेतब्बा निवेसेतब्बा पतिट्ठापेतब्बा । कतमेसु तीसु ? बुद्धे अवचेचप्पसादे 30

सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो छन्नो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्द एतदवोच -- “तुम्हे पि, आवुसो आनन्द, रागस्स पहानं पञ्चापेथ, दोसस्स पहानं पञ्चापेथ, मोहस्स पहानं पञ्चापेथा ति । मय खो, आवुसो, रागस्स पहानं पञ्चापेम, दोसस्स पहानं पञ्चापेम, मोहस्स पहानं पञ्चापेमा ति । किं पुन तुम्हे, आवुसो, रागे आदीनव दिस्वा रागस्स पहानं पञ्चापेथ, किं दोसे आदीनव दिस्वा दोसस्स पहानं पञ्चापेथ, किं मोहे आदीनव दिस्वा मोहस्स पहानं पञ्चापेथा” ति ?

B 217 “रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्त-
 10 व्यावाधाय पि चेतेंति, परव्यावाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति, रागे पहीने नेवत्त-
 व्यावाधाय पि चेतेंति, न परव्यावाधाय पि चेतेंति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति । रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय
 15 दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं चरति, रागे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति । रत्तो खो, आवुसो, रागेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, परत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं नप्पजानाति; रागे पहीने अत्तत्थं पि यथाभूतं पजानाति, परत्थं पि
 20 यथाभूतं पजानाति, उभयत्थं पि यथाभूतं पजानाति । रागो खो, आवुसो-
 अन्वकरणो अन्वक्खुकरणो अञ्जानकरणो पञ्जानिरोधिको विघात-
 पक्खिको अनिब्बानसंवत्तनिको ।

“दुट्ठो खो, आवुसो, दोसेन ... पे० .. मूब्धो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो अत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, परव्या-
 25 वाधाय पि चेतेंति, उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, चेतसिकं पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति, मोहे पहीने नेवत्तव्यावाधाय पि चेतेंति, न परव्यावाधाय पि चेतेंति, न उभयव्यावाधाय पि चेतेंति, न चेतसिकं दुक्खं दोमनस्सं पटिसवेदेति । मूब्धो खो, आवुसो, मोहेन अभिभूतो परियादिन्नचित्तो कायेन दुच्चरितं चरति, वाचाय दुच्चरितं चरति, मनसा दुच्चरितं
 30 चरति; मोहे पहीने नेव कायेन दुच्चरितं चरति, न वाचाय दुच्चरितं चरति, न मनसा दुच्चरितं चरति । मूब्धो खो, आवुसो, मोहेन

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विञ्जाण बीजं, तण्हा स्नेहो” ।
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं हीनाय धातुया विञ्जाणं
पतिट्ठितं एव आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति ।

“रूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो 5
रूपभवो पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“इति खो आनन्द, कम्म खेत्त, विञ्जाणं बीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं मज्झिमाय धातुया विञ्जाणं
पतिट्ठितं एवं आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति । 10

“अरूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो
अरूपभवो पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 224

“इति खो, आनन्द, कम्म खेत्त, विञ्जाणं बीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं पणीताय धातुया विञ्जाणं 15
पतिट्ठितं एवं आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति । एव खो, आनन्द,
भवो होती” ति ।

७. दुत्तियभवसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्गमि .. पे०... आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “भवो
भवो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, भवो होती” ति ? 20

“कामधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो
कामभवो पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विञ्जाणं बीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनानं हीनाय धातुया चेतना पति- 25
ट्ठिता पत्थना पतिट्ठिता एवं आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति ।

“रूपधातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो
रूपभवो पञ्जायेथा” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

R. 218

“ये, भन्ते, रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वावखातो । एवं मे एत्थ होती” ति ।

B. 219

“तं किं मञ्जसि, गहपति, ये रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

“ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना । एव मे एत्थ होती” ति ।

“तं किं मञ्जसि, गहपति, येसं रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता नो वा ? कथं वा ते एत्थ होती” ति ?

“येसं, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो ..पे०... येसं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता । एवं मे एत्थ होती” ति ।

“इति खो, गहपति, तयावेत” व्याकृत — ‘ये भन्ते, रागस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति दोसस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति मोहस्स पहानाय धम्मं देसेन्ति, तेसं धम्मो स्वावखातो’ ति । तयावेत व्याकृत — ‘ये, भन्ते, रागस्स पहानाय पटिपन्ना दोसस्स पहानाय पटिपन्ना मोहस्स पहानाय पटिपन्ना, ते लोके सुप्पटिपन्ना’ ति । तयावेत व्याकृत — ‘येसं, भन्ते, रागो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, येसं दोसो पहीनो .. पे०... येसं मोहो पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्युक्तो अनभावङ्कतो आर्याति अनुप्पादधम्मो, ते लोके सुकता” ति ।

“अञ्छरियं, भन्ते, अञ्भुत, भन्ते ! न चेव नाम सधम्ममुक्कसना भविस्सति, न च परधम्मापसादना । आयतनेव धम्मदेसना, अत्थो च वुत्तो, अत्ता च अनुपनीतो । तुम्हे, भन्ते आनन्द, रागस्स पहानाय धम्मं देसेथ, दोसस्स ...पे०... मोहस्स पहानाय धम्मं देसेथ । तुम्हाक,

R. 219

30

१. तया वेत — सी०, रो० । २. अनभावङ्कतो — सी०, रो० ।

“तीणिमानि, भन्ते, गन्धजातानि, येसं अनुवातयेव’ गन्धो गच्छति, नो पटिवातं । कतमानि तीणि ? मूलगन्धो, सारगन्धो, पुष्पगन्धो — इमानि खो, भन्ते, तीणि गन्धजातानि, येसं अनुवातयेव गन्धो गच्छति, नो पटिवातं । अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवात- 5 पटिवातं पि गन्धो गच्छती” ति ?

“अत्यानन्द, किञ्चि गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवातं पि गन्धो गच्छती” ति । R 225

“कतमं च पन, भन्ते, गन्धजातं यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवातपटिवातं पि गन्धो गच्छती” ति ? 10

“इधानन्द, यस्मि गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्खं सरणं गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छा- 15 चारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्ज-पमादट्टाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल-मच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसंविभागरतो, तस्स दिसासु समणब्राह्मणा वण्णं भासन्ति — ‘अमुकस्मि नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्खं सरणं गतो होति, पाणातिपाता 20 पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादट्टाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल-मच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसंविभागरतो’ ति । 25

“देवता पिस्स वण्णं भासन्ति — ‘अमुकस्मि नाम गामे वा निगमे वा इत्थी वा पुरिसो वा बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्खं सरणं गतो होति, पाणातिपाता पटिविरतो होति ... पे०... सुरामेरयमज्ज-पमादट्टाना पटिविरतो होति, सीलवा होति कल्याणधम्मो, विगतमल-मच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो 30 याचयोगो दानसंविभागरतो’ ति । इदं खो तं, आनन्द, गन्धजातं

विहरति ... पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । इदं वुच्चति, महानाम, सेखं सीलं ।

“कतमो च, महानाम, सेखो समाधि ? इध, महानाम, भिक्खु विविच्चवेव कामेहि ... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखो समाधि ।

“कतमा च, महानाम, सेखा पञ्चा ? इध, महानाम, भिक्खु इदं दुक्खं ति यथाभूतं पजानाति ... पे०... अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, महानाम, सेखा पञ्चा ।

“स खो सो, महानाम, अरियसावको एवं सीलसम्पन्नो एव समाधिसम्पन्नो एव पञ्चासम्पन्नो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सयं अभिञ्जा सञ्चिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, महानाम, सेखं पि सील वुत्तं भगवता, असेख पि सीलं वुत्तं भगवता, सेखो पि समाधि वुत्तो भगवता, असेखो पि समाधि वुत्तो भगवता ; सेखा पि पञ्चा वुत्ता भगवता, असेखा पि पञ्चा वुत्ता भगवता” ति ।

४. निगण्ठसुत्तं । एकं समयं आयस्मा आनन्दो वेसालियं विहरति महावने कूटागरसालायं । अथ खो अभयो च लिच्छवि पण्डित-कुमारको च लिच्छवि येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्गमिसु ; उपसङ्गमित्वा “आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्नो खो अभयो लिच्छवि आयस्मन्तं आनन्दं एतदबोच — “निगण्ठो”, भन्ते, नाटपुत्तो” सव्वञ्जु सव्वदस्सावी अपरिसेसं जाणदस्सन पटिजानाति — “वरतो च मे तिष्ठतो च सुत्तस्स च जागरस्स च सततं समित जाणदस्सन पञ्चुपट्ठितं” ति । सो पुराणानं कम्मान तपसा ब्यन्तीभाव पञ्चापेति नवानं कम्मानं अकरणा सेतुघातं । इति कम्मवखया दुक्खवखयो, दुक्ख-वखया वेदनावखयो, वेदनावखया सव्वं दुक्खं निज्जिण्ण भविस्सति — एवमेत्तिस्सा सन्दिट्ठिकाय निज्जराय^१ विसुद्धिया समतिक्कमो होति । इध, भन्ते, भगवा किमाहा” ति ?

“तिस्सो खो इमा, अभय, निज्जरा विसुद्धियो तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन सम्मदक्खाता सत्तान विसुद्धिया सोकपरिदेवानं” समतिक्कमाय दुक्खदोभनस्सानं अत्थङ्गमाय^२ जायस्स

१ निगन्धो — त्या० । २ नाटपुत्तो — सी०, स्वा०, रो० । ३ निज्जरा — सी०, रो० ।

४. सोकपरिद्वान — सी०, रो० । ५. अत्थङ्गमाय — सी०, रो० ।

भगवा एतदवोच — “यावता, आनन्द, चन्दिमसुरिया^१ परिहरन्ति, दिसा भन्ति विरोचना, ताव सहस्सघा लोको । तस्मिं सहस्सघा^२ लोके^३ सहस्सं चन्दानं, सहस्सं सुरियानं, सहस्सं सिनेरुपब्बतराजानं, सहस्सं जम्बु-दीपानं, सहस्सं अपरगोयानानं, सहस्सं उत्तरकुल्लं, सहस्सं पुब्बविदेहानं, चत्तारि महासमुद्दसहस्सानि, चत्तारि महाराजसहस्सानि, सहस्सं चातु-
महाराजिकानं, सहस्सं तावतिसानं, सहस्सं यामानं, सहस्सं तुसितानं,
सहस्सं निम्मानरतीनं, सहस्सं परनिम्मितवसवत्तीनं, सहस्सं ब्रह्मलोकानं
— अयं वुच्चतानन्द, सहस्सी चूळनिका लोकधातु ।

R 228

“यावतानन्द, सहस्सी चूळनिका लोकधातु ताव सहस्सघा लोको । अयं वुच्चतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु ।

B 229

“यावतानन्द, द्विसहस्सी मज्झिमिका लोकधातु ताव सहस्सघा लोको । अयं वुच्चतानन्द, तिसहस्सी महासहस्सी लोकधातु ।

10

“आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातु^४ सरेन विञ्जापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या” ति ।

“यथा कथं पन, भन्ते, भगवा तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातु^५ सरेन विञ्जापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या” ति ?

“इषानन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं ओभासेन फरेय्य । यदा ते सत्ता तं^६ आलोकं सञ्जानेय्युं, अथ तथागतो बोसं करेय्य सहमनुस्सावेय्य । एवं खो, आनन्द, तथागतो तिसहस्सिमहासहस्सिलोकधातुं सरेन विञ्जापेय्य, यावता पन आकङ्खेय्या” ति ।

20

एवं वुत्ते आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं उदायि एतदवोच—“लाभा वत मे, सुलद्धं वत मे, यस्स मे सत्त्वा एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो” ति । एवं वुत्ते आयस्मा उदायी आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “किं तुय्हेत्थ^७, आवुसो आनन्द, यदि ते सत्त्वा एवंमहिद्धिको एवंमहानुभावो” ति ? एवं वुत्ते भगवा आयस्मन्तं उदायि एतदवोच — “मा हेवं, उदायि, मा हेवं, उदायि । सचे, उदायि, आनन्दो अवीतरागो कालं करेय्य, तेन चित्तप्पसादेन सत्तक्खत्तुं देवेषु देवरज्जं कारेय्य^८, सत्तक्खत्तुं इमस्मियेव जम्बुदीपे महारज्जं कारेय्य । अपि च, उदायि, आनन्दो दिट्ठेव धम्मो परिनिब्बायिस्सती” ति ।

25

आनन्दवचनो अट्ठसो ।

१ चन्दिमसुरिया — म० । २-२ स्या०, रो० पोत्वकेसु नष्टि । ३ तिसहस्सी-महासहस्सिलोकधातु — सी०, रो०; तिसहस्सि महासहस्सि लोकधातु — स्या० । ४. न — रो० । ५ तुय्हेत्थ — सी० । ६ करेय्य — सी०, रो० ।

- समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पत्तिट्ठापेतब्बा - 'इति पि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदु अनुत्तरो पुरिसदम्भ-सारथि; सत्था देवमनुस्सानं, बुद्धो भगवा' ति, धम्मो अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पत्तिट्ठापेतब्बा - 'स्वावक्खातो भगवता धम्मो
- 5 सन्दिट्ठिको अकालिको एहिप्पस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्जूही' ति, सङ्खे अवेच्चप्पसादे समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पत्तिट्ठा-पेतब्बा - 'सुप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो उजुप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो जायप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो सामीच्चिप्पटिप्पन्नो भगवतो सावकसङ्खो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला एस
- 10 भगवतो सावकसङ्खो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा' ति ।

- "सिया, आनन्द, चतुष्मं महाभूतान् अञ्जथत्तं - पथवीधातुया' आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जथत्तं तत्रिदं अञ्जथत्त ।
- 15 सो वतानन्द, बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसय वा उपपज्जिस्सती ति नेतं ठानं विज्जति ।

R 223

- "सिया, आनन्द, चतुष्मं महाभूतान् अञ्जथत्तं - पथवीधातुया आपोधातुया तेजोधातुया वायोधातुया, न त्वेव धम्मो ... पे० . न त्वेव सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतस्स अरियसावकस्स सिया अञ्जथत्त
- 224 20 तत्रिदं अञ्जथत्त । सो वतानन्द, सङ्खे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो अरियसावको निरयं वा तिरच्छानयोनिं वा पेत्तिविसय वा उपपज्जि-स्सती ति नेतं ठानं विज्जति ।

- "ये, आनन्द, अनुकम्पेय्याथ ये च सोत्तब्बं मञ्जेय्यु मित्ता वा अमच्चा वा आती वा सालोहिता वा ते वो, आनन्द, इमेसु तीसु ठानेसु
- 25 समादपेतब्बा निवेसेतब्बा पत्तिट्ठापेतब्बा" ति ।

६. षष्ठमभवसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनु-पसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच - "भवो भवो ति, भन्ते, वुच्चति । किन्तावता नु खो, भन्ते, भवो होती" ति ?

- 90 "कामघातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो कामभवो पञ्जायेथा" ति ?

अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जा-
सिक्खासमादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

३. खेतसुत्तं । "तीणिमानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपत्तिस्स
पुब्बे करणीयानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, कस्सको गहपति
पटिकच्चेव खेतं सुकट्ठं करोति सुमतिकत्त । पटिकच्चेव खेतं सुकट्ठं 5
करित्वा सुमतिकत्तं कालेन बीजानि पतिट्ठापेति । कालेन बीजानि
पतिट्ठापेत्वा समयेन उदकं अभिनेति पि अपनेति पि । इमानि खो,
भिक्खवे, तीणि कस्सकस्स गहपत्तिस्स पुब्बे करणीयानि ।

R 230

"एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स पुब्बे करणीयानि ।
कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं, अधिचित्तसिक्खासमादानं, 10
अधिपञ्जासिक्खासमादानं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स
पुब्बे करणीयानि ।

"तस्मात्तिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — 'तिब्बो नो छन्दो
भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधि-
चित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्जासिक्खा- 15
समादाने' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

४. वज्जिपुत्तसुत्तं । एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महा-
वने कूटागारसालायं । अथ खो अञ्जतरो वज्जिपुत्तको भिक्खु येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो वज्जिपुत्तको भिक्खु भगवन्तं एतद- 20
वोच — "साधिकमिदं, भन्ते, दियड्डुसिक्खापदसत्तं" अन्वद्धमासं उद्देसं
आगच्छति । नाहं, भन्ते, एत्थं सक्कोमि सिक्खितुं" ति ।

B 232

"सक्खिस्ससि^२ पन त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खासु सिक्खितुं —
अधिसीलसिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय अधिपञ्जासिक्खाया" ति ?

"सक्कोमहं, भन्ते, तीसु सिक्खासु सिक्खितुं — अधिसील- 25
सिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्जासिक्खाया" ति ।

"तस्मात्तिह त्वं, भिक्खु, तीसु सिक्खासु सिक्खिस्सु — अधिसील-
सिक्खाय, अधिचित्तसिक्खाय, अधिपञ्जासिक्खाय । यतो खो त्वं,
भिक्खु, अधिसीलं पि सिक्खिस्ससि, अधिचित्तं पि सिक्खिस्ससि, अधि-
पञ्जं पि सिक्खिस्ससि, तस्स तुय्हं भिक्खु अधिसीलं पि सिक्खतो अधि- 30

१ दिइयड्डु सिक्खापदसत्तं — सी० । २ सक्कसि — सी०, सक्खसि — रो० ।

“इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विज्जाणं बीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणानं सत्तानं तण्हासंयोजनान मज्झिमाय घातुया चेतना
पत्तिट्ठिता पत्थना पत्तिट्ठिता एव आर्याति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।

“अरूपघातुवेपक्कं च, आनन्द, कम्मं नाभविस्स, अपि नु खो
5 अरूपभवो पञ्चायेथा” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“इति खो, आनन्द, कम्मं खेत्तं, विज्जाणं बीजं, तण्हा स्नेहो ।
अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासंयोजनान पणीताय घातुया चेतना
पत्तिट्ठिता पत्थना पत्तिट्ठिता एव आर्याति पुनब्भवाभिनिव्वत्ति होति ।
10 एवं खो, आनन्द, भवो होती” ति ।

R 225

८ सीलव्वतसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच — “सव्वं नु
खो, आनन्द, सीलव्वत जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सफलं” ति ?

15 “न ख्वेत्थं, भन्ते, एकंसेना” ति ।

“तेन हानन्द, विभजस्सू” ति ।

“यं हिस्स, भन्ते, सीलव्वत जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं
सेवतो अकुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूप
सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं अफलं । यं च ख्वास्स,
20 भन्ते, सीलव्वतं जीवितं ब्रह्मचरियं उपट्ठानसारं सेवतो अकुसला धम्मा
परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवद्ढन्ति, एवरूप सीलव्वत जीवितं ब्रह्म-
चरियं उपट्ठानसारं सफलं” ति । इदमवोच आयस्मा आनन्दो, समनु-
ज्जो सत्था अहोसि ।

B 226

अथ खो आयस्मा आनन्दो “समनुज्जो मे सत्था” ति, उट्ठा-
25 यासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदविस्सण कत्वा पक्कामि । अथ खो
भगवा अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे भिक्खू आभन्तेसि — “सेखो,
भिक्खवे, आनन्दो, न च पनस्स सुलभरूपो समसमो पञ्चाया” ति ।

९. गन्धजातसुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
30 एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच —

आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूप्यानि, तत्थ धुवसीलो^१ च होति ठितसीलो^२ च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु ।^३ सो तिण्णं संयोजनानं परिकखया सोतापन्नो होति अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो ।

R 232

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि मत्तसो कारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स
हेतु ? न हि मेत्थ^४ भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खा-
पदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूप्यानि तत्थ धुवसीलो च
होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्णं
संयोजनानं परिकखया रागदोसमोहान्नं तनुत्ता सकदागामी होति, सकि-
देव इमं लोकं आगन्त्वा दुक्खस्सत्तं करोति ।

10

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्जाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्दकानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स
हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खा-
पदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूप्यानि तत्थ धुवसीलो च
होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो पञ्चभं
ओरम्मगियानं संयोजनानं परिकखया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका ।

B. 294

“इध पन भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मि
परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्धानुखुद्दकानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न
हि मेत्थ, भिक्खवे, अभब्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि
आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूप्यानि तत्थ धुवसीलो च होति
ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं खया
अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छि-
क्त्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

25

“इति खो, भिक्खवे, पदेसं पदेसकारी आराधेति परिपूरं
परिपूरकारी । अवञ्छानि^५ त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि
वदामी” ति ।

30

१ धुवसीलो - सी० । २. ठितसीलो - सी० । ३. चेत्य - सी० । ४. अवञ्छानि -
रो० ।

यस्स अनुवातं पि गन्धो गच्छति, पटिवातं पि गन्धो गच्छति, अनुवात-
पटिवातं पि गन्धो गच्छती ति ।

“न पुप्फगन्धो पटिवातमेति,
न चन्दनं तगरमल्लिका वा ।
5 सतं च गन्धो पटिवातमेति,
सब्बा दिसा सप्पुरिसो^१ पवायती” ति ॥

१०. चूळनिकासुत्तं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा
R. 227 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
B 228 10 एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “सम्मुखा-
मेत, भन्ते, भगवतो सुत सम्मुखा पटिगहित^२ — ‘भगवतो, आनन्द,
सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकघातु सरेन
विञ्जापेसी’ ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतक
पहोति सरेन विञ्जापेत्तु” ति ?

“सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता” ति ।
15 इतियं पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “सम्मुखा
मेतं, भन्ते, भगवतो सुत सम्मुखा पटिगहित — ‘भगवतो, आनन्द,
सिखिस्स अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकघातु सरेन
विञ्जापेसी’ ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतक
पहोति सरेन विञ्जापेत्तु” ति ?

20 “सावको सो, आनन्द, अप्पमेय्या तथागता” ति ।
ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच — “सम्मुखा-
मेत, भन्ते, भगवतो सुतं सम्मुखा पटिगहित — ‘भगवतो, आनन्द, सिखिस्स
अभिभू नाम सावको ब्रह्मलोके ठितो सहस्सिलोकघातु सरेन विञ्जापेसी’
ति । भगवा पन, भन्ते, अरहं सम्मासम्बुद्धो कीवतकं पहोति सरेन
25 विञ्जापेत्तु” ति ?

“सुता^३ ते, आनन्द, सहस्सी चूळनिका^४ लोकघातू” ति ?
“एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो ! यं भगवा
भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती” ति ।
“तेनहानन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”
30 ति । “एवं, भन्ते” ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पच्चस्सोसि ।

१ सप्पुरिसो — रो० । २ पटिगहित — सी०, रो० । ३ सुत — रो० ।

४ चूलनिका — सी० । ५ धारेय्यन्ती — रो० ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्धानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभम्बता वुत्ता । यानि च खो तानि
सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थ धुवसीलो 5
च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं
खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति ।

R. 294

“इति खो, भिक्खवे, पदेसं पदेसकारी आरावेति, परिपूर परि-
पूरकारी, अवञ्जानि त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी” ति । 10

८ ततियसिक्खासुत्तं । “साधिकमिदं, भिक्खवे, दियड्ढ-
सिक्खापदसत्तं अन्वदमासं उद्देसं आगच्छति यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता
सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेत सब्बं समोधानं
गच्छति । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधि-
पञ्जासिक्खा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेतं सब्बं समो- 15
धानं गच्छति ।

B 296

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मि
परिपूरकारी पञ्जाय परिपूरकारी । सो यानि तानि खुद्धानुखुद्धानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न
हि मेत्थ, भिक्खवे, अभम्बता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि 20
आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थ धुवसीलो च होति
ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो आसवानं खया
अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मं सय अभिञ्जा
सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । तं वा पन अनभिसम्भव अप्पटिविज्झं
पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया अन्तरपरिनिब्बायी 25
होति । त वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं
संयोजनानं परिकखया उपहृच्चपरिनिब्बायी होति । त वा पन अनभि-
सम्भव अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया
असङ्खारपरिनिब्बायी होति । तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्झं
पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं परिकखया असङ्खारपरिनिब्बायी होति । 30
तं वा पन अनभिसम्भव अप्पटिविज्झं पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनानं
परिकखया उदसोतो होति अकनिट्ठगामी तं वा पन अनभिसम्भव अप्पटि-

तत्सुद्धानं

छन्नो आजीवको सक्को, निगण्ठो च निवेसको ।
दुवे भवा सीलव्वतं, गन्धजातं च चूळनी ति ॥

— ० —

६. समणवग्गो

B 230,
R. 229

१. समणसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, समणस्स समणियाणि” समणकरणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं,
5 अधिचित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्चासिक्खासमादानं — इमानि खो, भिक्खवे, तीणि समणस्स समणियाणि समणकरणीयानि ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो’ छन्दो भविस्सति अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिपञ्चा-
10 सिक्खासमादाने’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितव्वं” ति ।

२. गद्वभसुत्तं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, गद्वभो गोगणं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो” होति — ‘अहं पि दम्मो’, अहं पि दम्मो” ति । तस्स न तादिसो वण्णो होति सेय्यथापि गुत्तं, न तादिसो सरो होति सेय्यथापि
गुत्तं, न तादिसं पदं होति सेय्यथापि गुत्तं । सो गोगणयेव पिट्ठितो पिट्ठितो
15 अनुबन्धो होति — ‘अहं पि दम्मो, अहं पि दम्मो’ ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु भिक्खुसङ्घं पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति — ‘अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू’ ति । तस्स न तादिसो छन्दो होति अधिसीलसिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्जेसं भिक्खूनं, न तादिसो छन्दो होति अधिचित्तसिक्खासमादाने सेय्यथापि
20 अञ्जेसं भिक्खूनं, न तादिसो छन्दो होति अधिपञ्चासिक्खासमादाने सेय्यथापि अञ्जेसं भिक्खूनं । सो भिक्खुसङ्घयेव पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धो होति — ‘अहं पि भिक्खु, अहं पि भिक्खू’ ति ।

B 231

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितव्वं — ‘तिब्बो नो छन्दो भविस्सति अधिसीलसिक्खासमादाने, तिब्बो नो छन्दो भविस्सति

१. सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ नो — रो० पोत्थके नत्थि । ३ अनुबन्धो — सी०, रो० । ४-४ गो अम्हा अहं पि गो अम्हा ति — सी०, अम्हा अहं पि अम्हा ति — स्या०, रो० ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि ... पे० .. चतुत्थं^१ ज्ञानं^२ उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ।

R. 236

“कतमा च, भिक्खवे, अधिपञ्जासिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव^३ धम्मं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधिपञ्जा सिक्खा । इमा खो, भिक्खवे, तिरसो सिक्खा ति ।

“अधिसीलं अधिचित्तं, अधिपञ्चं च विरियवा^४ ।

B 236

थामवा धितिमा ज्ञायी, सतो गुत्तिन्द्रियो चरे ॥

“यथा पुरे तथा पच्छा, यथा पच्छा तथा पुरे ।

10

यथा अधो तथा उद्वं, यथा उद्वं तथा अधो ॥

“यथा दिवा तथा रत्ति, यथा रत्ति तथा दिवा ।

अभिभुय्य दिसा सन्ना, अप्पमाणसमाधिना ॥

“तमाहु सेखं पटिपदं, अधो संसुद्धचारियं^५ ॥

तमाहु लोके सम्बुद्धं, वीरं^६ पटिपदन्तगुं ॥

15

“विञ्जाणस्स निरोधेन, तण्हाक्खयविमुत्तिनो ।

पज्जोतस्सेव निब्बानं, विमोक्खो होति चेतसो^७ ति ॥

११. सङ्कवासुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि येन सङ्कवा^१ नाम कोसलानं निगमो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा सङ्कवायं विहरति । तेन खो पन समयेन^२ कस्सपगोत्तो नाम भिक्खु सङ्कवाय आवासिको होति । तत्र सुदं भगवा सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति । अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्खुनो भगवति^३ सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो — “अधिसल्लिखतेवाय^४ समणो” ति । अथ खो भगवा सङ्कवायं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन राजगहं तदवसरि । तत्र सुदं भगवा राजगहं विहरति^५ ।

R 237

१-१. चतुत्थंज्ञानं — सी०, रो० । २. वीरियवा — म० । ३. चारण — सी०, रो०; ० चारिण — स्या० । ४. वीर — सी० । ५. पडक्कवा — सी०, स्या०, रो० । ६. भगवता — सी०, रो० । ७. अधिसल्लेखतेवायं — स्या० । ८. विहरति भिज्जाकूटे पव्वते — सी०, रो० ।

चित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्चं पि सिक्खतो रागो पहीयिस्सति, दोसो पहीयिस्सति, मोहो पहीयिस्सति । सो त्वं रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं न तं करिस्ससि, यं पापं न तं^१ सेविस्ससी^२ ति ।

- R 231 5 अथ खो सो भिक्खु अपरेन समयेन अधिसीलं पि सिक्खि, अधिचित्तं पि सिक्खि, अधिपञ्चं पि सिक्खि । तस्स अधिसीलं पि सिक्खतो अधिचित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्चं पि सिक्खतो रागो पहीयि, दोसो पहीयि, मोहो पहीयि । सो रागस्स पहाना दोसस्स पहाना मोहस्स पहाना यं अकुसलं तं नाकासि, यं पापं तं न सेवी ति ।

५. सेक्खसुत्तं । अथ खो अञ्जतरौ भिक्खु येन भगवा तेनुप-
10 सङ्गमि, उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच -

“सेखो, सेखो^३ ति, भन्ते, वुच्चति । किन्तावता नु खो, भन्ते, सेखो होती^४ ति ?

- “सिक्खती ति खो, भिक्खु, तस्मा सेखो ति वुच्चति । किञ्च
15 सिक्खति ? अधिसीलं पि सिक्खति, अधिचित्तं पि सिक्खति, अधिपञ्चं पि सिक्खति । सिक्खती ति खो, भिक्खु, तस्मा सेखो ति वुच्चती ति ।

“सेखस्स सिक्खमानस्स, उज्जुमग्गानुसारितो ।

खयास्मि पठमं आणं, ततो अञ्जा अनन्तरा ॥

“ततो अञ्जा विमुत्तस्स, आणं वे होति तादिनो ।

- 20 अकुप्पा मे विमुत्ती ति, भवसंयोजनक्खये^५ ति ॥

- B 239 ६. पठमसिक्खासुत्तं । “साधिकमिदं, भिक्खवे, दिवङ्गसिक्खा-
पदसतं अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति, यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता सिक्खन्ति ।
तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति । कतमा
तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा अधिपञ्चासिक्खा -

- 25 इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा, यत्थेतं सब्बं समोधानं गच्छति ।
“इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्म
भत्तसो कारी पञ्जाय भत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानुखुद्धानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । तं किस्स हेतु ? न
हि भेत्य, भिक्खवे, अभवता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि

भिक्षू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहसेन्ते अहुदेव अवखन्ति
अहु अप्पच्चयो - 'अधिसल्लिखतेवाय समणो' ति । यतो च खो त्वं,
कस्सप, अच्चयं अच्चयतो दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोसि, तं ते मयं पटि-
गणहाम । वुद्धि हेसा, कस्सप, अरियस्स विनयं यो अच्चयं अच्चयतो
दिस्वा यथाधम्मं पटिकरोति, आयति संवरं आपज्जति ।

“थेरो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति न सिक्खाकामो न सिक्खा-
समादानस्स वण्णवादी, ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय
समादपेति, ये चञ्जे भिक्षू सिक्खाकामा तेसं च न वण्णं भणति भूतं
तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, थेरस्स भिक्षुनो न वण्णं भणामि ।
तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्जे नं भिक्षू भजेय्युं,
ये नं भजेय्युं त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगति आप-
ज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति । तस्माहं, कस्सप,
एवरूपस्स थेरस्स भिक्षुनो न वण्णं भणामि ।

“मज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति .. पे०... नवो चे पि,
कस्सप, भिक्षु होति न सिक्खाकामो न सिक्खासमादानस्स वण्णवादी,
ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च न सिक्खाय समादपेति, ये चञ्जे
भिक्षू सिक्खाकामा तेसं च न वण्णं भणति भूतं तच्छं कालेन, एवरूप-
स्साहं, कस्सप, नवस्स भिक्षुनो न वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ?
सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्जे नं भिक्षू भजेय्युं, ये नं भजेय्युं
त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्युं तेसं तं
अस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स
नवस्स भिक्षुनो न वण्णं भणामि ।

“थेरो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो सिक्खासमा-
दानस्स वण्णवादी, ये चञ्जे भिक्षू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय
समादपेति, ये चञ्जे भिक्षू सिक्खाकामा तेसं च वण्णं भणति भूतं
तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, थेरस्स भिक्षुनो वण्णं भणामि ।
तं किस्स हेतु ? सत्था हिस्स वण्णं भणती ति अञ्जे नं भिक्षू भजेय्युं,
ये नं भजेय्युं त्यास्स दिट्ठानुगति आपज्जेय्युं, य्यास्स दिट्ठानुगति आप-
ज्जेय्युं तेसं तं अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया ति । तस्माहं, कस्सप,
एवरूपस्स थेरस्स भिक्षुनो वण्णं भणामि ।

“मज्झिमो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो ... पे०...
नवो चे पि, कस्सप, भिक्षु होति सिक्खाकामो सिक्खासमादानस्स वण्ण-

R. 233

७. दुतीयसिक्खायुत्तं । “साधिकमिदं, भिक्खवे, दिग्घुसिक्खा-
पदसत्तं” अन्वद्धमासं उद्देसं आगच्छति यत्थ अत्तकामा कुलपुत्ता
सिक्खन्ति । तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा यत्थेतं सब्ब समोधानं
गच्छति । कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधि-
5 पञ्ञासिक्खा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा यत्थेतं सब्ब
समोधानं गच्छति ।

“इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समाधिस्मि
मत्तसो कारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानुखुद्धानि
सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । त किस्स हेतु ? न
10 हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च खो तानि सिक्खापदानि
आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थ धुवसीलो च होति
ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो तिण्ण संयोजनान
परिक्खया सत्तक्खत्तुपरमो होति । सत्तक्खत्तुपरम देवे च मनुस्से च
सन्धावित्वा संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्ण संयोजनान
15 परिक्खया कोलंकोलो होति, द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा
संसरित्वा दुक्खस्सन्तं करोति । सो तिण्ण संयोजनान परिक्खया
एकबीजी होति, एकयेव मानुसक भवं निव्वत्तेत्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।
सो तिण्ण संयोजनानं परिक्खया रागदोसमोहान तनुत्ता सकदागामी
होति, सकदेव इमं लोकं आगत्वा दुक्खस्सन्तं करोति ।

B. 235

20 “इध पन, भिक्खवे, भिक्खु सीलेसु परिपूरकारी होति समा-
धिस्मि परिपूरकारी पञ्ञाय मत्तसो कारी । सो यानि तानि खुद्धानु-
खुद्धानि सिक्खापदानि तानि आपज्जति पि वुट्ठाति पि । त किस्स
हेतु ? न हि मेत्थ, भिक्खवे, अभव्वता वुत्ता । यानि च खो तानि
सिक्खापदानि आदिब्रह्मचरियकानि ब्रह्मचरियसारूपानि तत्थ धुवसीलो
च होति ठितसीलो च, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो पञ्चन्नं
25 ओरम्भागियान संयोजनान परिक्खया उद्धंसोतो अकनिट्ठगामी । सो
पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनान परिक्खया ससङ्कारपरिनिव्वायी
होति । सो पञ्चन्न ओरम्भागियान संयोजनानं परिक्खया असङ्कार-
परिनिव्वायी होति । सो पञ्चन्न ओरम्भागियानं संयोजनान परिक्खया
30 उपहञ्चपरिनिव्वायी होति । सो पञ्चन्नं ओरम्भागियानं संयोजनान
परिक्खया अन्तरापरिनिव्वायी होति ।

१ दिग्घुसिक्खापदसत्त — सी० ।

पादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चतु स्वे वा उत्तरस्वे वा' ति । अथ खो, भिक्खवे, होति सो समयो यं तस्स भिक्खुनो अधिशीलं पि सिक्खतो अधिचित्तं पि सिक्खतो अधिपञ्चं पि सिक्खतो अनुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चति ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खित्तब्बं — ‘तिब्बो नो छन्दो 5 भविस्सति अधिशीलसिक्खासमादाने, तिब्बो छन्दो भविस्सति अधिचित्तसिक्खासमादाने, तिब्बो छन्दो भविस्सति अधिपञ्चासिक्खासमादाने’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खित्तब्बं” ति ।

२. पविवेकमुत्तं । तीणिमानि, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका पविवेकानि पञ्जापेन्ति । कत्तमानि तीणि ? चीवर- 10 पविवेकं, पिण्डपातपविवेकं, सेनासनपविवेकं ।

“तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका चीवरपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति, साणानि पि धारेन्ति, मसाणानि पि धारेन्ति, छवदुस्सानि पि धारेन्ति, पंसुकूलानि पि धारेन्ति, तिरीटानि^१ पि धारेन्ति, अजिनं^२ पि धारेन्ति, अजिनक्खिपं पि धारेन्ति, कुसचीरं पि धारेन्ति, 15 वाकचीरं पि धारेन्ति, फलकचीरं पि धारेन्ति, केसकम्बलं पि धारेन्ति, वाळकम्बलं^३ पि धारेन्ति, उलूकपक्खिकं पि धारेन्ति । इदं खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका चीवरपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति ।

B 248,
R. 241

“तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका पिण्डपात-पविवेकस्मि पञ्जापेन्ति । साकभक्खा पि होन्ति, सामाकभक्खा पि 20 होन्ति, नीवारभक्खा पि होन्ति, दद्दुलभक्खा पि होन्ति, हटभक्खा पि होन्ति, कणभक्खा पि होन्ति, आचामभक्खा पि होन्ति, पिञ्जाकभक्खा पि होन्ति, तिणभक्खा पि होन्ति, गोमयभक्खा पि होन्ति, वनमूलफला-हार आपेन्ति पवत्तफलभोजी । इदं खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका पिण्डपातपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति ।

25

“तत्रिदं, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका सेनासन-पविवेकस्मि पञ्जापेन्ति अरञ्जं रुक्खमूलं सुसान वनपत्थं अम्भोकास पलालपुञ्जं^१ भुक्षानारं । इदं खो, भिक्खवे, अञ्जतित्थिया परिब्बाजका सेनासनपविवेकस्मि पञ्जापेन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि अञ्ज-तित्थिया परिब्बाजका पविवेकानि पञ्जापेन्ति ।

30

१. तिरोटकानि — सी०, रो० । २. अजिनानि — सी०, रो० । ३. बालकम्बलं — सी०, रो० ।

R. 235

विज्ज्ञं तिष्णं संयोजनानं परिक्रय्या, रागदोसमोहानं तनुत्ता सकदागामी
 होति, सक्रिदेव इमं लोकं आगन्त्वा दुःखस्सन्तं करोति । तं वा पन
 अनभिसम्भवं अप्पटिविज्ज्ञं तिष्णं संयोजनानं परिक्रय्या एकबीजी होति,
 एकयेव मानुसकं भवं निब्बत्तेत्वा दुःखस्सन्तं करोति । त वा पन
 5 अनभिसम्भवं अप्पटिविज्ज्ञं तिष्णं संयोजनानं परिक्रय्या कोलकोलो होति,
 द्वे वा तीणि वा कुलानि सन्धावित्वा संसरित्वा दुःखस्सन्तं करोति ।
 तं वा पन अनभिसम्भवं अप्पटिविज्ज्ञं तिष्णं संयोजनानं परिक्रय्या
 सत्तक्खत्तुपरमो होति, सत्तक्खत्तुपरमं देवे च मनुस्से च सन्धावित्वा
 संसरित्वा दुःखस्सन्तं करोति ।

10 , “इति खो, भिक्खवे, परिपूर परिपूरकारी आराधेति पदेस
 पदेसकारी । मवञ्छानि त्वेवाहं, भिक्खवे, सिक्खापदानि वदामी” ति ।

B. 237

६. पठमसिक्खत्तयसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा ।
 कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्जा-
 सिक्खा ।

15 “कतमा च, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सीलवा होति ... पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं
वुच्चति, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु
 विविञ्चेव कामेहि ... पे०.. चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । अयं
 20 वुच्चति, भिक्खवे, अधिचित्तसिक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिपञ्जासिक्खा ? इध, भिक्खवे,
 भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति .. पे०... ‘अयं दुक्खनिरोध-
 गामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
 अधिपञ्जासिक्खा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सिक्खा” ति ।

25 १०. दुतियसिक्खत्तयसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सिक्खा ।
 कतमा तिस्सो ? अधिसीलसिक्खा, अधिचित्तसिक्खा, अधिपञ्जा-
 सिक्खा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ? इध, भिक्खवे,
 भिक्खु सीलवा होति ... पे०.. समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं
 30, वुच्चति, भिक्खवे, अधिसीलसिक्खा ।

दस्सनुप्पादा, भिक्खवे, अरियसावकस्स तीणि संयोजनानि पहीयन्ति —
सक्कायविट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपरामासो ।

“अथापरं द्वीहि धम्मोहि निव्याति अभिज्झाय च व्यापादेन च ।
सो विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितवकं सविचारं
विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तस्मिं चे, भिक्खवे, 5
समये अरियसावको कालं करेय्य, नत्थि तं संयोजनं येन संयोजनेन
सयुतो अरियसावको पुन इमं लोकं आगच्छेय्या” ति । ६, 245

४. परिसायुत्तं । “तित्सो इमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा
तित्सो ? अग्गवती परिसा, वग्गा परिसा, समग्गा परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं 10 R. 245
परिसायं थेरा भिक्खू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने
निक्खित्तधुरा पविवेके पुब्बज्जमा, विरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया
अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय, तेसं पच्छिमा
जनता विट्ठानुगतिं आपज्जति । सा पि होति न बाहुलिका न साथलिका
ओक्कमने निक्खित्तधुरा पविवेके पुब्बज्जमा, विरियं आरभति अप्पत्तस्स 15
पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय ।
अयं वुच्चति, भिक्खवे, अग्गवती परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, वग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्स
परिसायं भिक्खू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं
मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्खवे, वग्गा परिसा । 20

“कतमा च, भिक्खवे, समग्गा परिसा ? इध, भिक्खवे, यस्सं
परिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता
अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, अयं वुच्चति, भिक्खवे,
समग्गा परिसा ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवद- 25
माना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति,
बहुं, भिक्खवे, भिक्खू तस्मिं समये पुञ्ज पसवन्ति । बहू, भिक्खवे,
विहारं तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिदं मुदिताय चेतोविमुत्तिाय ।
पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्वकायो
सुखं वेदियति, सुखिनो चित्तं समाधियति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपव्वते शुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते 30
त उदक यथानिबं पवत्तमानं पव्वतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पव्वत-

B 219

अथ खो कस्सपगोत्तस्स भिक्खुनो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो
 अहुदेव कुक्कुच्चं अहु विप्पटिसारो — “अलाभा वत मे, न वत मे लाभा,
 दुल्लब्धं वत मे, न वत मे सुलब्धं; यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय
 धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते
 5 अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो — ‘अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति ।
 यन्नूनाहं येन भगवा तेनुपसङ्कुमेय्यं; उपसङ्कुमित्वा भगवतो सन्तिके
 अच्चय अच्चयतो देसेय्य” ति । अथ खो कस्सपगोत्तो भिक्खु सेनासल
 संसामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन राजगहं तेन पक्कामि । अनुपुब्बेन येन
 राजगहं येन गिज्झकूटो पब्बतो येन भगवा तेनुपसङ्कुमि, उपसङ्कुमित्वा
 10 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कस्सप-
 गोत्तो भिक्खु भगवन्त एतदवोच —

“एकमिदं, भन्ते, समयं भगवा सङ्कुवायं^१ विहरति, सङ्कुवा
 नाम कोसलानं निगमो । तत्र, भन्ते, भगवा सिक्खापदपटिसंयुत्ताय
 धम्मिया कथाय भिक्खू सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि ।
 15 तस्स मय्हं भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू
 सन्दस्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु
 अप्पच्चयो — ‘अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति । अथ खो भगवा सङ्कुवाय
 यथाभिरन्तं विहरित्वा येन राजगहं तेन चारिकं पक्कामि । तस्स मय्हं,
 भन्ते, अचिरपक्कन्तस्स भगवतो अहुदेव कुक्कुच्चं अहु विप्पटिसारो —
 20 “अलाभा वत मे, न वत मे लाभा; दुल्लब्धं वत मे, न वत मे सुलब्धं,
 यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्द-
 स्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्प-
 च्चयो — ‘अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति । यन्नूनाहं येन भगवा तेनुप-
 सङ्कुमेय्यं, उपसङ्कुमित्वा भगवतो सन्तिके अच्चयं अच्चयतो देसेय्य”
 ति । अच्चयो मं, भन्ते, अच्चगमा यथाबालं यथामून्हं यथाअकुसल
 25 यस्स मे भगवति सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय भिक्खू सन्द-
 स्सेन्ते समादपेन्ते समुत्तेजेन्ते सम्पहंसेन्ते अहुदेव अक्खन्ति अहु अप्पच्चयो —
 ‘अधिसल्लिखतेवायं समणो’ ति । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चयं
 अच्चयतो पटिभाण्हातु^२, आर्यातिं संवराया” ति ।

R 238

B 240

30 “तग्घ तं^३, कस्सप, अच्चयो अच्चगमा यथाबालं यथामून्हं
 यथाअकुसल, यस्स ते मयि” सिक्खापदपटिसंयुत्ताय धम्मिया कथाय

१. पङ्कथाय — सी०, स्वा०, रो० । २. पटिगण्हातु — सी०, रो० । ३. ल —
 सी०, रो० । ४. मय — सी०, मया — रो० ।

पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोधो' ति यथाभूतं पजानाति, 'अयं दुक्खनिरोध-
गामिनी पटिपदा' ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु
जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो
भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अञ्जलिकरणीयो
अनुत्तरं पुञ्जाक्खेत्तं लोकस्स" ति ।

5

६. दुतियआजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्ना-
गतो रञ्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो
अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्जो भद्रो अस्सा- 10
जानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति ।
एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति
... पे०... अनुत्तरं पुञ्जाक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध,
भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, 15
भिक्खु सीलवा होति ... पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एव
खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहाणाय कुसलान
धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तघुरो कुसलेसु 20
धम्मेषु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु पञ्चन्नं ओरम्मागियानं संयोजनानं परिकखथा ओपपातिको होति
तत्थ परिनिब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । एवं खो, भिक्खवे, 25
भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो
भिक्खु आहुनेय्यो होति ... पे०... अनुत्तरं पुञ्जाक्खेत्तं लोकस्स" ति ।

B 248

25

७. ततियआजानीयसुत्तं । "तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
रञ्जो भद्रो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो
अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च । 30
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्जो भद्रो अस्सा-
जानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति ।

R 246

वादी, ये चञ्चे भिक्खू न सिक्खाकामा ते च सिक्खाय समावपेति, ये चञ्चे भिक्खू सिक्खाकामा तेसं च वण्णं भणतिं भूतं तच्छं कालेन, एवरूपस्साहं, कस्सप, नवस्स भिक्खुनो वण्णं भणामि । तं किस्स हेतु ? सत्या हिस्स वण्णं भणती ति अञ्जे नं भिक्खू भजेय्युं, ये न भजेय्युं 5 त्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं, थ्यास्स दिट्ठानुगतिं आपज्जेय्युं तेसं त अस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया ति । तस्माहं, कस्सप, एवरूपस्स नवस्स भिक्खुनो वण्णं भणामी” ति ।

समणवग्गो नवमो ।

तत्समुद्दानं

समणो गद्वग्गो खेतं, वज्जिपुत्तो च सेक्खकं ।
तयो च सिक्खना वुत्ता, द्वे सिक्खा सङ्गवाय चा ति ॥

—o—

१०. लोणकपल्लवग्गो

10 १. अच्चायिकसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गह-
पतिस्स अच्चायिकानि करणीयानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे,
कस्सको गहपतिं सीघं सीघं खेतं सुकट्ठं करोति सुमतिकतं । सीघं
B. 242 सीघं खेतं सुकट्ठं करित्वा सुमतिकतं सीघं सीघं बीजानि पतिट्ठापेति ।
R. 240 सीघं सीघं बीजानि पतिट्ठापेत्वा सीघं सीघं जवकं अभिनेति पि अपनेति
15 पि । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि कस्सकस्स गहपतिस्स अच्चायिकानि
करणीयानि । तस्स खो तं, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स नत्थि सा
इद्धि वा आनुभावो वा — ‘अज्जेव मे वज्जानि जायन्तु, स्वेव गम्भीनि
होन्तु, उत्तरस्वेव पच्चन्तु’ ति । अथ खो, भिक्खवे, होति सो समयो य
तस्स कस्सकस्स गहपतिस्स तानि वज्जानि उत्तुपरिणामीनि’ जायन्ति
20 पि गम्भीनि’ पि होन्ति पच्चन्ति पि ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, तीणिमानि भिक्खुस्स अच्चायिकानि
करणीयानि । कतमानि तीणि ? अधिसीलसिक्खासमादानं, अधि-
चित्तसिक्खासमादानं, अधिपञ्जासिक्खासमादानं — इयानि खो,
भिक्खवे, तीणि भिक्खुस्स अच्चायिकानि करणीयानि । तस्स खो तं,
25 भिक्खवे, भिक्खुनो नत्थि सा इद्धि वा अनुभावो वा — ‘अज्जेव मे अनु-

इमं पुगलं वदामि । येसं खो पन सो पटिगण्हाति^१ चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं, तेसं तं न महप्फलं होति न
महानिसंसं । इदमस्स अप्पगघताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे,
पोत्थको अप्पगघो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । मज्झिमो
चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति ... पे० .. थेरो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु 5
होति दुस्सीलो पापघम्मो, इदमस्स दुब्बण्णताय वदामि । सेय्यथापि
सो, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि ।
ये खो पनस्स सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगतिं आपज्जन्ति,
तेसं तं होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । इदमस्स दुक्खसम्फत्सताय
वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुक्खसम्फत्सो तथूपमाहं, 10
भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । येसं खो पन सो पटिगण्हाति चीवर-
पिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारं, तेसं तं न महप्फलं
होति न महानिसंसं । इदमस्स अप्पगघताय वदामि । सेय्यथापि सो,
भिक्खवे, पोत्थको अप्पगघो तथूपमाह, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि ।

“एवरूपो चायं, भिक्खवे, थेरो भिक्खु सङ्खमज्झे भणति । तमेनं 15
भिक्खू एवमाहंसु — ‘किं नु खो तुय्ह बालस्स अव्यत्तस्स भणितेन, त्वं पि
नाम भणितब्बं मञ्जसी’ ति ! सो कुपितो अनत्तमनो तथारूपि वाच
निच्छारेति यथारूपाय वाचाय सङ्खो तं उक्खिपति, सङ्कारकूटे व नं
पोत्थकं । 250

“नवं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं चेव होति सुख- 20
सम्फत्सं च महग्घं च, मज्झिम पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं वण्णवन्तं
चेव होति सुखसम्फत्सं च महग्घं च, जिण्णं पि, भिक्खवे, कासिकं वत्थं
वण्णवन्तं चेव होति सुखसम्फत्सं च महग्घं च । जिण्ण पि, भिक्खवे,
कासिकं वत्थं रतनपलिवेठनं वा करोति गन्धकरण्डके वा न पक्खिपन्ति^२ ।
एवमेव खो, भिक्खवे, नवो चे पि भिक्खु होति सीलवा कल्याणधम्मो, 25
इदमस्स सुवण्णताय वदामि । सेय्यथापि त, भिक्खवे, कासिकं वत्थं
वण्णवन्तं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । ये खो पनस्स
सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगतिं आपज्जन्ति, तेसं तं होति
दीघरत्तं हिताय सुखाय । इदमस्स सुखसम्फत्सताय वदामि । सेय्यथापि
तं, भिक्खवे, कासिकं वत्थं सुखसम्फत्सं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं 30

१ पटिगण्हाति — सी०, रो० । २ निक्खिपन्ति — रो० ।

- “तीणि खो पनिमानि, भिक्खवे, इमस्मि धम्मविनये भिक्खुनो पवित्रेकानि । कतमानि तीणि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सील्य चस्स पहीनं होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणा-
 5. सवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, दुस्सील्य चस्स पहीन होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति; खीणासवो च होति, आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,”
 10 ‘भिक्खु अगमपत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो’ ।

- “सेय्यथापि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स सम्पन्न सालिक्खेत्त । तमेनं कस्सको गहपति सीधं सीधं लवापेय्य^१ । सीध सीध लवापेत्वा सीधं सीध सङ्खरापेय्य । सीधं सीधं सङ्खरापेत्वा सीधं सीध उब्बहापेय्य । सीध सीध उब्बहापेत्वा सीधं सीध पुञ्ज कारापेय्य । सीध सीध पुञ्ज
 15 कारापेत्वा सीध सीध मद्दापेय्य । सीध सीध मद्दापेत्वा सीध सीध पलालानि उद्धरापेय्य । सीध सीधं पलालानि उद्धरापेत्वा सीध सीधं भुसिकं उद्धरापेय्य । सीध सीधं भुसिकं उद्धरापेत्वा सीध सीधं ओपुनापेय्य । सीधं सीध ओपुनापेत्वा सीध सीध अतिहरापेय्य । सीध सीधं अतिहरापेत्वा सीधं सीधं कोट्टापेय्य । सीधं सीधं कोट्टापेत्वा सीध सीध
 20 थुसानि उद्धरापेय्य । एवमस्सु तानि, भिक्खवे, कस्सकस्स गहपतिस्स धञ्जानि^२ अगमपत्तानि सारप्पत्तानि सुद्धानि सारे पतिट्ठितानि ।

- “एवमेव खो, भिक्खवे, यतो भिक्खु सीलवा च होति, दुस्सील्य चस्स पहीनं होति, तेन च विवित्तो होति, सम्मादिट्ठिको च होति, मिच्छादिट्ठि चस्स पहीना होति, ताय च विवित्तो होति, खीणासवो च होति,
 25 आसवा चस्स पहीना होन्ति, तेहि च विवित्तो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ‘भिक्खु अगमपत्तो सारप्पत्तो सुद्धो सारे पतिट्ठितो’” ति ।

३. सरदसुत्तं । “सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगत-
 वलाहके देवे आदिच्चो नम अब्भुस्सकमानो^३ सज्ज आकासगत तमगत
 अभिविहृच्च मासते च तपते च विरोचति च, एवमेव खो, भिक्खवे,
 30 यतो अरियसावकस्स विरज वीतमल धम्मचक्खु उप्पज्जति^४, सह

१. लवापेय्य - सी०, रो० । २. उब्बहापेय्य - त्या० । ३. तानि धञ्जानि - सी०, रो० । ४. अब्भुस्सुक्कमानो - सी०, रो० । ५. उब्बहादि - सी०, रो० ।

भावितपञ्चो अपरित्तो महत्तो^१ अप्यमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे,
पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति,
नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोककपल्लं^२ परित्तो उदक- R. 250
कपल्लके^३ पक्खिपेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु तं परित्तं^४
उदकं अमुना लोककपल्लेन लोणं अस्स अपेय्यं^५” ति ?

“एवं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ?

“अदुं हि, भन्ते, परित्तं उदककपल्लके उदकं, तं अमुना लोण-
कपल्लेन लोणं अस्स अपेय्यं” ति । 10

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो लोककपल्लकं गङ्गाय नदिया
पक्खिपेय्य । तं किं मञ्जथ, भिक्खवे, अपि नु सा गङ्गा नदी अमुना
लोणकपल्लेन लोणा अस्स अपेय्या” ति ?

“नो हेतं, भन्ते” ।

“तं किस्स हेतु” ? 15

“असु हि, भन्ते, गङ्गाय नदिया महा उदकमखन्धो सो अमुना
लोणकपल्लेन लोणो न अस्स अपेय्यो” ति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि B. 252
पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स
तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु^६ पि^७
खायति, किं बहुदेव । 20

“कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं
तमेनं निरयं उपनेति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो अभावितकायो
होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पा-
तुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तकं 25
पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

“कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पाप-
कम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,

१ महत्तो - सी०, महत्ता - स्या०, रो० । २ लोकफल - सी०, स्या०, रो० ।

३ उदकमल्लके - सी०, स्या०, रो० । ४ अपेय्य - सी० । ५ अप्पमत्तिक - रो० ।

६-६ नाणुमि - सी० ।

B 246

कन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे^१ परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महा-
सोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति, कुन्नदियो
परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा समुद्र परिपूरेन्ति;
एवमेव खो, भिक्खवे, यस्मिं समये भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना अविवद-

R 244

5

माना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति,
बहुं, भिक्खवे, भिक्खू तस्मिं समये पुञ्ज पसवन्ति । ब्रह्मं, भिक्खवे,
विहारं तस्मिं समये भिक्खू विहरन्ति, यदिद मुदिताय चेतोविमुत्तिया ।
पमुदितस्स पीति जायति, पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति, पस्सद्धकायो
सुखं वेदियति, सुखिनो चित्तं समाधियति । इमा खो, भिक्खवे,
10 तिस्सो परिसा^२ ति ।

५. पठमप्राजानीयसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो

रञ्जो भद्रो^३ अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो
अङ्गं^४ तेव^५ सङ्ख्यं^६ गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, रञ्जो
भद्रो अस्साजानीयो वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

13

इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो रञ्जो भद्रो अस्सा-
जानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति ।
एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति
पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्जवखेत्तं लोकरस ।
कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बल-

20 सम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसवुतो विहरति आचारगोचर-
सम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खा-
पदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

25

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं
धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दन्धपरवकमो अनिक्खित्तघुरो कुसलेसु
धम्मेषु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

B 247

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,

30 भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथामूत पजानाति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति यथामूतं

१ कुसुब्भे - सी०, रो०, कुसुब्भे - स्या० । २ भद्रो - रो० । ३-४ अङ्गत्वेव -
सी० । ५ सङ्ख्यं - सी०, स्या०, रो० ।

भिक्षवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्चो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीय होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

“इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावित- 5 सीलो भावितचित्तो भावितपञ्चो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव । सेय्यथापि, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा अप्पेकच्चं उरब्भं अदिस्सं आदियमानं प्होति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं, 10 अप्पेकच्चं उरब्भं अदिस्सं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

R. 252

“कथंरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिस्सं आदियमानं प्होति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ? इध भिक्षवे, एकच्चो दलिहो होति अप्पस्सको अप्पभोगो । 15 एवरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिस्सं आदियमानं प्होति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं ।

“कथंरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिस्सं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथा- 20 पच्चयं वा कातुं । इध, भिक्षवे, एकच्चो अड्ढो होति महद्धनो महा- भोगो राजा वा राजमहामत्तो वा । एवरूपं, भिक्षवे, ओरब्भिको वा उरब्भघातको वा उरब्भं अदिस्सं आदियमानं नप्पहोति हन्तुं वा बन्धितुं वा जापेतुं वा यथापच्चयं वा कातुं । अञ्जदत्थु पञ्चलिको नं याचति — ‘देहि मे, मारिस, उरब्भ वा उरब्भघनं वा’ ति । एवमेव खो, भिक्षवे, इधेकच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं 25 निरयं उपनेति । इध पन, भिक्षवे, एकच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तक पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

B. 254

“कथंरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ? इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो 30

१ जापेतु — रो० ।

अ० १-३०

एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्स । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो च होति बलसम्पन्नो च जवसम्पन्नो च ।

5 “कथं च, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसवुतो विहरति आचारगोचर-सम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु अयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खा-पदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु वण्णसम्पन्नो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे,
10 भिक्खु आरद्धविरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । एव खो, भिक्खवे, भिक्खु बलसम्पन्नो होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्चाविमुत्ति दिट्ठेव
15 धम्मे सयं अभिञ्जा सञ्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु जवसम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ... पे० . अनुत्तरं पुञ्जकखेत्तं लोकस्सा” ति ।

B. 249

८. पोत्थकमुत्तं । “नवो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च

20 होति दुक्खसम्फत्सो च अप्पघो च, मज्झिमो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च होति दुक्खसम्फत्सो च अप्पघो च, जिण्णो पि, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो च होति दुक्खसम्फत्सो च अप्पघो च । जिण्णं पि, भिक्खवे, पोत्थकं उक्खलिपरिमज्जनं^१ वा करोन्ति सङ्कारकूटे वा न^२ छड्हेन्ति ।

25

R. 247

“एवमेव खो, भिक्खवे, नवो चे पि भिक्खु होति दुस्सीलो पाप-धम्मो । इदमस्स दुब्बण्णताय वदामि । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुब्बण्णो तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं^३ पुग्गलं वदामि । ये खो पनस्स सेवन्ति भजन्ति पयिरुपासन्ति दिट्ठानुगति आपज्जन्ति, तेसं त होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय । इदमस्स दुक्खसम्फत्सताय वदामि ।

30 सेय्यथापि सो, भिक्खवे, पोत्थको दुक्खसम्फत्सो तथूपमाहं, भिक्खवे,

समयो यं सुवर्णकारो वा सुवर्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं धमति
सन्धमति निद्धमति । तं होति जातरूपं धन्तं सन्धन्तं निद्धन्तं निद्धन्त-
कसावं, मुदु च होति कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा उपेति
कम्माय । यस्सा यस्सा च पिलन्धनविकतिया आकल्लति — यदि पट्टि-
कायं, यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यकेन, यदि सुवर्णमालाय — तं चस्स 5
अत्थं अनुभोति ।

“एवमेव खो, भिक्खवे, सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्खुनो
ओळारिका उपविकलेसा कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं,
तमेनं सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति
अनभावं गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते सन्ति अधिचित्तमनु- 10
युत्तस्स भिक्खुनो मज्झिमसहगता उपविकलेसा कामवित्तवको व्यापाद-
वित्तवको विहिंसावित्तवको, तमेनं सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति
विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावं गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते
सन्ति अधिचित्तमनुयुत्तस्स भिक्खुनो सुखुमसहगता उपविकलेसा आति-
वित्तवको^१ जनपदवित्तवको अनवञ्जात्तिपटिसंयुत्तो वित्तवको, तमेनं 15
सचेतसो भिक्खु दब्बजातिको पजहति विनोदेति व्यन्तीकरोति अनभावं
गमेति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते अथापरं धम्मवित्तवको^२वसिस्सति^३ ।
सो होति समाधि न चेव सन्तो न च पणीतो नप्पटिप्पस्सद्धिलद्धो^४
न एकोदिभावाधिगतो ससङ्खारनिग्गह्वारितगतो^५ होति । सो, भिक्खवे,
समयो यं तं चित्तं अज्झत्तयेव सन्तिट्ठति सन्निसीदति एकोदि^६ होति^७ 20
समाधियति । सो होति समाधि सन्तो पणीतो पटिप्पस्सद्धिलद्धो
एकोदिभावाधिगतो न ससङ्खारनिग्गह्वारितगतो । यस्स यस्स च
अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिष्शामेति अभिसञ्जा-
सच्छिकिरियाय तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

“सो सचे आकल्लति — ‘अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभवयेय्य —
एको पि हुत्वा बहुघा अस्सं, बहुघा पि हुत्वा एको अस्स, आविभावं,
तिरोभावं, तिरोकुट्टं^८ तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छेय्यं,
सेय्यथापि आकासे; पथविया^९ पि उम्मुज्जनिमुज्जं करेय्यं, सेय्यथापि 25

१ पट्टकाय — रो० । २. जाति० — रो० । ३ धम्मवित्तवकावसिस्सन्ति — सी०,
स्या०, रो० । ४. नप्पटिप्पस्सद्धिलद्धो — सी०, रो० । ५. ० वतो — सी०, स्या०, रो० ।
६-६. एकोदिभाव गच्छति — सी०; एकोदिभावो होति — स्या० । ७ तिरोकुट्टं — म० ।
८ पठविया — सी०, रो० ।

पुगलं वदामि । येसं खो पन सो पटिग्गह्वाति चीवरपिण्डपातसेनासन्-
 गिलानप्यच्चयमेसज्जपरिक्खारं, तं तं महप्फलं होति महानिस्स ।
 इदमस्स महग्घताय वदामि । सेय्यथापि तं, भिक्खवे, कासिकं वक्खं
 महग्घं तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । मज्झिमो चे पि,
 5 भिक्खवे, भिक्खु होति ... पे० .. धेरो चे पि, भिक्खवे, भिक्खु होति
 ... पे०... पुगलं वदामि ।

R 219

“एवरूपो चायं, भिक्खवे, धेरो भिक्खु सङ्खमज्जे मणति ।
 तमेनं भिक्खू एवमाहुंसु — ‘अप्पसद्दा आयस्सन्तो होथ, धेरो भिक्खु धम्मं
 च विनयं च मणती’ ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खित्तब्ब —
 10 ‘कासिकवत्थूपमा भविस्साम, न पोत्थकूपमा’ ति । एवं हि वो, भिक्खवे,
 सिक्खित्तब्ब” ति ।

६. लोणकपल्लसुत्तं । “यो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘यथा
 यथायं पुरिसो कम्मं करोति तथा तथा तं पटिसंवेदियती’ ति, एवं सन्तं,
 भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न होति, ओकासो न पञ्चायति सम्मा
 B 251 15 दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो च खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘यथा
 यथा वेदनीयं अयं पुरिसो कम्मं करोति तथा तथा तस्स विपाकं पटि-
 संवेदियती’ ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो होति, ओकासो
 पञ्चायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स
 पुगलस्स अप्पमत्तकं^१ पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति । इध
 20 पन, भिक्खवे, एकच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं
 कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु^२ पि^३ खायति, किं बहुदेव ।

“कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुगलस्स अप्पमत्तकं पि पापकम्मं कतं
 तमेनं निरयं उपनेति ? इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो
 होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पातुमो
 25 अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुगलस्स अप्पमत्तकं पि
 पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

“कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पाप-
 कम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,
 भिक्खवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो

१ अप्पमत्तिक — रो० । २-३ नाणुमि — सी० ।

एवंसुखदुःखपटिसवेदी' एवमायुपरियन्तो, सो ततो चृतो इधूपपन्नो ति,
इति साकारं सउद्देशं अनेकविहितं पुर्व्वेनिवासं अनुस्सरेय्य' ति, तत्र तत्रैव
सक्खिभव्वतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति — 'दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुव्वण्णे, 5
सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पज्जानेय्यं — इमे वत भोन्तो सत्ता काय-
दुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्ना-
गता अरियाणं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, B. 258
ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना;
इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन 10
समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियाणं अनुपवादका सम्मा-
दिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं
सगं लोकं उपपन्ना ति, इति दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्त-
मानुसकेन सत्ते पस्सेय्यं चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे
दुव्वण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पज्जानेय्यं' ति, तत्र तत्रैव 15
सक्खिभव्वतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

"सो सचे आकङ्खति — 'आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं
पञ्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज
विहरेय्य' ति, तत्र तत्रैव सक्खिभव्वतं पापुणाति सति सतिआयतने" ति ।

११. निमित्तसुत्तं । "अधिचित्तमन्युत्तेन, भिक्खवे, भिक्खुना 20
तीणि निमित्तानि कालेन कालं मनसि कातव्वानि — कालेन कालं समाधि-
निमित्तं मनसि कातव्वं, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं मनसि कातव्वं,
कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि कातव्वं । सचे, भिक्खवे, अधि-
चित्तमन्युत्तो भिक्खु एकन्तं समाधिनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठानं तं
चित्तं कोसज्जाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमन्युत्तो भिक्खु 25
एकन्तं पग्गहनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं उद्धच्चाय संवत्तेय्य ।
सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमन्युत्तो भिक्खु एकन्तं उपेक्खानिमित्तयेव
मनसि करेय्य, ठानं तं चित्तं न सम्मा समाधिरेय्य आसवानं खयाय ।
यतो च खो, भिक्खवे, अधिचित्तमन्युत्तो भिक्खु कालेन कालं समाधि-

R. 257

भिक्षवे, एकच्चो पुगलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो भावितपञ्जो अपरित्तो महत्तो^१ अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

R 251 5 “इव, भिक्षवे, एकच्चो अट्ठकहापणेन^२ पि वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन^३ पि वन्धनं निगच्छति । इध, भिक्षवे, एकच्चो अट्ठकहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न वन्धनं निगच्छति ।

“कथंरूपो, भिक्षवे, अट्ठकहापणेन पि वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि वन्धनं निगच्छति ? इध, भिक्षवे, एकच्चो दलिट्ठो^४ होति अप्पस्सको अप्पभोगो । एवरूपो, भिक्षवे, अट्ठकहापणेन पि वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि वन्धनं निगच्छति ।

15 “कथंरूपो, भिक्षवे, अट्ठकहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न वन्धनं निगच्छति ? इध, भिक्षवे, एकच्चो अट्ठो होति महद्धनो महाभोगो । एवरूपो, भिक्षवे, अट्ठकहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणेन पि न वन्धनं निगच्छति, कहापणसतेन पि न वन्धनं निगच्छति । एवमेव खो, भिक्षवे, इधेकच्चस्स पुगलस्स अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं । तमेन
B 253 20 निरयं उपनेति । इध, भिक्षवे, एकच्चस्स पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

“कथंरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं, तमेन निरयं उपनेति ? इध, भिक्षवे, एकच्चो पुगलो अभावितकायो होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्जो परित्तो अप्पातुमो
25 अप्पट्ठक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं तमेन निरयं उपनेति ।

“कथंरूपस्स, भिक्षवे, पुगलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्मं कतं दिट्ठधम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,

१. महत्तो—सी०; महत्ता—स्या०, रो० । २. अट्ठकहापणेन—सी०, अट्ठकहापणेन—रो० । ३. कहापणसतेन—रो० । ४. दलिट्ठो—सी०, रो० ।

मनसि करोति, कालेन कालं पगहनिमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं उपेक्षानिमित्तं मनसि करोति, तं होति चित्तं मुदुं च कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा समाधियति आसवानं खयाय । यस्स यस्स च अभिञ्जासच्छिकरणीयस्स धम्मस्स चित्तं अभिनिन्नामेति अभिञ्जासच्छिकिरियाय, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने । 5

“सो सचे आकङ्खति — ‘अनेकविहितं इद्विविधं पच्चनुभवेय्यं ... पे०... (अ अभिञ्जा वित्थारेत्वा) आसवानं खया ... पे०... सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’ ति, तत्र तत्रेव सक्खिभब्बतं पापुणाति सति सतिआयतने” ति ।

B 260

लौणकपल्लवगो दसमो ।

तत्सुहानं

अच्चायिक पविवेकं, सरदो^१ परिसा तयो^२ । 10

आजानीया^३ पोत्थको च, लोणं वोवति निमित्तानी ति^४ ॥

दुतियो पण्णासको समतो ।

११. सम्बोधवग्गो

१ पुब्बेवसम्बोधसुत्तं । “पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि — ‘को नु खो लोके अस्सादो, को आदीनवो, किं निस्सरणं’ ति ? तस्स मग्गं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘यं खो लोकं’ पटिच्च उप्पज्जति सुखं सोमनस्सं, अयं लोके अस्सादो । 15 यं लोको^१ अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो, अयं लोके आदीनवो । यो लोके छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहानं, इदं लोके निस्सरणं’ ति । याव-कीवञ्चाहं, भिक्खवे, एवं लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं नाब्भञ्जासि, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय ‘अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो’ ति पच्च-ञ्जासि । यतो च स्वाहं^२, भिक्खवे, एवं लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो 20

B. 261

R 259

१ सरदा — स्या० । २. तिस्रो — स्या० । ३-३ तयो आजानीया वे, लोणके सङ्घसमुग्गहा ति — स्या० । ४ लोके — सी०, स्या०, रो० । १. लोके — सी०, स्या०, रो० । ६. खो मग्ग — सी०, रो०; खोहं — स्या० ।

R. 253

होति अभावितसीलो अभावितचित्तो अभावितपञ्चो परित्तो अप्पा-
तुमो अप्पदुक्खविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स अप्पमत्तक
पि पापकम्मं कतं तमेनं निरयं उपनेति ।

- “कथंरूपस्स, भिक्खवे, पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तक पाप-
5 कम्मं कतं दिट्ठघम्मवेदनीयं होति, नाणु पि खायति, किं बहुदेव ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो पुग्गलो भावितकायो होति भावितसीलो भावितचित्तो
भावितपञ्चो अपरित्तो महत्तो अप्पमाणविहारी । एवरूपस्स, भिक्खवे,
पुग्गलस्स तादिसंयेव अप्पमत्तकं पापकम्म कतं दिट्ठघम्मवेदनीयं होति,
नाणु पि खायति, किं बहुदेव ।

- 10 “यो भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘यथा यथायं पुरिसो कम्म करोति
तथा तथा तं’ पटिसंबेदेती’ ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरियवासो न
होति, ओकासो न पञ्जायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाय । यो च
खो, भिक्खवे, एवं वदेय्य — ‘यथा यथा वेदनीयं अयं पुरिसो कम्म करोति
तथा तथा तस्स विपाकं पटिसंबेदेती’ ति, एवं सन्तं, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय-
15 वासो होति, ओकासो पञ्जायति सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियाया” ति ।

B. 255

१०. पंसुघोवकमुत्तं । “सन्ति, भिक्खवे, जातरूपस्स ओळा-
रिका^१ उपक्किलेसा पंसुवालुका^२ सक्खरकठला । तमेनं पंसुघोवको वा
पंसुघोवकन्तेवासी वा दोणियं आकिरित्वा घोवति सन्धोवति निद्धोवति ।
तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते सन्ति जातरूपस्स मज्झिमसहगता उपक्किलेसा
20 सुखुमसक्खरा थूलवालुका । तमेनं पंसुघोवको वा पंसुघोवकन्तेवासी
वा घोवति सन्धोवति निद्धोवति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते सन्ति
जातरूपस्स सुखुमसहगता उपक्किलेसा सुखुमवालुका काळजल्लिका^३ ।
तमेनं पंसुघोवको वा पंसुघोवकन्तेवासी वा घोवति सन्धोवति निद्धो-
वति । तस्मिं पहीने तस्मिं व्यन्तीकते अथापरं सुवण्णसिकतावसिस्सन्ति ।
25 तमेनं सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा जातरूपं मूसाय पक्खि-
पित्वा घमति सन्धमति निद्धमति । तं होति जातरूपं घन्तं सन्धन्तं
निद्धन्तं^४ अनिद्धन्तकसावं^५, न चेव मुदुं^६ होति न च कम्मनियं^७ न च
R. 254 पमस्सरं पमङ्गु च, न च सम्मा उपेति कम्माय । होति सो, भिक्खवे,

१. न — सी० । २. ओलारिका — सी० । ३. पंसुवालुका — सी०, स्वा०, रो० ।
४. काळजल्लिका — सी०, रो० । ५-६. अनिद्धन्त अनिद्धितं अनिधित्तकसावं — सी०,
अनिद्धन्तं अनिद्धितं अनिधित्तकसावं — स्वा०, रो० । ६. मुदुं — ण० । ७. कम्मनियं — रो० ।

लोकम्हा निस्सरन्ति । यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अस्सादं
च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो
यथाभूतं नाब्भञ्जासुं, नेव ताव, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका
समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय
निस्सटा विसंयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन^१ चेतसा विह- 5
रिसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता लोकस्स अस्सादं च अस्सा-
दतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं
अब्भञ्जासुं, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका
सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसंयुत्ता विप्पमुत्ता
विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ती” ति ।

B 263

10

४. समणब्राह्मणसुत्तं । “ये” केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा
वा लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं
च निस्सरणतो यथाभूतं नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा
ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा ब्राह्मणसम्मता, न
च पन ते आयस्मन्तो सामञ्जत्थं वा ब्रह्मञ्जत्थं वा दिट्ठेव धम्मे 15
सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि,
भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लोकस्स अस्सादं च अस्सादतो आदीनवं
च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूतं पजानन्ति, ते खो,
भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेषु वा समणसम्मता ब्राह्मणेषु वा
ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्जत्थं च ब्रह्मञ्जत्थं^३ च 20
दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति ।

५. रुण्णसुत्तं । “रुण्णमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं
गीतं । उम्मत्तकमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं नच्चं । कोमा-
रकमिदं, भिक्खवे, अरियस्स विनये यदिदं अतिवेलं दन्तविदसकहसित” ।
तस्मातिह, भिक्खवे, सेतुघातो गीते, सेतुघातो नच्चे, अल वो धम्मप्प- 25
मोदितानं^४ सतं सितं सितमत्ताया” ति ।

R 261

६. अतित्तिसुत्तं । “तिण्णं”, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति ।
कतमेसं तिण्णं ? सोप्पस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति ।

१. विमरियादिकतेन - सी०, रो० । २. ये हि - सी०, रो० । ३. ब्राह्मञ्जत्थं -
रो० । ४. विहरिस्सन्ती - सी०, रो० । ५. दन्तविदसक सितं - सी०; दन्तविदसक
हसित - रो० । ६. धम्मपमोदितान - सी०, स्पा०, रो० । ७. तिन्न - सी० ।

उदके, उदके पि अभिज्जमानो^१ गच्छेय्यं, सेय्यथापि पथविय; आकासे पि पल्लङ्घेन कमेय्यं, सेय्यथापि पवल्ली सकुणो; इमे पि चन्दिमसुरिये^२ एवं-महिद्विके एवमहानुभावे पाणिना परिमसेय्य परिसज्जेय्यं, याव धह-लोका पि कायेन वसं वत्तेय्य^३ ति, तत्र तत्रेव सखिबभ्वतं पापुणाति सति
 5 सतिआयतने ।

“सो सचे आकङ्क्षति - ‘दिब्बाय सोतधानुया विसुद्धाय अति-क्कन्तमानुसिकाय उभो सहे सुणेय्यं दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा’ ति, तत्र तत्रेव सखिबभ्वतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

B 257

“सो सचे आकङ्क्षति - ‘परसत्तानं परपुगलानं चेतसा चेतो
 10 परिच्च पजानेय्यं - सरागं वा चित्तं सरागं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतरागं वा चित्तं वीतरागं चित्तं ति पजानेय्यं; सदोसं वा चित्तं सदोसं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतदोसं वा चित्तं वीतदोसं चित्तं ति पजानेय्यं, समोहं वा चित्तं समोहं चित्तं ति पजानेय्यं, वीतमोहं वा चित्तं वीतमोहं चित्तं ति पजानेय्यं; सङ्खित्तं वा चित्तं सङ्खित्तं चित्तं ति पजानेय्यं, विक्खित्तं वा
 15 चित्तं विक्खित्तं चित्तं ति पजानेय्यं, महग्गतं वा चित्तं महग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं, अमहग्गतं वा चित्तं अमहग्गतं चित्तं ति पजानेय्यं; सउत्तरं वा चित्तं सउत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं, अनुत्तरं वा चित्तं अनुत्तरं चित्तं ति पजानेय्यं, समाहितं वा चित्तं समाहितं चित्तं ति पजानेय्यं, असमाहितं वा चित्तं असमाहितं चित्तं ति पजानेय्यं; विमुत्तं वा चित्तं विमुत्तं चित्तं
 20 ति पजानेय्यं, अविमुत्तं वा चित्तं अविमुत्तं चित्तं ति पजानेय्यं’ ति, तत्र तत्रेव सखिबभ्वतं पापुणाति सति सतिआयतने ।

R 256

“सो सचे आकङ्क्षति - ‘अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथीदि^३ - एकं पि जातिं द्वे पि जातियो तिस्रो पि जातियो चत्तस्रो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो बीस पि जातियो तिसं पि
 25 जातियो चत्तालीसं पि जातियो पञ्चासं पि जातियो जातिसतं पि जाति-सहस्स पि जातिसतसहस्स पि अनेके पि संवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि संवट्टविवट्टकप्पे - अमुत्रासि एवंनामो एवमोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो सतो चुतो अमुत्र उदपादि^४; तत्रापासि एवनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो

१. अभिज्जमाने - ४० । २. सूरिये - ४० । ३. सेय्याथिद - ४० । ४. उपासि - ४०, दो० ।

कम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अनवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अनवस्सुतं होति, मनोकम्म पि अनवस्सुतं होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अनवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अपूतिकं होति, वचीकम्म पि अपूतिकं होति, मनोकम्मं पि अपूतिकं होति । तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स 5 अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स भद्दं मरणं होति, भद्दिका कालङ्कुरिया ।

“सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि रक्खितं होति, गोपानसियो पि रक्खिता होन्ति, भित्ति पि रक्खिता होति; कूटं पि अनवस्सुतं होति, गोपानसियो पि अनवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अनवस्सुता होति, कूटं पि अपूतिकं होति, गोपानसियो पि अपूतिका होन्ति, भित्ति पि अपूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते रक्खिते कायकम्मं पि रक्खितं होति, वचीकम्मं पि रक्खितं होति, मनोकम्मं पि रक्खितं होति । तस्स रक्खितकायकम्मन्तस्स रक्खितवचीकम्मन्तस्स रक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अनवस्सुतं होति, वचीकम्मं पि अनवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अनवस्सुतं होति । तस्स अनवस्सुतकायकम्मन्तस्स अनवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अनवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अपूतिकं होति, वचीकम्मं पि अपूतिकं होति, मनोकम्मं पि अपूतिकं होति । तस्स अपूतिकायकम्मन्तस्स अपूतिवचीकम्मन्तस्स अपूतिमनोकम्मन्तस्स भद्दं मरणं होति, भद्दिका कालङ्कुरिया” ति । 10 15 20

८. व्यापन्नसुत्तं । एकमन्तं निसिञ्चं खो अनाथपिण्डिकं गहपति भगवा एतदवोच — “चित्ते, गहपति, व्यापन्ने कायकम्मं पि व्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि व्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि व्यापन्नं होति । तस्स व्यापन्नकायकम्मन्तस्स व्यापन्नवचीकम्मन्तस्स व्यापन्नमनोकम्मन्तस्स न भद्दं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्कुरिया । सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि व्यापन्नं होति, गोपानसियो पि व्यापन्ना होन्ति, भित्ति पि व्यापन्ना होति; एवमेव खो, गहपति, चित्ते व्यापन्ने कायकम्मं पि व्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि व्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि व्यापन्नं होति । तस्स व्यापन्नकायकम्मन्तस्स व्यापन्नवचीकम्मन्तस्स व्यापन्नमनोकम्मन्तस्स न भद्दं मरणं होति, न भद्दिका कालङ्कुरिया । 25 30

R. 263

R. 266

निमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं मनसि करोति, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि करोति, तं होति चित्तं मुदुं च कम्मनियं^१ च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा समाधियति आसवानं खयाय ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा

- 5 उक्कं बन्धेय्य^२, उक्कं बन्धित्वा उक्कामुखं आलिम्पेय्य^३, उक्कामुखं आलिम्पेत्वा सण्डासेन जातरूपं गहेत्वा उक्कामुखे पक्खिपेय्य, उक्कामुखे पक्खिपित्वा कालेन कालं अभिघमति, कालेन कालं उदकेन परिप्फोसेति, कालेन कालं अज्झुपेक्खति । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं अभिघमेय्य, ठान त जातरूपं डहेय्य । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं उदकेन परिप्फोसेय्य, ठानं तं जातरूपं निब्बापेय्य^४ । सचे, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं एकन्तं अज्झुपेक्खेय्य, ठानं तं जातरूपं न सम्मा परिपाकं गच्छेय्य । यतो च खो, भिक्खवे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारन्तेवासी वा तं जातरूपं कालेन
- 15 कालं अभिघमति, कालेन कालं उदकेन परिप्फोसेति, कालेन कालं अज्झुपेक्खति, तं होति जातरूपं मुदुं च कम्मनियं च पभस्सरं च, न च पभङ्गु, सम्मा उपेति कम्माय । यस्सा यस्सा च पिलद्धनविक्रितिया आकङ्कति — यदि पट्टिकाय^५, यदि कुण्डलाय, यदि गीवेय्यकेन, यदि सुवण्णमालाय — त चस्स अत्थ अनुभोति ।

- 20 “एवमेव खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तेन भिक्खुना तीणि निमित्तानि कालेन कालं मनसि कातब्बानि — कालेन कालं समाधिनिमित्तं मनसि कातब्बं, कालेन कालं पग्गहनिमित्तं^६ मनसि कातब्बं, कालेन कालं उपेक्खानिमित्तं मनसि कातब्बं । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं समाधिनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठान त चित्तं कोसज्जाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं पग्गहनिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठान त चित्तं उद्वन्वाय संवत्तेय्य । सचे, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु एकन्तं उपेक्खानिमित्तयेव मनसि करेय्य, ठानं त चित्तं न सम्मा समाधियेय्य आसवानं खयाय । यतो च खो, भिक्खवे, अधिचित्तमनुयुत्तो भिक्खु कालेन कालं समाधिनिमित्तं

R. 258

१. कम्मनीय — रो० । २. बन्धति — सी०, स्या०, रो० । ३. आलिम्पेति — सी०, स्या०, रो० । ४. निब्बापेय्य — सी० । ५. पट्टिकाय — रो० । ६. पग्गहनिमित्त — रो० ।

कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति । यं, भिक्खवे, अमोहपकतं कम्मं अमोहजं अमोहनिदानं अमोहसमुदयं, तं कम्मं कुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संवत्तति, न तं कम्मं कम्मसमुदयाय संवत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मनं समुदयाया” ति ।

5

१०. दुतियनिदानसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मनं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति, अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति; पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दजातो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं^१, भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

10

15

“कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? अनागते, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दजातो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं, भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ।

20

“कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ छन्दो जायति ? पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्केति अनुविचारेति । तस्स पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये धम्मे आरब्भ चेतसा अनुवितक्कयतो अनुविचारयतो छन्दो जायति । छन्दरागतो तेहि धम्मेहि संयुत्तो होति । एतमहं, भिक्खवे, संयोजनं वदामि यो चेतसो सारागो । एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागट्ठानिये

25

B 268

आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत अन्मञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सन्नह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्जासि । ज्ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि - 'अकुप्पा मे विमुत्ति',
 5 अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो" ति ।

२. पठमअस्सादसुत्तं । "लोकस्साहं, भिक्खवे, अस्सादपरि-
 येसनं अचरि" । यो लोके अस्सादो तदज्झगम । यावतको लोके अस्सादो,
 B 262 पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । लोकस्साहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन
 10 अचरि । यो लोके आदीनवो तदज्झगम । यावतको लोके आदीनवो,
 पञ्जाय मे सो सुदिट्ठो । लोकस्साहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन
 अचरि । यं लोके निस्सरण तदज्झगम । यावतको लोके निस्सरणं,
 पञ्जाय मे तं सुदिट्ठ । यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, लोकस्स अस्साद च
 अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत
 नाब्मञ्जासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सन्नह्मके
 15 सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभि-
 सम्बुद्धो' ति पच्चञ्जासि । यतो च स्वाह, भिक्खवे, लोकस्स अस्सादं
 च अस्सादतो आदीनवं च आदीनवतो निस्सरणं च निस्सरणतो यथाभूत
 अन्मञ्जासि, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सन्नह्मके
 सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय 'अनुत्तरं सम्मासम्बोधि
 20 अभिसम्बुद्धो' ति पच्चञ्जासि । ज्ञाणं च पन मे दस्सनं उदपादि -
 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो" ति ।

R. 260

३. दुत्तियअस्सादसुत्तं । "नो चेदं, भिक्खवे, लोके अस्सादो
 अभविस्स, नयिदं सत्ता लोके सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे,
 अत्थि लोके अस्सादो, तस्मा सत्ता लोके सारज्जन्ति । नो चेदं, भिक्खवे,
 25 लोके आदीनवो अभविस्स, नयिदं सत्ता लोके निब्बिन्देय्यु । यस्मा च
 खो, भिक्खवे, अत्थि लोके आदीनवो, तस्मा सत्ता लोके निब्बिन्दन्ति ।
 नो चेदं, भिक्खवे, लोके^१ निस्सरणं अभविस्स, नयिदं सत्ता लोकम्हा
 निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि लोके निस्सरणं, तस्मा सत्ता

१. केतोविदुत्ति - सी०, रो० । २. आचरि - स्था०, रो० । ३. वेत - स्था० रो० ।

४ लोकम्हा - रो० ।

१२. आपायिकवग्गो

१. आपायिकसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, आपायिका नेरयिका इदमप्पहाय । कतमे तयो ? यो च अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिञ्जो, यो च सुद्धं ब्रह्मचरियं चरन्तं अमूलकेन अब्रह्मचरियेन अनुद्धंसेति, यो चायं एवंवादी एवंदिट्ठि — ‘नत्थि कामेसु दोसो’ ति, सो’ ताय कामेसु’ पातव्यत’ आपज्जति । इमे खो, भिक्खवे, तयो आपायिका नेरयिका 5 इदमप्पहाया’ ति ।

R 266

२. दुल्लभसुत्तं । “तिण्णं, भिक्खवे, पातुभावो दुल्लभो लोकस्मि । कतमेसं तिण्णं ? तथागतस्स, भिक्खवे, अरहत्तो सम्मा-सम्बुद्धस्स पातुभावो दुल्लभो लोकस्मि, तथागतप्पवेदितस्स धम्मविन-यस्स देसेता पुगलो दुल्लभो लोकस्मि, कतञ्चु कतवेदी पुगलो दुल्लभो 10 लोकस्मि । इमेसं खो, भिक्खवे, तिण्णं पातुभावो दुल्लभो लोकस्मि” ति ।

३. अप्पमेय्यसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्ज-माना लोकस्मि । कतमे तयो ? सुप्पमेय्यो, दुप्पमेय्यो, अप्पमेय्यो । कतमो च, भिक्खवे, पुगलो सुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो उद्धतो होति उल्लो^३ चपलो मुखरो विकिण्णवाचो मुट्ठस्सति 15 असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो सुप्पमेय्यो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पुगलो दुप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अनुद्धतो होति अनुल्लो अचपलो अमुखरो अविकिण्ण-वाचो उपट्ठितस्सति सम्पजानो समाहितो एकगचित्तो सवुतिन्द्रियो । 20 अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो दुप्पमेय्यो ।

B 270

“कतमो च भिक्खवे, पुगलो अप्पमेय्यो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अरह होति खीणासवो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पुगलो अप्पमेय्यो । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि” ति । 25

४. आनेञ्जसुत्तं । “तयोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो सविज्ज-माना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो सब्बसो 30

R 267

१-१ सो कामेसु — सी०, रो० । २ पातव्यत — सी०, रो० । ३ उल्लो — सी० ।

B. 264

सुरामेरयपानस्स, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । मेथुनघम्म-
समापत्तिया, भिक्खवे, पटिसेवनाय नत्थि तित्ति । इमेसं, भिक्खवे,
त्तिण्णं पटिसेवनाय नत्थि तित्ती' ति ।

७. अरक्खितसुत्तं । अथ खो अनाथपिण्डको गहपति येन
5 भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डकं गहपति भगवा एतवोच -
“चित्ते, गहपति, अरक्खिते कायकम्मं पि अरक्खित होति, वचीकम्मं
पि अरक्खितं होति, मनोकम्मं पि अरक्खित होति । तस्स अरक्खितकाय-
कम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स अरक्खितमनोकम्मन्तस्स काय-
10 कम्मं पि अवस्सुतं होति, वचीकम्म पि अवस्सुत होति, मनोकम्म पि
अवस्सुत होति । तस्स अवस्सुतकायकम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स
अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म पि पूतिकं होति, वचीकम्म पि पूतिक
होति, मनोकम्म पि पूतिकं होति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवची-
कम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका काल-
15 च्छिरिया' ।

- “सेय्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूट पि अरक्खित होति,
गोपानसियो' पि अरक्खिता होन्ति, भित्ति पि अरक्खिता होति; कूट
पि अवस्सुतं होति, गोपानसियो पि अवस्सुता होन्ति, भित्ति पि अवस्सुता
होति; कूटं पि पूतिकं होति, गोपानसियो पि पूतिका होन्ति, भित्ति पि
R. 262 20 पूतिका होति । एवमेव खो, गहपति, चित्ते अरक्खिते कायकम्म पि
अरक्खितं होति, वचीकम्मं पि अरक्खित होति, मनोकम्म पि अरक्खितं
होति । तस्स अरक्खितकायकम्मन्तस्स अरक्खितवचीकम्मन्तस्स
अरक्खितमनोकम्मन्तस्स कायकम्मं पि अवस्सुत होति, वचीकम्मं पि
अवस्सुतं होति, मनोकम्मं पि अवस्सुतं होति । तस्स अवस्सुतकाय-
25 कम्मन्तस्स अवस्सुतवचीकम्मन्तस्स अवस्सुतमनोकम्मन्तस्स कायकम्म
पि पूतिकं होति, वचीकम्मं पि पूतिक होति, मनोकम्मं पि पूतिक
होति । तस्स पूतिकायकम्मन्तस्स पूतिवचीकम्मन्तस्स पूतिमनोकम्मन्तस्स
न भद्दकं मरणं होति, न भद्दिका कालच्छिरिया ।

B. 265

- “चित्ते, गहपति, रक्खिते कायकम्मं पि रक्खित होति, वचीकम्मं
30 पि रक्खितं होति, मनोकम्मं पि रक्खितं होति । तस्स रक्खितकाय-

ज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो
आकिञ्चञ्जायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । आकिञ्चञ्जा-
यतनूपगानं, भिक्खवे, देवानं सट्ठि^१ कप्पसहस्सानि आयुप्पमाणं । तत्थ
पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं
खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनि पि गच्छति पेत्तिविसयं पि 5
गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं
देवानं आयुप्पमाणं तं सब्बं खेपेत्वा तस्मियेव भवे परिनिब्बायति ।
अयं खो, भिक्खवे, विसेसो, अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो
अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया ।

“इमे खो, भिक्खवे, तथो पुग्गला सन्तो संविज्जंमाना 10
लोकस्मि” ति ।

५. विपत्तिसम्पदासुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो ।
कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा
च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती
होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, 15
पिसुणवाचो होति, फरसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
अभिज्झालु होति व्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो 20 B. 272
मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि
हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं’, कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि
परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपात्तिका, नत्थि
लोके समण्णाह्मणा सम्मग्गता^३ सम्मापटिपत्ता ये इमं च लोकं परं च
लोकं सयं अभिञ्जा सञ्चिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, 25
दिट्ठिविपत्ति । सीलविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं
मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; चित्तविपत्तिहेतु
वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं
निरयं उपपज्जन्ति; दिट्ठिविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा

१. सट्ठि — सी० रो० । २. सुकट० — सी० रो० । ३. सम्मग्गता — रो० ।

“चित्ते, गृहपति, अव्यापत्ते कायकम्मं पि अव्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अव्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अव्यापन्नं होति । तस्स अव्यापन्नकायकम्मन्तस्स अव्यापन्नवचीकम्मन्तस्स अव्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भद्दं मरणं होति, भद्दिका कालङ्कुरिया । सेय्यथापि, गृहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि अव्यापन्नं होति, गोपानसियो पि अव्यापन्ना होन्ति, भित्ति पि अव्यापन्ना होति, एवमेव खो, गृहपति, चित्ते अव्यापत्ते कायकम्मं पि अव्यापन्नं होति, वचीकम्मं पि अव्यापन्नं होति, मनोकम्मं पि अव्यापन्नं होति । तस्स अव्यापन्नकायकम्मन्तस्स ... पे० अव्यापन्नमनोकम्मन्तस्स भद्दं मरणं होति, भद्दिका कालङ्कुरिया” ति ।

R. 264

5

१० ६. पठमनिदानसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? लोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, दोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, मोहो निदानं कम्मानं समुदयाय । यं, भिक्खवे, लोभपकतं कम्मं लोभजं लोभनिदानं लोभसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संबत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संबत्तति । यं, भिक्खवे, दोसपकतं कम्मं दोसजं दोसनिदानं दोससमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संबत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संबत्तति । यं, भिक्खवे, मोहपकतं कम्मं मोहजं मोहनिदानं मोहसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं सावज्जं तं कम्मं दुक्खविपाकं, तं कम्मं कम्मसमुदयाय संबत्तति, न तं कम्मं कम्मनिरोधाय संबत्तति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

15

20

B. 267

“तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कतमानि तीणि ? अलोभो निदानं कम्मानं समुदयाय, अदोसो निदानं कम्मानं समुदयाय, अमोहो निदानं कम्मानं समुदयाय । यं, भिक्खवे, अलोभपकतं कम्मं अलोभजं अलोभनिदानं अलोभसमुदयं, तं कम्मं अकुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संबत्तति, न तं कम्मं कम्मसमुदयाय संबत्तति । यं, भिक्खवे, अदोसपकतं कम्मं अदोसजं अदोसनिदानं अदोससमुदयं, तं कम्मं कुसलं तं कम्मं अनवज्जं तं कम्मं सुखविपाकं, तं कम्मं कम्मनिरोधाय संबत्तति, न तं

30

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । सीलविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, ... पे०... दिट्ठिविपत्तिहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा 5 अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धं खित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितयेव पतिट्ठाति; एवमेव खो, भिक्खवे, सीलविपत्तिहेतु वा सत्ता पे० .. उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? सील- 10 सम्पदा, चित्तसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति .. पे० .. अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्जालु होति अब्बापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्त- 15 सम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, ... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । सीलसम्पदाहेतु 20 वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । चित्तसम्पदाहेतु वा ... पे०... दिट्ठिसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धं खित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितयेव पतिट्ठाति, एवमेव खो, भिक्खवे, सीलसम्पदाहेतु वा सत्ता 25 कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति, चित्तसम्पदाहेतु वा सत्ता ... पे०... दिट्ठिसम्पदाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

B. 274

७. कम्मन्तसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । 30 कतमा तिस्सो ? कम्मन्तविपत्ति, आजीवविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा

धम्मे आरब्धं छन्दो जायति । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं समुदयाय ।

R. 265

“तीणिमानि, भिक्खवे, निदानानि कम्मानं समुदयाय । कत-
मानि तीणि ? अतीते, भिक्खवे, छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो
5 न जायति; अनागते भिक्खवे, छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो न
जायति; पच्चुप्पन्ने, भिक्खवे, छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो न
जायति । कथं च, भिक्खवे, अतीते छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो
न जायति ? अतीतानं, भिक्खवे, छन्दरागद्वानियान् धम्मान् आर्याति
विपाकं पजानाति । आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति^१ । तद-
10 भिनिवत्तेत्वा^२ चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्चाय अतिविज्झ पस्सति ।
एवं खो, भिक्खवे, अतीते छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो न जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, अनागते छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं
छन्दो न जायति ? अनागतानं, भिक्खवे, छन्दरागद्वानियान् धम्मानं
आर्याति विपाकं पजानाति । आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति ।
15 तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्चाय अतिविज्झ पस्सति ।
एवं खो, भिक्खवे, अनागते छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं छन्दो न
जायति ।

“कथं च, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं
छन्दो न जायति ? पच्चुप्पन्नानं, भिक्खवे, छन्दरागद्वानियान् धम्मानं
20 आर्याति विपाकं पजानाति, आर्याति विपाकं विदित्वा तदभिनिवत्तेति,
तदभिनिवत्तेत्वा चेतसा अभिनिविज्झित्वा पञ्चाय अतिविज्झ
पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्ने छन्दरागद्वानिये धम्मे आरब्धं
छन्दो न जायति । इमानि खो भिक्खवे, तीणि निदानानि कम्मानं
समुदयाया” ति ।

सम्बोधवग्गो एकादसगो ।

तत्सुद्धानं

B. 269 25

पुब्बे^१ दुवे^२ अस्सादा^३, समणो कण्णपञ्चमं ।
अतित्तिं^४ द्वे च वुत्तानि^५, निदानानि अपरे दुवे ति ॥

१-२ तदभिनिवत्तेति, तदभिनिवत्तेत्वा - सी०, स्या०, तदभिनिवत्तेति, तदभिन-
वत्तेत्वा - रो० । ३. पुब्बे - स्या० । ३-३. मनुस्से अस्सादो - स्या० । ४. अतित्ति -
स्या० । ५. क्वदानि - स्या० ।

वाचाय पटिविस्तो होति, सम्फप्पलापा पटिविस्तो होति । इदं वुच्चति भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ।

“कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्जालु होति अव्यापन्नचित्तो सम्मादिट्ठिको । इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी” ति । 5

६. दुतियसोचेय्यसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविस्तो होति, अदिन्नादाना पटिविस्तो होति, अन्नह्मचरिया पटिविस्तो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्यं । 10

“कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविस्तो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविस्तो होति, फरुसाय वाचाय पटिविस्तो होति, सम्फप्पलापा पटिविस्तो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, वचीसोचेय्यं ।

“कतमं च, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु 15 सन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं—‘अत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो’ ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं कामच्छन्दं—‘नत्थि मे अज्झत्तं कामच्छन्दो’ ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स कामच्छन्दस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स कामच्छन्दस्स आयति अनुप्पादो होति, 20 तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं व्यापादं—‘अत्थि मे अज्झत्तं व्यापादो’ ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं व्यापादं—‘नत्थि मे अज्झत्तं व्यापादो’ ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स व्यापादस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स व्यापादस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स व्यापादस्स आयति अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; 25 सन्तं वा अज्झत्तं धीनमिद्धं^१—‘अत्थि मे अज्झत्तं धीनमिद्धं’ ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं धीनमिद्धं—‘नत्थि मे अज्झत्तं धीनमिद्धं’ ति पजानाति, यथा च अनुप्पन्नस्स धीनमिद्धस्स उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स धीनमिद्धस्स पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनस्स

रूपसञ्ज्ञानं समतिक्कमा पटिघसञ्ज्ञानं अत्थङ्गमा' नानत्तसञ्ज्ञान
 अमनसिकारा 'अनन्तो आकासो' ति आकासानञ्चायतनं उपसम्पज्ज
 विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्ति आपज्जति,
 तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं कुरुमानो आका-
 5 सानञ्चायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति । आकासानञ्चाय-
 तनूपगानं, भिक्खवे, देवान वीसति' कप्पसहस्सानि आयुप्पमाणं । तत्थ'
 पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं त सब्ब
 खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि गच्छति पेत्तिविसयं पि
 गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं
 10 देवानं आयुप्पमाणं त सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे परिनिब्बायति ।
 अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अघिप्पयासो' इदं नानाकरणं सुतवतो
 अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं गतिया उपपत्तिया" ।

"पुन च पर, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो सब्बसो आकासा-
 नञ्चायतनं समतिक्कम्म 'अनन्तं विञ्ज्ञाणं' ति विञ्ज्ञाणञ्चायतनं
 15 उपसम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्ति
 आपज्जति, तत्र ठितो तदधिमुत्तो तब्बहुलविहारी अपरिहीनो कालं
 कुरुमानो विञ्ज्ञाणञ्चायतनूपगानं देवानं सहव्यतं उपपज्जति' ।
 विञ्ज्ञाणञ्चायतनूपगानं, भिक्खवे, देवान चत्तारीसं कप्पसहस्सानि
 आयुप्पमाणं । तत्थ पुथुज्जनो यावतायुकं ठत्वा यावतकं तेसं देवानं
 20 आयुप्पमाणं त सब्बं खेपेत्वा निरयं पि गच्छति तिरच्छानयोनिं पि
 गच्छति पेत्तिविसयं पि गच्छति । भगवतो पन सावको तत्थ यावतायुकं
 ठत्वा यावतकं तेसं देवानं आयुप्पमाणं त सब्बं खेपेत्वा तस्मिंयेव भवे
 परिनिब्बायति । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अघिप्पयासो इदं
 नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेन, यदिदं
 25 गतिया उपपत्तिया ।

"पुन च परं, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो सब्बसो विञ्ज्ञाण-
 ञ्चायतनं समतिक्कम्म 'नत्थि किञ्ची' ति आकिञ्चञ्चायतनं उप-
 सम्पज्ज विहरति । सो तदस्सादेति तं निकामेति तेन च वित्ति आप-

१ अत्थगमा - रो० । २. वीसति - रो० । ३. तत्र - सी०, रो० । ४. अघिप्पा-
 योसो - सी०, रो० । ५. उपपत्तिया सति - सी० रो० । ६. उपपज्जति - सी० रो० ।

“कायमुनिं वचीमुनिं, चेतोमुनिं अनासवं ।

मुनिं मोनेय्यसम्पन्नं, आहु सन्बप्पहायिनं” ति ॥

आपायिकवग्गो द्वादसमो ।

तत्सुद्धानं

आपायिको दुल्लभो अप्पमेय्यं, आनेज्जविपत्तिसम्पदा ।

अपण्णको^१ च कम्मन्तो^२, द्वे सोचेय्यानि मोनेय्यं ति ॥

—०—

१३. कुसिनारवग्गो

१. कुसिनारयुत्तं । एकं समयं भगवा कुसिनाराय विहरति 5 R 274
बलिहरणे वनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आभन्तेस्सि — “भिक्खवो”
ति । “भदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच —
“इध, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं गामं वा निगमं वा उप-
निस्साय विहरति । तमेनं गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्वा
स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकङ्खमानो, भिक्खवे, भिक्खु अधि- 10 B. 278
वासेति । सो तस्सा रत्तिया अच्चयेन पुब्बप्पसमयं निवासेत्वा
पत्तचीवरसादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसनं
तेनुपसङ्कमति; उपसङ्कमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदति । तमेनं सो
गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था
सन्तप्पेति सम्पवारेति । तस्स एवं होति — ‘साधु वत म्याय’ गहपति 15
वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन^३ भोजनीयेन^३ सहत्था सन्तप्पेति
सम्पवारेती’ ति । एवं पिस्स होति — ‘अहो वत म्यायं गहपति वा
गहपतिपुत्तो वा आयति पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन
सहत्था सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या’ ति ! सो तं पिण्डपातं गथितो^४ मुच्छितो 20
अज्झोपन्नो अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपञ्चो परिमुञ्जति । सो तत्थ
कामवितक्कं पि वितक्केति, ब्यापादवितक्कं पि वितक्केति, विहिसा-
वितक्कं पि वितक्केति । एवरूपस्साहं, भिक्खवे, भिक्खुनो दिन्नं न मह-
प्फलं ति वदामि । तं किस्स हेतु ? पमत्तो हि, भिक्खवे, भिक्खु विहरति ।

१-१ अपण्णकम्मन्तो — स्या० । २ माय — सी०, रो० । ३-३. खादनीयेन
भोजनीयेन — रो० । ४. गथितो — स्या०

परं मरणा अथायं दुर्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो विपत्तियो ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तिस्सो ? सील-सम्पदा, चित्तसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा ?

इष, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फण्णलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तसम्पदा ? इष, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति अव्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्त-सम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इष, भिक्खवे, एकच्चो सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो - ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि मिट्ठ, अत्थि हुतं, अत्थि सुकतदुक्कटान कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अय लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओप-पातिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोकं परं च लोकं सय अभिञ्जा सच्छिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति । अय वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । सीलसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति, चित्तसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उप-पज्जन्ति; दिट्ठिसम्पदाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति ।

६. अपण्णकसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, विपत्तियो । कतमा तिस्सो ? सीलविपत्ति, चित्तविपत्ति, दिट्ठिविपत्ति । कतमा च, भिक्खवे, सीलविपत्ति ? इष, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति ... पे०... सम्फण्णलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलविपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ? इष, भिक्खवे, एकच्चो अभिज्झालु होति व्यापन्नचित्तो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चित्तविपत्ति ।

“यस्सं पन, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू समग्गा सम्मोदमाना
 अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पियचक्खहि सम्पस्सन्ता
 विहरन्ति, गन्तुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु होति, पगेव मनसि
 कातुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्धा ते आयस्सन्तो तयो’ धम्मो पज्जहिंसु,
 तयो धम्मो बहुलमकंसु । कतमे तयो धम्मो पज्जहिंसु ? कामवितक्कं, 5 R. 276
 व्यापादवितक्कं, विहिंसावितक्कं — इमे तयो धम्मो पज्जहिंसु । कतमे
 तयो धम्मो बहुलमकंसु ? नेक्खम्मवितक्कं, अव्यापादवितक्कं, अविहिंसा-
 वितक्कं — इमे तयो धम्मो बहुलमकंसु’ । यस्सं, भिक्खवे, दिसायं भिक्खू
 समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अञ्जमञ्जं पिय-
 चक्खहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति, गन्तुं पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा फासु 10
 होति, पगेव मनसि कातुं ! निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्धा ते आयस्सन्तो
 इमे तयो धम्मो पज्जहिंसु, इमे तयो धम्मो बहुलमकंसु’” ति ।

३. गोतमकचेतियसुत्तं । एकं समयं भगवा वेसालियं विह- B. 280
 रति गोतमके चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”
 ति । “मदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — 15
 “अभिञ्जायाहं, भिक्खवे, धम्मं देसेमि, नो अनभिञ्जाय । सनिदानाहं,
 भिक्खवे, धम्मं देसेमि, नो अनिदानं । सप्पाटिहारियाहं, भिक्खवे,
 धम्मं देसेमि, नो अप्पाटिहारियं । तस्स मय्हं, भिक्खवे, अभिञ्जाय
 धम्मं देसयतो नो अनभिञ्जाय, सनिदानं धम्मं देसयतो नो अनिदानं,
 सप्पाटिहारियं धम्मं देसयतो नो अप्पाटिहारियं, करणीयो ओवादो, 20
 करणीया अनुसासनी । अलं च पन वो, भिक्खवे, तुट्ठिया, अलं अत्त-
 मनताय, अलं सोमनस्साय — ‘सम्मासम्बुद्धो भगवा, स्वावखातो धम्मो,
 सुप्पटिपन्नो सङ्गो’ ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभि-
 नन्दुं ति । इमस्मिं च पन वेय्याकरणस्मिं भञ्जमाने सहस्सी लोकघातु 25
 अकम्पित्था ति ।

४. भरण्डुकालामसुत्तं । एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं
 चरमानो येन कपिलवत्थु तदवसरि । अस्सोसि खो महानामो सक्को
 — “भगवा किर कपिलवत्थु अनुप्पत्तो” ति । अथ खो महानामो सक्को

च, भिक्खवे, कम्मन्तविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति ... पे०... सम्फप्पलापी होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कम्मन्त विपत्ति ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्च
५ मिच्छाआजीवो होति, मिच्छाआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति भिक्खवे, आजीवविपत्ति ।

R. 271

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति ? इध, भिक्खवे, एकच्च
मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं ... पे०...
ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ज्या सञ्चिक्त्वा पवेदेन्ती’ ति
१० अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिविपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, तित्सं
विपत्तियो ति ।

“तित्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा तित्सो ? कम्मन्त
सम्पदा, आजीवसम्पदा, दिट्ठिसम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, कम्मन्त
सम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति
१५ ... पे०... सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे,
कम्मन्तसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, आजीवसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
सम्माआजीवो होति, सम्माआजीवेन जीविकं कप्पेति । अयं वुच्चति,
भिक्खवे, आजीवसम्पदा ।-

“कतमा च, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
२० सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं
... पे०... ये इमं च लोकं परं च लोकं सयं अभिञ्ज्या सञ्चिक्त्वा पवे-
देन्ती’ ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पदा । इमा खो, भिक्खवे,
१. 275 तित्सो सम्पदा” ति ।

२५ द. षष्ठसोचेय्यसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, सोचेय्यानि ।
कतमानि तीणि ? कायसोचेय्यं, वचीसोचेय्यं, मनोसोचेय्यं । कतमं
च, भिक्खवे, कायसोचेय्यं ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाता
पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा
पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायसोचेय्य ।

३० “कतमं च, भिक्खवे, वचीसोचेय्य ? इध, भिक्खवे, एकच्चो
मुसावादा पटिविरतो होति, पिमुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फुससय

परिञ्जं पञ्जापेति । इध पन, महानाम, एकच्चो सत्था कामान
परिञ्जं पञ्जापेति, रूपानं परिञ्जं पञ्जापेति, वेदनानं परिञ्जं
पञ्जापेति । इमे खो, महानाम, तयो सत्थारो सन्तो सविज्जमाना
लोकस्मि ।

“इमेसं, महानाम, तिण्णं सत्थारान एका निट्ठा उदाहु पुथु 5
निट्ठा” ति ? एवं वुत्ते भरण्डु कालामो महानामं सक्कं एतदवोच —
“एका ति, महानाम, वदेही” ति । एवं वुत्ते भगवा महानामं सक्कं
एतदवोच — “नाना ति, महानाम, वदेही” ति । दुतियं पि खो भरण्डु
कालामो महानामं सक्क एतदवोच — “एका ति, महानाम, वदेही” ति ।
दुतियं पि खो भगवा महानामं सक्कं एतदवोच — “नाना ति, महानाम, 10
वदेही” ति । ततियं पि खो भरण्डु कालामो महानामं सक्कं एतदवोच —
“एका ति, महानाम, वदेही” ति । ततियं पि खो भगवा महानामं
सक्कं एतदवोच — “नाना ति, महानाम, वदेही” ति ।

B 282

अथ खो भरण्डुकालामस्स एतदहोसि — “महेसक्खस्स वतम्हि
महानामस्स सक्कस्स सम्मुखा समणेन गोतमेन यावततियं अपसादितो । 15
यबूनाह कपिलवत्थुम्हा पक्कमेय्य” ति । अथ खो भरण्डु कालामो
कपिलवत्थुम्हा पक्कामि । य कपिलवत्थुम्हा पक्कामि तथा पक्कन्तो व
अहोसि न पुन पच्चागच्छी’ ति ।

५. हत्थकसुत्तं । एक समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेत-
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो हत्थको देवपुत्तो अभिक्क- 20
न्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो^१ केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन
भगवा तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा — “भगवतो पुरतो ठस्सामी” ति
ओसीदतिमेव^२ संसीदतिमेव^३, न सक्कोति सण्ठातुं । सेय्यथापि नाम
सप्पि वा तेलं वा बालुकाय^४ आसित्त ओसीदतिमेव^५ संसीदतिमेव^६, न
सण्ठाति, एवमेव हत्थको देवपुत्तो — “भगवतो पुरतो ठस्सामी” ति 25
ओसीदतिमेव संसीदतिमेव, न सक्कोति सण्ठातुं ।

अथ खो भगवा हत्थकं देवपुत्त एतदवोच — “ओळारिकं,
हत्थक, अत्तभाव अभिनिम्मिनाही” ति । “एवं, भन्ते” ति, खो हत्थको

R 279

१ पच्चागच्छी — सी०, पच्चागच्छी — रो०, पच्चागच्छी — स्या० । २ अभिक्कन्त-
वण्णा — सी०, रो० । ३ ० चैव — सी०, रो०, ओसीदति — स्या० । ४ ० चैव — सी०,
रो०, संसीदति — स्या० । ५ बालिकाय — रो० । ६ ओसीदति संसीदति — सी०, रो० ।
७ ओलारिक — सी० ।

R 273

- धीनमिद्वस्स आर्याति अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं उद्वच्चकुक्कुच्चं — ‘अत्थि मे अज्झत्तं उद्वच्चकुक्कुच्चं’ ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं उद्वच्चकुक्कुच्चं — ‘नत्थि मे अज्झत्तं उद्वच्चकुक्कुच्चं’ ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स
- 5 उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स पहानं होति, तं च पजानाति, यथा च पहीनस्स उद्वच्चकुक्कुच्चस्स आर्याति अनुप्पादो होति, तं च पजानाति; सन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं — ‘अत्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छं’ ति पजानाति; असन्तं वा अज्झत्तं विचिकिच्छं — ‘नत्थि मे अज्झत्तं विचिकिच्छं’ ति पजानाति; यथा च अनुप्पन्नाय
- 10 विचिकिच्छाय उप्पादो होति, तं च पजानाति; यथा च उप्पन्नाय विचिकिच्छाय पहानं होति, तं च पजानाति; यथा च पहीनाय विचिकिच्छाय आर्याति अनुप्पादो होति, तं च पजानाति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोसोचेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि सोचेय्यानी ति ।

“कायसुचिं वचीसुचिं”, चेतोसुचिं अनासवं ।

- 15 सुचिं सोचेय्यसम्पन्नं, आहुं निन्हातपापकं” ति ॥

. 277

१०. मोनेय्यसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, मोनेय्यानि । कतमानि तीणि ? कायमोनेय्यं, वचीमोनेय्यं, मनोमोनेय्यं । कतमं च, भिक्खवे, कायमोनेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिस्सादाना पटिविरतो होति, अन्नहाचरिया पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, कायमोनेय्यं ।

- “कतमं च, भिक्खवे, वचीमोनेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, वचीमोनेय्यं ।

- 25 “कतमं च, भिक्खवे, मनोमोनेय्यं ? इध, भिक्खवे, भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मो सयं अभिञ्ञा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, मनोमोनेय्यं । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि मोनेय्यानी ति ।

“मा खो त्वं, भिक्खु, अत्तानं कटुवियमकासि । तं वत भिक्खु
 कटुवियकतं अत्तानं आमगन्धेन अवस्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति
 नान्वास्सविस्सन्ती” ति, नेतं ठानं विज्जती” ति । अथ खो सो भिक्खु
 भगवता इमिना ओवादेन ओवदितो संवेगमापादि । अथ खो भगवा
 बाराणसियं पिण्डाय चरित्वा पच्छामत्तं पिण्डपातपट्टिकन्तो भिक्खू 5
 आमन्तेसि — “इधाहं, भिक्खवे, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-
 मादाय बाराणसियं पिण्डाय पाविसि । अहं खो अहं, भिक्खवे,
 गोयोगपिलक्खस्मिं पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं भिक्खुं रित्तस्सादं
 बाहिरस्सादं मुट्ठस्सति असम्पज्जानं असमाहितं बिम्बन्तचित्तं पाक-
 तिन्द्रियं । दिस्वा तं भिक्खुं एतदवोचं — ‘मा खो त्वं, भिक्खु, अत्तानं 10
 कटुवियमकासि । तं वत भिक्खु कटुवियकतं अत्तानं आमगन्धेन अव-
 स्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति नान्वास्सविस्सन्ती ति, नेतं ठानं विज्जती’
 ति । अथ खो, भिक्खवे, सो भिक्खु मया इमिना ओवादेन ओवदितो
 संवेगमापादी” ति । एवं वृत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —
 “किं नु खो, भन्ते, कटुवियं ? को आमगन्धो ? का मक्खिका” ति ? 15
 “अभिज्झा खो, भिक्खु, कटुवियं; व्यापादो आमगन्धो; पापका
 अकुसला वितक्का मक्खिका । तं वत, भिक्खु, कटुवियकतं अत्तानं
 आमगन्धेन अवस्सुतं मक्खिका नानुपतिस्सन्ति नान्वास्सविस्सन्ती ति,
 नेतं ठानं विज्जती ति ।

B. 284

“अगुत्तं चक्खुसोत्तस्मि, इन्द्रियेसु असंबुतं ।
 मक्खिकानुपतिस्सन्ति, सङ्कप्पा रागनिस्सिता ॥

20 B. 281

“कटुवियकतो भिक्खु, आमगन्धे अवस्सुतो ।
 आरका होति निब्बाना, विघातस्सेव भागवा ॥

“गामे वा यदि वारञ्जे, अलद्धा समथमत्तनो” ।
 चरेति” बालो दुम्मेघो, मक्खिकाहि पुरक्खतो ॥ 25

“ये च सीलनं सम्पन्ना, पञ्चायूपसमेरता ।
 उपसन्ता सुखं सेन्ति, नासयित्वानं मक्खिका” ति ॥

७. पठमअनुरुद्धसुत्तं । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येन भगवा
 तनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।

१ नान्वास्स ० — रो० । २. समत्तनो — सी०, स्या०, सम्पत्तनो — रो० । ३ परेति —
 सी०, रो०; चरे — स्या० ।

- “इव पन, भिक्खवे, भिक्खु अञ्जनतरं गामं वा निगमं वा उपनिस्साय विहरति । तमेन गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपसङ्कमित्रा स्वातनाय भत्तेन निमन्तेति । आकल्लमानो, भिक्खवे, भिक्खु अवि-
 वासेति । सो तस्सा रत्तिया अञ्चयेन पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्त-
 5 चीवरमादाय येन तस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा निवेसन तेनुप-
 सङ्कमति, उपसङ्कमित्रा पञ्चत्ते आसने निसीदति । तमेन सो
 गहपति वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था
 सन्तप्पेति सम्पवारेति । तस्स न एव होति — ‘साधु वत म्यायं गहपति
 वा गहपतिपुत्तो वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेति
 10 सम्पवारेतो’ ति । एव पिस्स न होति — ‘अहो वत म्यायं गहपति वा
 गहपतिपुत्तो वा आर्याति पि एवरूपेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन
 सहत्था सन्तप्पेय्य सम्पवारेय्या’ ति । सो तं पिण्डपातं अगथितो अमु-
 च्छित्तो अनज्जोपन्नो’ आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्चो परिमुञ्जति ।
 15 सो तत्थ नेक्खम्मवित्तकं पि वित्तकैति, अब्यापादवित्तक पि वित्तकैति,
 अविहिंसावित्तकं पि वित्तकैति । एवरूपस्साहं, भिक्खवे, भिक्खुनो
 दित्तं महप्फलं ति वदामि । तं किस्स हेतु ? अप्पमत्तो हि, भिक्खवे,
 भिक्खु विहरती’ ति ।

R. 275

B 279

२. भण्डनसुत्तं । “यस्स, भिक्खवे, दिसाय भिक्खु भण्डनजाता
 कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति,
 20 मनसि कातु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फासु होति, पगेव गन्तुं ।
 निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो तयो धम्मे पजहिंसु, तयो
 धम्मे बहुलमकंसु’ । कतमे तयो धम्मे पजहिंसु ? नेक्खम्मवित्तकं,
 अब्यापादवित्तकं, अविहिंसावित्तकं — इमे तयो धम्मे पजहिंसु । कतमे
 तयो धम्मे बहुलमकंसु ? कामवित्तकं, व्यापादवित्तकं, विहिंसावित्तकं
 25 — इमे तयो धम्मे बहुलमकंसु’ । यस्स, भिक्खवे, दिसायं भिक्खु भण्डन-
 जाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्ज मुखसत्तीहि वितुदन्ता
 विहरन्ति, मनसि कातु पि मे एसा, भिक्खवे, दिसा न फासु होति, पगेव
 गन्तु ! निट्ठमेत्थ गच्छामि — ‘अद्वा ते आयस्मन्तो इमे तयो धम्मे पज-
 हिंसु, इमे तयो धम्मे बहुलमकंसु’ ।

तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरतू' ति ।

अथ खो आयस्मा अनुद्धो अपरेण समयेण इमे तयो धम्मे पहाय, इमे तयो धम्मे अमनसिकरित्वा अमताय धातुया चित्तं उपसंहरि' । अथ खो आयस्मा अनुद्धो एको वूपकट्ठो^१ अप्पमत्तो आतापी^२ पहित्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पव्वजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भञ्जासि । अञ्जतरो च पनायस्मा अनुद्धो अरहतं अहोसी ति ।

६. पटिच्छन्नसुत्तं । “तीणिमानि, भिक्खवे, पटिच्छन्नानि आवहन्ति^३, नो विवटानि । कतमानि तीणि ? मातुगामो, भिक्खवे, पटिच्छन्नो आवहति, नो विवटो, ब्राह्मणानं, भिक्खवे, मन्ता पटिच्छन्ना आवहन्ति, नो विवटा ; मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, पटिच्छन्ना आवहति, नो विवटा । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पटिच्छन्नानि आवहन्ति, नो विवटानि ।

“तीणिमानि, भिक्खवे, विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानि । कतमानि तीणि ? चन्दमण्डलं, भिक्खवे, विवटं विरोचति, नो पटिच्छन्नं ; सुरियमण्डलं, भिक्खवे, विवटं विरोचति, नो पटिच्छन्नं ; तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो, भिक्खवे, विवटो विरोचति, नो पटिच्छन्नो । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि विवटानि विरोचन्ति, नो पटिच्छन्नानी” ति ।

१०. लेखसुत्तं । “तथोमे, भिक्खवे, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? पासाणलेखूपमो पुगलो, पथविलेखूपमो^४ पुगलो, उदकलेखूपमो पुगलो । कतमो च, भिक्खवे, पासाणलेखूपमो पुगलो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुगलो अभिण्हं कुज्जति । सो च स्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पासाणे लेखा न खिपं लुज्जति वातेन वा उदकेन वा, चिरट्टितिका होति, एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुगलो अभिण्हं कुज्जति ।

१ उपसहासि — त्या०, रो० । २ वूपकट्ठो — रो० । ३ वहन्ति — सी०, त्या०, रो० । ४ पठवि ० — सी०, रो० ।

येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं
ग्रह्णासि । एकमन्तं ठितं खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच -

R. 277 "गच्छ, महानाम, कपिलवत्थुस्मि, तथारूपं आवसथं जान
यत्थज्ज मयं एकरत्तिं विहरेय्यामा" ति । "एव, भन्ते" ति खो महा-
5 नामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा कपिलवत्थुं पविसित्वा केवलकथं कपिल-
वत्थुं अन्वाहिण्डन्तो नादस कपिलवत्थुस्मि तथारूपं आवसथं यत्थज्ज
भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुप-
सङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच - "नत्थि, भन्ते, कपिल-
वत्थुस्मि तथारूपो आवसथो यत्थज्ज" भगवा एकरत्तिं विहरेय्य । अथ,
N. 281 10 भन्ते, भरण्डु कालामो भगवतो पुराणसब्रह्मचारी । तस्सज्ज भगवा
अस्समे एकरत्तिं विहत्तू" ति ।

"गच्छ, महानाम, सन्थरं पञ्जापेही" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो महानामो सक्को भगवतो पटिस्सुत्वा
येन भरण्डुस्स कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा सन्थर
15 पञ्जापेत्वा उदकं ठपेत्वा पादान धोवनाय येन भगवा तेनुपसङ्गमि,
उपसङ्गमित्वा भगवन्तं एतदवोच - "सन्थतो, भन्ते, सन्थारो, उदक
ठपितं पादान धोवनाय । यस्सदानि, भन्ते, भगवा कालं मञ्जती" ति ।

अथ खो भगवा येन भरण्डुस्स कालामस्स अस्समो तेनुपसङ्गमि;
उपसङ्गमित्वा पञ्जापेत्वा आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा पादे
20 पक्खालेसि । अथ खो महानामस्स सक्कस्स एतदवोच - "अकालो
खो अज्ज भगवन्तं पयिरुपासितुं । किलन्तो भगवा । स्वे दानाहं भगवन्तं
पयिरुपासिस्सामी" ति भगवन्तं अभिवादेत्वा पदविक्षण कत्वा
पक्कामि ।

अथ खो महानामो सक्को तस्सा रत्तिया अच्चयेन येन भगवा
25 तेनुपसङ्गमि, उपसङ्गमित्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं
खो महानामं सक्कं भगवा एतदवोच - "तयो खोमे, महानाम, सत्थारो
सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि । कतमे तयो ? इध, महानाम, एकच्चो
सत्था कामानं परिज्जं पञ्जापेति; न रूपानं परिज्जं पञ्जापेति,
न वेदनानं परिज्जं पञ्जापेति । इध पन, महानाम, एकच्चो सत्था
30 कामानं परिज्जं पञ्जापेति, रूपानं परिज्जं पञ्जापेति; न वेदनान
R. 278

गतो भिक्खु आहुनेय्यो होति ... पे० .. अनुत्तरं पुञ्जखत्तं लोकस्स ।
कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती च होति अवखणवेधी
च महतो च कायस्स पदालेता ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा बहिद्धा वा 5
ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके वा, सब्बं
रूपं —‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्प-
ञ्जाय पस्सति । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा
बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके
वा, सब्बं वेदनं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं 10 R. 285
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । या काचि सञ्ज्ञा अतीतानागतपच्चु-
प्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा
पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बं सञ्ज्ञं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि,
न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । ये केचि
सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्ता वा बहिद्धा वा ओळारिका वा 15
सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारे — ‘नेतं
मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय
पस्सति । यं किञ्चि विञ्जाणं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं अज्झत्तं वा
बहिद्धा वा ओळारिकं वा सुखुमं वा हीनं वा पणीतं वा यं दूरे सन्तिके
वा, सब्बं विञ्जाणं — ‘नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेतं 20
यथाभूतं सम्मप्पञ्जाय पस्सति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु दूरे पाती
होति ।

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु अवखणवेधी होति ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं दुक्खसमुदयो’ ति
यथाभूतं पजानाति; ‘अयं दुक्खनिरोधो’ ति यथाभूतं पजानाति; ‘अयं 25
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । एवं खो,
भिक्खवे, भिक्खु अवखणवेधी होति । B. 289

“कथं च, भिक्खवे, भिक्खु महतो कायस्स पदालेता होति ?
इध, भिक्खवे, भिक्खु महन्तं अविज्जावखत्तं पदालेति । एवं खो,

१ दूरे वा - रो० । २ अज्झत्तं - सी०, रो० । ३ ओळारिका - सी० । ४ य -
सी० । ५-५ सव्वा सञ्ज्ञा - सी०, स्मा०, रो० ।

अ० १-३४

देवपुत्तो भगवतो पटिस्सुत्वा ओळारिकं अत्तभावं अभिनिम्भित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं छित्तं खो हत्थकं देवपुत्तं भगवा एतदवोच -

“ये ते, हत्थक, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसु, अपि
5 नु ते ते^१ धम्मा एतरहि पवत्तिनो” ति ?

“ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स पवत्तिनो अहेसु, ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो, ये च मे, भन्ते, धम्मा पुब्बे मनुस्सभूतस्स नप्पवत्तिनो अहेसु, ते च मे धम्मा एतरहि पवत्तिनो । सेय्यथापि, भन्ते, भगवा एतरहि आकिण्णो विहरति भिक्खूहि भिक्खुनीहि उपास-
B. 289 10 केहि उपासिकाहि राजूहि^२ राजमहामत्तेहि तित्थियेहि तित्थिय-
सावकेहि; एवमेव खी अहं, भन्ते, आकिण्णो विहरामि देवपुत्तेहि ।
दूरतो पि, भन्ते, देवपुत्ता आगच्छन्ति हत्थकस्स देवपुत्तस्स सन्तिके
‘धम्मं सोस्सामा’ ति । तिण्णाहं, भन्ते, धम्मानं अतित्तो अप्पट्ठिवानो
कालङ्कतो^३ । कतमेसं तिण्णं ? भगवतो अहं, भन्ते, दस्सनस्स^४ अतित्तो
15 अप्पट्ठिवानो कालङ्कतो, सद्धम्मसवनस्साह, भन्ते, अतित्तो अप्पट्ठिवानो
कालङ्कतो; सद्धस्साहं, भन्ते, उपट्ठानस्स अतित्तो अप्पट्ठिवानो काल-
ङ्कतो । इमेसं खो अह, भन्ते, तिण्णं धम्मानं अतित्तो अप्पट्ठिवानो
कालङ्कतो ति ।

“नाहं भगवतो दस्सनस्स, तित्तिमज्झगा^५ कुदाचनं ।
20 सद्धस्स, उपट्ठानस्स, सद्धम्मसवनस्स च ॥

“अधिसील^६ सिक्खमानो, सद्धम्मसवने रतो ।
तिण्णं धम्मानं अतित्तो, हत्थको अविहं गता” ति ॥

६. कटुवियसुत्तं । एकं समयं भगवा बाराणसियं विहरति
इसिपत्तने भिगदाये । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवर-
R. 280 25 मादाय बाराणसि पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो भगवा गोयोग-
पिलक्खस्मि पिण्डाय चरमानो अञ्जतरं भिक्खुं रित्तस्साद^७ बाहिरस्सादं
मुट्ठस्सर्त्ति^८ असम्पज्जानं असमाहितं विवमन्तचित्तं पाकतिन्द्रिय । दिस्वा तं
भिक्खुं एतदवोच -

१. च - सी० । २. राजूहि - सी०, रज्जाहि - रो० । ३. कालकतो - रो० ।
४. दस्सनाय - रो० । ५. तित्ति अट्ठा - त्या०, तित्ति अज्झ - रो० । ६. अधिसीले - सी०,
रो० । ७. रितास - सी० । ८. सम्मुट्ठस्सर्त्ति - रो० ।

मक्खलिवादो तेसं पटिकिट्ठो अक्खायति । मक्खलि, भिक्खवे, मोघ-
पुरिसो एवंवादी एवदिट्ठि — ‘नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं’
ति । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसुं अतीतमद्धान अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, R. 287
ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव अहेसुं किरियवादा च विरियवादा च ।
ते पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो पटिबाहति — ‘नत्थि कम्मं, नत्थि 5
किरियं, नत्थि विरियं’ ति । ये पि ते, भिक्खवे, भविस्सन्ति अनागत-
मद्धानं अरहन्तो सम्मासम्बुद्धा, ते पि भगवन्तो कम्मवादा चेव भवि-
स्सन्ति किरियवादा च विरियवादा च । ते पि, भिक्खवे, मक्खलि
मोघपुरिसो पटिबाहति — ‘नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं’
ति । अहं पि, भिक्खवे, एतरहि अरहं सम्मासम्बुद्धो कम्मवादो चेव 10
किरियवादो च विरियवादो च । मं पि, भिक्खवे, मक्खलि मोघपुरिसो
पटिबाहति — ‘नत्थि कम्मं, नत्थि किरियं, नत्थि विरियं’ ति ।

‘सेय्यथापि, भिक्खवे, नदीमुखे खिप्पं उड्डेय्य^१ बहून^२ मच्छानं
अहिताय दुक्खाय अनयाय व्यसनाय; एवमेव खो, भिक्खवे, मक्खलि
मोघपुरिसो मनुस्सखिप्पं मज्जे लोके उप्पन्नो बहून सत्तानं अहिताय 15
दुक्खाय अनयाय व्यसनाया” ति ।

६. सम्पदासुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा
तिस्सो ? सद्दासम्पदा, सीलसम्पदा, पञ्जासम्पदा — इमा खो,
भिक्खवे, तिस्सो सम्पदा” ति । B. 291

७. बुद्धिसुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, बुद्धियो । कतमा 20
तिस्सो ? सद्दाबुद्धि, सीलबुद्धि, पञ्जाबुद्धि — इमा खो, भिक्खवे,
तिस्सो बुद्धियो” ति ।

८. अस्सखलुङ्कुसुत्तं । “तयो च, भिक्खवे, अस्सखलुङ्कु देसे-
स्सामि तयो च पुरिसखलुङ्कु^३ । तं सुणाय, साधुकं मनसि करोय;
भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । 25
भगवा एतदवोच —

“कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सखलुङ्का ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो अस्सखलुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोह-
परिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखलुङ्को जवसम्पन्नो

१ वीरियं — म० । २ ओड्डेय्य — सी० । ३ बहून् — सी०, स्या०, रो० ।
४. पुरिसखलुङ्के — सी०, पुरिसखलुङ्के देसेस्सामि — रो० ।

B 285

एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्तं एतदवोच - “इधाहं, भन्ते, दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन येभ्य्येन पस्सामि मातुगामं कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जमानं । कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती” ति ?

“तीहि खो, अनुरुद्ध, धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । कतमेहि तीहि ? इध, अनुरुद्ध, मातुगामो पुब्बण्हसमयं मच्च्छेरमलपरियुद्धितेन चेतसा अगारं अज्झावसति, मज्झन्तिकसमयं^१ इस्सापरियुद्धितेन चेतसा अगारं अज्झावसति, सायन्हसमयं^२ कामरागपरियुद्धितेन चेतसा अगारं अज्झावसति । इमेहि खो, अनुरुद्ध, तीहि धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जती” ति ।

R 282

८. दुत्तियअनुरुद्धसुत्तं । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं^३ वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच - “इधाहं, आवुसो सारिपुत्त, दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्सं लोकं ओलोकेमि । आरद्धं खो पन मे विरियं असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं । अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चती” ति ।

“यं खो ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति - ‘अहं दिव्वेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सहस्सं लोकं ओलोकेमी’ ति, इदं ते मानस्मि । यं पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति - ‘आरद्धं खो पन मे विरियं असल्लीन, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं’ ति, इदं ते उद्धच्चस्मि । यं पि ते, आवुसो अनुरुद्ध, एवं होति - ‘अथ च पन मे नानुपादाय आसवेहि चित्तं विमुच्चती’ ति, इदं ते कुक्कुच्चस्मि । साधु वतायस्मा अनुरुद्धो इमे

B. 286

१ मज्झन्तिक समय - सी०, रो० । २ सायन्हसमय - सी०, रो० । ३ सारणीय - सी०, स्या०, रो० ।

दुःखं' ति यथाभूतं पजानाति ... पे०... 'अयं दुःखनिरोधगामिनी पटि-
पदा' ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मि वदामि । अभिघम्मे
खो पन अभिविनये पञ्चं पृष्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स
वण्णस्मि वदामि । लामी खो पन होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलान-
प्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मि वदामि । 5
एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च
आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिसखल्लुङ्का' ति ।

६. अस्सपरस्सयुत्तं । "तयो च, भिक्खवे, अस्सपरस्से" देसे-
स्सामि' तयो च पुरिसपरस्से^१ । त सुणाय, साधुकं मनसि करोथ;
भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खु भगवतो पच्च- 10
स्सोत्तुं । भगवा एतदवोच -

"कतमे च, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो न आरोह-
परिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो
होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, 15
एकच्चो अस्सपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोह-
परिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सपरस्सा ।

"कतमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसपरस्सा ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो न आरोह-
परिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो 20
च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे,
एकच्चो पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोह-
परिणाहसम्पन्नो च ।

"कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति; न वण्ण-
सम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं 25
ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिघम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मि वदामि ।
अभिघम्मे खो पन अभिविनिये पञ्चं पृष्ठो संसादेति, नो विस्सज्जेति ।

१. अस्सपरस्से - सी०, स्था०, रो० । २. देसिस्सामि - सी० । ३. पुरिसपरस्से -
सी०, स्था०, रो० ।

सो च ख्वस्स कोधो दीघरत्तं अनुसेति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पासाण-
लेखूपमो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो पुग्गलो अभिण्हं कुज्जति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं
अनुसेति । सेय्यथापि, भिक्खवे, पथविया लेखा खिप्पं लुज्जति वातेन
या उदकेन वा, न चिरट्टितिका होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो
पुग्गलो अभिण्हं कुज्जति । सो च ख्वस्स कोधो न दीघरत्तं अनुसेति ।
अयं वुच्चति, भिक्खवे, पथविलेखूपमो पुग्गलो ।

“कतमो च, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो ? इध, भिक्खवे,
R. 201 10 एकच्चो पुग्गलो आगान्हेन पि वुच्चमानो फरुसेन पि वुच्चमानो
अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव^१ संसन्दतिमेव सम्मोदतिमेव ।
सेय्यथापि, भिक्खवे, उदके लेखा खिप्पयेव पटिविगच्छति^२, न चिरट्टितिका
होति; एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो पुग्गलो आगान्हेन पि वुच्चमानो
फरुसेन पि वुच्चमानो अमनापेन पि वुच्चमानो सन्धियतिमेव संसन्दति-
15 मेव सम्मोदतिमेव । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उदकलेखूपमो पुग्गलो ।
इमे खो, भिक्खवे, तयो पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि^३” ति ।
कुसिनारवग्गो तेरसमो ।

तत्सुद्धानं

कुसिनारभण्डना चेव, गोतमभरण्डुहत्थको ।
कटुवियं द्वे अनुरुद्धा, पटिच्छन्नं लेखेन ते दसा ति ॥

— - ० — -

१४. योधाजीववग्गो

१. योधाजीवयुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो
20 योधाजीवो राजारहो होति राजभोगो, रञ्जो अङ्गं तेव सङ्ख्यं
गच्छति । कतमेहि तीहि ? इध, भिक्खवे, योधाजीवो दूरे पाती च
होति अक्खणवेधी च महतो च कायस्स पदालेता । इमेहि, खो, भिक्खवे,
तीहि अङ्गेहि समन्नागतो योधाजीवो राजारहो होति राजभोगो, रञ्जो
अङ्गं तेव सङ्ख्यं गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, तीहि अङ्गेहि समन्ना-
१. सन्धियतिमेव - सी०; सन्धीयति चेव - रो० । २. पटिगच्छति - रो० ।

च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो भद्रा अस्सा-
जानीया ।

“कतमे च भिक्खवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया ? इध,
भिक्खवे, एकच्चो भद्रो पुरिसाजानीयो ... पे०... जवसम्पन्नो च होति
वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

5

“कथं च, भिक्खवे, भद्रो पुरिसाजानीयो ... पे०... जवसम्पन्नो
च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे,
भिक्खु आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्ति पञ्जाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे
सयं अभिञ्जा सच्चिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदमस्स जवस्मि
वदामि । अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हुं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो
संसादेति । इदमस्स वण्णस्मि वदामि । लामी खो पन होति चीवर-
पिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयमेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोह-
परिणाहस्मि वदामि । एवं खो, भिक्खवे, भद्रो पुरिसाजानीयो जव-
सम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो,
भिक्खवे, तयो भद्रा पुरिसाजानीया” ति ।

10

B. 295

15

११. पठममोरनिवापसुत्तं । एकं समयं भगवा राजगहे विह-
रति मोरनिवापे परिब्बाजकारामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि —
“भिक्खवो” ति । “अदन्ते” ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा
एतदवोच —

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो
होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो
देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? असेक्खेन^१ सीलक्खन्वेन, असेक्खेन
समाधिक्खन्वेन, असेक्खेन पञ्जाक्खन्वेन । इमेहि खो, भिक्खवे,
तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्त-
योगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं” ति ।

20

25

१२. दुतियमोरनिवापसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्ना-
गतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी
अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? इद्धि-
पाटिहारियेन, आदेसनापाटिहारियेन, अनुसासनीपाटिहारियेन — इमेहि

R. 292

भिक्षवे, भिक्षु महतो कायस्स पदालेता होति । इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्षु आहुनेय्यो होति ... पे०. अनुत्तरं पुञ्ञक्खत्ते लोक्कस्सा” ति ।

२. परिसामुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्षवे, परिसा । कत्तमा
5 तिस्सो ? उक्काचितविनीता परिसा, पटिपुच्छविनीता^१ परिसा, यावता-
विनीता^२ परिसा — इमा खो, भिक्षवे, तिस्सो परिसा” ति ।

R 286

३. भित्तसुत्तं । “तीहि, भिक्षवे, अङ्गेहि समन्नागतो भित्तो
सेवितब्बो । कत्तमेहि तीहि ? दुद्दं^३ ददाति, दुक्करं करोति, दुक्खमं
खमति — इमेहि खो, भिक्षवे, तीहि अङ्गेहि समन्नागतो भित्तो सेवि-
10 तब्बो” ति ।

४. उप्पादामुत्तं । “उप्पादा वा, भिक्षवे, तथागतानं अनु-
प्पादा वा तथागतान, ठिता व सा धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता ।
सब्बे सङ्खारा अनिच्चा । तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति ।
अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति
15 विवरति विभजति उत्तानीकरोति — ‘सब्बे सङ्खारा अनिच्चा’ ति ।
उप्पादा वा, भिक्षवे, तथागतानं अनुप्पादा वा तथागतान ठिता व सा
धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता । सब्बे सङ्खारा दुक्खा । तं तथागतो
अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचि-
क्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति —
20 ‘सब्बे सङ्खारा दुक्खा’ ति । उप्पादा वा, भिक्षवे, तथागतानं अनुप्पादा
वा तथागतानं ठिता व सा धातु धम्मद्वितता धम्मनियामता । सब्बे
धम्मा अनत्ता । तं तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बु-
ज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्टपेति विवरति
विभजति उत्तानीकरोति — ‘सब्बे धम्मा अनत्ता’” ति ।

B 290

५. केसकम्बलसुत्तं । “सेय्यथापि, भिक्षवे, यानि कानिचि
25 तन्तावुतानं वत्थानं, केसकम्बलो तेसं^४ पटिकिट्ठो अवखायति । केस-
कम्बलो, भिक्षवे, सीते सीतो, उण्हे उण्हो, दुब्बण्णो, दुम्मात्तो, दुक्ख-
सम्पत्तो । एवमेव खो, भिक्षवे, यानि कानिचि पुथुसमणत्ताहणवादान^५

१. परिपुच्छा ० — रो० । २. यावतज्जाविनीता — सी०, रो० । ३. इय भिक्षवे
भिक्षु दुद्द — रो० । ४. तेसं पावारान — सी० । ५. पुथुसमणत्तावादान — सी०, त्या०, रो०

वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन — इमेहि खो, भिक्खवे ... पे०...
एवं सग्गे” ति ।

३. विसमसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे ... पे०... विसमेन कायकम्मेन,
विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन — इमेहि खो ... पे०...
एवं निरये ।

B. 297,
R. 298

5

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि ... पे०... समेन कायकम्मेन, समेन
वचीकम्मेन, समेन मनोकम्मेन — इमेहि खो ... पे०... एव सग्गे” ति ।

४ असुचिसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे ... पे०... असुचिना काय-
कम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन — इमेहि खो
... पे०... एवं निरये ।

10

“तीहि, भिक्खवे . पे० . सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वची-
कम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन — इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो यथाभत निक्खित्तो एवं सग्गे” ति ।

५. पठमखत्तसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो
अव्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति
सानुवज्जो च विञ्जूनं, बहुं च अपुञ्जं पसवति । कतमेहि तीहि ?
अकुसलेन कायकम्मेन, अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन —
इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अव्यत्तो असप्पुरिसो
खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विञ्जूनं,
बहुं च अपुञ्जं पसवति ।

20

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पु-
रिसो अखत्तं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो
च विञ्जूनं, बहुं च पुञ्जं पसवति । कतमेहि तीहि ? कुसलेन
कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन, कुसलेन मनोकम्मेन ... पे०... बहुं च
पुञ्जं पसवती” ति ।

25

६. दुत्तियखत्तसुत्तं । तीहि, भिक्खवे ... पे०... सावज्जेन काय-
कम्मेन, सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

तीहि, भिक्खवे ... पे०... अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन
वचीकम्मेन, अनवज्जेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

B. 298

च होति वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन भिक्खवे, एकच्चो अस्सखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो अस्सखल्लुङ्का ।

“कथमे च, भिक्खवे, तयो पुरिसखल्लुङ्का ? इध, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो होति; न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ।

10 “कथं च, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति ... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मि वदामि । अभिघम्मो खो पन अभिविनये पच्चं पुट्ठो संसादेति, नो विस्सज्जेति । इदमस्स न वण्णस्मि वदामि । न खो पन लाभो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मि वदामि । एव खो, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो होति, न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

Jl. 292

20 “कथं च, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं दुक्खं’ ति यथाभूतं पजानाति ... पे०... ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ ति यथाभूतं पजानाति । इदमस्स जवस्मि वदामि । अभिघम्मो खो पन अभिविनये पच्चं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति । इदमस्स वण्णस्मि वदामि । न पन लाभो होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणाहस्मि वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च; न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

R 289

25 “कथं च, भिक्खवे, पुरिसखल्लुङ्को जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘इदं

“ते अत्यलद्धा सुखिता, विह्वहा बुद्धसासने ।

अरोगा सुखिता होथ, सह सब्बेहि ज्ञातिभी” ति ॥

मङ्गलवग्गो पन्नरसमो ।

तत्सुद्धानं

अकुसलं च सावज्जं, विसमासुचिना सह ।

चतुरो^१ खता^२ वन्दना, पुब्बण्हेन^३ च^४ ते दसा ति ॥

ततियो पण्णासको समत्तो ।

१६. अचेलकवग्गो

१-७ “तिस्रो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तिस्रो ?

5 B. 300,
R. 295

आगाब्हा पटिपदा, निज्झामा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, आगाब्हा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, एकच्चो एवंवादी होति एवंदिट्ठि — ‘नत्थि कामेसु दोसो’ ति । सो कामेसु पातव्यतं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आगाब्हा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, 10
एकच्चो अचेलको होति मुत्ताचारो, हत्थापलेखनो^१, न एहिमदन्तिको, न तिट्ठमदन्तिको, नाभिहटं न उद्दिस्सकत्तं न निमन्तनं सादियति । सो न कुम्भिमुखा पटिग्गहाति, न कळोपिमुखा^२ पटिग्गहाति न एल्लक-
मन्तरं^३ न दण्डमन्तरं न मुसलमन्तरं न द्विश्रं मुञ्जसानानं न गम्भिनिया
न पायमानाय न पुरिसन्तरगताय न सङ्घिक्कीसु न यत्थ सा उपट्ठितो होति 15
न यत्थ भिक्खका सण्डसण्डचारिनी न मच्छं न मंसं न सुरं न मेरयं, न थुसोदकं पिवति । सो एकागारिको वा होति एकालोपिको, द्वागारिको वा होति द्वालोपिको . . सत्तागारिको वा होति सत्तालोपिको, एकस्सा
पि दत्तिया यापेति, द्वीहि पि दत्तीहि यापेति ... सत्तहि पि दत्तीहि यापेति;
एकाहिक पि आहारं आहारेति, द्वाहिक^४ पि आहारं आहारेति ... सत्ताहिकं 20
पि आहारं आहारेति — इति एवरूपं अद्भमासिकं^५ पि परियायभत्तभोज-
नानुयोगमनुयुत्तो विहरति । सो साकमक्खो पि होति, सामाकमक्खो

१-१. चतुक्खता च — स्या० । २-२. सुपुब्बण्हेन — स्या० । ३. हत्थापलेखनो — स्या०, रो० । ४. खलोपिमुखा — सी०, खलोपिमुखा — स्या० । ५. एल्लकमन्तरं — सी० । ६. द्वीहिक — रो० । ७. अद्भमासिक — रो० ।

इदमस्स न वण्णस्मि वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान । इदमस्स न आरोहपरि-
णाहस्मि वदामि । एवं खो भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो होति,
न वण्णसम्पन्नो, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

६ “कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
सम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं
ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मि वदामि ।
अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हुं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति ।

१० इदमस्स वण्णस्मि वदामि । न खो पन लाभी होति चीवरपिण्डपात-
सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स न आरोहपरिणा-
हस्मि वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति
वण्णसम्पन्नो च, न आरोहपरिणाहसम्पन्नो ।

B. 29f

“कथं च, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
१५ सम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च ? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चन्नं
ओरम्भागियानं संयोजनानं परिक्खया ओपपातिको होति तत्थ परि-
निब्बायी अनावत्तिधम्मो तस्मा लोका । इदमस्स जवस्मि वदामि ।
अभिधम्मे खो पन अभिविनये पञ्हुं पुट्ठो विस्सज्जेति, नो संसादेति ।

• इदमस्स वण्णस्मि वदामि । लाभी खो पन होति चीवरपिण्डपात-
२० सेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । इदमस्स आरोहपरिणाहस्मि
वदामि । एवं खो, भिक्खवे, पुरिसपरस्सो जवसम्पन्नो च होति वण्ण-
सम्पन्नो च आरोहपरिणाहसम्पन्नो च । इमे खो, भिक्खवे, तयो पुरिस-
परस्सा” ति ।

१०. अस्साजानीयसुत्तं । “तयो च, भिक्खवे, भद्रे^१ अस्साजानीये
२५ देसेस्सामि^२ तयो च भद्रे पुरिसाजानीये । त सुणाथ, साधुक मनसि
करोथ, भासिस्सामी” ति । “एवं, भन्ते” ति खो ते भिक्खू भगवतो
पञ्चस्सोसु । भगवा एतदवोच -

R. 291

“कतमे च, भिक्खवे, तयो भद्रा अस्साजानीया ? इध, भिक्खवे,
एकच्चो भद्रो अस्साजानीयो ... पे० .. जवसम्पन्नो च होति वण्णसम्पन्नो

पग्गण्हाति पदहति; अनुप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं उप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति; उप्पन्नानं कुसलानं धम्मानं ठितिया असम्मोसाय भिद्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारि-
पूरिया छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पग्गण्हाति पदहति ... ।

R. 297

“छन्दसमाधिपधानसङ्खारसमन्नागतं इद्धिपादं भावेति विरिय- 5
समाधि ... पे०... चित्तसमाधि ... पे०... वीमंसासमाधिपधानसङ्खार-
समन्नागतं इद्धिपादं भावेति ... पे०... ।

“सद्धिन्द्रियं भावेति ... विरियिन्द्रियं भावेति ... सतिन्द्रियं
भावेति ... समाधिन्द्रियं भावेति ... पञ्चिन्द्रियं भावेति ... ।

“सद्धाबलं भावेति ... विरियबलं भावेति .. सतिबलं भावेति ... 10
समाधिबलं भावेति ... पञ्चाबलं भावेति ... ।

“सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति ...
विरियसम्बोज्झङ्गं भावेति .. पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... पस्सद्धि-
सम्बोज्झङ्गं भावेति ... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति ... उपेक्खा सम्बोज्झङ्गं
भावेति ... ।

B. 302

15

“सम्मादिट्ठि भावेति .. सम्मासङ्कप्पं भावेति ... सम्मावाचं
भावेति ... सम्माकम्मन्तं भावेति ... सम्माआजीवं भावेति ... सम्मा-
वायामं भावेति ... सम्मासति भावेति ... सम्मासमाधि भावेति ... ।
अयं वुच्चति, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो
पटिपदा” ति ।

20

अचेलकवग्गो सोळसग्गो ।

तत्सुदानं

सतिपट्टानं सम्मप्पघानं, इद्धिपादिन्द्रियेन च ।

बलं बोज्झङ्गो मग्गो च, पटिपदाय योजये ति ॥

— ० —

१७. कम्मपथपेय्यालं

१-२०. “तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं
निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? अत्तना च पाणातिपाती
होति, परं च पाणातिपाते समादयेति, पाणातिपाते च समनुञ्जो होति । 20

खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं” ति ।

३३. ततियमोरनिवापसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्ना-
गतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी अच्चन्तब्रह्मचारी
अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं । कतमेहि तीहि ? सम्मा-
दिट्ठिया, सम्माज्जाणेन, सम्माविमुत्तिया – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि
धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु अच्चन्तनिट्ठो होति अच्चन्तयोगक्खेमी
अच्चन्तब्रह्मचारी अच्चन्तपरियोसानो सेट्ठो देवमनुस्सानं” ति ।

B. 290

योवाजीववग्गो बुद्धसमो ।

तत्सुद्धानं

१० योधो परिसमित्तं च, उप्पादा केसकम्बलो ।
सम्पदा बुद्धि तयो, अस्सा तयो मोरनिवापिनो ति ॥

— ७ —

१५. मङ्गलवग्गो

१. अकुसलसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथा-
भतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? अकुसलेन कायकम्मेन,
अकुसलेन वचीकम्मेन, अकुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे,
१५ तीहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एव
सग्गे । कतमेहि तीहि ? कुसलेन कायकम्मेन, कुसलेन वचीकम्मेन,
कुसलेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मोहि समन्नागतो
यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे” ति ।

२० २. सावज्जसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथा-
भतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि तीहि ? सावज्जेन कायकम्मेन,
सावज्जेन वचीकम्मेन, सावज्जेन मनोकम्मेन – इमेहि खो, भिक्खवे,
तीहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो
२५ एव सग्गे । कतमेहि तीहि ? अनवज्जेन कायकम्मेन, अनवज्जेन

“अत्तना च फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, परं च फरुसाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, फरुसाय वाचाय वेरमणिया च समनुञ्जो होति ... एवं सगो ।

“अत्तना च सम्फप्पलापी होति, परं च सम्फप्पलापे समादपेति, सम्फप्पलापे च समनुञ्जो होति ... एवं निरये ।

5

“अत्तना च सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, परं च सम्फप्पलापा वेरमणिया समादपेति, सम्फप्पलापा वेरमणिया च समनुञ्जो होति ... एवं सगो ।

“अत्तना च अभिज्झालु होति, परं च अभिज्झाय समादपेति, अभिज्झाय च समनुञ्जो होति .. एवं निरये ।

10

“अत्तना च अनभिज्झालु होति, परं च अनभिज्झाय समादपेति, अनभिज्झाय च समनुञ्जो होति ... एवं सगो ।

“अत्तना च व्यापन्नचित्तो होति, परं च व्यापादे समादपेति, व्यापादे च समनुञ्जो होति ... एवं निरये ।

B 304,
R. 299

“अत्तना च अब्यापन्नचित्तो होति, परं च अब्यापादे समादपेति, अब्यापादे च समनुञ्जो होति ... एवं सगो ।

15

“अत्तना च मिच्छादिट्ठिको होति, परं च मिच्छादिट्ठिया समादपेति, मिच्छादिट्ठिया च समनुञ्जो होति ... एवं निरये ।

“अत्तना च सम्मादिट्ठिको होति, परं च सम्मादिट्ठिया समादपेति, सम्मादिट्ठिया च समनुञ्जो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सगो” ति ।

20

कम्मपथपेय्यालं निट्ठितं ।

तत्सुदानं

पाणं अदिन्नमिच्छा च, मुसावादी च पिसुणा ।
फरुसा सम्फप्पलापो च, अभिज्झा व्यापाददिट्ठि च ।
कम्मपथेषु पेय्यालं, तिककेन नियोजये ति ॥

१८. रागपेय्यालं

१-१७. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्झाय तयो धम्मा भावेत्तब्बा ।
कतमे तयो ? सुञ्जतो समाधि, अनिमित्तो समाधि, अप्पणिहितो
समाधि — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्झाय इमे तयो धम्मा भावेत्तब्बा ।

25

१. व्यापन्नचित्तो — सी०, रो० ।

७. तत्तियखत्तसुत्तं । तीहि, भिक्खवे ... पे०... विसमेन काय-
कम्मेन, विसमेन वचीकम्मेन, विसमेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

R. 294

तीहि, भिक्खवे ... पे०... समेन कायकम्मेन, समेन वचीकम्मेन,
समेन मनोकम्मेन ... पे०... ।

5 द. चतुत्थसुत्तं । “तीहि, भिक्खवे ... पे० . असुचिना काय-
कम्मेन, असुचिना वचीकम्मेन, असुचिना मनोकम्मेन ... पे०... ।

“तीहि, भिक्खवे .. पे०... सुचिना कायकम्मेन, सुचिना वची-
कम्मेन, सुचिना मनोकम्मेन — इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि
समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खत्तं अनुपहत अत्तान परिहरति,
10 अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विञ्चूनं, बहु च पुञ्च पसवती” ति ।

६. वन्दनासुत्तं । “तिस्सो इमा, भिक्खवे, वन्दना । कतमा
तिस्सो ? कायेन, वाचाय, मनसा — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो
वन्दना” ति ।

१०. पुब्बण्हसुत्तं । “ये, भिक्खवे, सत्ता पुब्बण्हसमयं कायेन
15 सुचरितं चरन्ति, वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा मुचरितं चरन्ति,
सुपुब्बण्हो, भिक्खवे, तेसं सत्तानं ।

“ये, भिक्खवे, सत्ता मज्झन्हिकसमयं कायेन सुचरितं चरन्ति,
वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति, सुमज्झन्हिको,
भिक्खवे, तेसं सत्तान ।

B. 299 20

“ये, भिक्खवे, सत्ता सायन्हसमयं^१ कायेन सुचरितं चरन्ति,
वाचाय सुचरितं चरन्ति, मनसा सुचरितं चरन्ति, सुसायन्हो^२, भिक्खवे,
तेसं सत्तानं ति ।

“सुनक्खत्तं सुमङ्गलं, मुप्पभातं^३ सुहुट्ठितं^४ ।

सुखणो सुमुहत्तो च, सुयिट्ठं ब्रह्माचारिसु ॥

“पदक्खिणं कायकम्म, वाचाकम्म पदक्खिणं ।

25

पदक्खिणं मनोकम्म, पणीधि^५ ते पदक्खिणे^६ ।

पदक्खिणानि कत्वान, लभन्तत्ये पदक्खिणे ॥

१ मज्झन्तिक समय — सी०, मज्झन्तिकसमय — रो० । २ सायन्हसमय — सी०,
रो० । ३ सुसायन्हो — सी०, रो० । ४ सुपभात — स्या० । ५ सुवट्ठित — सी०, रो० ।
६-६ पणीधीयो पदक्खिणा — सी०, पणिधि ते पदक्खिणा — स्या०, पणिधयो पदक्खिणा —
रो० ।

विसेसपद्यानं

अनुवकमणिका

अ	अननुयोधो, कुसलानं धम्मानं	१३, १४, १७
अकनिट्टयामी	अनवकासो, अट्टानमेत	२७-३०
अकालवादी, पुग्गलो	अनाथपिण्डकस्स आरामे, जेतवने ३, ६०, ६३, १६६	
अकुसलमूलानि, तीणि	अनाथपिण्डको, गह्वरति	२६, ६०, २४२, २४३
अकुसलमूलं, दोसो	अनार्पितं ध्यापति	२०
— सोहो	अविच्चसञ्ज्जा	४१
— लोभो	अनिमित्तो, समाधि	२७६
अकुसला धम्मा, सङ्गत्तारम्भणा	अनुकम्पा, हे	८५
— सनिदाना	अनुगह्य, हे	८५
— सनिमित्ता	अनुप्यायवम्भो	१७०
— सप्पञ्चया	अनुवोसो, अकुसलानं धम्मानं	१७
— सञ्जा	— कुसलानं धम्मानं	१३, १४
— सविञ्ज्जाणा	अनुवडो, आयस्मा	२३, २६१, २६३
— सवेदना	अनुसासनीपाटिह्वारिणं	१५७, १५८, २७१
— ससञ्ज्जा	अनोत्तर्पणं	७७
— सहेतुका	अन्तरापपरिनिब्बायी	२१६, २१७
अङ्गानं	अन्तरायकरो, सिण्ण	१४८
अञ्चायिकानि करणीयाणि, तीणि	अन्धो, पुग्गलो	११८
अञ्जससयोधनो, पुग्गलो	अपरयोगालानं	२११
अञ्जासिकोण्डञ्जो	अपणिह्वितो, समाधि	२७६
अट्टिङ्गको भग्गो, अरियो	अप्पमावो	११, १५, १७
अट्टानमेतं, अनवकासो	अप्पमेव्यो, पुग्गलो	२४७
अट्टिकसञ्ज्जा	अप्पावायता	३८
अतपनीया धम्मा, हे	अप्पिञ्छता	१२, १६, ३८
अत्ताधिपतेव्यं	अव्यापादवित्तकी	२५६, २५७
अदोसो, निदानं कम्मानं समुदयाय	अभयो, लिञ्छवि	२०४
अधम्मवादी, पुग्गलो	अभिञ्जा, कटुविर्यं	२६१
अधिचित्तसिक्खा	अभिभू, सिद्धिस्सं सावको	२१०
अधिचित्तसिक्खासमादानं	अमृतवादी, पुग्गलो	१८७
अधिपञ्चासिक्खा	अमातापुसिकानि भयाति, तीणि	१६६
अधिपञ्चासिक्खासमादानं	अमोहो, निदानं कम्मानं समुदयाय	२४४
अधिवीलसिक्खा	अयोनिस्सो मनसिकारो ५, १२, १४, १६, ८०, १८५	
अधिवीलसिक्खासमादानं	अरति	४
अनत्तसञ्ज्जा	अरियसञ्चानि, चत्तारि	१६२, १६३

पि होति, नीवारभक्त्वो पि होति, ददुहुलभक्त्वो पि होति, हटभक्त्वो पि होति, कण्ठभक्त्वो पि होति, आचामभक्त्वो पि होति, पिञ्जाकभक्त्वो पि होति, तिणभक्त्वो पि होति, गोमयभक्त्वो पि होति, वनमूलफलाहारो यापेति पवत्तफलभोजी । सो साणानि पि धारेति, मसाणानि पि धारेति, छ्वदुस्तानि पि धारेति, पंसुकूलानि पि धारेति. तिरोटानि पि धारेति, अजिनं^१ पि धारेति, अजिनक्खिपं पि धारेति, कुसचीरं पि धारेति, वाकचीरं पि धारेति, फलकचीरं पि धारेति, केसकम्बलं पि धारेति, वाळकम्बलं^२ पि धारेति, उलूकपक्खिकं पि धारेति, केसमस्सुलोचको^३ पि होति^४ केसमस्सुलोचनानुयोगमनुयुत्तो, उव्वमहुको पि होति आसन्न-
 R 296 पटिक्खित्तो, उक्कुटिको पि होति उक्कुटिकप्पन्नानुयोगमनुयुत्तो, कण्टका-
 B 301 पत्तसयिको पि होति कण्टकापत्तसये सेय्यं कप्पेति, सायततियकं^४ पि उदकोरोहानुयोगमनुयुत्तो विहरति - इति एवरुपं अनेकविहितं कायस्स आतापनपरितापनानुयोगमनुयुत्तो विहरति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ।

15 “कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे. भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं; वेदनासु ... पे०... चित्ते ... पे० .. धम्मोनु धम्मानुपस्सी विहरति आतापी सम्पजानो सतिमा विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्सं । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा । इमा
 20 खो, भिक्खवे, तिस्सो पटिपदा ति ।

“तिस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा तिस्सो ? आगाव्हा पटिपदा, निज्झामा पटिपदा, मज्झिमा पटिपदा । कतमा च, भिक्खवे, आगाव्हा पटिपदा ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, आगाव्हा पटिपदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ... पे०... अयं वुच्चति, भिक्खवे, निज्झामा पटिपदा ।
 25

“कतमा च, भिक्खवे, मज्झिमा पटिपदा ? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनुप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं अनुप्पादाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं पगण्हाति पदहति; उप्पन्नानं पापकानं अकुसलानं धम्मनं पहानाय छन्दं जनेति वायमति विरियं आरभति चित्तं

१. अचिगानि - सी०, रो० । २. वाळकम्बलं - सी०, रो० । ३-३. वेचनत्तुलोचनो - रो० । ४. साय ततियकं - रो० ।

आमिससम्भोगी	८४	इक्षिपादं, कन्दसमाधिपवानसङ्खारसमन्नागत	३६,
आमिससंविभाषी	८४		२७७
आमिसातिथेय्यं	८६	— विरियसमाधिपवानसङ्खारसमन्नागत	३६,
आमिसानुकम्पा	८५		२७७
आमिसानुगहो	८५	— वीमसासमाधिपवानसङ्खारसमन्नागतं	३६,
आमिसिद्धि	८६		२७७
आमिसेसना	८५	इक्षियो, द्वे	८६
आयत्ता, अनुचढो	२६१-२६३	इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो, निक्खु	१०४
— आनन्दो	२५, ५५, १२२, १५६, १६६-२०१, २०४	इसिपत्तने, भिगदाये	१०२, २६०
— उदायी	२११	इत्सरनिम्मानहेतु	१६०, १६१
— क्षन्तको	१७६		
— सहाकञ्चालो	६२, ६४	उ	
— सहाकोट्टिको	१०८-११०	उक्काधितविनीला, परिहा	२६६
— सपिडो	१०८-११०	उम्मासो, गह्वपति	२६
— सारिपुत्तो	६०-६२, १०८-११०, १२३, २६२	उणो, गह्वपति	२६
आरम्भिकर्त	३८	उच्चासयनमहासयन, अजिनप्यवेणी	१६८
आरम्भधातु	५	— अरिय	१६८
आरम्भवणो, ब्राह्मणो	६३	— अस्सत्थरं	१६८
आरोग्यमवो	१३५	— आसन्धि	१६८
आसवनिरोधगामिनी, पटिपवा	१५२	— उह्वामी	१६८
आसवनिरोधी	१५२	— उभतोलीहितकूपधानं	१६८
आसवसमुदयो	१५२	— एकत्तलोमी	१६८
आसवा	१५२	— कट्टिस्सं	१६८
आसवानं क्षयज्ज्ञानं	१५४	— कदलिसिगपववरपञ्चत्थरण	१६८
आसा, द्वे	८०	— कुट्टकं	१६८
आसंसो, पुग्यलो	६६, १००	— कोसेय्य	१६८
आहारो पटिकूलसञ्ज्जा	४१	— गोनको	१६८
		— चित्तको	१६८
		— तूलिका	१६८
		— दिव्व	१६८
		— पटलिका	१६८
		— पटिका	१६८
		— पल्लवो	१६८
		— ब्रह्मा	१६८
		— रथत्थरं	१६८
		— विकसिका	१६८
		— सज्जरच्छद	१६८
		— हत्थत्थर	१६८
इत्थिगन्धो	३	उच्छन्नपञ्जो, पुग्यवो	११६, १२०
इत्थिफोडुब्बो	३		
इत्थिरसो	३		
इत्थिरूप	३		
इत्थिसदो	३		
इक्षिपादिहारियं	१५७, २७१		
इक्षिपादं, नित्तसमाधिपवानसङ्खारसमन्नागतं	३६, २७७		

इमेहि खो, भिक्खवे, तीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“तीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एव सग्गे । कतमेहि तीहि ? अत्तना च पाणातिपाता पटिविरतो होति, परं
५ च पाणातिपाता वेरमणिया समादपेति, पाणातिपाता वेरमणिया च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अत्तना च अदिन्नादायी होति, परं च अदिन्नादाने समादपेति, अदिन्नादाने च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अत्तना च अदिन्नादाना पटिविरतो होति, परं च अदिन्नादाना
१० वेरमणिया समादपेति, अदिन्नादाना वेरमणिया च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

B. 303,
R. 298

“अत्तना च कामेसुमिच्छाचारी होति, परं च कामेसुमिच्छा-
चारे समादपेति, कामेसुमिच्छाचारे च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अत्तना च कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, परं च कामेसु-
१५ मिच्छाचारा वेरमणिया समादपेति, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिया च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अत्तना च मुसावादी होति, परं च मुसावादे समादपेति, मुसावादे च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

“अत्तना च मुसावादा पटिविरतो होति, परं च मुसावादा
२० वेरमणिया समादपेति, मुसावादा वेरमणिया च समनुज्जो होति .. एवं सग्गे ।

“अत्तना च पिसुणवाचो होति, परं च पिसुणाय वाचाय
समादपेति, पिसुणाय वाचाय च समनुज्जो होति .. एवं निरये ।

“अत्तना च पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, परं च पिसु-
णाय वाचाय वेरमणिया समादपेति, पिसुणाय वाचाय वेरमणिया
च समनुज्जो होति ... एवं सग्गे ।

“अत्तना च फरुसवाचो होति, परं च फरुसाय वाचाय
समादपेति, फरुसाय वाचाय च समनुज्जो होति ... एवं निरये ।

केसमुत्थिता, कावामा	१७४	चापा, द्वे	८४
केसमुत्तं, कावामान नियमो	१७४	चापानुस्सति	४१
कोलपुत्ति	३८	वाहुमहापत्तिका, देवा	१६४, १६५
कोलकोलो	२१८	चित्तविपत्ति	२४६, २५०
कोत्तञ्च	११, १५, १७	चित्तसम्भवा	२५०, २५१
कोत्तम्भियं, चोत्तिरापमो	२०१	चित्तो, गहपत्ति	२६, ८१
कोत्तलानं	१६७	चित्तं, अनुत्तं	७
— निगमो, सङ्कुवा	२१६, २२०	— भदन्त	७.
कोत्तलेसु वारिक वरमानो, अगवा १६६, १७४, २१६		— भवामित	६
		— भवविस्सत	७
ख		— भववुत्त	८
खारापत्तच्छिकं	४६	— गुत्त	७
कीपासवो	७२	— पयस्सरं	१०
कुञ्जुत्तरा, उपासिका	२७, ८१	— चामितं	६
खेमा, भिक्खुनी	२५, ८१	— रविस्सतं	८
ग		— सहपरिवत्त	१०
गन्धवासावि, दीपि	२०१	— सवुत्तं	८
गन्धारानं	१६७	वीवरपविदेकं	२२३
गहपत्ति, अनायापिच्छिको	२४२, २४३	वुत्तपपातज्जायं	१५१, १५४
गहमनिस्सिटी, पापविम्वु	१४२	वुत्तपप्यको	२४
गहमनिस्सिटी, गह्वाचीरी	१४०, १४१	वेत्तसो, अनुपसवो	४, ५
गिण्णकुटो, पब्बसो	१७१, २२०	वेत्तिये, शीतमके	२५७
गुग्गावने	६४	वेत्तीय	१६७
गूयमाणी, गुग्गावो	११७	वेत्तोविमुत्ति	७७
शीतमके, वेत्तिये	२५७	घ	
शीतमो	१४६, १७०	घ, वापुयो	१६२
शीपावसिक्क	१२८	घमो, परिज्वायको	१६६, २००
शीपासकुपोसवो	१६०	घ, फस्सापत्तयानि	१६३
शीपोपपिलक्खस्सि	२६०	च	
च		चम्बुदीपानं	२११
चोत्तिरापमो, कोत्तम्भियं	२०१	जरायमं	१६६
च		जापरियं अनुमुत्तो, भिक्खु	१०५
चक्खुमा, पापयिको	१०७	जानुस्सोणि, साह्मणो	५४, १४६, १५३
चतुर्थं क्षालं	४२, १५१	जीवको, कोमारअन्वो	२६
चत्तारि, अरियसञ्चानि	१६२, १६३	जीवितमवो	१३५
— महाभूतानि	२०६	जीवितात्ता	८०
चन्धिकाय	१४८	जीवने, अनायापिच्छिकस्स आराये	३, ६०, ६३, १०८, १८६
		जीविमासिकं	४६

“रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय तयो धम्मा भावेतब्बा ।
कतमे तयो ? सवितक्कसविचारो समाधि, अवितक्कविचारमत्तो
समाधि, अवितक्कअविचारो समाधि - रागस्स, भिक्खवे, अभिञ्ञाय
इमे तयो धम्मा भावेतब्बा ।

B. 305 5 “रागस्स, भिक्खवे, परिञ्ञाय .. पे०.. परिक्खयाय ...
पहानाय ... खयाय ... वयाय .. विरागाय ... निरोधाय .. चागाय ...
पटिनिस्सग्गाय इमे तयो धम्मा भावेतब्बा ।

“दोसस्स .. मोहस्स .. कोधस्स ... उपनाहस्स ... मक्खस्स
.. पलासस्स” ... इस्साय . मच्छरियस्स ... मायाय ... साठेय्यस्स .
10 थम्भस्स ... सारम्भस्स ... मानस्स . अतिमानस्स .. मदस्स ... पमा-
दस्स अभिञ्ञाय .. परिञ्ञाय . परिक्खयाय ... पहानाय .. खयाय ...
वयाय .. विरागाय .. निरोधाय .. चागाय पटिनिस्सग्गाय इमे तयो
धम्मा भावेतब्बा” ति ।

इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं
15 अभिनन्दुं ति ।

रागपेय्याल निद्धित ।

तत्सुद्धानं

राग दोसं च मोह च, कोधूपनाहपञ्चमं ।
मक्खपलासइस्सा च, मच्छरिमायासाठेय्या ॥
थम्भसारम्भमानं च, अतिमानमदस्स च ।
पमादा सत्तरस वुत्ता, रागपेय्यालनिस्सिता ॥
20 एते ओपम्मयुत्तेन, आपादेन अभिञ्ञाय ।
परिञ्ञाय परिक्खया, पहानक्खयब्बयेन ।
विरागनिरोधचागं, पटिनिस्सग्गे इमे दस ।
सुञ्जतो अनिमित्तो च, अप्पणिहितो च तयो ।
समाधिसूलका पेय्यालेसु पि ववत्थिता चा ति ॥

तिकनिपातो निद्धितो ।

—:०.—

यादरेय	३८	— भ्रातिषेव्यानि	८६
नूपाच्छा, द्वे	७२	— भ्रापत्तियो	८१
		— भ्राता	८०
		— बृद्धियो	८६
बब्बो, भस्सपुत्तो	२४	— एसना	८५
बानानि, द्वे	८४	— जला	८४
वास्वीरियो	२४	— उपायलस्स भम्मवेसना	५२
विट्ठमम्मवेदनीयं	२३०	— उपायलं भग्गापिकल्लमि	५७
विट्ठमम्मिकं, बरुण	४६	— नाग्गापिकल्लमि	५७
विट्ठियत्तो, पुग्गळो	१०६	— नूपाच्छा	७२
विट्ठिविपत्ति	२४६-२५१	— दानानि	८४
विट्ठिसम्भा	२५०, २५१	— वम्मा	४६, ७७, ८३, ८६
बुक्खनिरौषागामिनी, पठिपवा	१५२	— ब्रकुसला	८६
बुक्खनिरौषो	१५२	— भ्रमवज्जा	८६
बुक्खसम्भा	४१	— भम्मावज्जा	६०
बुक्खसमुदयो	१५२	— कण्हा	४६
बुक्खं	१५२	— कुसला	८६
बुधियब्धानलसहमस	४२	— लपनीया	४६
बुधियं, क्षाण	१५०	— बुक्खविपाका	६०
बुत्तप्या, पुग्गळा	८०	— दुक्खुद्वया	६०
बुत्तप्येव्यो, पुग्गळो	२४७	— विज्जायापिया	५८
बुरक्खातत्ता, भम्मस्स	३४	— सम्पावज्जा	६०
देवतामुत्तति	४१	— सानज्जा	८६
देवपुत्तो, हृत्पको	२५६	— सुक्का	४६
वेवा, बाहुमहारापिका	१६४, १६५	— सुक्खविपाका	६०
— लतुत्तरि	१६४, १६५	— सुबुद्धया	६०
— तावत्तिरा	१६४, १६५	— पञ्चपा	८१
— सुत्तिठा	१६४	— परिप्याहा	५८
— निम्मानरतिवो	१६४	— पट्टिसम्भारा	८५
— परानिम्मिउवसमत्तिवो	१६४	— पण्डिता	३७, ७८
— ब्रह्मकायिका	१६४	— पषालानि	४७
— धाम्मा	१६४	— परिज्जाया	८४
बोववत्सवा	७७	— परिसेद्वियो	८५
बोवो निदान, कम्मान समुदयान	२४४	— परिसेसना	८५
द्विचक्खु, पुग्गळो	११८	— परिशा	६६, ६७
द्विज, न सुप्पसिक्कारं	३६	— पुग्गळा	७१
द्वे, अनुकम्पा	८५	— पूवा	५०
— अनुग्गहा	८५	— वत्तानि	५०

अरियसक्क, दुक्खनिरोवगामिनी पटिपदा	१६४	आकिञ्चक्कायतन	४१
— दुक्खनिरोव	१६४	आगाज्झा, पटिपदा	२७५, २७६
— दुक्खसमुदय	१६४	आजीवविपत्ति	२५१, २५२
— दुवर्ख	१६४	आजीवसम्पदा	२५२
अरियुपोसयो	१६०, १६१	आसियेय्यानि, द्वे	८६
अरियो, अट्टङ्गिको मग्गो	२०१	आदीनवपरियेसन	२४०
असकूपमचित्ती, पुग्गलो	११३, ११४	आदेसनापाटिहारिय	१५७, २७१
अलोभो, निदान कम्मल ससमुदयाय	२४४	आधिपतेय्यानि, तीणि	१३६
अवकुज्जपण्णो, पुग्गलो	११६, १२०	अलन्दो, आयस्सा	२५, ५५, १२२, १५६, १६६-२०१
अवन्तीनं	१६७	आनापामस्ससि	४१
अविवसेपो	७७	आपत्ति, अट्टट्ठल्ला	८१
अविनयवादी, पुग्गलो	१८७	— अनवसेसा	८१
अविहसावितक्को	२५६, २५७	— गक्का	२१, ८१
अवूपसमी, वैतसी	५	आपत्ति, अट्टट्ठल्ला	८१
असङ्गसस्स असङ्गतलक्षणानि, तीणि	१४०	— सङ्गका	२१, ८१
असङ्गात्परिनिव्यायी	२१६, २१७	— सावसेसा	८१
असमिया फलन्तिवा न सन्तसन्ति, द्वे	७२	आपत्तिकुसलता	७७
असन्तुट्ठिता	१२, १६	आपत्तियो, द्वे	८१
असप्पुरिसभूमि	५६	आपत्तिवहुलनकुसलता	७७
असम्पज्जञ्जं	१३, १६	आपत्ति अनापत्ति	२१
असुभमिमित्त	५, १८६	आपायिका, तयो	२४७
असुभसञ्ज्जा	४१	आपोकसिण	४१
अस्सकान	१६७	आपोषातु	१६२
अस्सल्लदुक्खा	२६७	आमगन्धो	२६१
अस्सपरस्सा, तयो	२६६	आमिसचायो	८४
अस्साजानीयो	७२	आमिसदान	८४
अस्सादपरियेसन	२४०	आमिसपटिसन्धारो	८५
अस्सासो, वसुत्थो	१७८	आमिसपरिञ्चायो	८४
— तत्तियो	१७८	आमिसपरिखेद्वि	८५
— दुत्तियो	१७८	आमिसपरियेसना	८५
— पठमो	१७८	आमिसपूजा	८५
अहिरिक	७७	आमिसभोगो	८४
अहेतुअप्यच्चया	१६०	आमिसधामो	८६
		आमिसरत्तन	८६
		आमिसवुद्धि	८६
		आमिसवैपुल्ल	८५
		आमिससङ्गहो	८५
		आमिससन्धारो	८६
		आमिससन्धियो	८६
आकप्पसम्पदा	३८		
आकासकसिण	४१		
आकासघातु	१६२		
आकासानञ्जप्यतन	४१		

आ

धम्मो, उपनाहविनयो

- उपनाहो
- भोत्तप्प
- कोषविनयो
- कोषो
- सन्ति
- दिट्ठिविपत्ति
- दिट्ठिविसुद्धि
- दिट्ठिसम्पदा
- पटिसङ्कानवल
- पटिसन्धरो
- पलासो
- भावनावल
- भोजने धम्मसञ्जुता
- मत्तञ्जुता
- मक्खो
- मञ्जरिय
- मद्दव
- माया
- मुट्ठस्सच्च
- यथाविट्ठित्स पधान
- विपत्तना
- सति
- सन्निट्ठिको
- समयो
- समाधिबल
- समापत्तिकुसलता
- समापत्तिबुद्धानकुसलता
- सम्पज्झनं
- साकल्य
- साठेय्य
- सीलविपत्ति
- सीलविसुद्धि
- सीलसम्पदा
- सोचेय्य
- सोरच्च
- हिदी

धातुकुसलता

धातुयो, छ

अ० १-३७

८४

८५

८६

८७

८८

८९

९०

९१

९२

९३

९४

९५

९६

९७

९८

९९

१००

१०१

१०२

१०३

१०४

१०५

१०६

१०७

१०८

१०९

११०

१११

११२

११३

११४

११५

११६

११७

११८

११९

१२०

१२१

१२२

न

नकुलपिता, गृहपति

नकुलमाता, गृहपतानी

नन्दको, भायस्मा

नन्दमाता, उपासिका

नन्दा

नन्दो

नाम

निक्कमवातु

निगच्छुपोसयो

निगच्छो, नाटपुत्तो

निगोवारामो, कपिलवत्थुस्मि

निज्झामा, पटिपदा

निदानानि, तीणि

निब्बान, सन्दिट्ठिकं

निमित्तानि, तीणि

निम्मानरुत्तिनी, देवा

निरासो, पुग्गवो

निस्सयसम्पत्ती, पापणिको

निस्सरणपरिवेसन

नीलकसिण

नेक्कम्मयितवको

नेवसञ्जानासञ्जानायतन

प

पग्गहनिमित्त

पग्गाहो

पच्चया, हे

पच्चैकवुद्धो

पञ्च, श्रोत्रमागियानि संयोजनानि

पञ्चङ्गविप्यहीनी

पञ्चङ्गसमन्नागतो

पञ्चासान

पञ्चापरिहानि

पञ्चावल

पञ्चाविभुत्ति

पञ्चावुद्धि

पञ्चासम्पदा

पञ्चिन्द्रियं

२६

२७

२५, १७६

८१

२६

२५

७७

५

१६०, १६१

२०४

२०३

२७५, २७६

२४४

१४६

२३७

१६४, २११

६६, १००

१०७, ११७

२४०

४१

२५६, २५७

४१

२३७

७७

८०, ८१

७२

२१४-२१७

१४६

१४६

१६७

१४

४०, ४२, २७७

७७

१४, १५, २६७

२६७

३६, ४२, २७७

उत्तरा, नन्दमाता	२७	श्रीरम्भाशिवानि सयोजनानि, पञ्च	२१५-२१७
उदकलेखूपमो, पुगलो	२६३	श्रीलिंगले	१४८
उदायी, आयस्मा	२११		
उद्धृमातकसञ्ज्ञा	४१	क	
उद्धृसोती	२१६, २१७	कङ्कारेवतो	२४
उपसमानस्सति	४१	कञ्चानी	६५
उपहृञ्चपरिनिब्बायी	२१६, २१७	कण्हा वम्मा, द्वे	४६
उपेयल्लानिमित्त	२३७	कणावत्पुनि, तीणि	१८२
उपेयल्लासम्बोज्झङ्ग	४०, २७७	कन्दरायनो, ब्राह्मणो	६४, ६५
उपोसथा, तयो	१६०	कपिलवत्पु	२५७
उपोसथो	१६६	कम्बोजान	१६७
उप्पलवण्णा	२५, ८१	कम्भन्तविपत्ति	२५१, २५२
उरवेत्तकस्सपो	२५	कम्भन्तसम्पदा	२५२

ए

एकवक्खु, पुगलो	११८	कल्याणमिच्छा	११, १६, ७७
एकवम्भो	३०-३२, ४२-४४	कल्याणमिच्छी, पुगलो	११७
— आनापानस्सति	३१	कल्याणवाक्करमता	३८
— उपसमानुस्सति	३१	कल्याणसम्पवङ्को, पुगलो	११७
— कायगतासति	३१	कल्याणसहायी, पुगलो	११७
— चागानुस्सति	३१	कस्सपगोत्तो, भिक्खु	२१६
— देवतानुस्सति	३१	कहापणिर्क	४६
— वम्भानुस्सति	३१	कात्थियानी	२७
— बुद्धानुस्सति	३०	काममयो	२०७
— मरणस्सति	३१	कामवित्तको	२५६, २५७
— मिच्छादिट्ठि	३१, ३२	कामासवा	१५२
— सङ्गानुस्सति	३१	कायगतासति	४१
— सम्मादिट्ठि	३१, ३२	कायसन्धि, पुगलो	१०६
— सीलानुस्सति	३१	कायसोपेय्य	२५२-२५४

एकपुगलो	३३, ३४	कासवादी, पुगलो	१८६
एकवीजी	२१६, २१८	कासीन	१६७
एणेय्यक	४६	काट्टुदायी	२५
एरकवत्तिक	४६	किसापोतमी	२६
एसना, द्वे	८५	कुनकुट्टसम्पातिका	१४७
		कुण्डवानो	२४
		कुण्डलकेसा	२६
		कुमारकस्सपो	२५
		कुल्ल	१६७

ओ

ओत्तर्प	४६, ७७	कुसलमूलानि, तीणि	१८८
ओदातकसिण	४१	कुसिनारखं विहरति, भगवा	२५५
ओपपातिको	२१५	कुटागारसालार्थ, मल्लवनो	२०४, २११

विष्णोवभारदाब्जो	२३	वणो, मन्दागिपुटो	२४
मिलित्वचब्जो	२४	पुष्पचब्जो, पुष्पलो	११६-१२१
पीतकविषं	४१	पुष्पभाषी, पुष्पलो	११७
पीतिसन्ध्याचब्जं	४०, २७७	कुम्भाराग, मिंगारभातुपासादे	६०, ६२, १७६
पुष्पासा, तयो	६६, २४६	पुष्पेकचहेतु	१६०
- सुतप्या	८०	पुष्पेगिवासानुत्सतिम्भा	१२१, १५३
- हे	७१	पुरिस्सखलुङ्कु	२६८
- सुतप्या	८०	पुरिस्सगन्धो	४
पुष्पसो, धकचब्जो	१८३	पुरिस्सपरत्सा, तयो	२६६
- बन्धो	११८	पुरिस्सोद्विज्जो	४
- धम्ममेव्यो	२४७	पुरिस्सलो	४
- धम्मपूषमचिरो	११६, ११४	पुरिस्सल्ल	३
- धम्मपूषपञ्चो	११६, १२०	पुरिस्सल्लो	४
- भासलो	६६, १००	पुष्पवक्कसञ्जी	४१
- उच्छन्नपञ्चो	११६, १२०	पूषा, हे	८५
- उच्छन्नपूषलो	२६३	पुष्पसुसिद्ध	३८
- एकपञ्च	११८		
- कञ्जो	१८३	फ	
- कल्याणमिलो	११७	फत्सायतनागि, ज्ञ	१६३
- कायसन्धि	१०६	ब	
- भूषभाषी	११७	बहुसा	२६
- उपासतो सम्भासम्बुद्धो	७२	बलवगित्तिसो, पापिन्नवु	१४२
- विट्ठियतो	१०६	- महाचोरी	१४१
- धुप्पमेव्यो	२४७	बलाधि, हे	५०
- द्विचक्र	११८	बलित्हरवे, वनसण्णे	२४५
- निरासो	६६, १००	बहिद्वासयोव्वो, पुष्पलो	६१
- वणमित्तपूषो	२६३, २६४	बारागसिधं विहरदि, भगवा	१०२, २१०
- दासाणसेवूपयो	२६३, २६४	बाला, हे	५७, ५८
- पुष्पचब्जो	११६, १२१	बालो, धकपिये कपियसञ्जी	७८
- पुष्पभाषी	११७	- धम्ममे धम्मसञ्जी	७८
- भवुभाषी	११८	- भगवत्तिवा भापत्तिसञ्जी	७८
- राधा वक्कवली	७२	- धम्मिये धम्मियसञ्जी	७८
- धम्मिस्समचिरो	११६, ११४	- धम्मपत्तिवा धम्मपत्तिसञ्जी	७८
- निमत्तलो	६६, १००	- धम्मिये धम्मियसञ्जी	७८
- निम्बपूषमचिरो	११३, ११४	- धम्ममे धम्मसञ्जी	७८
- उच्छन्नपूषो	१०६	- धम्मिये धम्मियसञ्जी	७८
- सुप्पमेव्यो	२४७	वाङ्मसञ्जं	३८
पुष्पपटिपदा, धनेकसापीरिका	१५३	बुद्धा, हे	७२
- धकसापीरिका	१५३	बुद्धानुसति	४१

ज्ञानं, चतुर्थ	१५१	तिष्ण, सम्मुखीभावा	१३८
- तत्तिर्यं	१५१	तिस्रो	८०
- द्रुतियं	१५०	तित्थायतनानि, तीणि	१६०
- पठम	१५०	तिस्रो, निज्जरा विसुद्धियो	२०४, २०५
अ		- पटिपदा	२७५, २७६
आतिपरिहानि	१४	- परिखा	२२५
आतिबुद्धि	१४	- वन्दना	२७४
ठ		- विपत्तियो	२४६-२४९
अनेहि, तीहि	१३८-१४०	- बुद्धियो	२६७
त		- सम्पदा	२५०, २५१, २६७
तत्तिर्यं, भ्रानं	१५१	- सिक्खा	२१५-२१८
तनुत्तरि, देवा	१६४, १६५	तीणि, अकुसलमूलानि	१८६
तथागतो च भद्रह सम्मासम्बुद्धो, पुग्गलो	७२	- अज्जायिकानि करणीयानि	२२२ -
तथागतं अज्जायिकस्सन्ति, द्वे	५७	- अमातापुत्तिकानि भयानि	१६६
तथागतं नाज्जायिकस्सन्ति, द्वे	५७	- असङ्गतस्स असङ्गतलक्षणानि	१४०
तन्दि	४	- आधिपतेय्यानि	१३६
तपनीया भम्मा, द्वे	४८	- कथावत्पूणि	१८२
तपुस्सभल्लिका, वाणिजा	२६	- कस्सकस्स पुब्बे करणीयानि	२११
तप्पेत्ता	८०	- कुसलमूलानि	१८८
तयो, अत्यवसे	१३६	- गन्धजातानि	२०६
- अस्सपरस्सा	२६६	- तित्थायतनानि	१६०
- आपायिका	२४७	- निवानानि	४४
- उपोसथा	१६०	- निमित्तानि	२३७
- भम्मा	१०५, १८४, १८५	- पटिच्छन्नानि	२६३
- पुग्गला	६६, २४६	- पण्डितपञ्चतानि सम्पुरिसपञ्चतानि	१३६
- पुरिसपरस्सा	२६६	- पाटिहारियाणि	१५७
- भद्रा अस्साजानीया	२७०	- विवटानि	२६३
- भद्रा पुरिसाजानीया	२७१	- सङ्गतस्स सङ्गतलक्षणानि	१३६
- मदा	१३५	- समणकरणीयानि	२१२
तालावत्पुत्तो	२०२	- समातापुत्तिकानि भयानि	१६४, १६५
सार्वतिसा, देवा	१६४, १६५, २११	- सोचेय्यानि	२५२-२५४
सिकण्णो, ब्राह्मणो	१५०	- सयोजनानि	२१५, २१६, २१८
सिण्णं, अन्तःरायकरो	१४८	सुसिता, देवा	१६४, २११
- पातुभावो दुल्लभो लोकास्मि	२४७	तेजीवरिकत्तं	३८
- पारिपन्थिको	१४८	तेजोकासिण	४१
		तेजोधातु	१६२
		तेविज्जो, अरियस्स विनये	१५३, १५५
		- ब्राह्मणान	१५३, १५५
		- ब्राह्मणो	१५०

योनिषो मनसिकारो	६, १३, १४, १६, १८६	विद्यतासो, पुग्गलो	६६, १००
योब्बनमदो	१३५	विचिकिच्छा	२२५
		विच्छिद्दकसञ्जा	४१
र		विजम्हिता	४
रुपेणो	२४	विज्जा	७७
रतनानि, द्वे	८६	— तटिया	१५६, १५४
राजगहे विहरति, सयवा	१७०, २१६, २७१	— दुटिया	१५२, १५४
राजा, भक्कवत्ती	७२	— पठभा	१५१, १५४
— सचेतनो	१०२	विज्जाभागिया भम्मा, द्वे	५८
रूपमवो	२०७	विज्जूपमवित्तो, पुग्गलो	११६, ११४
रूप	७७	विज्ज्जाणकसिर्ण	४१
रैवतो, छदिरवनियो	२४	विज्ज्जाणकवायतनं	४१
		विज्ज्जाणवातु	१६२
स		विवरो, पापणिक्को	१०७
सकुण्डकमहियो	२३	विनयवरत्तं	३८
सहका, प्रापत्ति	२१, ८१	विनयवादी, पुग्गलो	१८६
सामासा	८०	विनीसकसञ्जा	४१
सीनत्तं	४	विपत्तियो, तिस्सो	२४६-२५१
लोकाधिपतेय्यं	१३६	विमवदिट्ठि	७७
लोकै वविल्लणेय्या, द्वे	६०	विमुत्ति	७७
लोमो, निदानं कम्मान समुदयाय	२४४	विरिअवलं	४०, ४२, २७७
लोहितकसिर्णं	४१	विरिअसम्बोज्जाङ्गं	४०, २७७
		विरियारम्भो	१२, १५, १७
ल		विरियिन्द्रियं	३६, ४१, २७७
भक्कवि	२४	विलङ्गयात्तिकं	४६
वज्जन्तपुत्तो	२४	विवटानि, तीणि	२६३
वज्जानं	१६७	विसमत्तिस्सित्तो, पापभिक्षु	१४२
वज्जीसो	२४	— महत्त्वोरो	१४१
वचीसोवेय्यं	२५२-२५४	विसात्ता, मिगारमाता	२७
वज्ज्जागोत्तो, परिव्वाजको	१४८	विहिंसावित्तको	२५६, २५७
वज्जिणमवित्तो, पुग्गलो	११३, ११४	वुद्धियो, तिस्सो	२६७
वज्जिणपुत्तको, भिक्षु	२१३	वुद्धियो, द्वे	८६
वज्ज्वनं	१६७	वेनामपुरं, कोसलानं ब्राह्मणगामो	१६७
वण्णपोक्खरता	३८	वेपुल्लानि	८६
वनसण्डे, वसिहरणे	२५५	वेसालियं विहरति, आलन्दी	२०४, २१३
वन्दना, तिस्सो	२७४	— मगवा	२५७
वरणायं विहरति, भद्दसारितीरे	६२	वेळुकण्डकिया, उपासिका	८१
वस्सूपनायिका, द्वे	५०		
वायोकसिर्णं	४१	स	
वायोवातु	१६२	सकदाभामी	२१६, २१८

हे, बाला
 - बुद्धा
 - भोगा
 - यागा
 - रतनानि
 - लोके दक्षिणेश्या
 - वज्रजानि
 - वस्त्रपनायिका
 - बुद्धियो
 - वेपुल्लानि
 - सङ्गहा
 - सन्यारा
 - सन्निवया
 - सम्मोगा
 - सुत्तानि
 - सविभागा

ध

धम्मकथिकस्त
 धम्मचागो
 धम्मदान
 धम्मदिक्षा
 धम्मपटिसन्धारो
 धम्मपरिचचागो
 धम्मपरियेद्धि
 धम्मपरियेसना
 धम्मपूजा
 धम्मभोगो
 धम्मयागो
 धम्मरतन
 धम्मवादी, पुगलो
 धम्मविचयसम्बोक्काङ्ग
 धम्मबुद्धि
 धम्मवेपुल्ल
 धम्मसङ्गहो
 धम्मसन्यारो
 धम्मसन्निचयो
 धम्मसम्मोगो
 धम्मसविभागो

५७, ७८	धम्मा, अकुसला	८६, १७४
७२	- अतप्पनीया, हे	४८
८४	- अनवज्जा, हे	८६, १८२
८४	- अव्यावज्जा, हे	६०
८६	- कुसला, हे	८६, १८२
६०	धम्मा, तयो	१०५, १८४, १८५
४६	धम्मा, वृत्तविपाका, हे	६०
५०	- वृत्तबुद्ध्या, हे	६०
८६	- हे	४६, ७७, ८३, ८६
८६	- विञ्जुगरहिता	१७४
८५	- विञ्जुप्पसत्ता	१८२
८५	- सव्यावज्जा	६०
८६	- समत्ता	१७४
८४	- सावज्जा, हे	८६, १७४
७४	- सुखविपाका, हे	६०
८४	- सुखुद्दया, हे	६०
	धम्मातिथेय्य	८६
	धम्माधिपतेय्य	१३६, १३७
३८	धम्मानुकम्पा	८५
८४	धम्मानुगाहो	८५
८४	धम्मानुस्सति	४१
२६	धम्मिद्धि	८६
८५	धम्मोसना	८५
८४	धम्मो, अक्कोपी	८८
८५	- अज्जव	८६
८५	- अनिस्ता	८८
८५	- अनुपनाहो	८८
८४	- अपनासो	८७
८४	- अप्पटिबानिता	८८
८६	- अमक्खो	८८
१८६	- अमच्छरिय	८८
२७७	- अमाया	८७
८६	- असन्तुट्ठिता	८७
८६	- असम्पवञ्च	८८
८५	- असाठेय्य	८७
८५	- अहिता	८७
८६	- इन्द्रियेषु अगुत्तद्वारता	८७
८४	- गुत्तद्वारता	८८
८४	- इस्ता	

सुखं, उपेक्षारम्भणं

- कामं
- कायिक
- चेतसिक
- निष्पीडिकारम्भणं
- निराभिस
- निरासवं
- निरुपधि
- नेकसम्मं
- समाधि
- साभिस
- रूपारम्भणं
- सप्पीतिकारम्भण
- सात्तारम्भण
- सात
- सासवं

सुजाता, सेनियवीता

सुञ्जतो, समाधि

सुतप्पयो, पुगलो

सुप्पमेय्यी, पुगलो

सुप्पवासा, कोट्टियवीता

सुप्पिया, उपासिका

सुमनिसितं

सुभूति

सुखन्धो

७५	सुरामेखपानस्स पट्टिसेवनाय नत्थि तित्ति	२४२
७४	सुरसेनान	१६७
७५	सेखा, पञ्जा	२०४
७५	सेखो, समाधि	२०४
७५	सेख, सीस	२०३
७५	सेसुवातो, गीते	२४१
७४	- नच्चे	२४१
७४	सेनासनपविवेक	२२३
७४	सोचिन्धानि, तीणि	२५२ - २५४
७५	सोणा	२६
७५	सोणो, कुटिकण्णो	२४
७५	- कोट्टिविसो	२४
७५	- सेसुभियनत्ता	१७६
७५	सोप्पस्स पट्टिसेवनाय नत्थि तित्ति	२४१
७५	सोवचस्सता	७७
७४	संयोजनानि, तीणि	२१५, २१६, २१८
२६	सविभागा, द्वे	८४
२७६	स्वाकलातता, धम्मस्स	३४
८०		
२४७		ह
२७	हत्थको, वेवपुत्तो	२५६
२७	- भाळवको	२६, ८१
४, ८०, १८५	हत्थपज्जोत्तिक	४६
२४	हत्थावाणीयो	७२
२६	हिरी	४६, ७७

गाथायो

अगुत्त भक्खुसोतस्मि
अञ्जनातत्थ पसादत्थ
अट्ठक्खुपेतस्स उपोसयस्स
अयापराय अकलातो
अधिशील अधिचित्त
अधिशील सिक्खमानो
अनुच्चावचसीलस्स
अनुसूयायमानो सो
अन्ध च एकचक्खु च
अवकुञ्जपञ्जो पुरिसो
अह चेत जिगुच्छेय्य

२६१	आदित्तस्मि अयारस्मि	१४४
१८४	आदि कथाय मज्जा च	१२१
१६६	इति कच्छासु सेतासु	१४६
११६	इव धम्म चरित्तान	१४०
२१६	उच्छङ्खपञ्जो पुरिसो	१२१
२६०	उपनीयति जीवित्तमप्पमायु	१४३
१५२	उपादाने षय दिस्वा	१३१
१८४	उपारम्भ न सिक्खेय्य	१८४
११६	उपेक्खासतिसमुद	१२४
१२१	एतस्मि य विज्जति अन्तरे धन	१६६
१३५	एताहि तीहि विज्जाहि	१४५, १५४

पटाचारा	२५	परियेसना, हे	८३
पटिंगगाहा, हे	५८	परिवारसम्पदा	३८
पटिधनिमित्तं	८०, १८५	परिसा, अग्नवती	६७, २२३
पटिच्छानि, तीणि	२६३	— अशम्भवादिनी	७०
पटिपदा, आगाळ्हा	२७५, २७६	— अशम्भिका	७०
— तिस्सो	२७५, २७६	— अग्नवती	६७, २२५
— आसवनिरोधगामिनी	१५२	— अनरिया	६७
— दुक्खनिरोधगामिनी	१५२	— अरिया	६८
— निज्झामा	२७५, २७६	— आभिसगस	६६
— भज्झिमा	२७५, २७६	— उक्काचितविनीता	२६१
पटिसद्धानयलं	५०	— उत्ताना	६६
पटिसत्थारा, हे	८५	— ओक्काचितविनीता	६८
पठम, झान	१५०	— गम्भीरा	६६
पण्डितकुमारको, सिच्छवि	२०४, २०५	— तिस्सो	२२५
पण्डितपञ्चात्तानि, तीणि	१३६	— हे	६६, ६७
पण्डिता, हे	५७, ५८	— धम्मवाणिनी	७०, ७१
पण्डितो, अकप्पिये अकप्पियसञ्जी	७८	— पटिपुञ्चाविनीता	६६, २६६
— अशम्भे अशम्भसञ्जी	७८	— आचताविनीता	२६६
— अनापत्तिया अनापत्तिसञ्जी	७८	— बग्गा	६६, २२५
— अविनये अविनयसञ्जी	७८	— विसमा	७०
— आपत्तिया आपत्तिसञ्जी	७८	— सद्धम्मगस	६६
— कप्पिये कप्पियसञ्जी	७८	— समग्गा	६७, २२५
— धम्मे धम्मसञ्जी	७८	— समा	७०
— विनये विनयसञ्जी	७८	परिसाकसदो	६८
पथविलेखूपमो, पुगलो	२६३, २६४	परिसासण्णो	४६
पथवीकसिणं	४१	पत्तालपीठकं	४६
पथवीघातु	१६२	पसिषपरिवत्तिक	४६
पथानानि, हे	४७	पस्सिदिसम्बोञ्जाङ्ग	४०, २७७
पळवो, गिज्झकूटो	१७१, २२०	पाटिह्मारियानि, तीणि	१५७
पमादो	११, १५, १७	पापसिक्ख, अह्ननिस्सितो	१४२
परतो घोसो	८०	— बलवनिस्सितो	१४२
परनिम्मितवसवत्तिनो, देवा	१६४, २११	— विसमनिस्सितो	१४२
परिज्वागा, हे	८४	पापमित्ता	१३, १६, ७७
परिब्बाजकारमे, मोरनिवापे	२७१	पारायणे, उदकपण्हे	१२४
— सिप्पिनिका तीरे	१७१, १७३	— पुण्णकपण्हे	१२१
परिब्बाजको, छत्तो	१६६, २००	पारिपन्थिको	१४८
— बच्छपोत्तो	१४८	पासाणलेखूपमो	२६३, २६४
— सरसो	१७१, १७२	पिण्डपासपविवेक	२२३
परियेद्धियो, हे	८५	पिण्डपातिकत्त	३८

उपमायो

सेव्यथापि अञ्जेलं भिक्खून्	२१२
सेव्यथापि आकासे	१५७, २३५
सेव्यथापि, आवुसो सरभ, अम्बुकसञ्चरी 'पुरिसकरवितं रविस्सामी' ति...	१७३
सेव्यथापि, आवुसो सरभ, उसभो सुञ्ज्जाय गोसावाय गम्भीर नदितब्ब मञ्जति...	१७३
सेव्यथापि, आवुसो सरभ, वोहारब्बे जरसिङ्गालो 'सीहनावं नदिस्सामी' ति...	१७३
सेव्यथापि उदके	१५७, २३५
सेव्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि अरमिखत होति ..	२४२
सेव्यथापि, गहपति, कूटागारे दुच्छन्ने कूटं पि व्यापन्न होति ..	२४३
सेव्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि अभ्यापन्नं होति ..	२४४
सेव्यथापि, गहपति, कूटागारे सुच्छन्ने कूटं पि रमिखत होति	२४३
सेव्यथापि शुभ	२१२
सेव्यथापि तं चक्कं ज्ञहि विवसेहि तिष्ठिं	१०३, १०४
सेव्यथापि तं, भिक्खवे, कासिक चत्थं महग्ग तयूपमाह, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि	२३०
सेव्यथापि तं, भिक्खवे, कासिक चत्थं वण्णवन्तं तयूपमाह, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि	२२६
सेव्यथापि तं, भिक्खवे, कासिक चत्थं सुल्लसम्पत्तं तयूपमाह, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि	२२६
सेव्यथापि देवा सुमणिष्ठा	११२
सेव्यथापि नाम बलवा पुरिसो सम्भिञ्जित वा वाह पसारय्य...	६२
सेव्यथापि नाम सपि वा तेल वा बानुकाय आसित मोसीदतिमेव ससीदतिमेव ..	२५६
सेव्यथापि पक्खी सज्जो	१५७, २३६
सेव्यथापि पयुविय	१५७, २३६
सेव्यथापि, जन्ते, निक्कुरिजित वा उक्कुरिजेय्य ..	२०३
सेव्यथापि, जन्ते, भगवा एतरीहि आकिण्णो विहरति भिक्खुहि भिक्खुलीहि...	२६०
सेव्यथापि जब गोतमो भव चानन्दो	१५६
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि खेळो दुग्गन्वो होति...	३५
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि मूषो दुग्गन्वो होति ..	३५
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तको पि पुब्बो दुग्गन्वो होति...	३५
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तक इमस्मिं जम्बूदीपे आरामरामणेय्यक...	३५, ३७
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि मुत्तं दुग्गन्वो होति...	३५
सेव्यथापि, भिक्खवे, अप्पमत्तकं पि लोहितं दुग्गन्वो होति ..	३५
सेव्यथापि, भिक्खवे, अहि गृगती किञ्चापि न दसति...	११६
सेव्यथापि, भिक्खवे, उज्जुवीज वा सालीवीज वा मुहिकावीज वा अल्लाय पयविवा निमित्तं...	३३
सेव्यथापि, भिक्खवे, उदकरह्वो अञ्जो विप्पसन्नो अनाविसो ..	६
सेव्यथापि, भिक्खवे, उदकरह्वो आविसो बुद्धिो कललीमूतो...	६
सेव्यथापि, भिक्खवे, उदके खेत्ता क्षिप्पमेव पटिविगञ्जति ..	२६४
सेव्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते बुल्लफुत्तितके देवे वस्सन्ते तं उदकं ययानिन्नं...	२२५
सेव्यथापि, भिक्खवे, कुम्भो उक्कुरिजो तत्र उदकं आसितं सण्ठाति...	१२१

व्याधिमय	१६६	मञ्ज्वानं	१६७
व्यापादवितकको	२५६	मञ्जिमा, पटिपदा	२७५, २७६
ब्रह्मकायिका, देवा	१२४, १६५	मदा, ततो	१३१
ब्रह्मचरियवालो	२३०	मधुभाषी, पुगलो	११८
ब्राह्मणपरिचय जको	१४५	मधुरायं विहरति, भहाकम्बानो	६४
ब्राह्मणो, आरामदण्डो	६३	मनसिकारकुसलता	७७
— कन्दरायनी	६४, ६५	मनोपविचारा, अट्टारस	१६२
— जाणस्सोणि	५४, १४६, १५३	मनोतोचेम्यं	२५२-२५४
— सिकण्णो	१५०	मरणमयं	१६६
— सेविज्जो	१५०	मरणसञ्ज्ञा	४१
— सङ्गारवो	१५५	मरणस्सति	४१
भ		महाकम्बानो, आयस्सा	६२, ६४
भक्तसम्मदो	४	महाकप्पिनी, आयस्सा	२५
भक्तकम्बाना	२६	महाकत्सपी, आयस्सा	२३
भट्टसारितीरे	६२	महाकोट्टिती, आयस्सा	२५, १०५, ११०
भट्टा, कापिलानी	२६	महाचोरी, गहननिस्सिती	१४१
भट्टियो, कालिगोवाय पुत्तो	२३	— वचननिस्सिती	१४१
भट्टा भत्ताजानीया, तयो	२७०	— विसमनिस्सिती	१४१
भरण्डु, कासामो	२५८, २६६	महानानो, सक्को	२६, २०३, २३७, २५८
भवदिट्ठि	७७	महापजापती, गौतमी	२५
भवासवा	१५२	महापन्थको	२४
भावनावलं	५०	महापरिवारखा	३८
भिककु, अक्खणवेवी	२६५	महामीगल्सानो, आयस्सा	२३
— जवसम्पलो	२२६	महाबने, कूटागारखालाय	२०४, २१३
— डूवे पाती	२६५	महिच्छता	१२, १५
— महतो कायस्स पदालेता	२६५	मिगदामे, इस्सिपत्ते	१०२
— वणसम्पलो	२२६	मिगारभातुपासावे	६०, ६२, १७६
भूतवादी, पुगलो	१८६	मिच्छादिट्ठि	३४
भोगपरिहानि	१४	मेत्ताचेतोविमुत्ति	५, १८६
भोगबुद्धि	१५	मेजुलसमापत्तिया, पटिसेवनाय नत्थि तिति	२४२
भोगा, द्वे	८४	मोचराजा	२५
भोजने मत्तञ्जु, भिक्षु	१०४	मोरनिवागे, परिब्बाजकारामे	२७१
भोजनं, कणाजकं	१३४	मोहो, निदानं कम्मानं समुदयाय	२४४
— विलङ्घुत्तिर्यं	१३४	म	
— सालिमसोदनी	१३४	यसोपरिहानि	१५
भ		यसोबुद्धि	१५
भक्खवि, मोषपुरिसो	३४, ३६७	यागा, द्वे	८४
भगवानं	१६७	याथा, देवा	१६४, २११
		यावताविनीता, परित्ता	२६६

सुद्धिपणं

पिट्टे	पन्तिमं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो	पिट्टे	पन्तिमं	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१५	६	पतिकिर्द्ध	पतिकिर्द्ध	१५५	२६	इच्छाय	इच्छायं
२१	२०	त	ते	१६३	१४	दिस्व	दिस्वा
२४	(अवो)	० कुसलान	० कुसलानं	१७२	१२	पय	अय
३६	८	नेतो	नेतो-	१८१	१८	सा ह्य	साळ्हा
४१	१०	तेजो०	तेजो०	१८८	१८	अलोम०	अलोम०
४३	३	आवित	आविते	१९१	२२	हे	ते
४६	२	अतवने	अतवने	२६०	२२	गता	गतो
४८	१८	अनोत्तप्य	अनोत्तप्यं	२६१	२५	सीलन	सीलेन
७२	१४	ह	हे	२६१	२५	पञ्चायूपसनेरता	०सने रता
८६	(सिरो)	समापासन्तो	समापासितवन्तो	२६१	२६	तेनुप०	तेनुप०
९५	१२	वेदितब्धो	वेदितब्धो	२६२	४	कतिहि	कटीहि
१०८	२२	कत्तमे	कत्तमे	२६४	२३	राजभोगो	राजभोग्यो
१२२	११	वत्ससारो	वत्ससारो	२७७	१४	उपेक्खा सम्भोज्झाक्क	उपेक्खासम्भोज्झाक्कं
१४६	१७	वोरब्धो	वोरब्धो	२७८	२०	वरमणिया	वेरमणिया

सकफायविट्टि	२२५	सम्माविट्टि	४०, १६४, २७७
सककेसु विहरति, भगवा	२०३	सम्मावाचा	४०, १६४, २७७
सकको, यहानामो	२५७, २५८	सम्मावायामो	४०, १६४, २७७
सङ्कवा, फोसलान निगमो	२१६	सम्मासङ्कणो	४०, १६४, २७७
सङ्खसलकषणानि, तीणि	१३६	सम्मासति	४०, १६४, २७७
सङ्खमुण्डकं	४६	सम्मासमाधि	४०, १६४, २७७
सङ्खहा द्वे	८५	सम्मुखीभावा, तिष्णं	१३८
सङ्गारवो, ब्राह्मणो	१५६	सरमो, परिव्वाजको	१७१, १७२
सङ्गानुस्सति	४१	ससङ्गात्परिनिव्वायी	२१६, २१७
सच्चित्तबोदानं	८३	सहसम्मिकी, ततियो	१६२
सचेत्तनो, राजा	१०२	— इतियो	१६१
सत्तिन्द्रिय	२७७	— पठमो	१६१
सत्तिवज्ज	४०, ४२, २७७	सागतो	२५
सत्तिसम्बोज्झाङ्गं	४०, २७७	सामावती	२७
सत्तक्कचुपरमो	२१८	सारिपुत्तमोगत्सलाना	८१
सद्धावज्ज	४०, ४२, २७७	सारिपुत्तो, भावस्मा	६०-६२, १०८, ११०, १२१, २६२
सद्धाविमुत्तो, पुगलो	१०६	सावको अभिभू, सिद्धिस्त	२१०
सद्धावुद्धि	२६७	सावत्थि, नगर	६३
सद्धासम्पदा	२६७	सावत्थिय विहरति, मन्दको	१७६
सद्धिन्द्रियं	१६, ४१, २७७	— सयवा	३, ४६, ६०, ६३, १०८, १६०, १६६, २५६
सन्तुट्ठितं	१२, १६	साल्लो, मिगारलता	१७६-१८१
सन्पारा, द्वे	८५	सिक्खा, तिस्सो	२१५, २१८
सन्निचया, द्वे	८६	सिप्पिमिकारीरे, परिव्वाजकारामो	१७१, १७३
सन्पुरिस्सभूमि	५६	सीलव्यत्तपरमासो	२२५
सब्बलोकं, अनभिरतिसञ्जा	४१	सीलविपत्ति	२४६, २५०
समणकरणीयानि, तीणि	२१२	सीलवुद्धि	२६७
समाधि, अवितक्कअविचारो	२८०	सीलानुस्सति	४१
— सवितक्कसविचारो	२८०	सीलसम्पदा	२५०, २५१, २६७
समाधिन्द्रियं	३६, ४१, २७७	सीहो, निगराजा	७२
समाधिवज्ज	४०, ४२, २७७	सुक्का वस्मा, द्वे	४६
समाधिसम्बोज्झाङ्गं	४०, २७७	सुखानि, द्वे	७४
समातापुत्तिकानि भयानि, तीणि	१६४, १६५	सुख, अनरियं	७५
समिद्धो, भावस्मा	१०८, ११०	— अरिय	७५
सम्पज्ज	१३, १६	— अस्मारम्भण	७५
सम्पदा, तिस्सो	२५०, २५१, २६७	— असमाधि	७४
सम्परायिक, वज्ज	४६, ४७	सुख, उपधि	७५
सम्भोगा, द्वे	८४	— उपेक्खा	७५
सम्माअजाजीवो	४०, १६४, २७७		
सम्माक्रमन्तो	४०, १६४, २७७		

एवमेव मनुस्सेमु
 एवं ब्राह्मिणी लोको
 कटुवियकतो भिक्षु
 कल्याण वत भो सक्खि
 कायमुनि वचीमुनि
 कायसुवि वचीमुनि
 गामे वा यदि वारञ्जे
 चतुक्कण्णो चतुद्वारो
 चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्समा
 चातुहसि पञ्चवर्दसि
 चादिता देवदूतेहि
 ततो भञ्ज्याविमुत्तस्स
 तयेव सीलसम्पन्न
 तमाहु सैल पटिपद
 तस्मा लोभं च दोसं च
 तस्मा हि नारी च नरो च सीलया
 तस्मा हि ने नमन्तेव्य
 तस्स अयोमया भूमि
 ताव नं पारिचरियाय
 तीहि विज्जाहि सम्पन्न
 ते अत्यलद्धा सुखिता
 ते अप्पमत्ता सुखिनी
 ते उज्जुभूता कायेन
 तं कवं कयमे धीरो
 तं वे तमोनुद जीरं
 त्यास्त सीलवतो सील
 वेय्येन कूटकम्भेन
 ददाति सेट्ठसङ्कुप्पो
 दस्सनकामो सीलवर्त
 दुब्भासित विक्खलित
 देवलोकं च ते यन्ति
 द्विचक्रु पन अन्खातो
 धम्माधिपो च अनुबम्मचारी
 धारेति सेट्ठसङ्कुप्पो
 न केव भोगा तयाख्या
 नत्थि लोके रद्धो नाम
 न पुप्फान्वो पटिवातमेति
 नाहं भगवतो दस्सनस्स

१४६ नाहं भञ्जो एतरहि १३५
 १४७ निहीयति पुरितो निहीनसेवी ११५, ११७
 २६१ पदक्खिण कायकम्म २७४
 १३७ पस्सन्ति देवा च तयायता च १३७
 २५५ पट्ठानं कामसञ्जानं १२४
 २५४ पट्ठीनजातिपरणो १४६
 २६१ पाण न हृञ्जे न चदिन्नभादिगे १६८
 १३१ पारणु सञ्चवम्मानं १४६
 १६६ पुयुपञ्जो चपु रिस्सो १२१
 १३३ पुब्बेनिवास गो वेदी १४५, १४४
 १३१ वावा च अविजानन्ता १४६
 २१४ व्याधिबम्मा जराधम्मा १३५
 १४० ब्रह्मा ति मातापितरो १२२
 २१६ भाल न धारे न च गम्भमाचरे १६६
 १२६ यया दिवा तथा रत्ति २१६
 १६६ यया पि पव्वतो सेलो १४०
 १२२ यया पुरे तथा पञ्छा २१६
 १३१ यासु कासुचि एतासु १४६
 १२२ ये च लो देवदूतेहि १३१
 १४२ ये च सन्तो उपासन्ति १४०
 २७५ ये च सीलेन सम्पन्ना २६१
 १३१ ये विरुद्धा सत्त्वपन्ति १८४
 ६० योम कायेन सययो १४३, १४४
 १८४ यो सीलवत्तसम्पन्नो १४४
 १५२ योमज्ज दोसज्ज केव १२६
 १४० विज्जाणस्स निरोधेन २१६
 ११६ सङ्गाय लोकास्मि परोपरानि १२३
 १३८ सचे चस्स कयाकामो १८४
 १८४ सत एतानि ठानानि १३६
 १४० सञ्चदा वे सुच सेति १२८
 ११६ सञ्चा प्रासत्तिवो खेवा १२८
 १३८ सञ्चे मदे अग्निमोस्मि १३५
 १२१ सज्जि दानं उपञ्ज्जत्तं १३६
 ११६ सुनक्खत्त सुमज्जत्त २७४
 १३७ सेलस्स सिक्खमानस्स २१४
 १६६ सेलो असेलो च इयस्मि लोके ६०
 २६० सोह एवं विहरेय्य १३५

सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, कस्सकस्स गह्वरपतिस्स सम्पन्न सालिखत्त	२२४
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पद्धमो गोमणं पिट्ठिवी पिट्ठितो भल्लन्धो होति...	२१२
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, भूयस्सो कट्ठेन वा कठलाय वा षट्ठितो भिम्मोसोमत्ताय दुग्गम्भो होति...	११६
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, चक्कुमा पुरिसो रत्तन्वकारत्तिमिसाय...	११४
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, वुट्ठारको कट्ठेन वा कठलाय वा षट्ठितो भिम्मोसोमत्ताय आसव देति...	११४, ११६
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, नदीमुखे खिप्प उट्ठेय्य बहून सञ्जान अहिताय...	३४, ३६७
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, नळागारा वा तिणागारा वा अग्निमुत्तो कूटागाराणि पि बहति...	६३
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, निम्बवीज वा कोसातकिन्वीजं वा तित्तफलावुवीज वा भल्लाय पथविद्या निक्खित	३२
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पथविद्या लेखा खिप्प लुञ्जति वातेन वा उदकेन वा...	२६४
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पासाणे लेखा न खिप्पं लुञ्जति वातेन वा उदकेन वा...	२६३
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पुरिस्स उच्छङ्गे नानासज्जकानि आकिण्णानि...	१२०
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पुरिसो लोणकपल्लकं गङ्गाय नदिवा पक्खिपेय्य	२३१
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, पुरिसो लोणकपल्लं परित्ते उदकपल्लके पक्खिपेय्य	२३१
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, वीजानि अखण्डानि अप्रतीनि अवातातपह्वानि सारादानि...	१२४, १२६
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, यानि कानिचि तत्तावुत्तान वत्थान, केसकम्भसो तेस पटिकित्ठो अक्खायति...	१२६
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, यानि कानिचि वत्तज्जतान फन्दनो तेस भगममक्खायति...	१०
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, वजिरस्स नत्थि किञ्चि अनेज्जं मणि वा...	११४
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, सरदसमये विद्धे विगतवत्साहके देवे आदिच्चो नभं अन्नुत्सक्कमानो...	२२४
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, सानिसूक वा यवसूक वा मिञ्जापणिहित हत्येन वा पादेन वा अक्कत्त...	८
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, सानिसूक वा यवसूक वा सम्पापणिहित हत्येन वा पादेन वा अक्कत्तं	८
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, सालो वा धवो वा फन्दनो वा तीहि भावुवालसाहि उदत्तो...	१८८, १८९
सेय्यथापि, भिन्नसत्त्वे, सुवण्णकारो वा सुवण्णकारत्तेवासी वा उक्क वन्नेय्य...	२३८
सेय्यथापि, भो गीतम, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य पटिञ्जम वा विवरेय्य...	४४, ६४, १४४, १४६, १७०
सेय्यथापि, भो गीतम, नेक्ख जम्बोनद दक्खकम्मारुत्तसुपरिक्कम्मतं उक्कामुत्ते...	१६८
सेय्यथापि, भो गीतम, सारद बदरपण्डु परिसुद्ध होति परिबोदात्तं...	१६७
सेय्यथापि, अनुत्ता, एकच्चे च देवा एकच्चे च विनिपातिका...	११३
सेय्यथापि, विसाखे, उपकिक्खित्ठस्स आदासस्स उपकमेन परियोदपना होति	११४
सेय्यथापि, विसाखे, उपकिक्खित्ठस्स कायस्स उपकमेन परियोदपना होति	११४
सेय्यथापि, विसाखे, उपकिक्खित्ठस्स जातरूपस्स उपकमेन परियोदपना होति	११४
सेय्यथापि, विसाखे, उपकिक्खित्ठस्स वत्थस्स उपकमेन परियोदपना होति	११३
सेय्यथापि, विसाखे, उपकिक्खित्ठस्स सीसस्स उपकमेन परियोदपना होति...	१११
सेय्यथापि, विसाखे, गोपालको सामन्हसमये सामिकान भावो निम्मात्तेत्ता...	११०
सेय्यथापि, विसाखे, यो इमेस सोलसम गह्वाज्जनपदान पट्ठतरत्तरतनान इत्तरिवाविषज्जं रज्जं कारेय्य...	११७
सेय्यथापि, सत्ता नेरयिका...	११२
सेय्यथापि, सरभो परिव्याजको	१७३
सेय्यथापि, सी, भिन्नसत्त्वे, पोत्थको अय्यम्भो तयूपमाह, भिन्नसत्त्वे, इयं पुण्यस वदाभि	२२६
सेय्यथापि, सी, भिन्नसत्त्वे, पोत्थको दुज्जणी तयूपमाह, भिन्नसत्त्वे, इयं पुण्यस वदाभि	२२८, २२९

प्रकाशक—भिक्षु जगदीश काश्यप, मन्त्री, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना) -
मुद्रक—श्रीकृष्णचन्द्र बेरी, विद्यामन्दिर प्रेस (प्राइवेट) लिमिटेड,
डी० १५।२४, नालमन्दिर, वाराणसी-१